

Materiële Welvaart in Nederland 2022

Materiële Welvaart in Nederland 2022

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: ANP / Phil Nijhuis

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2022.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Samenvatting **5**

1 Bereik van de welvaartsstatistieken 9

- 1.1 Welvaart: een breed begrip **9**
- 1.2 Een beeld van de financiën van huishoudens **13**
- 1.3 Literatuur **18**

2 Inkomen van huishoudens 19

- 2.1 Samenstelling huishoudensinkomen **19**
- 2.2 Trends in het inkomen van huishoudens **25**
- 2.3 Verdeling huishoudensinkomen **30**
- 2.4 Inkomen naar kenmerken van huishoudens **31**
- 2.5 Regionale inkomensverdeling **33**
- 2.6 Literatuur **35**

3 Inkomen van personen 36

- 3.1 Samenstelling inkomen **36**
- 3.2 Verdeling inkomen **40**
- 3.3 Trends **43**
- 3.4 Inkomen van bevolkingsgroepen **47**
- 3.5 Economische zelfstandigheid **48**
- 3.6 Literatuur **51**

4 Koopkrachtontwikkeling 52

- 4.1 Recente ontwikkelingen en langjarige trends **52**
- 4.2 Trends in bevolkingsgroepen **54**
- 4.3 Regionale koopkrachtontwikkeling **58**
- 4.4 Literatuur **59**

5 Vermogen van huishoudens 60

- 5.1 Samenstelling van vermogen 60
- 5.2 Ontwikkeling van vermogen 62
- 5.3 Vermogensverdeling 63
- 5.4 Vermogen naar kenmerken van huishoudens 67
- 5.5 Regionale vermogensverdeling 69
- 5.6 Nalatenschappen en verkrijgingen 70
- 5.7 Schenkingen 73

6 Inkomen van werkenden 77

- 6.1 Werknemers en zelfstandigen 77
- 6.2 Inkomen(sontwikkeling) van werknemers en zelfstandigen 82
- 6.3 Inkomen van groepen werknemers en zelfstandigen 86
- 6.4 Armoederisico van werknemers en zelfstandigen 90
- 6.5 Vermogen van werknemers en zelfstandigen 94
- 6.6 Literatuur 97

7 Ongelijkheid in financiële welvaart 99

- 7.1 Inkomensongelijkheid 99
- 7.2 Vermogensongelijkheid 106
- 7.3 Welvaartsongelijkheid 111
- 7.4 Literatuur 113

8 Belastingen 115

- 8.1 Belastingdruk 115
- 8.2 Drukverlichting door heffingskortingen 117
- 8.3 Belastingvoordeel aftrek eigen woning 118

9 Bestedingen en eigen inschatting financiële situatie 122

- 9.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen 122
- 9.2 Oordeel over de eigen financiële situatie 126
- 9.3 Uitgaven huishoudens 133
- 9.4 Literatuur 137

Bijlagen 138

Bronnen 144

Medewerkers 146

Samenvatting

In *Materiële Welvaart in Nederland 2022* presenteert het CBS de nieuwste gegevens over de financiële situatie van huishoudens en personen in Nederland. Onder meer de volgende vragen komen aan de orde:

- Waaruit bestaat materiële welvaart?
- Hoe hoog is de welvaart van de verschillende bevolkingsgroepen en regio's?
- Hoe staat het met de materiële welvaart van werkend Nederland?
- Wat was de trend in de inkomens- en de vermogensongelijkheid?
- Hoe hebben de koopkracht, de bestedingen en het consumentenvertrouwen zich ontwikkeld?
- Hoe beoordelen mensen hun eigen financiële situatie?
- Hoe hoog is de belastingdruk en wie heeft baat van belastingvoordelen?

Het CBS baseert de uitkomsten van *Materiële Welvaart In Nederland* grotendeels op gegevens van de Belastingdienst. Deze zijn op het moment van uitkomen van deze publicatie tot en met het jaar 2020 beschikbaar. De effecten van de coronacrisis komen in de cijfers van 2020 tot uitdrukking maar kunnen niet worden gespecificeerd. De gegevens van het maandelijkse Consumenten Conjunctuuronderzoek zijn het meest recent, ze lopen tot en met april 2022.

De uitkomsten laten zien dat de koopkracht van de Nederlandse bevolking in 2020 ondanks corona er meer op vooruitging dan in de twee voorgaande jaren.

Het consumentenvertrouwen begon na de diepe knauw in april 2020 vanwege de eerste gedeeltelijke lock-down langzaam weer wat te herstellen. In de tweede helft van 2021 ging het evenwel opnieuw de andere richting op en in april 2022 werd een nieuw diepterecord gevestigd. Daar staat tegenover dat mede door de alsmar oplopende prijzen van koopwoningen de stijging van het vermogen van huishoudens ook in 2020 verder doorzette. Daarnaast was er sprake van een verdere daling van het risico op armoede en het percentage huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te kunnen komen. Wel vlakke de groei van het percentage vrouwen dat economisch zelfstandig is in 2020 wat af, en bij mannen daalde het.

Koopkracht in 2020 sterk gegroeid

De koopkracht van de bevolking in Nederland steeg in 2020 met 2,2 procent ten opzichte van 2019. Dat was meer dan in 2019 en 2018, toen de koopkracht in doorsnee met 1,5 procent en 0,6 procent toenam. Werknemers gingen er vooral dankzij cao-afspraken het meest op vooruit in 2020 (4,3 procent), op enige afstand gevolgd door zelfstandigen (1,1 procent). Ook pensioengerechtigden hadden te maken met een relatief bescheiden koopkrachtstijging van 1 procent. Aanvullende pensioenen worden al jaren niet of beperkt geïndexeerd, waardoor de koopkracht minder toeneemt naarmate er meer aanvullend pensioen is.

Gemiddeld jaarinkomen van huishoudens gestegen

Het besteedbare inkomen van huishoudens was in 2020 gemiddeld bijna 47 duizend euro. Wanneer in dit netto inkomen rekening wordt gehouden met het verschil in samenstelling van huishoudens (standaardisatie) en met de inflatie had een huishouden gemiddeld iets meer te besteden dan een jaar eerder. Vergeleken met 1977 was er sprake van een stijging van 50 procent. Deze toename komt vooral doordat steeds meer vrouwen (meer uren) gingen werken.

Inkomensongelijkheid al 30 jaar vrijwel constant

In de eerste twintig jaar van de 21^e eeuw bleef de ongelijkheid in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen stabiel. Ten tijde van de vorige economische crisis (2009 tot en met 2013) ging dit wel gepaard met hogere heffingen van sociale premies en inkomstenbelasting. Ook in de jaren negentig van de vorige eeuw veranderde de inkomensongelijkheid nauwelijks. Wel was er in de tweede helft van de jaren tachtig sprake van een substantiële toename. De lonen stegen toentertijd fors en er kwamen meer tweeverdieners, terwijl tegelijkertijd het minimumloon en uitkeringen werden bevroren. Nederland neemt de elfde plaats in bij de rangorde van EU-lidstaten op inkomensongelijkheid van laag naar hoog. In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië en Tsjechië. In Bulgarije zijn de inkomensverschillen het grootst.

Jaarinkomen van werknemers toegenomen in 2020

Het mediane persoonlijk inkomen van werknemers lag in de periode 2011–2019 (gecorrigeerd voor inflatie) steeds rond 37 duizend euro, maar in 2020 steeg het naar 38 duizend euro. Zelfstandigen werden wel getroffen in de coronacrisis: hun inkomen daalde in 2020. Het inkomen van zmp'ers was met 51 duizend euro in 2020 het hoogst, en van zzp'ers het laagst (bijna 32 duizend euro). Directeuren-groотаandeelhouders hebben binnen de groep zelfstandigen met bijna 64 duizend euro het hoogste mediane inkomen.

Van de werkenden maakte 1,9 procent deel uit van een huishouden met risico op armoede. Dat is minder dan in 2019, toen het risico 2,1 procent was. Onder werknemers was het percentage met armoederisico met 1,2 procent in 2020 beduidend kleiner dan onder zmp'ers (2,8 procent) en zzp'ers (5,9 procent).

Economische zelfstandigheid in 2020 alleen bij vrouwen gegroeid

Van de 13,8 miljoen mensen met een persoonlijk inkomen uit werk of een uitkering in 2020 kwamen mannen gemiddeld uit op 42,0 duizend euro en vrouwen op 26,4 duizend euro. Bedroeg het inkomen van vrouwen in 1977 nog minder dan de helft van dat van mannen, in 2020 was dat 63 procent. In de groep tot aan de AOW-leeftijd komt dit verschil vooral doordat vrouwen minder vaak werken, en als ze werken dat overwegend in deeltijd doen. Vrouwen zijn daardoor ook minder vaak economisch zelfstandig dan mannen. In 2020 verdiende ruim 63 procent van de vrouwen van 15 jaar tot AOW-leeftijd minimaal een inkomen op bijstandsniveau, bij mannen was dat ruim 80 procent. Tussen 2014 en 2019 was

bij beide sprake van groei. In 2020 vlakke die bij vrouwen af, terwijl de economische zelfstandigheid bij mannen toen terug liep.

Steeds meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2020 had ruim twee derde van de AOW-gerechtigde vrouwen een aanvullend pensioen naast de AOW, tien jaar eerder was dat nog 59 procent. Bij de AOW-gerechtigde mannen is het aandeel met bijna 93 procent nauwelijks anders dan in 2010. Onder gehuwde of samenwonende vrouwen was het aandeel met een aanvullend pensioen nog steeds betrekkelijk klein (54 procent in 2020), maar wel ruim 18 procentpunt hoger dan tien jaar eerder. Het mediane, aanvullend pensioen van vrouwen lag in 2020 met 5,9 duizend euro nog altijd op een lager niveau dan dat van mannen (13,6 duizend euro).

Vermogen stijgt verder

Begin 2020 bedroeg het mediane vermogen van huishoudens 64,6 duizend euro. Dat is bijna 12 duizend euro meer dan een jaar eerder. Na een daling in de vorige economische crisis zit het vermogen sinds 2014 weer in de lift. De eigen woning is het belangrijkste bestanddeel in het vermogen. De ontwikkeling van het vermogen gaat dan ook sterk samen met die van de stijgende huizenprijzen.

Bijna 1,2 miljoen huishoudens hadden begin 2020 meer schulden dan bezittingen, dat zijn 95 duizend huishoudens minder dan een jaar eerder. Er waren 278 duizend miljonairshuishoudens, een stijging van ruim 24 duizend vergeleken met 2019.

Vermogensongelijkheid vanaf 2015 dalende

Tijdens de vorige economische crisis is de vermogensongelijkheid alsmaar opgelopen. De stijging was vooral het gevolg van de daling van de huizenprijzen. Hierdoor zagen veel huishoudens hun vermogen slinken. Bij huishoudens die over grote spaartegoeden of omvangrijke aandelenportefeuilles beschikten, was het effect op het totale vermogen minder groot. Doordat de woningmarkt in 2014 weer aantrok en sindsdien de huizenprijzen alsmaar verder opliepen, kwam er een eind aan de toename in de vermogensongelijkheid en zette vanaf 2015 een gestage daling in.

Minder besteed en meer bespaard in coronacrisis

Huishoudens gaven in het eerste coronajaar 2020 gemiddeld 35,3 duizend euro uit. Daarmee lag het uitgavenniveau gemiddeld 3 procent lager dan in 2015, toen huishoudens 36,3 duizend euro besteedden (gecorrigeerd voor prijsveranderingen). Tegelijkertijd was het inkomen ten opzichte van 2015 bijna 13 procent hoger. Met name de bestedingen aan horeca, recreatie, cultuur en vervoer liepen een deuk op in 2020. De meeste huishoudens besteden minder dan hun inkomen. In 2020 kwamen de besparingen gemiddeld uit op 11,5 duizend euro, ruim 2 keer zoveel als in 2015. Vooral de hoogste inkomens besparen; in 2020 in doorsnee ruim 1,5 keer zoveel als in 2015. De laagste inkomens geven doorgaans meer uit dan hun inkomen en ontspaarden in 2020 evenveel als vijf jaar eerder.

Consumentenvertrouwen stort in 2022 opnieuw in

Ten tijde van de gedeeltelijke lock-down in april 2020 zakte het consumentenvertrouwen van de Nederlands bevolking diep weg. In de maanden daarna tot medio 2021 herstelde het vertrouwen weer maar bleef onder de nullijn: de mensen die pessimistisch over de economie zijn bleven de overhand houden boven de optimisten. Vanaf de tweede helft van 2021 ging het opnieuw bergafwaarts met het consumentenvertrouwen en in april 2022 werd een nieuw diepterecord gevestigd.

Vooraf laagste inkomens kampen met financiële problemen

Huishoudens met weinig inkomen rapporteren vaker financiële problemen dan hogere inkomensgroepen. Zo gaf in 2021 in de eerste inkomenskwintielgroep ongeveer een vijfde aan moeilijk rond te kunnen komen van het inkomen. In de hoogste kwintielgroep was dat minder dan 1 procent. Wel rapporteerden huishoudens minder vaak dan in de pre-coronajaren moeilijk rond te kunnen komen, ongeacht hun positie op de inkomensladder. De laagste inkomens kampen substantieel vaker met achterstanden bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. Verder zeggen zij vaker dan hogere inkomensgroepen onvoldoende geld te hebben voor onder meer om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis, goed verwarmen van het huis, een jaarlijkse vakantie of regelmatig nieuwe kleren kopen.

In 2020 en 2021 gaven meer huishoudens aan geld over te houden dan in de jaren voor corona. In de hoogste inkomenskwintielgroep zegt het merendeel geld over te houden. Precies rondkomen wordt in de laagste twee inkomenskwintielgroepen relatief vaak genoemd. Wel zeggen zij vaker dan de hoogste inkomens spaartegoeden te moeten aanspreken en vaker schulden te moeten maken dan hogere inkomensgroepen.

Druk van belastingen en premies in 2020 onveranderd

De druk van de inkomstenbelasting en premies sociale verzekeringen op het bruto inkomen van huishoudens bedroeg in 2020 gemiddeld bijna 38 procent, vrijwel evenveel als in de vijf jaren daarvoor. In de vorige economische crisis lag de belastingdruk gemiddeld op een hoger niveau dan in de jaren erna. De belastingdruk piekte in 1985 (44 procent). Daarna was sprake van een trendmatige daling, vooral in de premies volksverzekeringen.

Heffingskortingen zorgen bij met name minder welvarende huishoudens voor belastingdrukverlichting. Zonder drukverlichting door heffingskortingen zou in 2020 de laagste welvaartsdecielgroep 25,4 procent van het bruto inkomen kwijt zijn geweest aan inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen. Bij de hoogste welvaartsgroep was dat 5 procentpunt meer. Door de heffingskortingen kwam de netto belastingdruk uit op 8,5 procent voor de minst welvarenden en 27,0 procent voor de meest welvarenden.

1 Bereik van de welvaartsstatistieken

Dit hoofdstuk bevat een beknopte toelichting op de welvaartspositie van personen en huishoudens in Nederland. De welvaartspositie wordt in beeld gebracht met het inkomen, de bestedingen en het vermogen. Waaruit bestaan deze financiële gegevens van huishoudens en hoe verhouden ze zich tot elkaar?

1.1 Welvaart: een breed begrip

Welvaart wordt doorgaans gedefinieerd als de mate waarin behoeften met schaars beschikbare middelen worden bevredigd. De behoeften betreffen de primaire levensbehoeften zoals een onderdak, voedsel en kleding en bij toenemende welvaart luxe goederen en diensten als vervoersmiddelen en vakanties. Naast materiële wensen hebben mensen ook behoefte aan een veilige en schone leefomgeving, bescherming van eigendomsrechten, vrije tijd en zo meer. Veel goederen en diensten worden door bedrijven (in binnen- en buitenland) aan huishoudens geleverd, maar in bepaalde gevallen neemt ook de overheid de productie voor haar rekening, zoals bij het openbaar bestuur, de handhaving van de openbare orde, de zorg en het onderwijs.

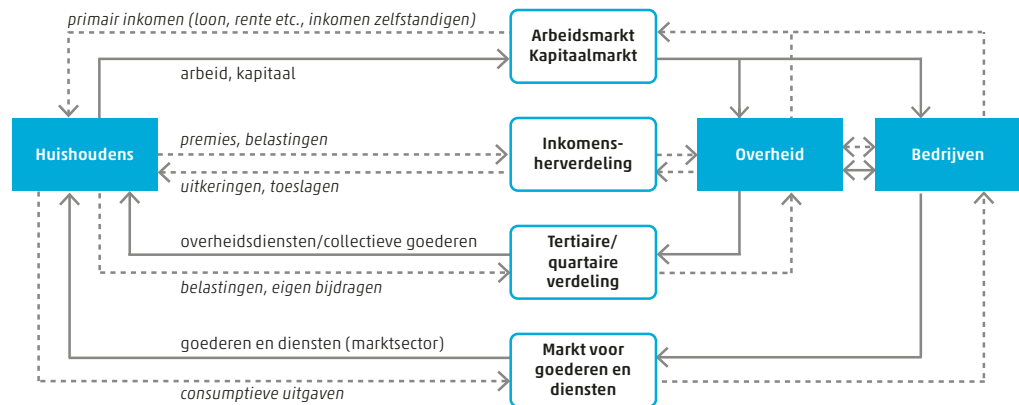
Hoe ontstaat welvaart en hoe wordt deze verdeeld?

Welvaart wordt verkregen in het economische proces waarin naast de bevolking onder meer bedrijven en de overheid een rol spelen. Bij de productie van goederen en diensten bij de overheid en in bedrijven genereren huishoudens met de inzet van hun arbeid en kapitaal inkomen (primaire inkomensverdeling).

De overheid speelt een rol bij de herverdeling van het inkomen. Zo ontvangen huishoudens die wegens werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid of ouderdom zelf geen of onvoldoende inkomen genereren, een uitkering of pensioen. Daarnaast ondersteunt de overheid de groep met een zwakke inkomenspositie met diverse toeslagen. Het geld hiervoor krijgt de overheid door directe of indirecte (bijvoorbeeld via pensioenfondsen) inning van premies en belastingen. Uit deze herverdeling resulteert voor huishoudens het besteedbaar inkomen (secundaire inkomensverdeling). Met deze middelen betalen huishoudens hun bestedingen. Wordt het inkomen niet volledig uitgegeven of is er juist een tekort, dan wordt het verschil als een besparing aan het vermogen toegevoegd respectievelijk als een ontsparing op het vermogen in mindering gebracht.

Ten slotte draagt de overheid via gesubsidieerde of vrij beschikbaar gestelde goederen en diensten bij tot een herverdeling van de welvaart. Het gaat daarbij om individualiseerbare goederen en diensten zoals onderwijs en zorg (tertiaire verdeling) en zuiver collectieve goederen als de instandhouding en uitbreiding van infrastructuur waarvan het profijt moeilijk aan individuen is toe te rekenen (quartaire verdeling).

Vereenvoudigd model van economische kringloop met huishoudens, overheid en bedrijven

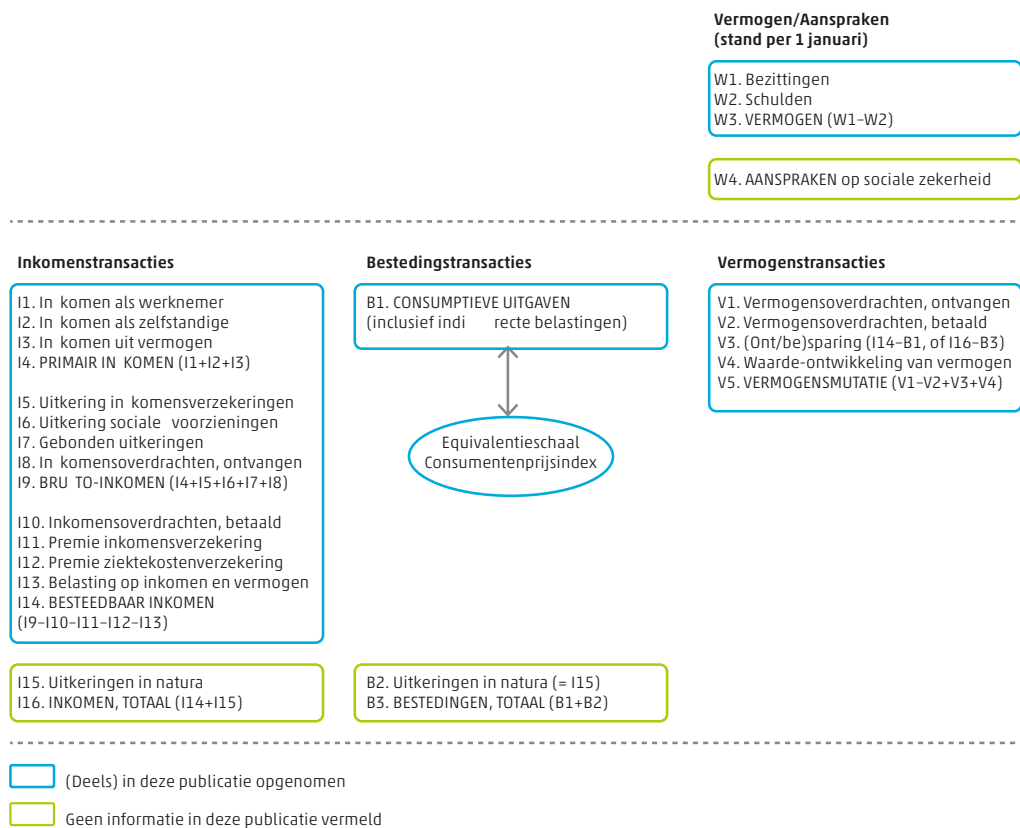
Welvaartsmaatstaven

De materiële welvaartspositie van huishoudens wordt in kaart gebracht aan de hand van het besteedbaar inkomen, de bestedingen en (de veranderingen in) het vermogen. De afbakening van deze begrippen is – enkele uitzonderingen daargelaten – conform de internationale aanbevelingen hieromtrent (zie bijvoorbeeld OECD, 2013). Andere factoren die de welvaart bepalen (zoals tertiair inkomen), blijven wegens het ontbreken van gegevens buiten beeld. In aanvulling op gegevens over (de verdeling van) de feitelijke welvaart bevat deze publicatie ook informatie over hoe huishoudens hun financiële situatie beoordelen en hoe zij deze voor de nabije toekomst inschatten. Mensen hechten niet alleen veel waarde aan materiële welvaart, maar ook aan zaken als een goede gezondheid, sociale contacten, een prettige woonomgeving en het kunnen vertrouwen op het openbaar bestuur. Diverse van deze niet-materiële aspecten zijn opgenomen in de Monitor Brede Welvaart (CBS, 2022).

Inkomen

Het CBS publiceert informatie over de vorming en (her)verdeling van het inkomen. Het primair inkomen is het inkomen dat in de economie gevormd is. Na herverdeling door heffing van premies en belastingen aan de ene kant en verstrekking van uitkeringen en toeslagen aan de andere kant resulteert het besteedbaar inkomen. Dit vormt het uitgangspunt voor de beschrijving van de inkomensverdeling en de koopkrachtontwikkeling van de diverse bevolkingsgroepen door de Inkomensstatistiek van het CBS. De Nationale rekeningen van het CBS voorzien daarnaast voor de sector huishoudens in totaalbedragen van het zogeheten beschikbaar inkomen (zie Bijlage C).

1.1.1 Een conceptueel kader van inkomen, bestedingen, vermogensvorming en vermogen

Het totale inkomen van een huishouden is gelijk aan het besteedbaar inkomen aangevuld met ontvangen sociale voorzieningen in natura en het profijt van collectieve goederen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft het profijt van de overheid in kaart gebracht (zie Olsthoorn, Pommer, Ras, Van der Torre en Wildeboer Schut, 2017). Ook het CBS heeft uitkomsten gepubliceerd over de verdeling van sociale voorzieningen in natura over bevolkingsgroepen (zie Bruil en Koymans, 2014).

Bestedingen

Op basis van enquêtegegevens van het Budgetonderzoek brengt het CBS de bestedingen en het bestedingspatroon voor diverse groepen van huishoudens in kaart. De bestedingen aan goederen en diensten zijn ingedeeld naar functie: goederen en diensten die in een bepaalde behoefte voorzien, zijn in dezelfde groep ingedeeld. Zo vallen de uitgaven aan benzine of openbaar vervoer in de groep 'vervoer', de uitgaven aan smartphones in de groep 'communicatie' en die aan televisies in 'recreatie en cultuur'. De bestedingsbedragen zijn inclusief de indirecte belastingen, zoals belasting op toegevoegde waarde (btw) en accijnzen. Om de totale druk van belastingen te kunnen bepalen worden de indirecte belastingen daarnaast ook afzonderlijk geraamd (zie CBS, 2019). De cijfers over de bestedingen van huishoudens komen uit het vijfjaarlijkse budgetonderzoek. Het recentste onderzoek was in 2020. In deze publicatie zijn de cijfers over dat jaar nog voorlopig.

Vermogenstransacties

Naast de periodieke en regelmatig terugkerende inkomsten en uitgaven, kunnen huishoudens incidenteel te maken krijgen met grote ontvangsten en uitgaven. Deze worden niet als een inkomen of een besteding beschouwd, maar worden geboekt als een vermogenstransactie. Voorbeelden hiervan zijn erfenissen en schenkingen. Ook de aan- en verkoop van de eigen woning worden als een vermogenstransactie geteld. Het positieve verschil tussen het besteedbaar inkomen en de bestedingen (de besparing) of een negatief verschil (de ontsparing) draagt eveneens bij aan de vermogensmutatie. De vermogenspositie van huishoudens wordt ten slotte ook bepaald door een waardeverandering van de vermogensbestanddelen in de loop van het jaar.

Vermogen

Het vermogen bestaat uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen zijn onder meer samengesteld uit tegoeden op bank- en spaarrekeningen, aandelenbezit, de eigen woning en het ondernemingsvermogen van zelfstandigen. De hypotheekschuld die rust op de eigen woning, is veruit de belangrijkste post bij de schulden van huishoudens. Anders dan voorheen bevat de informatie die het CBS over het vermogen verstrekt nu vanaf 2006 ook de tegoeden die zijn opgebouwd bij een spaar- of beleggingshypotheek. Terwijl het inkomen, de bestedingen en de vermogenstransacties stromen zijn die over een heel kalenderjaar gemeten worden, heeft het vermogen betrekking op de stand aan het begin van het jaar. De mutatie in het vermogen tussen twee opeenvolgende jaren volgt uit het saldo van de vermogenstransacties.

Aanspraken

Met de premies die personen betalen (of die hun werkgever voor hen afdraagt), bouwen zij een aanspraak op toekomstige uitkeringen op. Bij (sociale) verzekeringen tegen loonverlies door werkloosheid en arbeidsongeschiktheid wordt die aanspraak doorgaans niet gekwantificeerd. De waarde ervan is daarvoor te onzeker. Bovendien gaat het hier om een omslagstelsel (lopende uitkeringen worden betaald uit lopende premies) en niet om kapitaaldekking. Bij de ouderdoms- en nabestaandenverzekeringen ligt dit anders. Rekening houdend met de gemiddelde levensverwachting kan hieraan een waarde worden toegekend. Zolang geen pensioen uitgekeerd wordt, stijgt de aanspraak jaarlijks op grond van de premie-inleg, maar deze is ook afhankelijk van het beleggingsresultaat van het pensioenfonds. Over de pensioenaanspraken kan een huishouden in het algemeen niet vrijelijk beschikken. Het is als het ware 'geblokkeerd' vermogen, totdat de gerechtigde voldoet aan de voorwaarden voor een uitkering. De aanspraken op sociale zekerheid worden daarom niet als een onderdeel van het vermogen, maar als een afzonderlijke post opgenomen. Het CBS publiceert over de waarde van opgebouwde AOW-aanspraken (ofschoon deze niet door kapitaal gedekt zijn) en de werkgerelateerde pensioenaanspraken. Louter ter illustratie worden in hoofdstuk 7 naast de reguliere vermogensspecificaties ook specificaties inclusief de pensioenaanspraken gepresenteerd.

Onderzoekspopulatie, standen en stromen

De beschrijving van welvaart in een gegeven jaar heeft betrekking op de bevolking in Nederland naar de stand van 1 januari van dat jaar (vóór de herziening van de Inkomensstatistiek in 2011 werd uitgegaan van de bevolkingsstand ultimo het jaar, zie Bos en Lok, 2019). Voor deze populatie worden (de stroom van) het inkomen, de bestedingen en de vermogenstransacties over het gehele jaar, en de stand van het vermogen per 1 januari van het jaar vastgesteld.

In de gepubliceerde cijfers over de welvaartspositie is de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen buiten beschouwing gelaten, omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (denk aan de verzorgingsbijdrage van tehuusbewoners).

In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS in 2021 de gegevens van de inkomensonderzoeken van de onderzoeksjaren voorafgaand aan 2011 herzien. Insteek was de inkomensgegevens van de eerdere jaren zoveel mogelijk op één lijn te brengen met de reeks vanaf 2011. De herziening heeft geleid tot een geharmoniseerde en meer consistente reeks van het inkomen voor de periode vanaf 1977. De herziening kon de verschillen tussen deelreeksen niet volledig opheffen. Breuken in 2011 en in 2000 bleven bestaan, maar zijn substantieel kleiner dan voorheen. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling van het inkomen, ook voor bevolkingsgroepen, zijn verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977–2019' (UL/CBS, 2021).

Equivalentieschaal en consumentenprijsindex

Huishoudens verschillen in omvang en samenstelling. Het besteedbaar inkomen waar een alleenstaande goed van rond komt, kan voor een gezin met kinderen een krap budget zijn. Om het inkomen van de verschillende huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, past het CBS equivalentiefactoren toe. Het inkomen kan ook wegens inflatie aangepast worden. Door prijsstijgingen krijgen huishoudens immers minder waar voor hun geld. Om het inkomen uit diverse jaren vergelijkbaar te maken, wordt het gecorrigeerd met de consumentenprijsindex. Zowel de gebruikte equivalentieschaal (bijlage A) als de consumentenprijsindex (bijlage B) zijn conceptueel afgestemd op de definitie van bestedingen.

1.2 Een beeld van de financiën van huishoudens

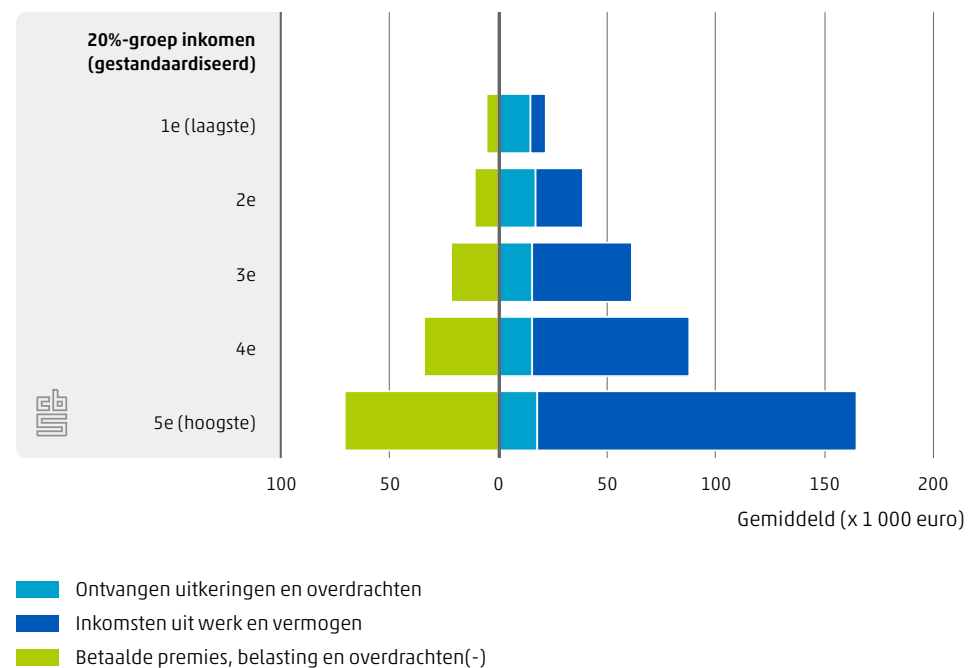
Deze paragraaf geeft voor 2020 een beeld van de beschikbare financiële gegevens van particuliere huishoudens in Nederland. Hierbij zijn de 7,9 miljoen huishoudens gerangschikt naar de hoogte van het gestandaardiseerd inkomen (zie bijlage A) en in vijf groepen van gelijke omvang verdeeld. De huishoudens met de hoogste inkomens bestaan gemiddeld uit bijna een persoon meer dan de huishoudens met de laagste inkomens.

1.2.1 Onderzoekspopulatie, 1-1-2020*

20%-groep gestandaardiseerd inkomen		1e (laagste)	2e	3e	4e	5e (hoogste)
Onderzoekspopulatie	x 1 000					
	Particuliere huishoudens	1 578	1 578	1 578	1 578	1 578
	Personen	2 680	2 954	3 521	3 822	4 038
Gemiddelde huishoudensgrootte	Aantal personen					
		1,7	1,9	2,2	2,4	2,6

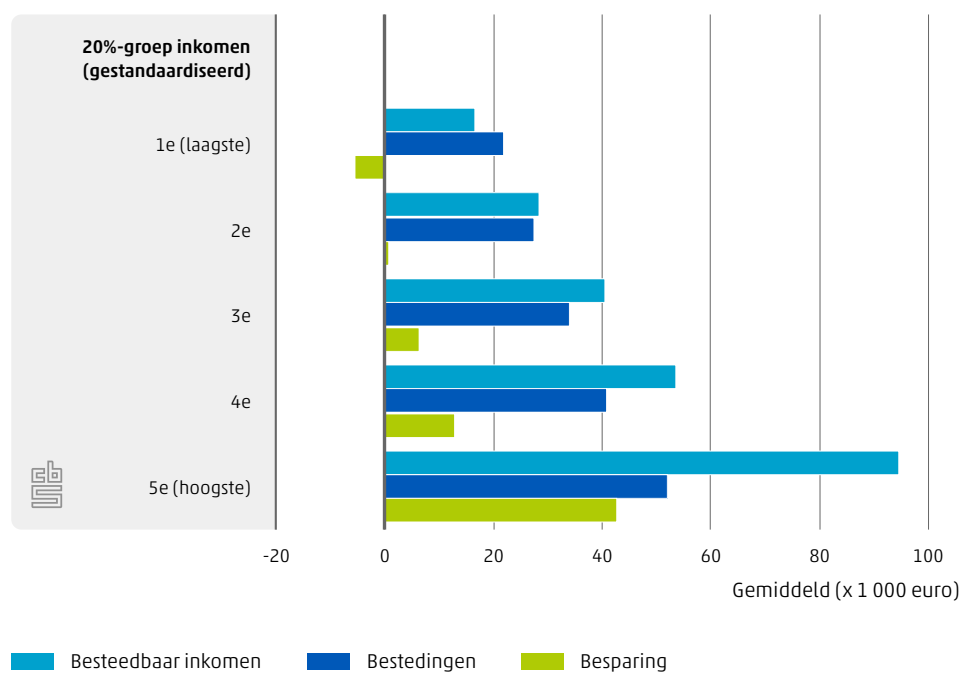
De laagste inkomens zijn voor hun levensbehoeften relatief sterk afhankelijk van uitkeringen, terwijl inkomsten uit werk en vermogen de belangrijkste bron vormen voor de drie groepen met de hoogste inkomens. De hoogste inkomens hadden in 2020 gemiddeld 5,7 keer zoveel te besteden als de laagste inkomens (94,8 versus 16,6 duizend euro), maar moesten ook gemiddeld met 1,5 keer zoveel mensen van het inkomen rondkomen. Na correctie voor omvang en samenstelling van het huishouden was hun gestandaardiseerd inkomen gemiddeld 4,6 keer zo hoog als dat van de laagste inkomens.

1.2.2 Inkomstentransacties huishoudens, 2020*

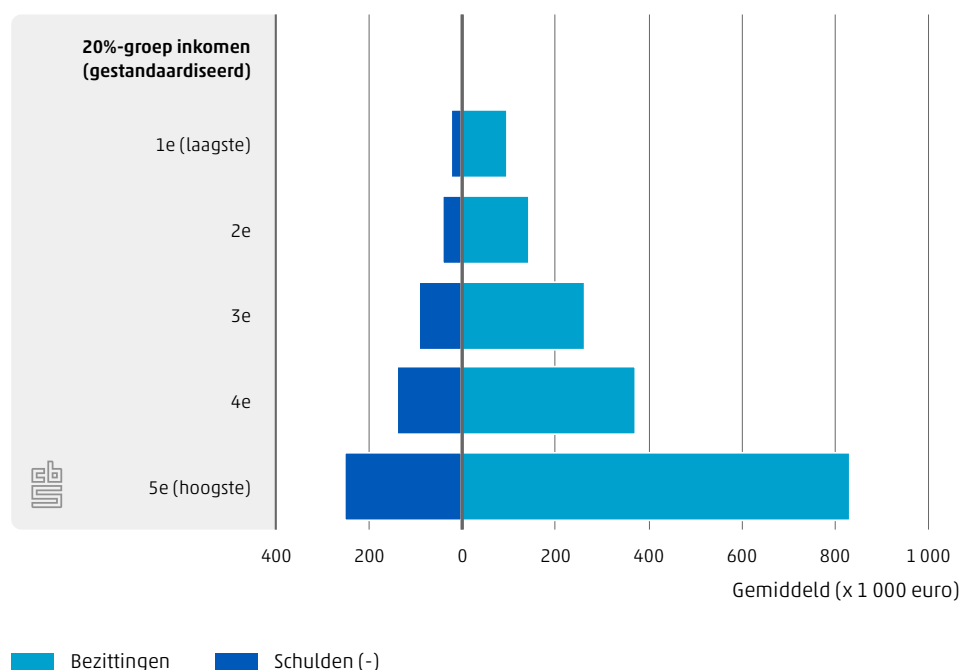
De totale bestedingen van huishoudens in de verschillende inkomensgroepen variëren minder dan het inkomen. De hoogste inkomens besteedden in 2020 met gemiddeld 52 duizend euro 2,4 maal zoveel als de laagste inkomens die gemiddeld bijna 22 duizend euro uitgaven. Dit verschil is minder groot dan bij het inkomen mede doordat zich in de laagste groep ook zelfstandigen bevinden met een incidenteel laag inkomen die hun bestedingen hebben afgestemd op hun (hogere) inkomsten over een langere periode. In 2020 besteedden huishoudens in de laagste inkomensgroep gemiddeld 5 300 euro méér dan hun besteedbaar inkomen, terwijl huishoudens in de hoogste inkomensgroep gemiddeld bijna 43 duizend euro bespaarden.

1.2.3 Bestedingstransacties huishoudens, 2020*

De vermogens van de inkomensgroepen aan het begin van het jaar lopen sterk uiteen. Bij de laagste inkomens ging het begin 2020 om gemiddeld 72 duizend euro, terwijl de hoogste inkomens een vermogen van gemiddeld 581 duizend euro hadden. Dit bestond uit 833 duizend euro aan bezittingen verminderd met 252 duizend euro aan schulden. Ook binnen inkomensgroepen is het vermogen ongelijk verdeeld. Zo had bijna de helft van de huishoudens in de laagste inkomensgroep een vermogen van ten hoogste duizend euro, terwijl anderen in deze groep (meestal zelfstandigen) wel over een substantieel vermogen kon beschikken.

1.2.4 Vermogen huishoudens, 1-1-2020*

In de volgende tabel is zichtbaar gemaakt hoe het vermogen van huishoudens per 1 januari 2020 tot stand is gekomen, gebaseerd op het vermogen van diezelfde huishoudens per 1 januari 2019 en de verschillende vermogensmutaties (zie kader) die gedurende 2019 hebben plaats gevonden. Daaruit blijkt dat het vermogen van huishoudens in 2019 met gemiddeld bijna 19 duizend euro groeide. Die groei werd met name veroorzaakt door een toename van de waarde van effecten, onroerend goed en overige bezittingen. Verder groeide het vermogen door een toename van de bank- en spaartegoeden en het ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang. Gemiddeld namen de schulden van huishoudens ook met 500 euro toe, ten koste van de vermogensgroei.

1.2.5 Vermogenstransacties huishoudens, 2019*

	Totaal
	1 000 euro
Vermogen per 1 januari 2019	220,9
Vermogensmutatie	18,8
Bank- en spaartegoeden (zie specificatie)	1,9
Effecten, onroerend goed en overige	16,2
Ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang	1,2
Schulden	-0,5
Vermogen per 1 januari 2020	239,7
Specificatie mutatie bank- en spaartegoeden	1,9
Vermogenstransacties	
Verkoop effecten, onroerend goed en overig bezit	8,4
Toename studie- en overige schulden	2,4
Ontvangen verkrijgingen (uit nalatenschappen en schenkingen)	1,6
Extra kasmiddelen ¹⁾	0,4
Besparing	5,1

1.2.5 Vermogenstransacties huishoudens, 2019* (vervolg)

	Totaal
	1 000 euro
Aankoop effecten, overig onroerend goed en overig bezit	-4,1
Aflossing schulden	-10,4
Overgedragen vermogen (via nalatenschappen en schenkingen, incl. erf- en schenkbelasting)	-1,5

¹⁾ Geschat als aanvulling van het besteedbaar inkomen tot aan de lage-inkomensgrens.

Afleiding vermogenstransacties

In deze paragraaf worden vermogenstransacties van huishoudens gepresenteerd die volgens een nieuwe methodiek zijn afgeleid. Deze transacties zijn afgeleid door reeds bekende gegevens over het inkomen en het vermogen van huishoudens te combineren. De transacties voor een specifiek verslagjaar worden afgeleid voor particuliere huishoudens die hetzelfde zijn op beide peilmomenten.

Verschillende vermogenstransacties van huishoudens kunnen worden afgeleid op basis van een vergelijking van het vermogen aan het begin van het verslagjaar en aan het begin van het volgende verslagjaar. Als voorbeeld: uit de mutatie van de schulden van een huishouden kan worden geconcludeerd of een huishouden geld heeft geleend (toename van de schulden) of schuld heeft afgelost (afname van de schulden). Zo kan per huishouden ook worden bepaald wat de mutatie is van het vermogensbestanddeel bank- en spaartegoeden. Deze mutatie vormt het eindresultaat van alle vermogenstransacties van een huishouden waarmee ontvangsten en betalingen van middelen gemoeid zijn. Naast afgeleide vermogenstransacties neemt het CBS enkele vermogenstransacties direct waar via aangiftes. Het betreft ontvangen verkrijgingen uit nalatenschappen en schenkingen en overgedragen vermogen via nalatenschappen en schenkingen.

Na het vaststellen van vermogenstransacties op basis van afleidingen dan wel waarneming, kan als laatste de besparing van huishoudens afgeleid worden. De besparing bestaat per definitie uit het besteedbaar inkomen minus de bestedingen (zie figuur 1.1.1). Aangezien het besteedbaar inkomen per huishouden bekend is, kunnen vervolgens ook de bestedingen worden afgeleid. Het op deze manier afleiden van bestedingen en besparing is vooral relevant in de tussenliggende verslagjaren van het vijfjaarlijkse budgetonderzoek. Alleen bij dit onderzoek worden bestedingen direct waargenomen.

Het besteedbaar inkomen kan in voorkomende gevallen negatief zijn, met name bij zelfstandigen. In de praktijk vullen huishoudens hun besteedbaar inkomen dan aan met extra kasmiddelen, zoals onttrekkingen van middelen uit hun eigen onderneming, om hun bestedingen te bekostigen. In afwachting van feitelijke gegevens hierover, voorziet de methodiek voorlopig in een schatting van extra kasmiddelen in het geval van zeer lage inkomens (een bedrag waarmee het besteedbaar inkomen wordt aangevuld tot aan de lage-inkomensgrens).

1.3 Literatuur

Bos, W. en R. Lok (2019). [Herziening van de Inkomensstatistiek 2011](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bruil, A. en M. Koymans (2014). [Measuring inequalities in the Dutch household sector](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

CBS (2019). [Welvaart in Nederland 2019](#).

CBS (2022). [Monitor Brede Welvaart 2022](#).

OECD (2013). [OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth](#). OECD Publishing, Parijs.

Olsthoorn, M, Pommer, E., Ras, M., van der Torre, A. en Wildeboer Schut, J.M. (2017). [Voorzieningen verdeeld, Profijt van de overheid](#). Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Pouwels-Urlings, N. (2021). [Herziening van de Vermogensstatistiek 2006](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977-2019](#), UnivLeiden/CBS.

2 Inkomen van huishoudens

In dit hoofdstuk staat het inkomen van huishoudens centraal. De samenstelling van het inkomen alsmede de herverdeling van het inkomen via premies, belastingen en uitkeringen komen aan bod. Het besteedbare inkomen is het netto inkomen van het huishouden voor het doen van uitgaven voor goederen en diensten. Hoe is dit inkomen tussen huishoudens verdeeld, wat was de ontwikkeling vanaf 1977? En hoe zit het met de regionale inkomensverdeling?

2.1 Samenstelling huishoudensinkomen

Uitkeringen vormen ruim een vijfde van het bruto-inkomen

Het bruto-inkomen van huishoudens bedroeg in 2020 gemiddeld 75 200 euro. Ruim driekwart van dit bedrag wordt gevormd door loon, inkomen uit eigen onderneming en vermogensinkomsten (het primaire inkomen). De resterende 22 procent bestaat bijna geheel uit uitkeringen (inclusief pensioen).

Inkomensbegrippen

Primair inkomen: de beloning voor arbeid en vermogen

Het primaire inkomen van huishoudens bestaat uit de beloning voor het beschikbaar stellen van hun arbeid en kapitaal. Inkomen uit arbeid betreft het brutoloon van werknemers. Het ('gemengde') inkomen uit eigen onderneming vormt de beloning van zelfstandigen voor de inzet van hun arbeid en ondernemingsvermogen. Inkomen uit vermogen bestaat onder meer uit rente over spaartegoeden, dividenden en opbrengsten uit onroerend goed (waaronder de eigen woning). Betaalde rente (waaronder de hypotheekrente) wordt in mindering gebracht.

Besteedbaar inkomen: het inkomen na herverdeling

Huishoudens verzekeren zich tegen het verlies aan inkomen wegens werkloosheid, ziekte- en arbeidsongeschiktheid, ouderdom en het overlijden van een partner. Het gaat hier enerzijds om verplichte werknemers- en volksverzekeringen, anderzijds om (aanvullende) particuliere verzekeringen. De uitkeringen worden bij het inkomen geteld, terwijl de betaalde premies in mindering worden gebracht.

Uitkeringen sociale voorzieningen, waartoe onder meer de bijstandsuitkering behoort, vormen het financiële vangnet voor huishoudens waarvoor het primaire inkomen en de uitkeringen inkomensverzekering ontbreken of onvoldoende zijn. Tot de uitkering sociale voorzieningen, die uit de algemene middelen wordt gefinancierd, behoren ook de kinderbijslag (waarvoor geen inkomenstoets geldt) en het inkomensafhankelijke kindgebonden budget.

Huishoudens met een gering inkomen hebben ook recht op tegemoetkomingen die gebonden zijn aan bepaalde bestedingen zoals de huur. Inkomensoverdrachten betreffen de partneralimentatie die door het ene huishouden ontvangen en door het andere betaald wordt. Overige overdrachten zoals kinderalimentatie en financiële bijdragen van ouders aan hun studerende, uitwonende kinderen blijven evenwel buiten beschouwing omdat hiervan geen waarnemingen beschikbaar zijn. Het bruto-inkomen bestaat uit het primaire inkomen en het ontvangen, herverdeelde inkomen. Het bruto-inkomen van alle huishoudens tezamen is geflatteerd, doordat het zowel de uitkeringen als de premies inkomensverzekeringen (die in het brutoloon verdisconteerd zijn) omvat. Om te komen tot het besteedbare inkomen worden deze premies, de belastingen op inkomen en vermogen en de betaalde inkomensoverdrachten op het bruto-inkomen in mindering gebracht.

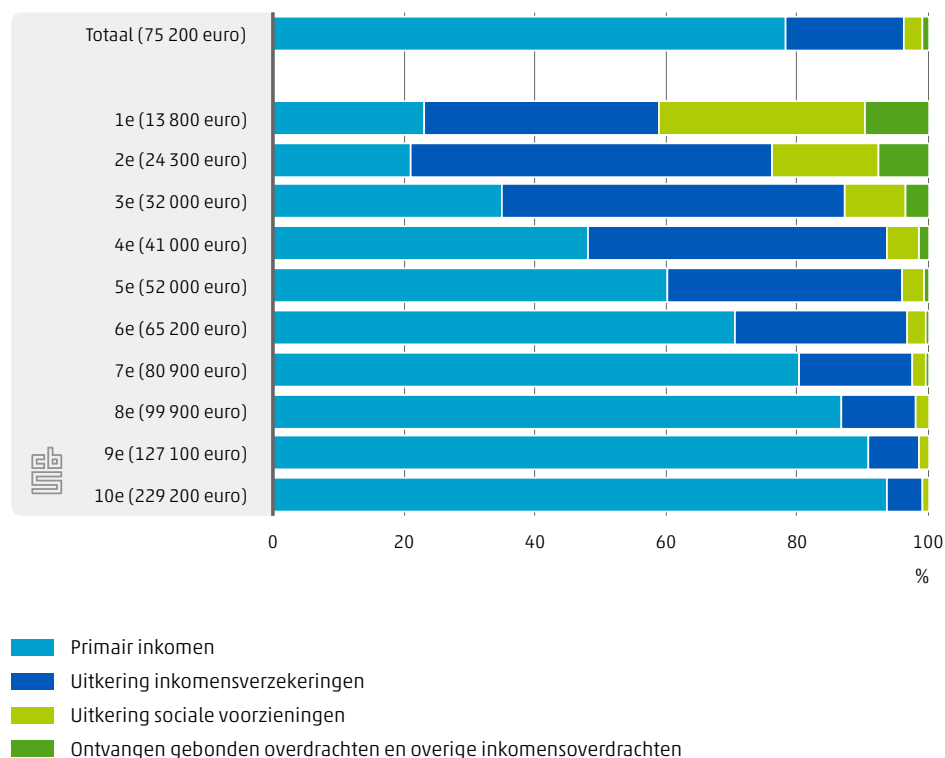
Premies ziektekostenverzekeringen zijn verplicht en deels inkomensafhankelijk. Daarom worden zij niet als een (vrije) besteding gezien, maar eveneens in mindering gebracht op het inkomen.

2.1.1 Samenstelling van het inkomen van huishoudens, 2020*

	Aantal huishoudens		Gemiddeld bedrag	Totaal bedrag	Aandeel van bruto-inkomen
	x 1 000	%	1 000 euro	mln euro	%
1 Inkomen als werknemer	5 072	64,3	72,1	365 900	61,6
2 Inkomen als zelfstandige	1 608	20,4	37,6	60 497	10,2
3 Inkomen uit vermogen	7 892	100,0	4,9	38 429	6,5
4 Primair inkomen (1+2+3)	7 892	100,0	58,9	464 825	78,3
5 Uitkering inkomensverzekering	3 865	49,0	27,5	106 468	17,9
6 Uitkering sociale voorziening	2 828	35,8	6,3	17 908	3,0
7 Ontvangen gebonden overdracht	1 476	18,7	2,6	3 818	0,6
8 Overdracht ontvangen van huishouden	47	0,6	11,6	541	0,1
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	7 892	100,0	75,2	593 560	100,0
10 Overdracht betaald aan huishouden	65	0,8	9,9	640	0,1
11 Premie inkomensverzekering	7 342	93,0	13,2	97 124	16,4
12 Premie ziektekostenverzekering	7 892	100,0	7,2	56 945	9,6
13 Belasting op inkomen	7 309	92,6	9,5	69 117	11,6
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	7 892	100,0	46,8	369 735	62,3

De samenstelling van het bruto-inkomen verschilt sterk tussen diverse bevolkingsgroepen, zoals inkomensgroepen. Huishoudens uit de laagste decielgroepen van het bruto-inkomen zijn in sterkere mate afhankelijk van een uitkering inkomensverzekering of sociale voorziening, terwijl het inkomen van de hogere inkomensgroepen grotendeels uit primair inkomen bestaat.

2.1.2 Samenstelling van bruto-inkomen per 10%-groep¹⁾, 2020*

¹⁾ Tussen haakjes staat het gemiddeld bruto jaarinkomen per inkomensgroep.

Drie kwart bruto-inkomen ouderen komt uit pensioen

De samenstelling van het inkomen varieert met de levensfase. Jongeren zijn voor hun levensonderhoud deels aangewezen op sociale voorzieningen, waaronder de bijstandsuitkering en (in afnemende mate) de studiefinanciering. De sociale voorzieningen worden uit de algemene middelen betaald. In september 2015 werd het sociale leenstelsel ingevoerd en bleef alleen de aanvullende studiefinanciering voor kinderen van ouders met een smalle beurs nog als een sociale voorziening overeind. Sindsdien daalt het aandeel van de sociale voorzieningen in het bruto-inkomen van jongeren tot 25 jaar, zie [Statline](#).

In de leeftijd van 25 tot 45 jaar wordt het inkomen hoofdzakelijk uit arbeid betrokken, terwijl 45- tot 65-jarigen al wat vaker een beroep doen op een uitkering inkomensverzekering. Zo komt krap een tiende deel van hun bruto-inkomen uit een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Huishoudens met een 65-plusser als hoofdkostwinner halen meer dan 70 procent van hun bruto-inkomen uit een (pensioen)uitkering en profiteren daarmee het meest van de herverdeling.

In 2020 werd gemiddeld 38 procent van het bruto-inkomen afgedragen in de vorm van premies en belastingen. Hierdoor resteerde een besteedbaar inkomen van gemiddeld 46,8 duizend euro. De premies inkomensverzekering drukken relatief zwaar op huishoudens met een hoofdkostwinner tussen 25 en 65 jaar, een vijfde deel van hun bruto-inkomen gaat hieraan op. Huishoudens met 65-plussers betalen nauwelijks nog premies voor inkomensverzekeringen: hiervoor hebben zij hun bijdrage al in hun actieve beroepsleven geleverd.

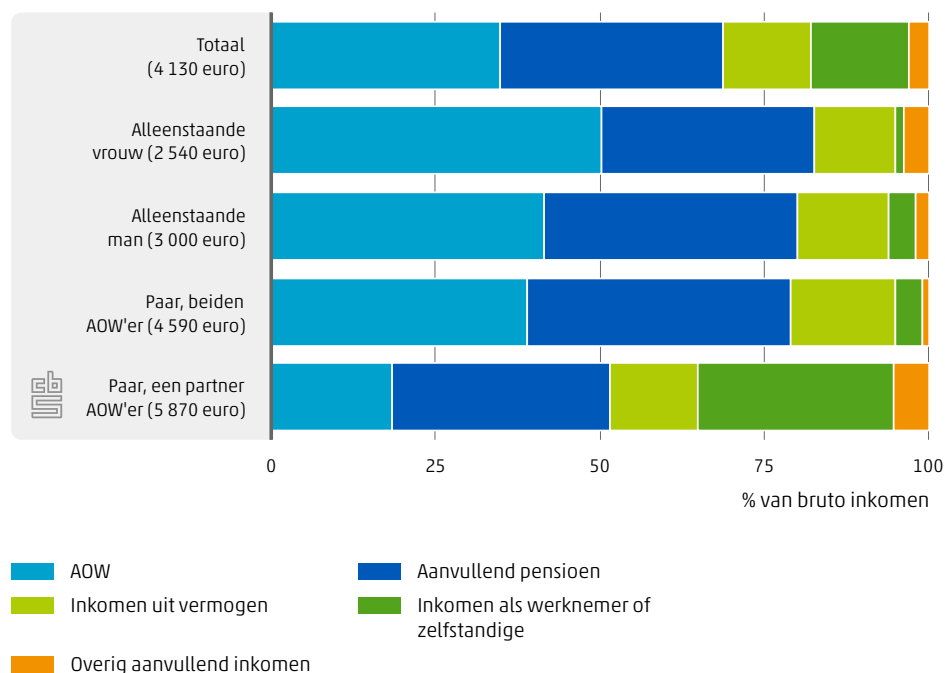
2.1.3 Samenstelling van het inkomen naar leeftijd, 2020*

	Leeftijd hoofdkostwinner				
	Totaal	tot 25	25 tot 45	45 tot 65	65+
bruto-inkomen = 100					
1 Inkomen als werknemer	62	81	79	69	9
2 Inkomen als zelfstandige	10	5	11	12	4
3 Inkomen uit vermogen	7	1	2	7	14
4 Primair inkomen (1+2+3)	78	87	92	88	27
5 Uitkering inkomensverzekering	18	3	3	9	71
6 Uitkering sociale voorziening	3	8	4	3	1
7 Ontvangen gebonden overdracht	1	2	1	0	1
8 Overdracht ontvangen van huishouden	0	0	0	0	0
9 Bruto-inkomen (4+5+6+7+8)	100	100	100	100	100
10 Overdracht betaald aan huishouden	0	0	0	0	0
11 Premie inkomensverzekering	16	19	21	19	2
12 Premie ziektekostenverzekering	10	10	10	9	11
13 Belasting op inkomen	12	4	10	13	10
14 Besteedbaar inkomen (9-10-11-12-13)	62	67	59	59	76
1 000 euro					
Gemiddeld besteedbaar inkomen	46,8	16,3	47,1	57,7	36,8
Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen	32,4	14,1	31,8	37,4	29,3
x 1 000					
Aantal huishoudens	7 892	346	2 406	2 942	2 198

Bijna 2,2 miljoen huishoudens met AOW

In 2020 ontvingen krap 2,2 miljoen huishoudens een AOW-uitkering. Van deze AOW-huishoudens ontvingen er 2,1 miljoen ook aanvullend pensioen, zoals ouderdoms- of partnerpensioen. De AOW-uitkering bedroeg gemiddeld 35 procent van het bruto inkomen, ongeveer net zo veel als het aanvullend pensioen (34 procent).

2.1.4 Samenstelling bruto inkomen van AOW- huishoudens¹⁾, 2020*

¹⁾ Tussen haakjes is het gemiddeld bruto maandinkomen vermeld.

AOW belangrijkste pensioenpijler van alleenstaande vrouwen

Voor alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen vormde de AOW-uitkering de belangrijkste inkomenscomponent. Gemiddeld was de AOW goed voor de helft van hun bruto-inkomen, aanmerkelijk meer dan het aanvullend pensioen (33 procent). Bij alleenstaande mannen was de verhouding tussen beide inkomensposten evenwichtiger: de AOW voorzag in 42 procent en het aanvullend pensioen in 38 procent van het bruto-inkomen. Alleenstaande mannen ontvangen gemiddeld meer aanvullend pensioen dan alleenstaande vrouwen. Ook bij AOW-gerechtigde paren was de verhouding tussen AOW en aanvullend pensioen evenwichtig, het aandeel van de AOW-uitkering in het gezamenlijke bruto-inkomen kwam uit op gemiddeld 39 procent en het aandeel van het aanvullend pensioen op gemiddeld 40 procent. Het bijbehorende, gemiddelde inkomen van deze paren was 1,5 keer zo hoog als dat van alleenstaande mannen en 1,8 keer zo hoog als dat van alleenstaande vrouwen. Bij paren bestaande uit een AOW'er met een jongere partner voorzag het inkomen als werknemer of zelfstandige in een groter deel van het bruto inkomen dan de AOW zelf: gemiddeld 30 tegen 19 procent.

AOW-huishoudens en aanvullend inkomen

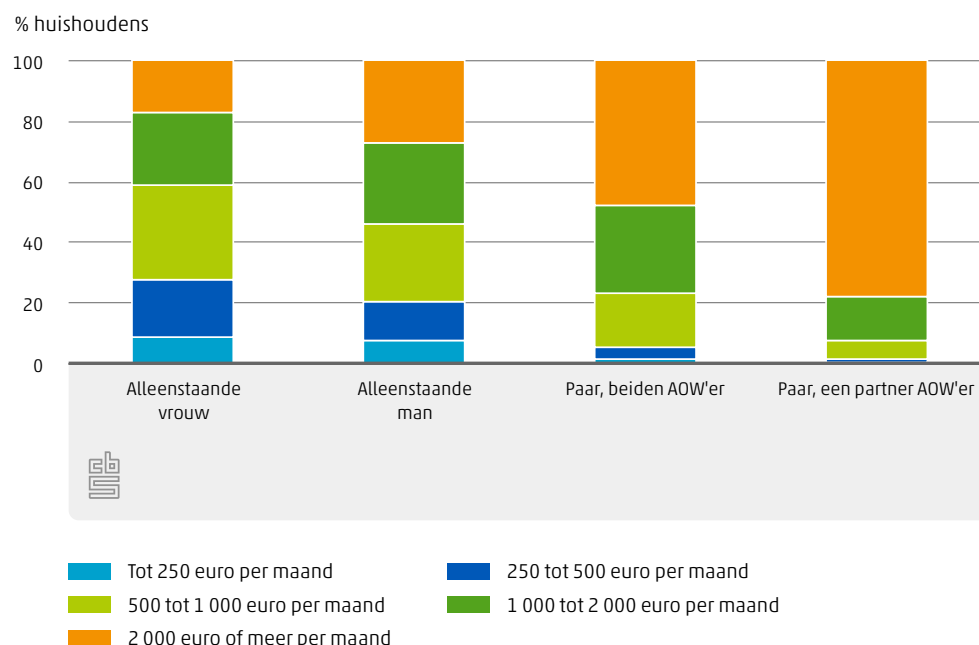
De AOW-huishoudens betreffen vooral alleenstaanden en paren, maar kunnen ook andere huishoudenstypen omvatten met ten minste één persoon in de AOW-gerechtigde leeftijd. Het gaat dan bijvoorbeeld om ouderen die bij één van hun kinderen wonen. AOW'ers die in een verzorgingstehuis verblijven, zijn hier buiten beschouwing gelaten.

Vrijwel alle AOW-huishoudens ontvangen ook aanvullende inkomsten. Het aanvullend inkomen kan bestaan uit inkomen als werknemer of als zelfstandige, inkomen uit vermogen (waaronder het inkomen uit eigen woning), aanvullend pensioen, andere uitkeringen, huurtoeslag en overige ontvangen overdrachten. De zorgtoeslag is niet tot het aanvullend inkomen gerekend.

Bijna 1 op de 20 heeft kale AOW met een beetje extra

Alleenstaande AOW'ers ontvingen in 2020 gemiddeld 1 260 euro bruto AOW per maand. Partners, beiden met AOW, ontvingen samen 1 730 euro AOW. De aanvullende inkomsten verschilden sterk. Zo waren er 97 000 duizend huishoudens (4,5 procent) die bovenop hun AOW geen of hooguit 250 euro bruto per maand aan aanvullende inkomsten hadden. Dit betrof vooral alleenstaande AOW'ers, alleenstaande vrouwen overigens iets vaker dan alleenstaande mannen (9 tegen 8 procent). Ruim 205 duizend huishoudens (9 procent) moesten het maandelijks stellen met 250 tot 500 euro bovenop de AOW. Ook dit zijn relatief vaak alleenstaanden. Onder alleenstaande AOW-gerechtigde vrouwen was het aandeel met maandelijks 250 tot 500 euro extra groter dan onder alleenstaande AOW-gerechtigde mannen (19 tegen 13 procent). Aan de andere kant ontving 66 procent van de AOW-huishoudens (vooral paren) maandelijks aanvullende inkomsten van 1 000 euro bruto of meer. Bij meer dan 6 op de 10 van deze AOW-huishoudens ging het zelfs om 2 duizend euro bruto of meer, dus om een aanvullend bedrag ruimschoots boven de AOW zelf.

2.1.5 Hoogte aanvullend inkomen van AOW-huishoudens, 2020*

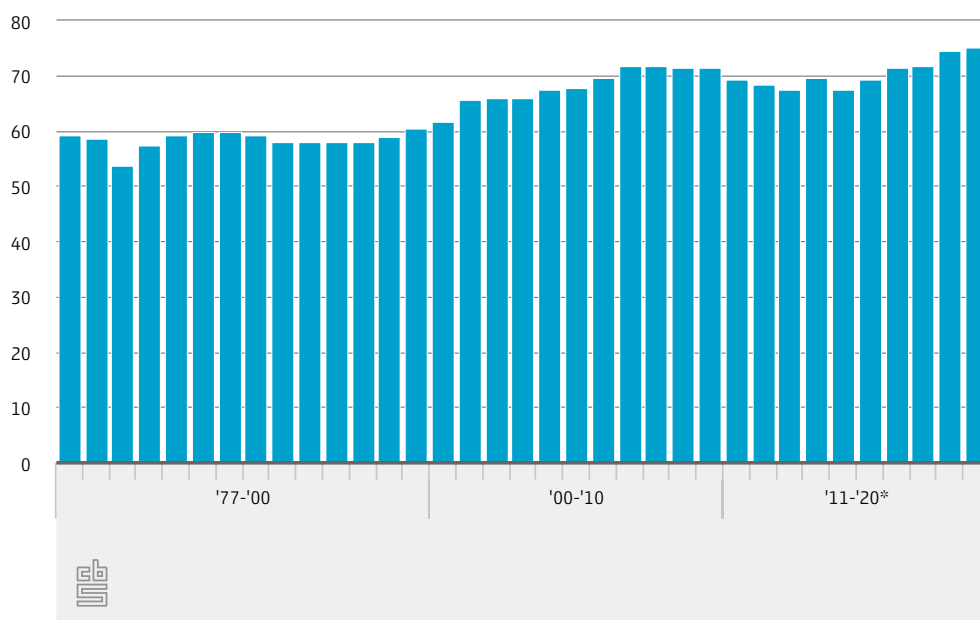
2.2 Trends in het inkomen van huishoudens

Bruto inkomen groeide met ruim een kwart in 43 jaar

In prijzen van 2020 is het gemiddelde bruto inkomen van huishoudens opgelopen van 59,2 duizend euro in 1977 naar 75,2 duizend euro in 2020. Dat komt overeen met een stijging van 27 procent. Duidelijk zichtbaar in de lange reeks is de sterke terugval in het bruto inkomen in 1985. Toentertijd, begin jaren tachtig, was er sprake van de zwaarste economische crisis in Nederland in de naoorlogse jaren. Ook de weerslag van de voorlaatste economische crisis die in 2009 toesloeg en een lange nasleep kende (tot en met 2013), is duidelijk zichtbaar in de reeks.

2.2.1 Gemiddeld bruto inkomen van huishoudens

1 000 euro (in prijzen van 2020)

Conjuncturele, demografische en sociaal-economische ontwikkelingen maar ook het gevoerde inkomensbeleid van de opeenvolgende kabinetten in al die jaren speelden een rol bij de ontwikkeling van het inkomen. Conjuncturele schommelingen zijn doorgaans het duidelijkst zichtbaar in de inkomenscijfers. Bij demografische ontwikkelingen zoals de ontgroening, vergrijzing, instroom van migranten, groei van het aantal eenpersoonshuishouden en meer in het algemeen de vorming van kleinere huishoudens is dit al een stuk lastiger. Dat geldt ook voor belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen zoals de stijging van de welvaart, de alsmaar verder oplopende arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid van vrouwen en de stijging van het gemiddelde opleidingsniveau (CBS/SCP, 2020). Al deze factoren zijn met elkaar verweven en het is lastig ze in afzonderlijke bijdragen aan de groei van het inkomen uiteen te leggen. In deze paragraaf worden de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en de veranderende sociaal-economische samenstelling van huishoudens in relatie tot de ontwikkeling van het

bruto inkomen bezien. Ook komen de conjuncturele effecten aan bod. Deze worden voor de periode 1977–2020 in relatie tot het besteedbaar inkomen besproken.

Consistente inkomensgegevens vanaf 1977

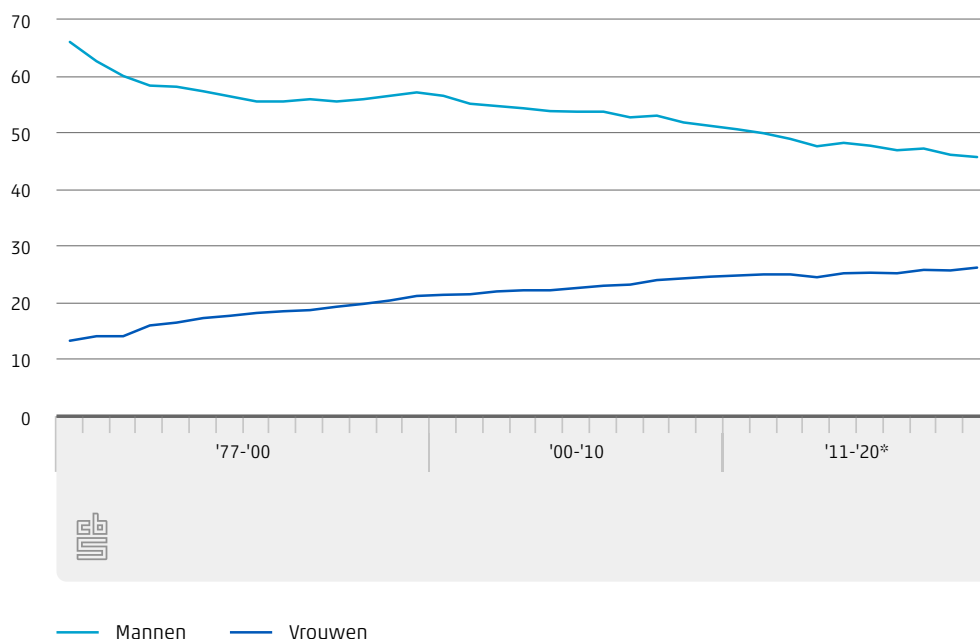
De waarneming van het inkomen met (voornamelijk) belastinggegevens had in de beginjaren betrekking op afzonderlijke inkomensonderzoeken in 1977, 1981 en 1985. Vanaf 1989 werd het inkomensonderzoek in de vorm van een (steekproef)panel doorlopend uitgevoerd. Vanaf 2011 is het onderzoek integraal. In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS in 2020 en 2021 deze gegevens uit ruim veertig jaar inkomensonderzoek herzien. De herziening heeft geleid tot een geharmoniseerde en meer consistente reeks van het inkomen voor de periode vanaf 1977. De herziening kon de verschillen tussen de deelreeksen echter niet volledig opheffen. Breuken in 2011 en met name 2000 bleven bestaan, maar zijn een stuk kleiner dan voorheen. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling in het inkomen, ook voor bevolkingsgroepen, zijn verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977–2019' (UL/CBS, 2021). In die publicatie komen ook thema's als koopkrachtontwikkeling, risico op armoede en inkomensongelijkheid aan bod.

Toenemende inbreng van vrouwen in bruto inkomen huishoudens

Door de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen, niet alleen in personen maar vooral ook in uren, verminderde in 43 jaar het aantal eenverdieners en steeg het aantal anderhalf- en tweeverdienershuishoudens. Deze ontwikkeling is zichtbaar in de verhouding tussen het totale persoonlijk primair inkomen (oftewel bruto inkomen uit werk) van vrouwen en het totale bruto inkomen van het huishouden. De bijdrage van het persoonlijk primair inkomen van vrouwen in het bruto inkomen van het huishouden kwam in 1977 uit op 13,3 procent. Dat aandeel verdubbelde naar 26,2 procent in 2020. Bij mannen daalde de bijdrage van het persoonlijk primair inkomen in deze periode van 66,0 procent naar 45,7 procent. In 1977 stonden tegenover 10 vrouwen met een eigen primair inkomen 22 mannen met een eigen primair inkomen. In 2020 is de verhouding dichterbij elkaar komen te liggen, tegenover 10 vrouwen staan dan 11 mannen met primair inkomen. Het gemiddeld primair inkomen van mannen is (in prijzen van 2020) maar beperkt gestegen: van ruim 46 duizend euro in 1977 naar ruim 52 duizend euro in 2020, terwijl het gemiddeld primair inkomen van vrouwen in deze periode opliep van bijna 21 duizend euro naar bijna 34 duizend euro.

2.2.2 Totaal persoonlijk bruto inkomen uit werk

in % van totaal bruto inkomen huishoudens

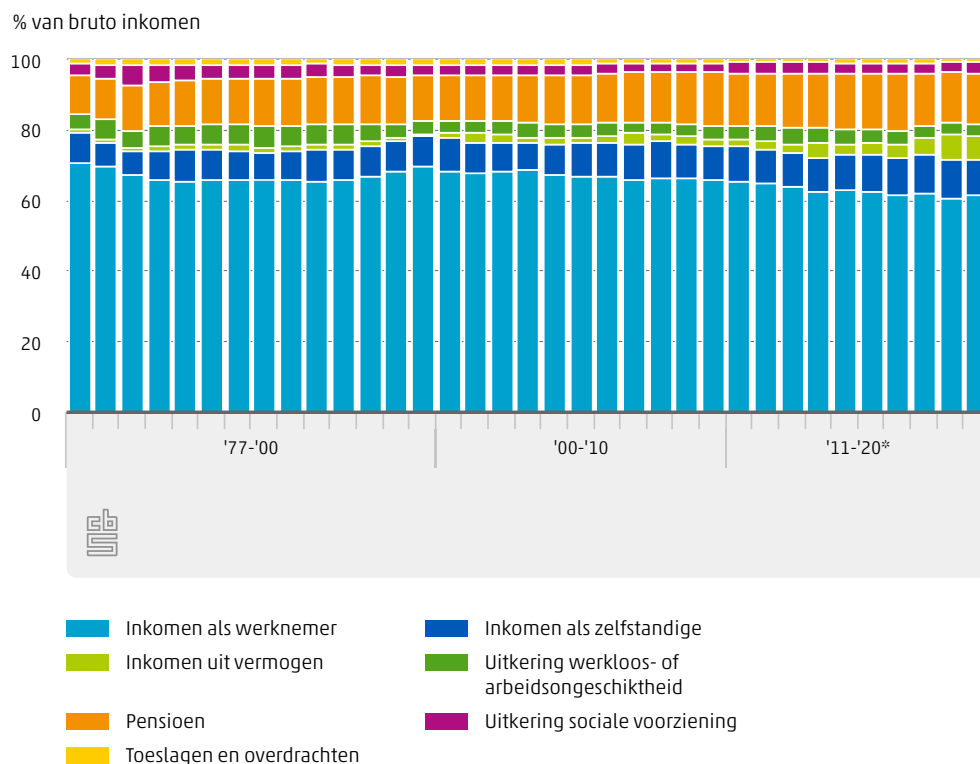

Veranderingen in samenstelling van het inkomen

De diverse sociaal-economische en demografische ontwikkelingen hebben er toe bijgedragen dat de samenstelling van het bruto inkomen in de loop van de tijd is gewijzigd. Zo steeg het aandeel van inkomen uit pensioen (inclusief AOW) van 11 procent in 1977 naar bijna 15 procent in 2020. Deze toename houdt verband met de vergrijzing maar ook met de instroom van cohorten gepensioneerd met een alsmaar hoger aanvullend pensioen bovenop de AOW (zie hoofdstuk 3). Wel hebben de verhoging van de pensioenleeftijd en de minder gunstige regelingen voor vervroegde uittreding de groei van pensioenen in het afgelopen decennium afgevlakt. Daarnaast nam het inkomen uit vermogen substantieel toe: van 1 procent in 1977 naar 6,5 procent in 2020. Ook hier speelt de vergrijzing een rol. Ouderen beschikken relatief vaak over een eigen woning waarop geen of nauwelijks hypotheekschuld rust. Het volume van de opbrengsten uit de eigen woning neemt door de vergrijzing dus verder toe waardoor het aandeel inkomen uit vermogen in het totale bruto inkomen alsmaar groter wordt.

De toename van het aantal zelfstandigen in 43 jaar ging gepaard met een oplopend inkomenstaandeel: van 8,5 procent in 1977 naar ruim 10 procent in 2020. Het percentage met vooral inkomen als werknemer daalde van krap 71 procent in 1977 naar krap 62 procent in 2020. Ook het percentage inkomen uit loondervingsregelingen voor werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid daalde in de periode 1977–2020.

2.2.3 Samenstelling bruto inkomen huishoudens

Besteedbare ruimte huishoudens toegenomen

Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van een huishouden in Nederland bedroeg in 2020 gemiddeld 32,4 duizend euro. Hiermee had een doorsnee-huishouden 50 procent meer te besteden dan in 1977, toen het gestandaardiseerde inkomen (in prijzen van 2020) 21,6 duizend euro bedroeg. Deze welvaartsverbetering kwam tot stand ondanks perioden van conjuncturele neergang, demografische ontwikkelingen zoals de vergrijzing en de toename van alleenstaanden. Zoals zojuist al is toegelicht speelde de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en dienovereenkomstige hogere inkomen van vrouwen (CBS, 2022) een wezenlijke rol in de stijging van het gemiddelde inkomen. Tegelijkertijd waren er ontwikkelingen die het inkomen juist omlaag drukken. Zo had het groeiende aandeel alleenstaanden en gepensioneerden in de bevolking een dempende uitwerking op het gemiddeld inkomen, doordat deze groepen relatief vaak een wat lager inkomen hebben.

Koopkracht: standaardisatie en correctie voor inflatie

Om inkomensbedragen van nu te vergelijken met een tijdstip in het verleden moet met een tweetal factoren rekening gehouden worden. In de eerste plaats speelt de prijsontwikkeling een rol. Ter wille van de vergelijkbaarheid is het inkomen daarom met de consumentenprijsindex (zie bijlage B) gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling. In de tweede plaats wordt de gemiddelde omvang van huishoudens kleiner. Zo moesten in 2020 gemiddeld 2,2 personen van het huishoudensinkomen rondkomen, terwijl dit in 1977 nog 2,9 personen waren. Met behulp van equivalentiefactoren (zie bijlage A) is het inkomen eveneens gecorrigeerd voor verschillen in de omvang en samenstelling van

het huishouden. Het aldus gecorrigeerde besteedbare huishoudensinkomen wordt gestandaardiseerd inkomen of ook wel koopkracht genoemd.

Stijgende trend meermaals geremd door conjuncturele terugval

De stijgende trend in het gemiddelde besteedbaar inkomen van huishoudens werd in de periode 1977–2020 meerdere keren onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd Nederland tot twee keer toe (in 1973 en 1979) geconfronteerd met een oliecrisis. Met name in de jaren na de tweede oliecrisis was er sprake van een hoge inflatie, snel oplopende werkloosheid, dalende koopkracht en sterk oplopende begrotingstekorten. Door deze economische malaise kwam het gemiddeld besteedbaar inkomen in 1985 12,5 procent lager uit dan in 1981. De overheid reageerde toentertijd met stringente bezuinigingen op de sociale voorzieningen en in afstemming met werkgevers- en werknemersorganisaties werd er een algehele loonsverlaging doorgevoerd. Dit beleid wierp vruchten af. Gaandeweg de jaren negentig van de vorige eeuw ontwikkelde zich een relatief stabiele periode van economisch herstel en trok ook het gemiddelde besteedbaar inkomen verder aan.

Het meten van inkomensontwikkeling

Als het gemiddelde inkomen stijgt, profiteert niet iedereen daarvan. De reeks van het gemiddelde inkomen laat weliswaar zien hoe het inkomen zich van het ene tot het andere jaar verhoudt, maar dit zegt niets over de inkomensontwikkeling van afzonderlijke huishoudens en de mensen die daar deel van uitmaken. Voor het bepalen van de inkomensontwikkeling van (groepen in) de bevolking kan het best uitgegaan worden van jaar-op-jaar mutaties van het aan personen toegekende gestandaardiseerde huishoudensinkomen (individuele koopkrachtmutaties) zoals die in hoofdstuk 4 gepresenteerd zijn.

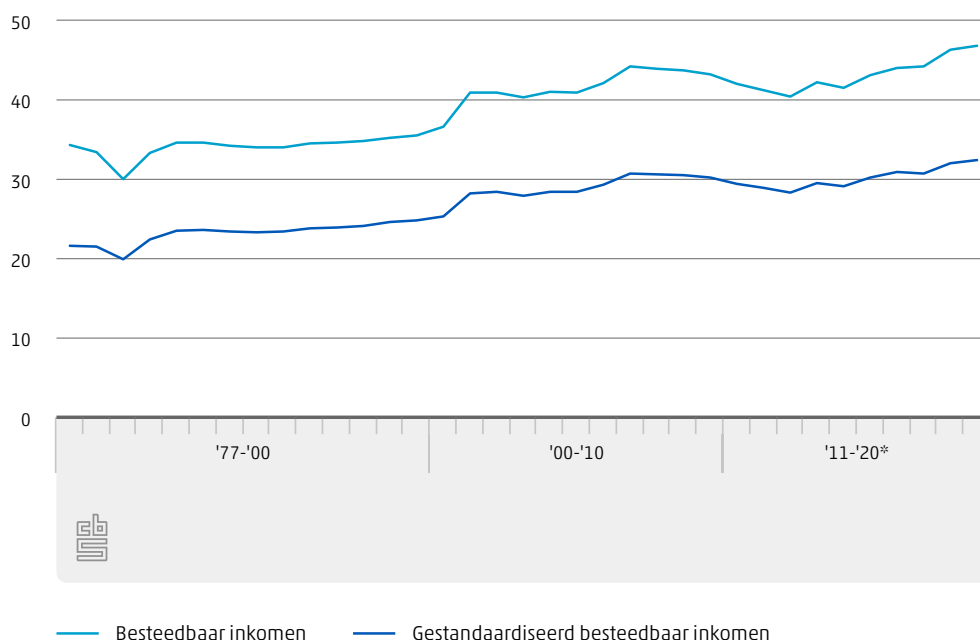
Cijfers over het gemiddelde inkomen geven bijvoorbeeld een antwoord op de vraag of de 65-plussers van nu het beter hebben dan de 65-plussers van tien jaar geleden, terwijl cijfers over de koopkrachtontwikkeling laten zien hoe de koopkracht van personen die tot de 65-plussers (zijn gaan) behoren, zich door de tijd heen ontwikkeld heeft (zie Bos, 2016).

De belastingherziening rond de eeuwwisseling bewerkstelligde een substantiële verhoging van het gemiddelde inkomen in 2001, maar in de navolgende jaren tot 2014 werd de stijgende trend in het gemiddelde inkomen van huishoudens twee keer onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. Rond 2004 was sprake van een verhoudingsgewijs kleine achteruitgang als gevolg van de teruggelopen bedrijvigheid. Een relatief hoog inkomensniveau werd bereikt in 2007, toen de economie floreerde. In de navolgende economische crisis nam het gemiddelde inkomen sterk af. Met het aantrekken van de economie in 2014 ging ook het gemiddelde inkomen weer omhoog. In de jaren 2007, 2014, 2017 en 2019 kregen de inkomens nog een extra duw omhoog vanwege gunstige fiscale maatregelen voor directeuren-groootaandeelhouders in deze jaren. Opmerkelijk genoeg bleek de stijgende trend van het gemiddelde inkomen relatief ongevoelig voor de

coronapandemie. In 2020, het eerste jaar van de coronapandemie, steeg het gemiddelde inkomen ten opzichte van 2019 nog met ruim 1 procent. Van overheidswege werd een omvangrijk pakket aan steunmaatregelen in het geweer gebracht om de economische terugval door corona zoveel mogelijk te verzachten. Daarnaast speelden eerder in cao's vastgelegde loonstijgingen een rol.

2.2.4 Gemiddeld inkomen huishoudens

1 000 euro (in prijzen van 2020)

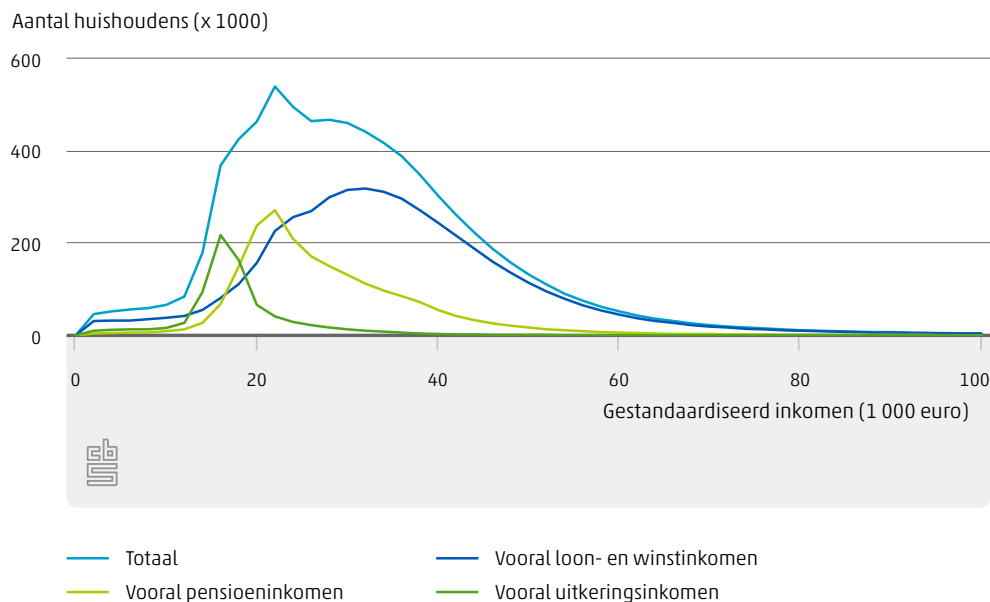
2.3 Verdeling huishoudensinkomen

Inkomens scheef verdeeld

In 2020 hadden huishoudens in Nederland gemiddeld 46,8 duizend euro te besteden. Het gestandaardiseerde inkomen kwam uit op gemiddeld 32,4 duizend euro. De inkomens zijn niet gelijk verdeeld. Het mediane oftewel middelste inkomen was met 28,6 duizend euro lager dan het gemiddelde. De hoogste piek in de inkomensverdeling betrof 6,8 procent van de bijna 7,9 miljoen huishoudens. Zij hadden een inkomen tussen 20 en 22 duizend euro, bij de helft van hen ging het vooral om een pensioeninkomen. Bij de huishoudens met voornamelijk een uitkering lag de piek met een inkomen tussen de 14 en 16 duizend euro lager. Het betreft huishoudens die in 2020 in hoofdzaak van een bijstandsuitkering moesten rondkomen. Ruim een kwart van alle huishoudens met een uitkering viel in dit inkomensbereik. Bij een half procent van alle huishoudens (ruim 41 duizend) was er sprake van een negatief inkomen. Dit betrof veelal huishoudens van zelfstandigen die verlies hebben geleden. Aan de andere kant van de inkomensverdeling staan de huishoudens met de hoogste inkomens. Bijna 770 duizend huishoudens (9,7 procent) hadden een gestandaardiseerd inkomen van meer dan 50 duizend euro. Van hen beschikten er 79 duizend over meer dan een ton.

De verdeling van huishoudens die hun inkomen vooral uit loon en winst betrekken was platter en evenwichtiger dan de verdeling op basis van alle inkomenscomponenten. De hoogste piek van de 4,9 miljoen huishoudens met vooral inkomen uit werk betrof de groep met een inkomen van 30 tot 32 duizend euro (6,5 procent). Bijna 1 op de 5 werkende huishoudens had een inkomen tussen de 28 en 34 duizend euro.

2.3.1 Huishoudens naar hoogte van het gestandaardiseerd inkomen¹⁾, 2020*

¹⁾ Aantal huishoudens per inkomensklasse met een breedte van 2000 euro

2.4 Inkomen naar kenmerken van huishoudens

Inkomen aan het eind carrière het hoogst

Huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hadden met gemiddeld 14,1 duizend euro in 2020 het laagste gestandaardiseerd inkomen. Deze kostwinners staan nog aan het begin van hun loopbaan. Tot 65 jaar geldt: hoe ouder de leeftijdsgroep, hoe hoger het inkomen. Gemiddeld het hoogste inkomenspeil – 37,6 duizend euro – wordt bereikt bij huishoudens met een hoofdkostwinner in de leeftijdsgroep van 55 tot 65 jaar. Doorgaans hebben zij in de loop van hun carrière een steeds hoger inkomen opgebouwd en blijven veelal dat hoge inkomen vasthouden totdat men stopt met werken. Pensionering betekent doorgaans een inkomensterugval en 65-plussers hebben gemiddeld dan ook minder inkomen dan de jongere leeftijdsgroepen.

Laagste inkomen bij alleenstaanden met jonge kinderen

De verbijzondering naar huishoudenssamenstelling (zie [Statline](#)) laat voor alleenstaande ouders met louter minderjarige kinderen het laagste inkomen zien: gemiddeld 23,4 duizend euro. Deze huishoudens zijn aangewezen op het inkomen van maar één persoon, meestal de

moeder. Relatief vaak betreft het dan een bijstandsuitkering. De hoogste inkomens worden aangetroffen bij paren tot AOW-leeftijd zonder thuiswonende kinderen (41,2 duizend euro) of paren met ten minste één inwonend meerderjarig kind (42,4 duizend euro). Het gaat dikwijls om 50- tot 65-jarigen van wie de kinderen al het huis uit zijn of van wie de kinderen eigen inkomen hebben en daarmee bijdragen aan het gezamenlijke gezinsinkomen. Jonge paren zonder kinderen zijn veelal tweeverdieners, oftewel beide partners hebben inkomen uit betaald werk (zie kader). Het gestandaardiseerd inkomen van tweeverdieners kwam in 2020 met 42,6 duizend euro logischerwijs hoger uit dan dat van een- en nulverdieners (respectievelijk 32,1 duizend en 24,3 duizend euro).

Aantal verdieners in een huishouden

Bij de indeling in nul-, een of tweeverdieners is alleen het aantal personen in de huishoudenskern met inkomen uit werk geteld, dus bij een eenpersoonshuishouden of een eenoudergezin wordt alleen gekeken of de alleenstaande respectievelijk de ouder al dan niet inkomen uit werk betreft. Bij huishoudens rondom paren tellen alleen de verdiensten van de beide partners. Meerderjarige kinderen of anderen in het huishouden blijven in deze indeling buiten beschouwing.

Inkomen ondernemershuishoudens het hoogst

Gemiddeld hadden huishoudens met voornamelijk inkomen uit een eigen onderneming met ruim 48 duizend euro meer inkomen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers. De groep zelfstandigenhuishoudens met vooral inkomen als directeur-groootaandeelhouder van een vennootschap, had verreweg het hoogste gestandaardiseerd inkomen (gemiddeld 78,6 duizend euro). Bij de zelfstandigen zijn de onderlinge inkomensverschillen het grootst. Zelfstandigen kunnen immers zowel flinke winsten boeken als verlies lijden. Daardoor zijn deze huishoudens niet alleen oververtegenwoordigd in de hoogste inkomensregio's, maar ook in de groep met een laag of negatief inkomen ([Statline](#)). Bijna 1 op de 10 huishoudens had in 2020 voornamelijk inkomen als zelfstandige, ruim de helft van alle huishoudens betrok het inkomen hoofdzakelijk uit loondienst. Gemiddeld kwamen de werknemershuishoudens uit op een inkomen van 34,4 duizend euro. Daarnaast moest ruim een derde van de huishoudens grotendeels rondkomen van een uitkering. In bijna driekwart van de gevallen betrof het huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen.

2.4.1 Inkomen naar huishoudenskenmerken, 2020*

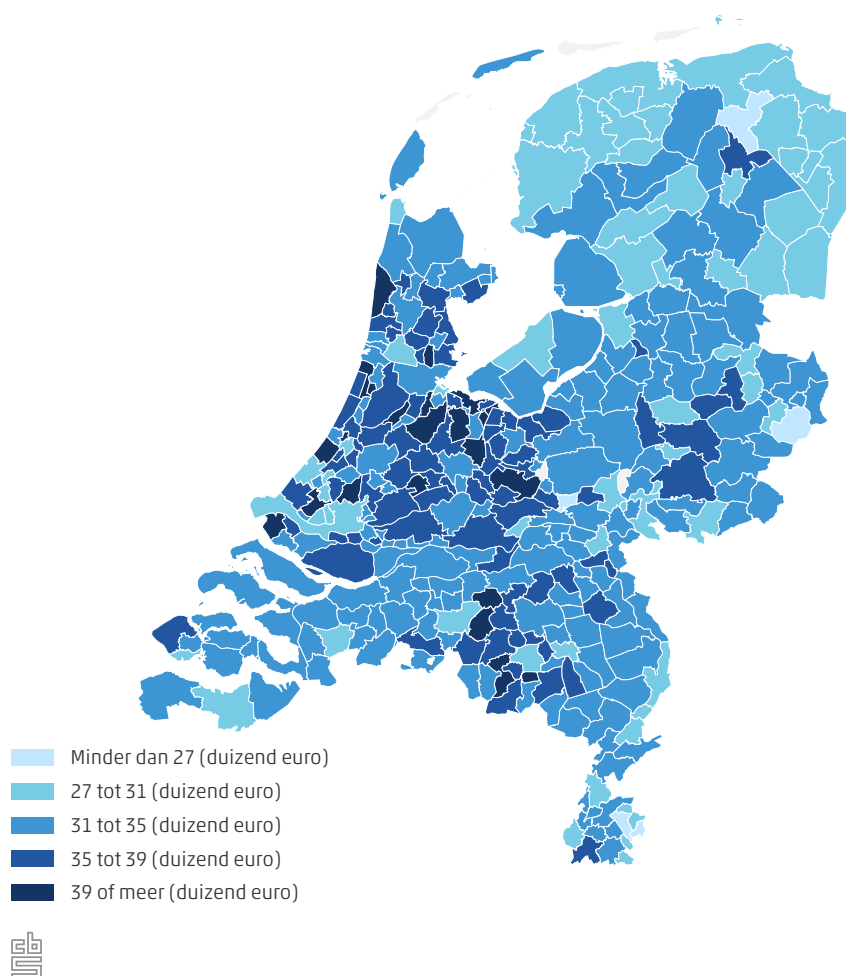
	Aantal	Gemiddeld gestandaardiseerd besteedbaar inkomen
	x 1 000	1 000 euro
Totaal	7 892	32,4
Leeftijd hoofdkostwinner		
Tot 25 jaar	346	14,1
25 tot 35 jaar	1 198	30,2
35 tot 45 jaar	1 208	33,4
45 tot 55 jaar	1 493	37,2
55 tot 65 jaar	1 449	37,6
65 tot 75 jaar	1 201	31,7
75 jaar of ouder	997	26,4
Aantal verdieners in huishouden		
Nulverdieners	2 484	24,1
Eénverdieners	2 887	30,7
Tweeverdieners	2 521	42,5
Voornaamste inkomensbron		
Inkomen uit arbeid	4 200	34,4
Inkomen uit eigen onderneming	711	48,4
inkomen directeur-grotoaandehouder	169	78,6
Uitkering werkloosheid of arbeidsongeschiktheid	328	21
Uitkering pensioen	2 169	29,2
Uitkering bijstand of overige sociale voorziening	437	15,8
Studiefinanciering	48	4,3

2.5 Regionale inkomensverdeling

Rijkste gemeenten vooral in het westen van het land

De tien gemeenten met het hoogste gemiddelde huishoudensinkomen bevinden zich vrijwel allemaal in het westen van het land. De hoogste plek is voorbehouden aan Blaricum in Noord-Holland met in 2020 een gemiddeld gestandaardiseerd inkomen van 61,7 duizend euro. Dat is 90 procent hoger dan het landelijk gemiddelde (32,4 duizend euro). Op nummer twee stond Bloemendaal met een inkomen van 58,7 duizend euro, gevolgd door Laren (56,8 duizend euro) en Wassenaar (55,1 duizend euro). Hekkensluis in de top-10 waren De Ronde Venen waar het gemiddelde 42,7 duizend euro bedroeg. Het Brabantse Waalre, gelegen onder de rook van Eindhoven, is de enige rijke gemeente die niet in het westen van het land is gesitueerd. Met gemiddeld 43,4 duizend euro kwam Waalre op de achtste plek. De top-10 van de gemeenten met het laagste inkomen wordt gedomineerd door studentensteden: Wageningen, Groningen, Enschede, Delft, Nijmegen, en Maastricht.

2.5.1 Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per gemeente, 2020*

2.5.2 Top-10 gemeenten met hoogste en laagste gemiddelde gestandaardiseerd huishoudensinkomen, 2018*

Hoogste inkomen		Laagste inkomen	
	1 000 euro		1 000 euro
Baricum	61,7	Wageningen	25
Bloemendaal	58,7	Groningen	25,6
Laren (NH.)	56,8	Enschede	25,6
Wassenaar	55,1	Heerlen	26,8
Heemstede	45	Kerkrade	26,9
Westvoorne	44	Delft	27
Gooise Meren	44	Pekela	27
Waalre	43,4	Nijmegen	27,4
Oegstgeest	43,3	Leeuwarden	27,5
De Ronde Venen	42,7	Maastricht	27,5

2.6 Literatuur

Bos, W. (2016). [*Koopkracht van ouderen flink gedaald tijdens crisis*](#). ESB.

CBS/SCP (2020). [*Emancipatiemonitor 2020*](#). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek

CBS (2022). [*Inkomen werkende vrouwen sinds 1977 met ruim 60 procent gestegen*](#). CBS-nieuwsbericht, 8 maart.

UL/CBS (2021). [*Inkomen verdeeld, trends 1977–2019*](#), UnivLeiden/CBS.

3 Inkomen van personen

In dit hoofdstuk staat het inkomen van personen centraal. Hoe is dit inkomen samengesteld? In welke mate is het inkomen tussen 1977 en 2020 gegroeid? Hoe zit het met de inkomensverschillen tussen mannen en vrouwen, bijvoorbeeld bij het aanvullend pensioen? Hoeveel mannen en vrouwen hebben een topinkomen en hoeveel verdienen minder dan het bijstandsniveau?

3.1 Samenstelling inkomen

Ruim 3 op de 5 mensen hebben inkomen uit loon

In 2020 hadden 13,8 miljoen mensen in Nederland een eigen inkomen. Ruim 60 procent van hen ontving loon, terwijl 14 procent inkomen uit eigen onderneming had. Daarnaast ontving 37 procent een uitkering wegens werkloosheid, ziekte- en arbeidsongeschiktheid of een pensioen en was er bij ruim 13 procent sprake van bijstand of een andere uitkering sociale voorziening.

Een deel van de bevolking betrok zijn inkomen dus uit verschillende bronnen. Deze inkomsten kunnen tegelijkertijd ontvangen zijn, bijvoorbeeld bij mensen die een eigen onderneming combineren met een werknemersbaan, maar ook achtereenvolgend, bijvoorbeeld mensen die loon als werknemer ontvingen, maar in de loop van 2020 met pensioen gingen.

3.1.1 Samenstelling van het inkomen van personen, 2020*

	Personen met inkomen		Gemiddeld bedrag	Aandeel van bruto-inkomen
	x 1 000	%	1 000 euro	%
1 Inkomen als werknemer	8 438	61,2	43,4	67,1
2 Inkomen als zelfstandige	1 957	14,2	30,9	11,1
3 PERSOONLIJK PRIMAIR INKOMEN (1+2)	9 785	70,9	43,6	78,2
4 Uitkering inkomensverzekeringen	5 122	37,1	20,8	19,5
5 Uitkering sociale voorzieningen	1 865	13,5	6,4	2,2
6 Ontvangen inkomensoverdrachten	47	0,3	11,6	0,1
7 PERSOONLIJK BRUTO-INKOMEN (3+4+5+6)	13 798	100,0	39,5	100,0
8 Premie inkomensverzekeringen	9 056	65,6	8,1	13,4
9 PERSOONLIJK INKOMEN (7-8)	13 798	100,0	34,2	86,6

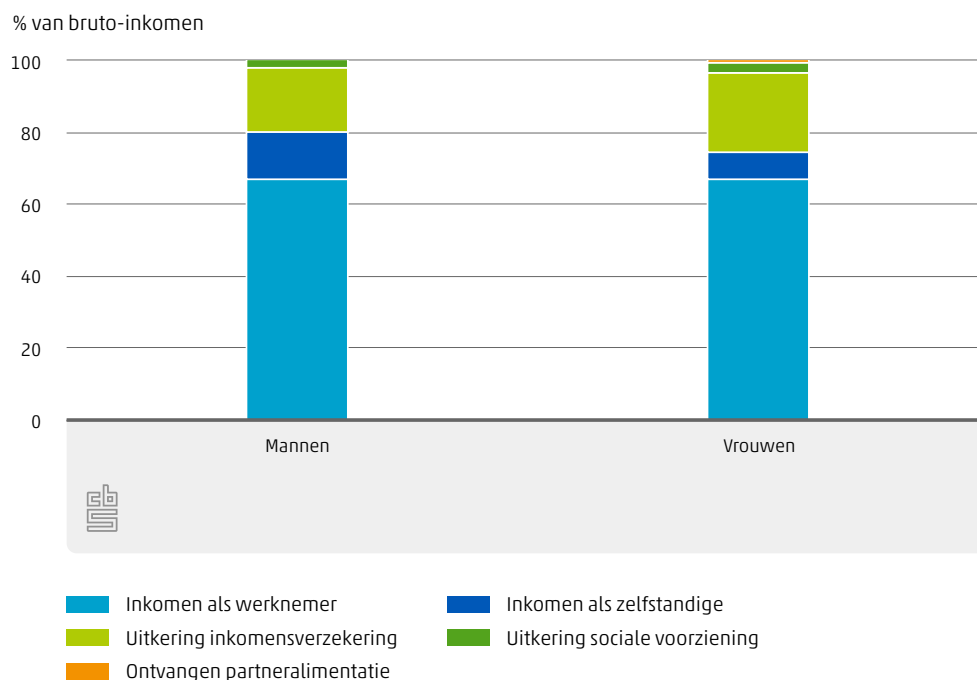
Persoonlijk inkomen

Bij het bepalen van het persoonlijk inkomen is een aantal bestanddelen die in het besteedbare inkomen van het huishouden wel een rol spelen (zie paragraaf 2.1), buiten beschouwing gelaten. Dat zijn alle bestanddelen waarvan bij meerpersoonshuishoudens niet eenduidig vastgesteld kan worden aan welke persoon in het huishouden deze

inkomsten toegerekend moeten worden. Zo zijn inkomsten uit vermogen, de kinderbijslag, het kindgebonden budget en ontvangen gebonden overdrachten, zoals de huurtoeslag, niet bij het persoonlijk inkomen geteld, terwijl betaalde inkomensoverdrachten, premies ziektekostenverzekeringen, premies volksverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen hierop niet in mindering zijn gebracht.

Het bruto-inkomen bestaat voor het grootste deel uit inkomen uit werk, bij mannen meer nog dan bij vrouwen. Dat komt doordat bij mannen een bijna 2 keer zo groot deel van het bruto-inkomen afkomstig is uit een onderneming. Het aandeel werknemersinkomen is bij beide seksen gelijk. Bij vrouwen maakt inkomen uit inkomensverzekeringen meer uit van het bruto-inkomen (22 tegen 18 procent). Vooral het inkomen uit (nabestaanden)pensioen beslaat bij vrouwen een groter deel van het bruto-inkomen: 18 tegen 15 procent (zie StatLine). Dat komt doordat vrouwen gemiddeld ouder worden dan mannen en er dus relatief meer vrouwen AOW-gerechtigd zijn.

3.1.2 Samenstelling bruto-inkomen, 2020*

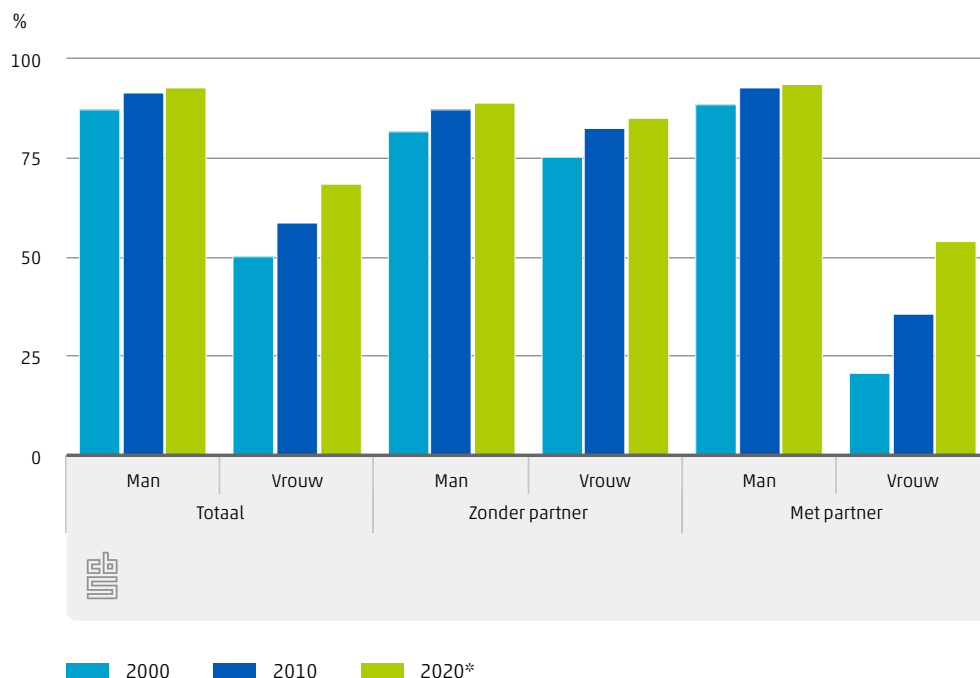
Steeds meer vrouwen met aanvullend pensioen

In 2020 ontvingen 3 miljoen mensen het gehele jaar door een AOW-uitkering: 1,4 miljoen mannen en 1,6 miljoen vrouwen. Van de vrouwen met AOW had ruim twee derde een aanvullend pensioen, in 2000 was dat nog de helft. Het verschil met de mannelijke AOW'ers is echter nog steeds aanzienlijk: van hen ontving bijna 93 procent in 2020 een aanvullend pensioen. Vooral onder vrouwen met een partner was het aandeel met een aanvullend pensioen betrekkelijk klein. Wel is bij deze groep vrouwen het aandeel in twintig jaar tijd sterk toegenomen: van 21 procent naar 54 procent.

De stijging van het aandeel vrouwen met aanvullend pensioen komt doordat jongere generaties die in de AOW stromen, vaker een aanvullend pensioen hebben dan de oudere generaties. Dit hangt samen met de hogere arbeidsdeelname van de jongere generaties.

Onder alleenstaande vrouwen steeg het percentage met een aanvullend pensioen relatief weinig. Bij deze vrouwen gaat het vaak niet alleen om het pensioen dat zij eerder in hun actieve loopbaan zelf hebben opgebouwd, maar ook om nabestaandenpensioen. Het sekseverschil in aanvullend pensioen onder alleenstaanden is dan ook duidelijk kleiner dan bij AOW'ers met een partner.

3.1.3 AOW'ers met aanvullend pensioen

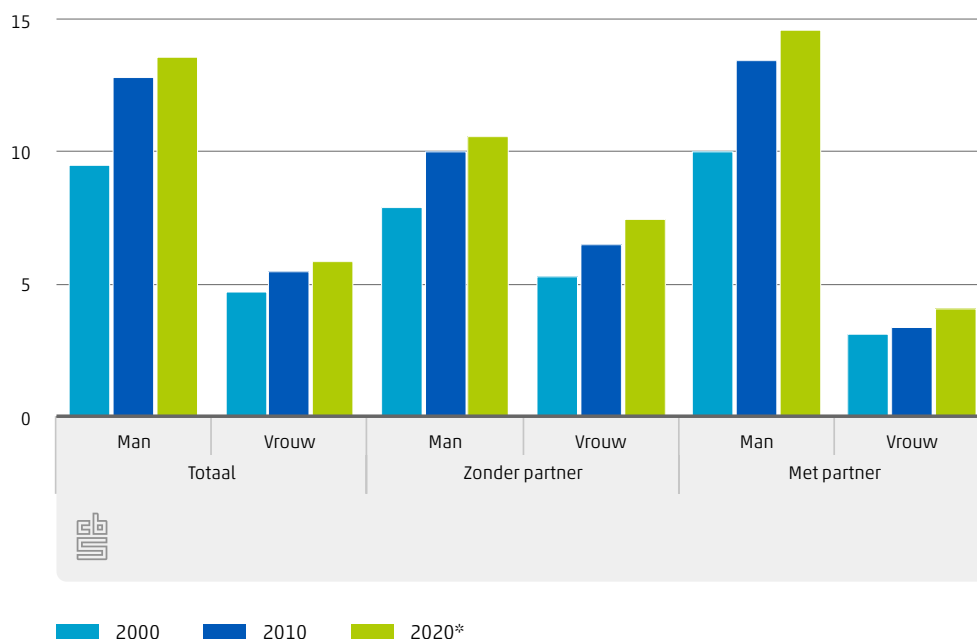
Vrouw heeft minder aanvullend pensioen dan man

Van vrouwen met een aanvullend pensioen is het ontvangen bedrag in doorsnee substantieel lager dan van mannen. In 2020 hadden ze met 5 900 euro aan bruto aanvullend pensioen 43 procent van het mediane bedrag van mannen. Wel is de kloof gaandeweg wat kleiner geworden. Vrouwen die tegenwoordig de AOW instromen zijn zoals gezegd niet alleen vaker werkzaam geweest. Ook hadden ze een gemiddeld langere werkweek dan eerdere generaties, waardoor ze meer pensioen hebben opgebouwd. Het aanvullend pensioen groeide het sterkst onder vrouwen met een partner, maar het verschil met mannen blijft hier het grootst.

Tussen 2000 en 2010 groeide het mediane aanvullend pensioen harder dan tussen 2010 en 2020. Zo nam het bij mannen in de periode 2000–2010 met 35 procent toe en bij vrouwen met 17 procent. De toenames waren in de periode 2010–2020 respectievelijk 6 en 7 procent. Aanvullende pensioenen werden in de periode 2010–2020 ook als gevolg van de economische crisis van 2008 niet of beperkt geïndexeerd.

3.1.4 Mediaan aanvullend pensioen van AOW'ers

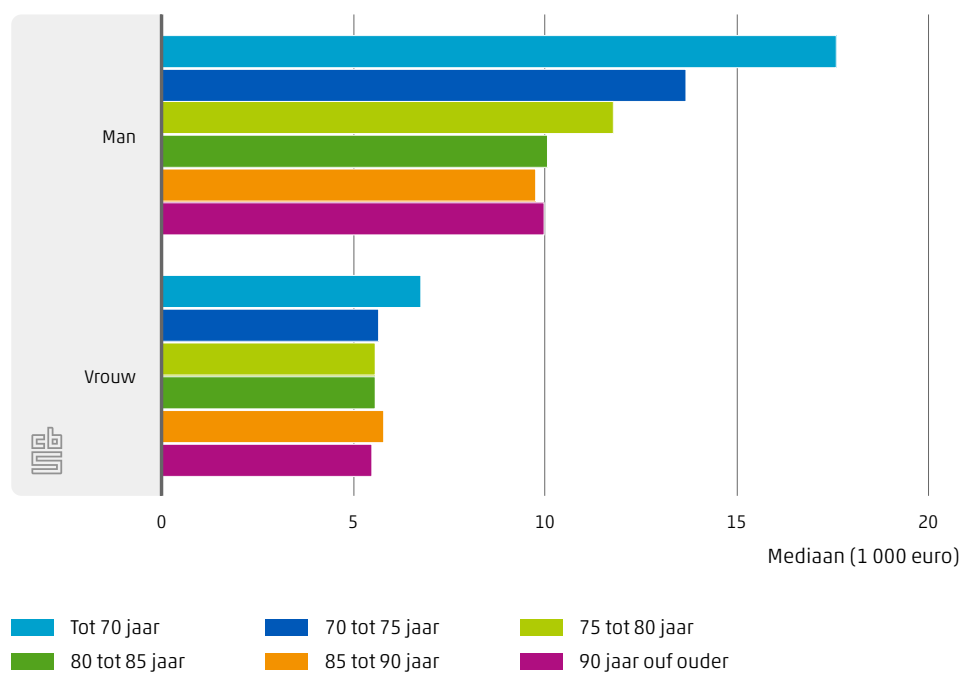
1 000 euro (prijspeil 2020)

Aanvullend pensioen hoogst bij jongste AOW-mannen

Het mediaan aanvullend pensioen van mannen in de AOW-gerechtigde leeftijd (66 jaar en 4 maanden in 2020) tot 70 jaar is met 17,6 duizend euro bruto hoger dan dat van oudere groepen AOW'ers. Mannelijke AOW'ers in de onderscheiden leeftijdsgroepen vanaf 80 jaar ontlopen elkaar weinig in het aanvullend pensioen. Anders is het bij vrouwelijke AOW'ers. Weliswaar hebben vrouwen tot 70 jaar in doorsnee het meeste aanvullend pensioen, maar het verschil met de oudere leeftijdsgroepen is kleiner dan bij mannen. In de leeftijdsgroepen vanaf 70 jaar liggen de aanvullende pensioenen van vrouwelijke AOW'ers dicht bij elkaar. Het verschil in aanvullend pensioen tussen jongere en oudere AOW'ers komt bij mannen deels voor rekening van een groter aandeel hoog opgeleiden in de jongere generatie. Bij vrouwen speelt ook de eerder genoemde hogere arbeidsduur van jongere generaties een rol.

3.1.5 Aanvullend pensioen AOW'ers naar leeftijd, 2020*

3.2 Verdeling inkomen

Uitkeringen zichtbaar in inkomensverdeling

Van de bijna 13,8 miljoen mensen met een eigen inkomen in 2020 waren er 6,9 miljoen man en 6,8 miljoen vrouw. De inkomens zijn niet gelijk verdeeld en de verdeling laat drie duidelijke pieken zien. Bij de hoogste piek gaat het om 938 duizend mensen – merendeels vrouwen – met een inkomen tussen 16 duizend en 18 duizend euro. Bij deze groep gaat het enerzijds om alleenstaanden (met kinderen) met een bijstandsuitkering (in 2020 bruto 16 940 euro). Anderzijds behoren tot de groep ook alleenstaande AOW'ers (de bruto AOW bedroeg voor hen 16 010 euro¹⁾) die al dan niet nog een klein aanvullend pensioen ontvingen.

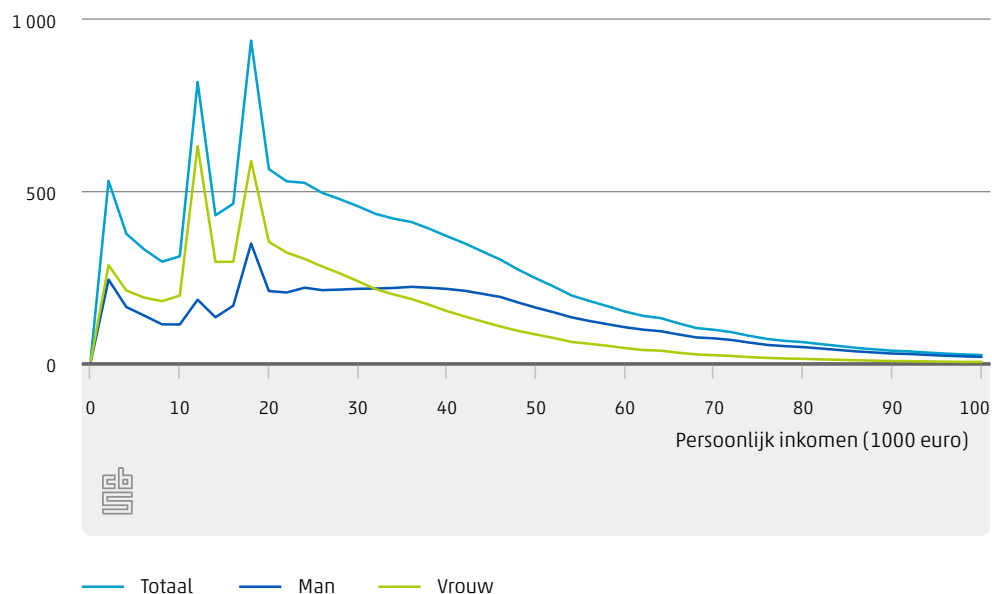
De op één na hoogste piek betreft 818 duizend mensen met een inkomen tussen 10 duizend en 12 duizend euro. Deze groep bestaat voor een groot deel uit gehuwde vrouwen voor wie de partner-AOW (in 2020 bruto 10 985 euro) met eventueel een klein aanvullend pensioen de enige vorm van persoonlijk inkomen vormde.

Bij de laagste piek gaat het vooral om mensen die niet het hele jaar door inkomen hadden. Dit waren er in totaal bijna 1,2 miljoen, waarvan ruim een derde minder dan 2 duizend euro aan inkomen hadden. Een deel van het jaar inkomen hebben komt onder meer voor bij scholieren met een vakantiebaantje. Ook betreft het vrouwen die in de loop van het jaar de AOW-leeftijd bereikten en daaraan voorafgaand geen inkomen hadden.

1) De netto AOW-uitkering valt hoger uit dan de netto bijstandsuitkering. Dat komt onder meer doordat AOW-ers geen AOW-premie betalen, en nauwelijks of geen andere premies inkomensverzekeringen.

3.2.1 Verdeling persoonlijk inkomen¹⁾, 2020*

Aantal personen (x 1000)

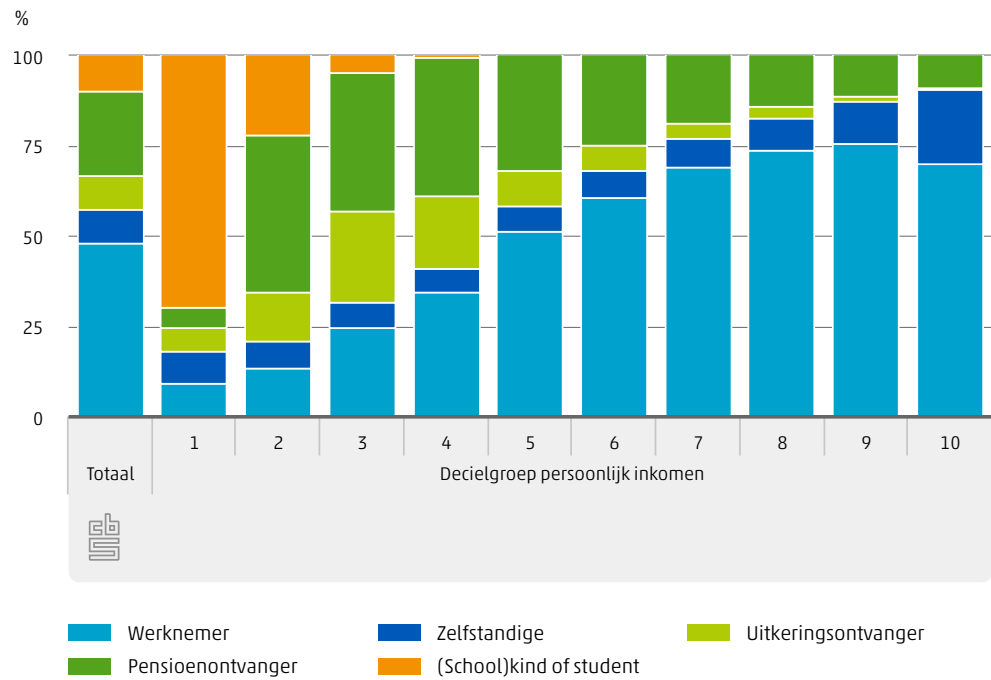
¹⁾ Aantal personen per inkomensklasse met breedte van 2 000 euro.

Wie zit waar in de inkomensverdeling?

Tot de tien procent hoogste persoonlijke inkomens behoren overwegend mensen met voornamelijk inkomsten uit werk: werknemers en zelfstandigen. Vooral zelfstandigen zijn ten opzichte van hun aandeel in de bevolking oververtegenwoordigd in de hoogste groep. Het gaat hier veelal om zelfstandigen die grote winsten boekten in 2020. In de tiende decielgroep bedraagt iemands inkomen minimaal 66,0 duizend euro in 2020. Al vanaf de vijfde decielgroep (minstens 21,6 duizend euro) bestaat het merendeel uit werkkenden, die sowieso de hoofdmoot in de bevolking met inkomen vormen.

In de tweede, derde en vierde decielgroep (inkomen tussen 6,7 en 21,6 duizend euro) zijn uitkeringsontvangers, en dan met name pensioenontvangers, sterker vertegenwoordigd. De groep pensioenontvangers maakt met bijna kwart dan ook een beduidend groter deel van de bevolking met inkomen uit dan de overige uitkeringsontvangers (9 procent). De eerste decielgroep heeft maximaal 6,7 duizend euro aan inkomen en bestaat voornamelijk uit (school)kinderen en studenten, die bijvoorbeeld inkomsten uit een bijbaantje hebben. In de groep bevinden zich ook zelfstandigen die in 2020 weinig winst hebben gemaakt of verlies hebben geleden.

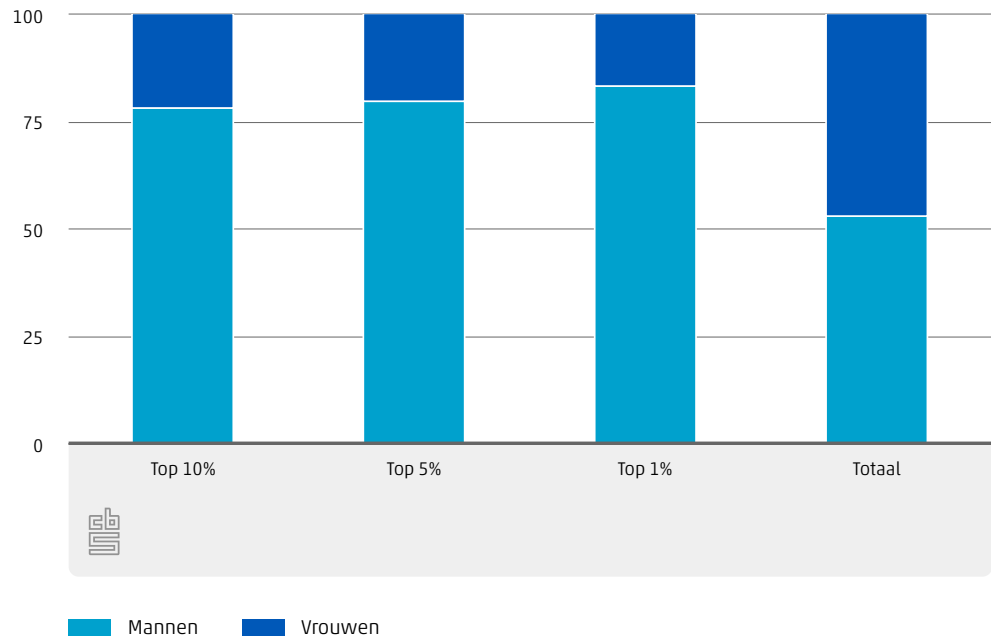
3.2.2 Samenstelling decielgroepen, 2020*

Mannen oververtegenwoordigd bij topinkomens

Bijna 9,8 miljoen mensen hadden in 2020 inkomsten uit werk (zie tabel 3.1.1), al was dat niet per se hun belangrijkste inkomstenbron. Meer mannen dan vrouwen hebben inkomen uit werk oftewel primair inkomen: 5,2 miljoen mannen en 4,6 miljoen vrouwen. Ook verdienden mannen gemiddeld meer: 52,3 duizend euro tegen 33,8 duizend euro. De hoogste regionen van de primaire-inkomensverdeling bestaan voornamelijk uit mannen. Zo was ruim 78 procent van groep met de tien procent hoogste primaire inkomens man. In de top 1% was dat ruim 83 procent. Iemand die tot de top 1% behoort, verdiende minimaal 178,5 duizend euro in 2020. In de top 5% en top 10% waren de minimale verdiensten respectievelijk 109,3 duizend euro en 87,6 duizend euro.

3.2.3 (Top)inkomen uit werk, 2020*

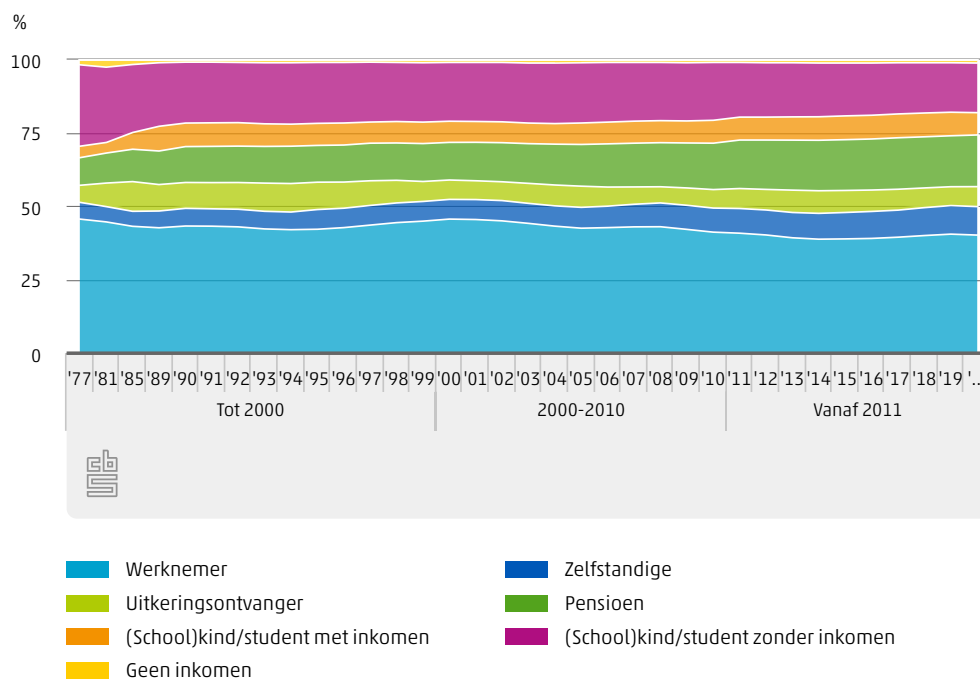

3.3 Trends

Sociaaleconomische positie mannen conjunctuurgevoelig

Het aandeel mannen dat voornamelijk inkomen uit werk heeft en het aandeel met hoofdzakelijk inkomen uit een uitkering zijn in de periode 1977–2020 communicerende vaten. In tijden van economische voorspoed, zoals de periode rond de eeuwwisseling en de jaren na de vorige economische crisis, liep het aandeel werknemers en zelfstandigen op. Tegelijkertijd kromp het aandeel uitkeringsontvangers. In economische mindere jaren, zoals de eerste helft van de jaren '80 en de economische crisis van 2008 was dat precies omgekeerd. Door vergrijzing groeide het aandeel pensioenontvangers van 9,4 procent in 1997 naar 17,6 procent in 2020. In de periode 1977–2020 had van alle mannen steeds ongeveer 1 procent geen eigen inkomen. Uitschieter was het crisisjaar 1985, toen 2,4 procent van de mannen geen inkomen had.

3.3.1 Sociaaleconomische positie mannen

Consistente inkomensgegevens vanaf 1977

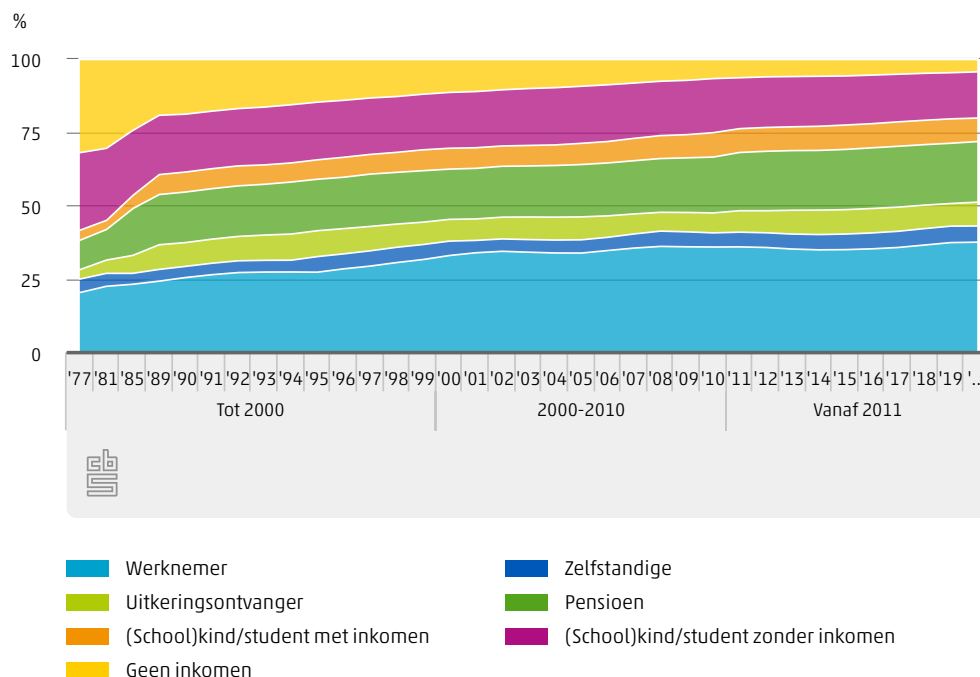
In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS de gegevens uit ruim veertig jaar inkomensonderzoek herzien. De herziening heeft geleid tot een geharmoniseerde en meer consistente reeks van het inkomen voor de periode vanaf 1977. De herziening kon de verschillen tussen de deelreeksen echter niet volledig opheffen. Breuken in 2011 en met name 2000 bleven bestaan, maar zijn een stuk kleiner dan voorheen. De herziene uitkomsten over de ontwikkeling in het inkomen zijn, ook voor bevolkingsgroepen, verzameld in de publicatie 'Inkomen verdeeld, trends 1977-2019' (UL/CBS, 2021).

Vooral in jaren '80 en '90 sterke daling vrouwen zonder inkomen

In 1977 had bijna 32 procent van alle vrouwen geen eigen inkomen, afgezien van (school)kinderen of studenten zonder inkomen. Een deel van de vrouwen zonder inkomen was 65-plusser, maar tot 1985 werd de partner-AOW nog uitbetaald aan het hoofd. Dat verklaart de grote toename van het aandeel pensioenontvangers in 1985. In 1990 was het aandeel vrouwen zonder inkomen gedaald tot 19 procent. Tien jaar later bedroeg het 11 procent, waarna het aandeel verder afnam tot 4 procent in 2020. De daling in de laatste twintig jaar van de vorige eeuw houdt ook verband met de sterk toegenomen arbeidsdeelname van vrouwen in die jaren. De groei van het aandeel vrouwen met inkomen uit werk zette ook in de 21^e eeuw door, al was die minder sterk. In 2020 zijn er verhoudingsgewijs meer vrouwen dan mannen zonder eigen inkomen. Het verschil komt niet voor rekening van (school)kinderen en studenten. Het gaat vooral om samenwonende vrouwen onder de AOW-leeftijd die geen eigen inkomen hebben. Ook hadden meer vrouwen dan mannen voornamelijk pensioeninkomsten, wat verband

houdt met hun gemiddeld hogere leeftijd. Daarnaast kwam een andere uitkering iets meer voor bij vrouwen. Het verschil zit vooral in bijstandsuitkeringen, die onder vrouwen relatief meer voorkomen.

3.3.2 Sociaaleconomische positie vrouwen

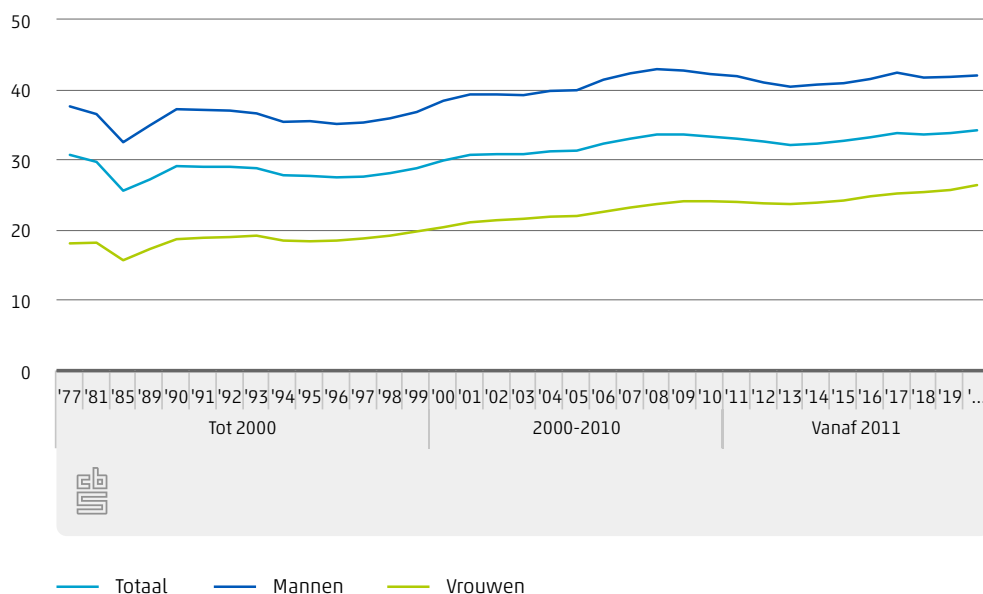
Vrouwen maken inhaalslag

Niet alleen kwamen er tussen 1977 en 2020 steeds meer vrouwen met eigen inkomen. Ook is het man-vrouwverschil in het gemiddeld inkomen sterk afgenomen. In de bevolking met eigen inkomen bedroeg het inkomen van vrouwen in 1977 minder dan de helft van dat van mannen. In 2000 was dat 53 procent en twintig jaar later 63 procent. De grootste inhaalslag maakten vrouwen in de eerste tien jaar van de 21^e eeuw. Maar ook na de vorige economische crisis nam het inkomen van vrouwen toe. De inkomensgroei bij vrouwen komt vooral voor rekening van degenen met inkomen uit werk en heeft grotendeels te maken met de steeds langere werkweken van vrouwen, zie CBS (2022).

Het inkomen van mannen is meer onderhevig aan conjuncturele schommelingen, omdat zij vaker dan vrouwen in conjunctuurgevoelige sectoren werken zoals de bouw en de ICT. In tijden van economische voorspoed, zoals rond de eeuwwisseling, in 2006 en 2007 en na de vorige crisis, groeide het inkomen sterk. In de economisch mindere perioden nam het af. Ondanks de coronacrisis nam het inkomen van mannen en vrouwen ook in 2020 toe, vooral door de verhoudingsgewijs grote koopkrachtverbetering voor velen (hoofdstuk 4).

3.3.3 Bevolking met eigen inkomen¹⁾

Gemiddeld inkomen (1 000 euro, prijzen 2020)

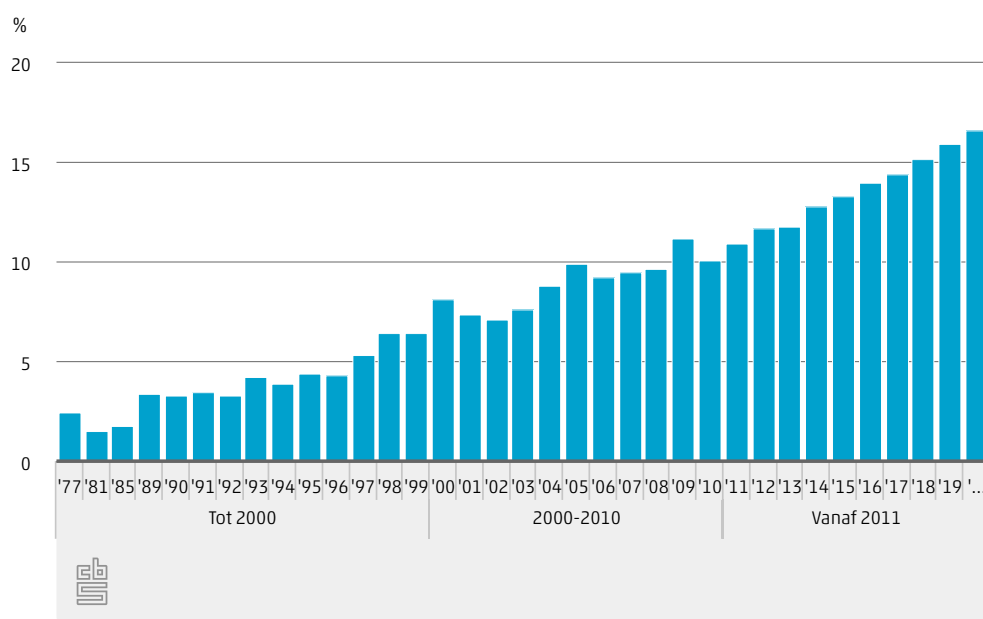

¹⁾ Tot 1989 zijn de cijfers niet jaarlijks beschikbaar.

Steeds meer vrouwen onder topinkomens

Hoewel vrouwen in de minderheid zijn in de top 1% van bevolking met inkomen uit werk (bijna 17 procent in 2020), is hun aandeel in bijna 45 jaar gegroeid. In 1977 bedroeg het nog 2,5 procent. In 2000 was het aandeel meer dan verdrievoudigd. Tussen 2010 en 2020 groeide het aandeel relatief hard, in lijn met de toename van vrouwen in de top van grote bedrijven en organisaties (CBS/SCP, 2020).

3.3.4 Aandeel vrouwen onder topinkomens¹⁾

¹⁾ Top 1% van het persoonlijk primair inkomen.

3.4 Inkomen van bevolkingsgroepen

Vrouw ruim 15 duizend euro minder inkomen dan man

Het gemiddelde inkomen van de 13,8 miljoen mensen met persoonlijk inkomen kwam uit op ruim 34 duizend euro in 2020. Voor vrouwen was dit gemiddelde duidelijk lager dan voor mannen: bijna 26,4 duizend euro tegen 42,0 duizend euro. Het mediane inkomen is bij beide seksen lager, maar net als het gemiddelde is dat van mannen bijna 1,7 zo groot als van vrouwen. Bij personen met voornamelijk inkomen uit werk komt het inkomensverschil onder meer doordat vrouwen relatief vaak in deeltijd werken en gemiddeld een lager uurloon hebben dan mannen.

Bij het inkomensverschil tussen vrouwen en mannen die vooral rondkomen van een uitkering speelt een rol dat de hoogte van een uitkering (of pensioen) vaak afhangt van het eerder verdiende inkomen. Vrouwen hebben in het algemeen een lager inkomen uit betaald werk dan mannen en deze achterstand werkt door in de hoogte van hun uitkering later.

3.4.1 Gemiddeld persoonlijk inkomen, 2020*

	Totaal	Man	Vrouw
	1 000 euro		
Personen met inkomen	34,2	42,0	26,4
Werknemer en zelfstandige	44,8	53,5	34,7
Werknemer	44,5	53,5	35,0
Zelfstandige	46,1	53,7	32,9
Directeur-groootaandeelhouder	70,4	73,8	54,8
Zelfstandig ondernemer	43,7	48,7	34,9
Meewerkend gezinslid	11,3	11,5	11,3
Overige zelfstandige	17,5	28,1	13,1
Uitkerings- en pensioenontvanger	24,4	29,9	19,8
Uitkeringsontvanger	19,6	22,0	17,7
Ontvanger werkloosheidsuitkering	25,4	29,1	21,7
Ontvanger bijstandsuitkering	13,3	13,3	13,3
Ontvanger overige sociale voorziening	15,7	16,3	15,2
Arbeidsongeschikte	25,0	29,5	21,4
Pensioenontvanger	26,2	32,9	20,6
(School)kind of student	4,8	4,7	4,9

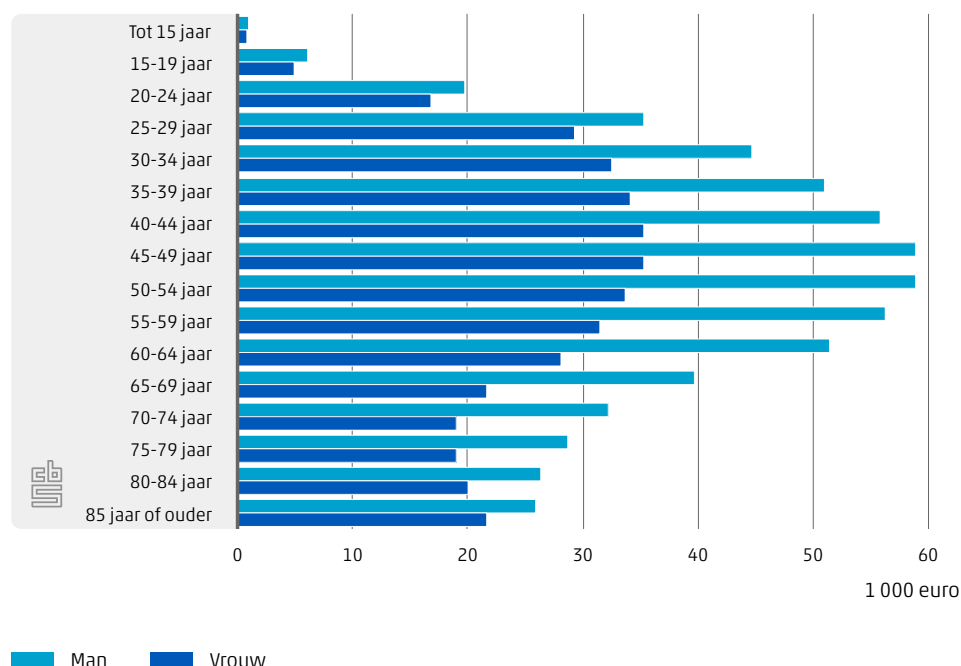
Man-vrouwverschil kleinst bij jong en oud

Tot de leeftijd van 25 jaar verschilt het gemiddeld inkomen van mannen en vrouwen relatief weinig. Vanaf 25 jaar hebben de meesten hun opleiding afgerond en is het man-vrouwverschil groter. Dit komt grotendeels doordat vrouwen vaker in deeltijd werken dan mannen. Vanaf de leeftijd van 30 jaar, wanneer mensen doorgaans kinderen krijgen, is deeltijdwerken onder vrouwen nog gebruikelijker en is ook de inkomensachterstand ten opzichte van mannen groter dan in de jongere groepen.

Ook onder 65-plussers bestaat er een inkomens kloof tussen mannen en vrouwen, die kleiner is naarmate mensen ouder zijn. Zoals in paragraaf 3.1 is besproken, hebben mannen vaker dan vrouwen naast hun AOW-uitkering een aanvullend pensioen, en ontvangen zij in

doorsnee een hoger bedrag dan vrouwen. Hoe ouder mannen zijn, hoe kleiner hun aanvullend pensioen is. Bij vrouwelijke AOW'ers speelt leeftijd veel minder een rol in de hoogte van het aanvullend pensioen (zie figuur 3.1.5).

3.4.2 Gemiddeld persoonlijk inkomen, 2020*

Inkomen hoogopgeleiden ruim 2 keer zo groot als van laagopgeleiden

Het gemiddeld inkomen van mensen met een laag opleidingsniveau bedroeg 27,7 duizend euro in 2020. Bij hoogopgeleiden is dat 56,5 euro. Middelbaar opgeleiden zitten daar met 35,6 duizend euro tussenin. Ook bij mannen en bij vrouwen afzonderlijk bedraagt het inkomen van hoogopgeleiden ruim het dubbele van laagopgeleiden, zie [m/v-stat](#).

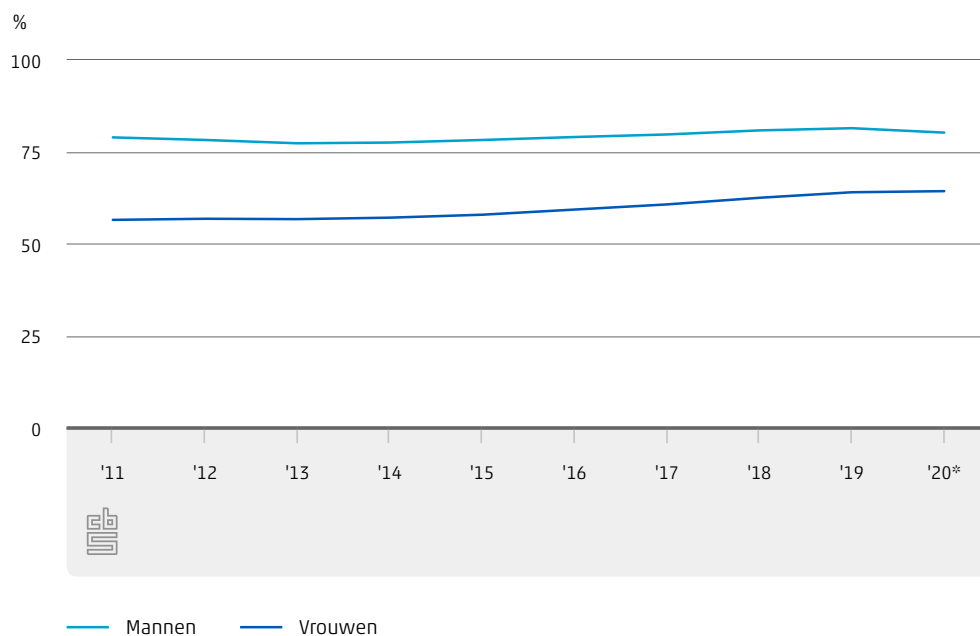
3.5 Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid in 2020 alleen bij vrouwen licht gegroeid

In 2020 was ruim 80 procent van alle niet-onderwijsvolgende mannen van 15 jaar tot AOW-leeftijd economisch zelfstandig. Van de vrouwen verdiende ruim 64 procent met werken minimaal een inkomen op bijstandsniveau. Het verschil komt met name doordat mannen overwegend voltijds werken en vrouwen meestal in deeltijd. Gedurende de vorige crisis bleef het aandeel economisch zelfstandige vrouwen min of meer gelijk. Tussen 2014 en 2019 was er een relatief sterke toename. Daarbij speelt de toegenomen arbeidsduur een rol: vrouwen werken steeds vaker in een grote deeltijdbaan van 28 tot 35 uur per week. In corona- en crisisjaar 2020 vlakke de groei bij vrouwen af.

Bij mannen volgt het percentage economisch zelfstandigen de conjunctuur. Dit komt doordat zij vaker dan vrouwen in conjunctuurgevoelige bedrijfstakken werken, zoals bijvoorbeeld in de bouw en de ICT. In de vorige economische crisis en ook in 2020 daalde het aandeel economische zelfstandige mannen. Door gunstigere ontwikkeling bij vrouwen is het verschil in economische zelfstandigheid tussen de seksen in tien jaar tijd afgenomen, al bedraagt het nog 16 procentpunt.

3.5.1 Economische zelfstandigheid (15 jaar tot AOW-leeftijd¹⁾)

¹⁾ Exclusief scholieren en studenten.

Economische zelfstandigheid

Economische zelfstandigheid is een begrip dat beleidsmatig verbonden is met het bestaansminimum: iemand wordt als economisch zelfstandig beschouwd als het individuele netto inkomen uit arbeid en eigen onderneming op of boven de drempelwaarde ligt van de beleidsnorm voor het individuele inkomensminimum. Die drempelwaarde is gelijkgesteld aan 70 procent van het wettelijke netto minimumloon, oftewel de netto bijstand van een alleenstaande. In 2020 bedroeg de grens voor economische zelfstandigheid 1 020 euro per maand.

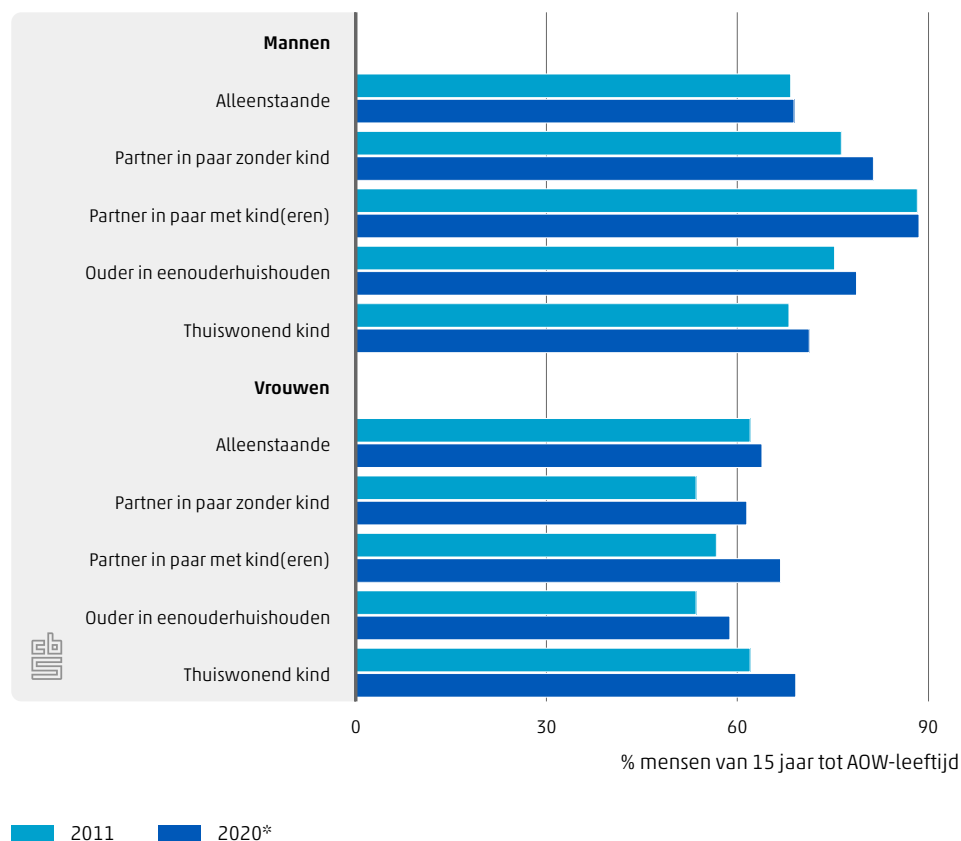
Steeds meer moeders met partner economisch zelfstandig

De stijging van het aandeel economisch zelfstandigen onder vrouwen is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan vrouwen met een partner en minderjarige kinderen. Steeds meer moeders zijn (evenveel uren) blijven werken na de geboorte van hun eerste kind (zie CBS/SCP, 2020), waardoor hun economische zelfstandigheid toenam. Bij (gehuwd) samenwonende vaders bleef de economische zelfstandigheid op hetzelfde peil. Zij hebben vergeleken met andere mannen een lange werkweek en zijn het vaakst economisch zelfstandig.

Ook meer economische zelfstandigheid bij paren zonder kinderen

Bij mannen en vrouwen met een partner maar zonder (thuiswonende) kinderen steeg de economische zelfstandigheid eveneens. Dat was bij mannen vooral onder 55-plussers het geval, en bij vrouwen onder de 45-plussers (zie [m/v-stat](#)). De toename hangt samen met het overheidsbeleid om vervroegde uittreding uit het arbeidsproces tegen te gaan. Bij de vrouwen speelt daarnaast een rol dat zij in deze leeftijd steeds vaker en meer uren aan het werk zijn. Ook hebben ze door hun toegenomen opleidingsniveau vaker werk op hoog niveau.

3.5.2 Economische zelfstandigheid naar huishoudenspositie¹⁾

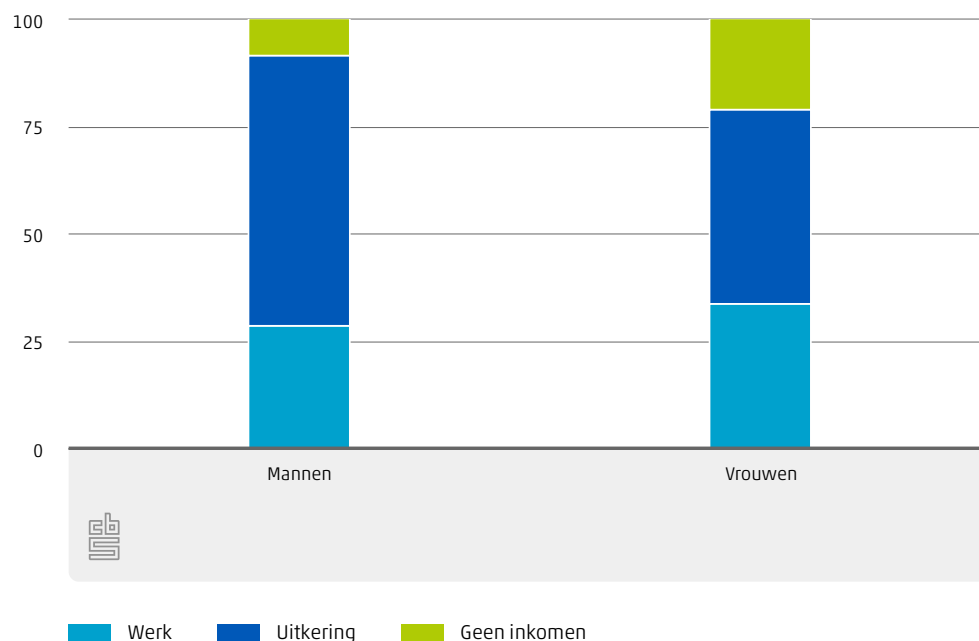
¹⁾ Exclusief scholieren en studenten.

Vrouwen vaker dan mannen werkzaam zonder economisch zelfstandig te zijn

In 2020 waren 967 duizend mannen en ruim 1,7 miljoen vrouwen niet economisch zelfstandig. Voor een derde van deze vrouwen en iets minder mannen was werk weliswaar de belangrijkste inkomensbron, maar was het inkomen te laag om economisch zelfstandig te zijn. Van de mannen die niet economisch zelfstandig zijn, was het merendeel afhankelijk van een uitkering. Ruim 8 procent had geen eigen inkomen. Bij niet-economische zelfstandige vrouwen waren dat er met ruim 21 procent bijna 3 keer zoveel. Vaak hebben deze vrouwen een partner met inkomen.

3.5.3 Sociaaleconomische positie, 2020*

% van niet-economisch zelfstandigen

3.6 Literatuur

CBS (2022). [Inkomen werkende vrouwen sinds 1977 met ruim 60 procent gestegen](#). CBS-nieuwsbericht, 8 maart.

CBS/SCP (2020). [Emancipatiemonitor 2020](#). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek en Sociaal en Cultureel Planbureau.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977-2021](#). UnivLeiden/CBS.

4 Koopkrachtontwikkeling

Bij de koopkrachtontwikkeling gaat het om de jaar-op-jaar verandering in inkomen bij individuele personen. Is de koopkracht van de Nederlandse bevolking in het coronajaar 2020 gestegen of gedaald? Hoe heeft de koopkracht zich in de afgelopen decennia ontwikkeld? Welke groepen gingen erop vooruit en welke niet? Zijn er regionale verschillen?

4.1 Recente ontwikkelingen en langjarige trends

Koopkracht groeit in coronajaar 2020

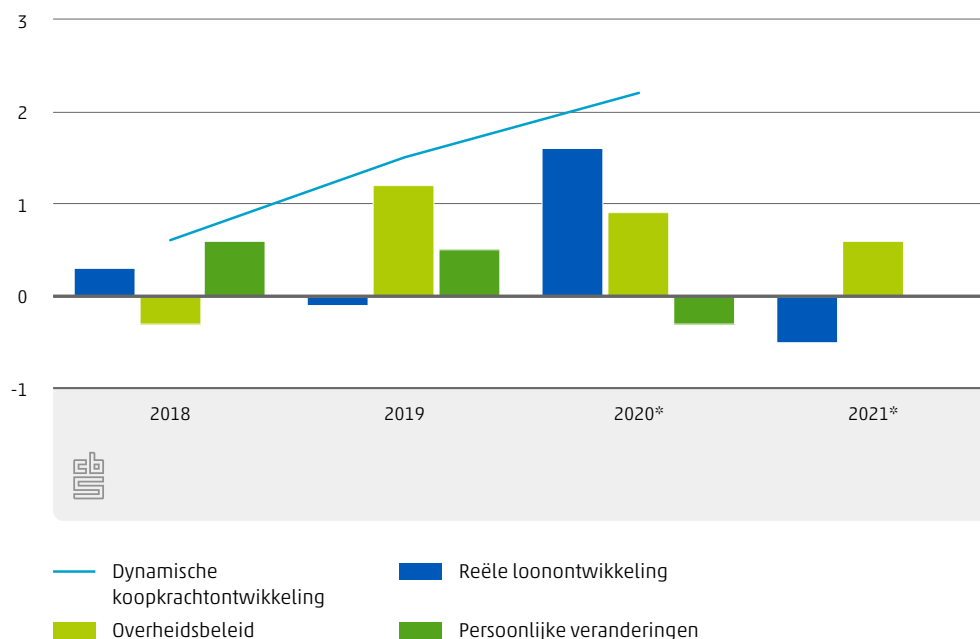
De koopkracht (zie kader 'Dynamische koopkrachtontwikkeling') van de Nederlandse bevolking nam in 2020 in doorsnee met 2,2 procent toe ten opzichte van 2019. Deze ontwikkeling was gunstiger dan in 2019 en 2018, toen de koopkracht in doorsnee met 1,5 procent en 0,6 procent toenam.

De doorsnee ontwikkeling in 2020 was voor het grootste deel het gevolg van de gunstige reële loonontwikkeling van 1,6 procent: tegenover de cao-loonstijging van 2,9 procent stond een inflatie van 1,3 procent. Ook overheidsbeleid had een positief effect van bijna 1 procentpunt op de koopkracht, onder andere door geplande fiscale maatregelen, waaronder verhogingen van de algemene heffingskorting en de arbeidskorting, en het invoeren van een tweeschijvenstelsel in de inkomstenbelasting.

Persoonlijke veranderingen hadden in 2020 een licht drukkend effect op de koopkrachtontwikkeling van -0,3 procentpunt. Het betreft veranderingen die doorgaans gunstig zijn voor de koopkracht zoals bijvoorbeeld een nieuwe baan of een promotie. Maar ook veranderingen die de koopkracht kunnen drukken, zoals werkloos worden of minder winst boeken door het (tijdelijk) stoppen van bedrijfsactiviteiten, spelen een rol. Deze nadelige veranderingen speelden in 2020 tijdens de coronacrisis een grotere rol dan in 2019 en 2018. Om de economische gevolgen van de coronacrisis in 2020 te verzachten, riep de overheid tijdelijke steunmaatregelen in het leven. Voor 2021 is de dynamische koopkrachtontwikkeling weliswaar nog onbekend, maar de statische koopkrachtontwikkeling is geraamd op 0,1 procent (CPB, 2022). Deze is een optelsom van de reële loonontwikkeling van voorlopig -0,5 procent en overheidsbeleid van 0,6 procent, beiden veel minder dan in 2020.

4.1.1 Opbouw dynamische koopkrachtontwikkeling

%-mutatie t.o.v. een jaar eerder

Dynamische koopkrachtontwikkeling

De koopkracht van personen is gelijk aan het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen van het huishouden waartoe ze behoren, gecorrigeerd voor de prijsontwikkeling op basis van de consumentenprijsindex (CPI, zie bijlage B). De koopkracht verandert door externe invloeden en door veranderingen in het persoonlijke leven van mensen. Externe invloeden zijn onder meer de ontwikkeling van de cao-lonen, de stijging van de consumentenprijzen (inflatie) en (nieuw) beleid van de overheid. De verandering van de koopkracht als gevolg van deze externe invloeden is de statische koopkrachtontwikkeling, die het CPB regelmatig voor het actuele en het daaropvolgende jaar raamt.

De koopkracht verandert echter ook door persoonlijke omstandigheden, bijvoorbeeld als mensen gaan samenwonen of uit elkaar gaan, van baan wisselen of met pensioen gaan. In de dynamische koopkrachtontwikkeling wordt ook met deze invloeden rekening gehouden.

Voor de jaar-op-jaar koopkrachtontwikkeling van een groep is uitgegaan van de mediaan of doorsnee, de middelste waarde van de naar grootte gerangschikte koopkrachtontwikkelingen van individuele personen die in beide jaren deel uitmaken van de groep. Positieve en negatieve uitschieters hebben dan nauwelijks invloed op de uitkomst (Bos, 2007).

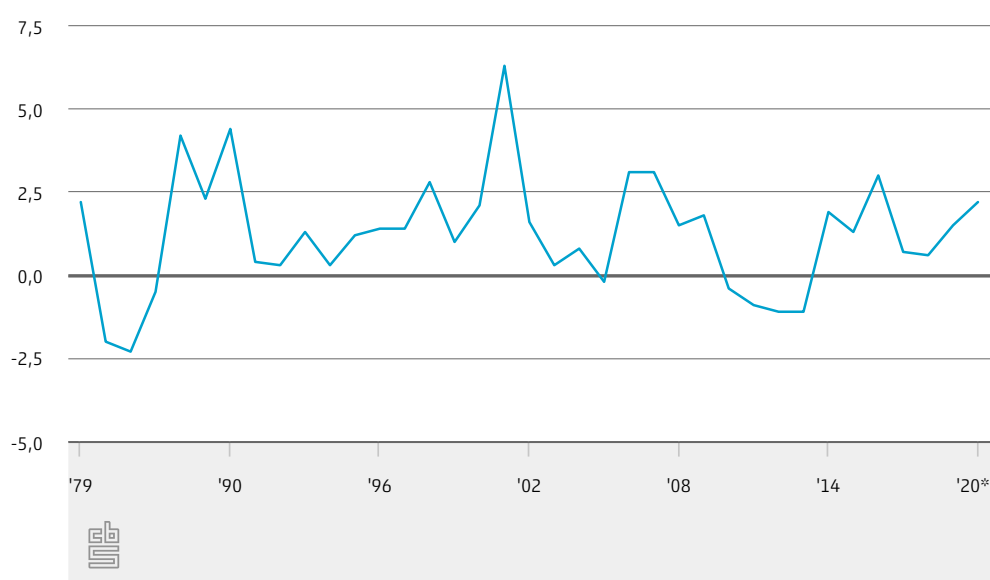
Grootste koopkrachtstijging van afgelopen veertig jaar in 2001

De koopkracht nam gedurende de periode 1977–2020 jaarlijks steeds toe, met uitzondering van de eerste helft van de jaren tachtig van de vorige eeuw en de economische crisis in de jaren 2009–2013. Na de tweede oliecrisis van 1979 volgden zware economische tijden. In 1981 was sprake van een koopkrachtdaling van 2 procent. Twee jaar later was de achteruitgang met 2,3 procent nog groter en werd een historisch dieptepunt bereikt. Richting de jaren '90 herstelde de koopkracht, met een sterke impuls in 1990 toen een herziening van het belastingstelsel plaatsvond. Ook in 2001 is het Nederlandse belastingstelsel herzien, waarbij een lastenverlichting voor de bevolking resulteerde in de grootste koopkrachtstijging in ruim veertig jaar (6,3 procent).

In 2006 en 2007 trok de Nederlandse economie hard aan. De doorsnee koopkracht van de bevolking nam in beide jaren met meer dan 3 procent toe. De economische crisis die eind 2008 begon leidde ertoe dat de koopkracht na 2009 vier jaren op rij daalde. Na deze economische crisis krabbelde de Nederlandse economie vanaf 2014 langzaam uit het dal. De relatief grote koopkrachttoename in 2016 had te maken met beleidsmaatregelen om het economisch herstel te bespoedigen.

4.1.2 Dynamische koopkrachtontwikkeling¹⁾

%-mutatie t.o.v. een jaar eerder

¹⁾ Tot 1990 gaat het om de procentuele mutatie t.o.v. twee jaar eerder, vanaf 1990 t.o.v. een jaar eerder.

4.2 Trends in bevolkingsgroepen

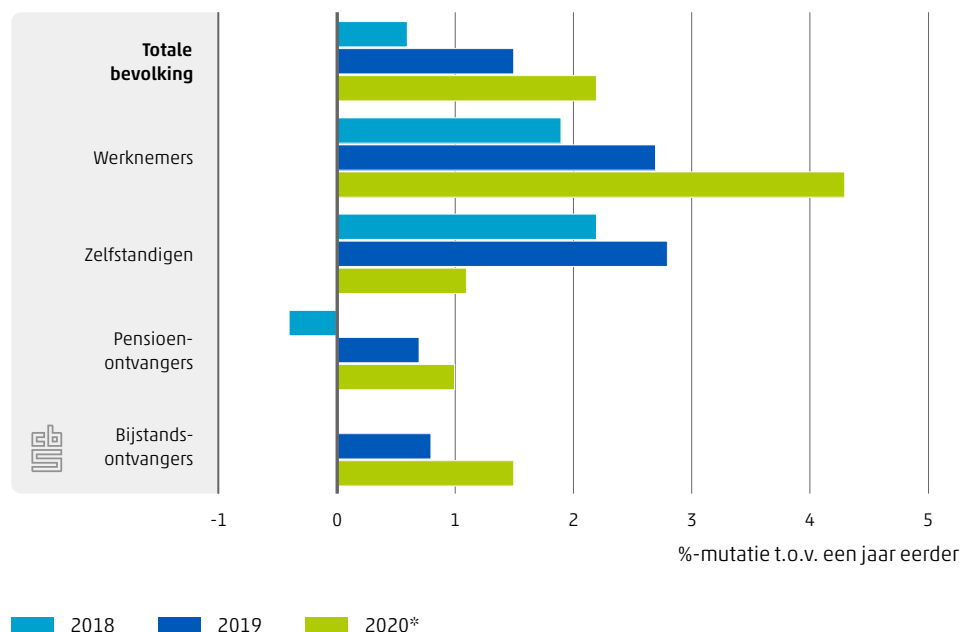
Koopkrachtverandering zelfstandigen positief

Voor vrijwel alle bevolkingsgroepen steeg de koopkracht in 2020 meer dan in 2019 en 2018. Voor werknemers steeg de koopkracht in 2020 in doorsnee met 4,3 procent, 70 procent van alle werknemers ging er in koopkracht op vooruit.

De doorsnee koopkrachtgroei bij zelfstandigen was minder gunstig, maar wel positief: 1,1 procent. Voor 53 procent van de zelfstandigen steeg de koopkracht, voor 40 procent van de zelfstandigen daalde de koopkracht echter met minstens 2,6 procent. Voor 20 procent daalde de koopkracht zelfs met 16 procent of meer.

Ook pensioenontvangers hadden een koopkrachtgroei in 2020, van 1 procent in doorsnee. Bij hen is de spreiding van de koopkrachtgroei in de regel beperkt. In 2020 steeg voor meer dan de helft van de pensioenontvangers de koopkracht met 0 tot 3 procent.

4.2.1 Koopkrachtontwikkeling naar voornaamste inkomensbron

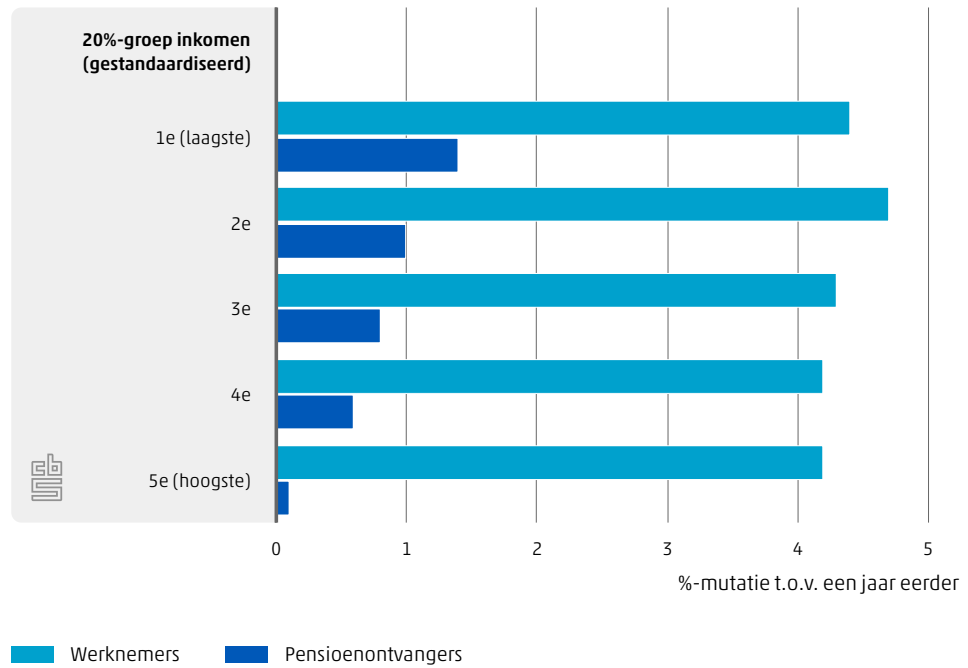

Koopkrachtgroei gepensioneerden lager bij hoger inkomen

In tegenstelling tot werknemers zijn gepensioneerden beperkt in hun mogelijkheden om de koopkracht te verbeteren. Die is sterk afhankelijk van de indexering van de AOW en aanvullende pensioenen en van fiscale maatregelen. De aanvullende pensioenuitkering heeft lange tijd de trend van de cao-loonontwikkeling gevolgd, maar zeker in de jaren '10 werd deze voor een deel van de gepensioneerden niet meer geïndexeerd of gekort. Voor de gepensioneerden met relatief veel aanvullend (pensioen)inkomen naast de AOW steeg de koopkracht daardoor niet of nauwelijks. In 2020 nam de koopkracht van gepensioneerden in de hoogste inkomensgroep met 0,1 procent in doorsnee toe, terwijl de koopkracht van gepensioneerden in de laagste inkomensgroep met 1,4 procent steeg.

De koopkrachtverbetering van werknemers was nagenoeg gelijk in alle inkomensgroepen.

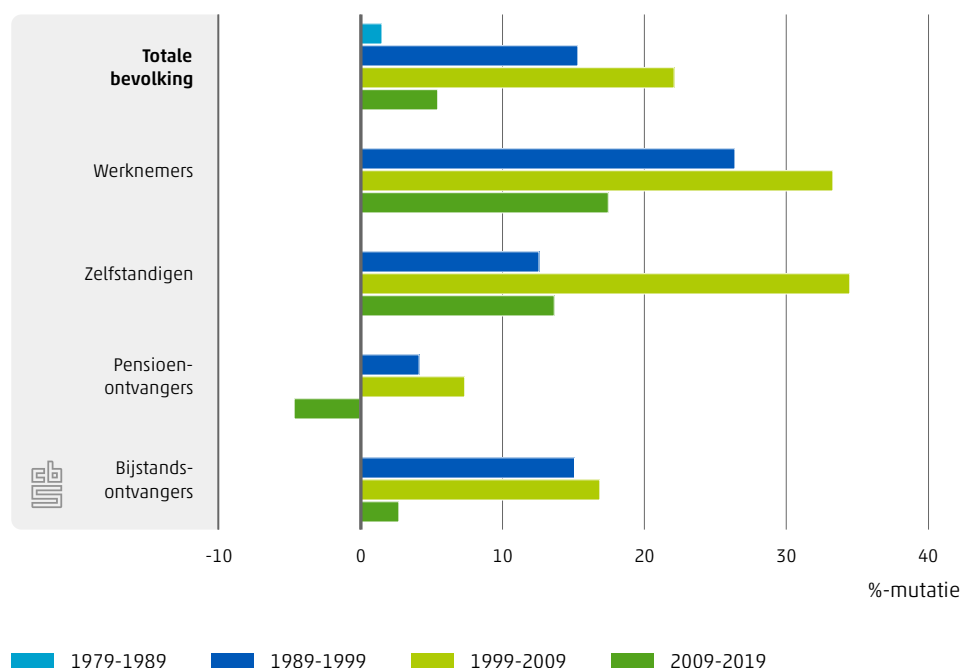
4.2.2 Koopkrachtontwikkeling, 2020*

Werknemers hebben steeds grotere koopkrachtstijging dan gepensioneerden

Sinds 1990 ontwikkelde de koopkracht van pensioenontvangers zich steeds minder gunstig dan die van werknemers. In tegenstelling tot gepensioneerden kunnen werknemers hun koopkracht zelf verbeteren door bijvoorbeeld over te stappen naar een beter betaalde baan. Ook kunnen zij profiteren van afspraken in hun cao. In de jaren 2009–2019 hadden werknemers een cumulatieve koopkrachtwinst van ruim 17 procent (zie kader 'Cumulatieve koopkrachtontwikkeling').

4.2.3 Koopkrachtontwikkeling per decennium

Cumulatieve koopkrachtontwikkeling

De koopkrachtontwikkeling van (groepen in) de bevolking vanaf een bepaald startjaar is eenvoudig te berekenen door jaarlijkse mediane koopkrachtmutaties te vermenigvuldigen (vergelijkbaar met rente-op-rente berekeningen). Met een koopkrachtontwikkeling van 2,1 procent in 2000 en 6,3 procent in 2001 is de ontwikkeling vanaf startjaar 1999 gelijk aan $1,021 * 1,063 = 1,085$ oftewel 8,5 procent. Kanttekening bij de cumulatieve koopkrachtontwikkeling is dat voorbij wordt gegaan aan het feit dat bevolkingsgroepen telkens van samenstelling veranderen. Koopkrachtontwikkelingen van bevolkingsgroepen zijn vanaf 1990 beschikbaar. In de periode 1977–2020 is de koopkracht van de gehele bevolking met 58 procent gestegen.

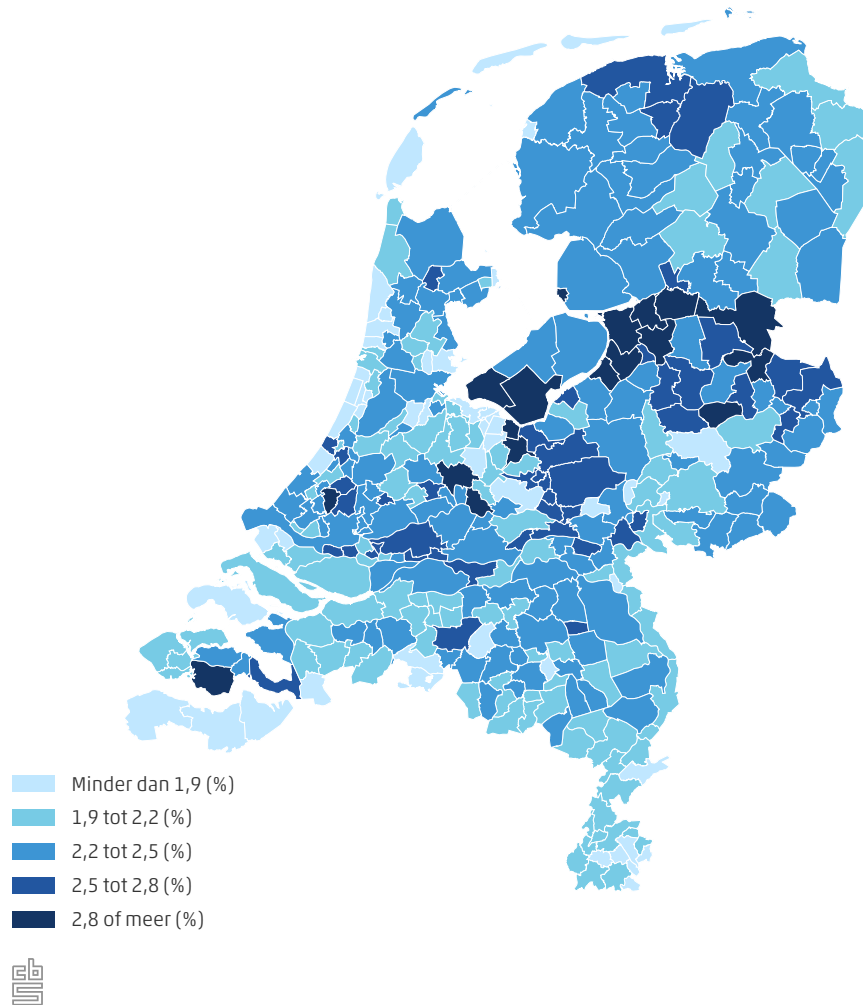
Koopkracht zelfstandigen hardst gegroeid in 2006–2007

De koopkracht van zelfstandigen groeide in het eerste decennium van deze eeuw met 34 procent. Van 2006 op 2007 maakten zij de grootste koopkrachtvoortgang mee van in doorsnee 8,4 procent. Naast de economische groei in die jaren speelden ook gunstige fiscale maatregelen een rol. Ook werknemers profiteerden van de economische groei in 2006 en 2007. Hun koopkracht steeg echter het meest in 2001 (8,3 procent), toen de arbeidskorting werd geïntroduceerd. Bij werknemers variëren de individuele koopkrachtontwikkelingen overigens minder dan bij zelfstandigen, van wie het inkomen van jaar op jaar sterk kan fluctueren.

4.3 Regionale koopkrachtontwikkeling

In 2020 had de gemeente Urk de sterkste (mediane) koopkrachtgroei met 3,3 procent ten opzichte van 2019, en kende de gemeente Bloemendaal de minst voorspoedige ontwikkeling met een doorsnee stijging van 1 procent. In de vijf gemeenten met de grootste koopkrachttoename wonen relatief meer werknemershuishoudens en paren met kinderen en minder gepensioneerden dan het landelijk gemiddelde. In de vijf gemeenten met de minste koopkrachttoename is het beeld doorgaans andersom. Hier wonen relatief veel gepensioneerden, in voornamelijk de hogere inkomensgroepen.

4.3.1 Koopkrachtontwikkeling per gemeente, 2020*

4.3.2 Gemeenten met hoogste en laagste koopkrachtontwikkeling, 2020*

	Koopkrachtontwikkeling	Aandeel werknemers	Aandeel pensioenontvangers
	%-mutatie t.o.v. een jaar eerder	%	
Hoogste ontwikkeling			
Urk	3,3	64	10
Staphorst	3,2	63	15
Utrecht	3,2	68	12
Rijssen-Holten	3,1	65	19
Zwartewaterland	3,1	65	17
Laagste ontwikkeling			
Wassenaar	1,3	51	29
Vaals	1,2	52	31
Blaricum	1,1	48	27
Laren	1,1	41	32
Bloemendaal	1,0	48	29
Totaal Nederland	2,2	60	20

4.4 Literatuur

CPB (2022). [CPB Raming Maart 2022 – Centraal Economisch Plan](#). CPB, Den Haag.

Bos, W. (2007). [Meten van koopkrachtontwikkeling](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977–2019](#). UnivLeiden/CBS.

5 Vermogen van huishoudens

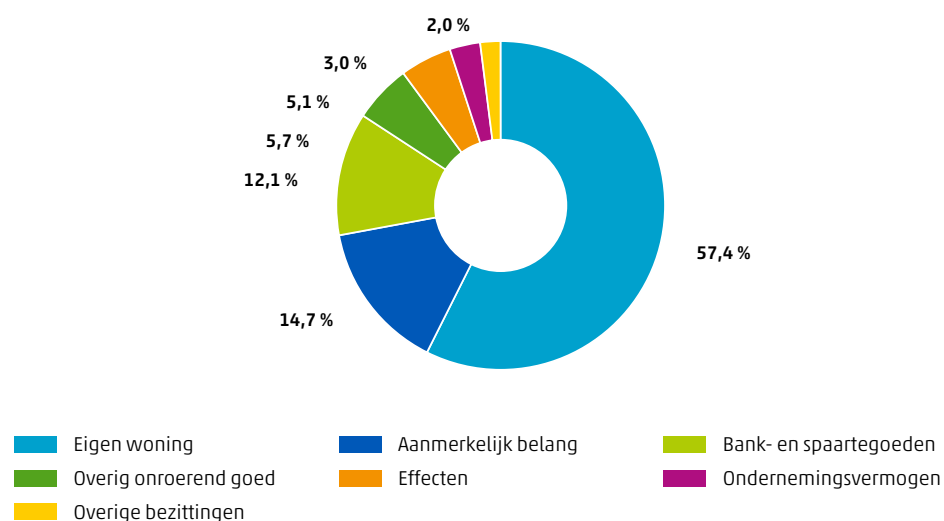
In dit hoofdstuk staat het vermogen – het saldo van bezittingen en schulden – van huishoudens in Nederland centraal. Hoeveel vermogen heeft een huishouden? Waar bestaat dat vermogen uit? Hoe is het vermogen tussen huishoudens verdeeld en hoe zit het met de regionale vermogensverdeling? Hoeveel vermogen laten mensen na?

5.1 Samenstelling van vermogen

Eigen woning belangrijkste bezit

Op 1 januari 2020 bedroeg het totale vermogen van alle huishoudens in Nederland 1 830 miljard euro, opgebouwd uit 2 696 miljard euro aan bezittingen en 866 miljard euro aan schulden. Bijna 6 op de 10 huishoudens hadden een eigen woning in 2020, met een doorsnee waarde van 296,5 duizend euro (zie [StatLine](#)). De eigen woning vormde met 57 procent van de bezittingen het grootste vermogensbestanddeel. Prijsstijgingen en -dalingen van woningen hebben daardoor grote invloed op het vermogen van huishoudens. Na de eigen woning volgen het aanmerkelijk belang (15 procent) en bank- en spaartegoeden (12 procent). Het aandeel van het ondernemingsvermogen in de bezittingen was met 3 procent relatief klein.

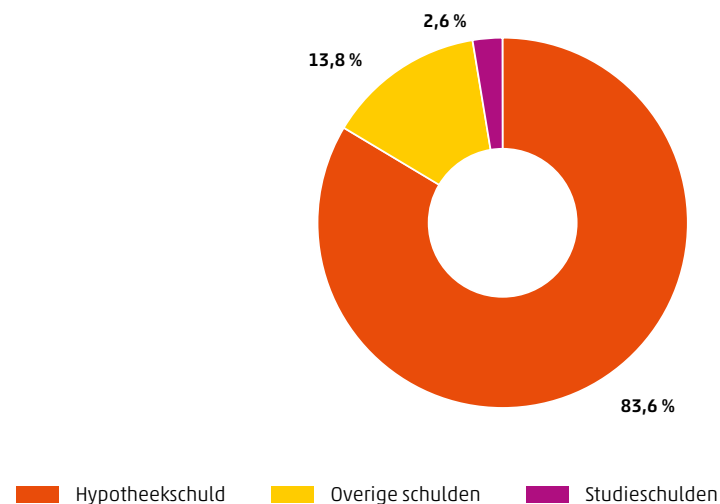
5.1.1 Opbouw totale bezittingen van 2 696 miljard euro, 1 januari 2020*

Hypotheekschuld grootste schuldenpost

De hypotheek is met 84 procent de grootste schuldenpost van huishoudens. Ongeveer de helft van de huishoudens had in 2020 een hypotheekschuld, met een doorsnee waarde van 160 duizend euro. Een op de 6 huishoudens had een studieschuld en 1 op de 3 had andere schulden, zoals schulden voor consumptieve doeleinden, rood staan en belasting- en toeslagschulden.

5.1.2 Opbouw totale schulden van 866 miljard euro, 1 januari 2020*

Vermogen: saldo van bezittingen en schulden

Het vermogen is opgebouwd uit het saldo van bezittingen en schulden. De bezittingen omvatten bank- en spaartegoeden, effecten, eigen woning en ander onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en overige bezittingen. De schulden betreffen de hypotheekschuld eigen woning, studieschulden en overige schulden. De hypotheekschuld is de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd. Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via spaar- en beleggingshypotheek worden deels in mindering gebracht op de hypotheekschuld. Pensioenaanspraken worden niet tot het vermogen gerekend. Het doorsnee (mediane) vermogen is gelijk aan het middelste vermogen wanneer de vermogens van alle huishoudens van laag naar hoog worden gerangschikt. Dat wil zeggen dat de helft van de huishoudens meer en de andere helft minder vermogen bezit.

5.2 Ontwikkeling van vermogen

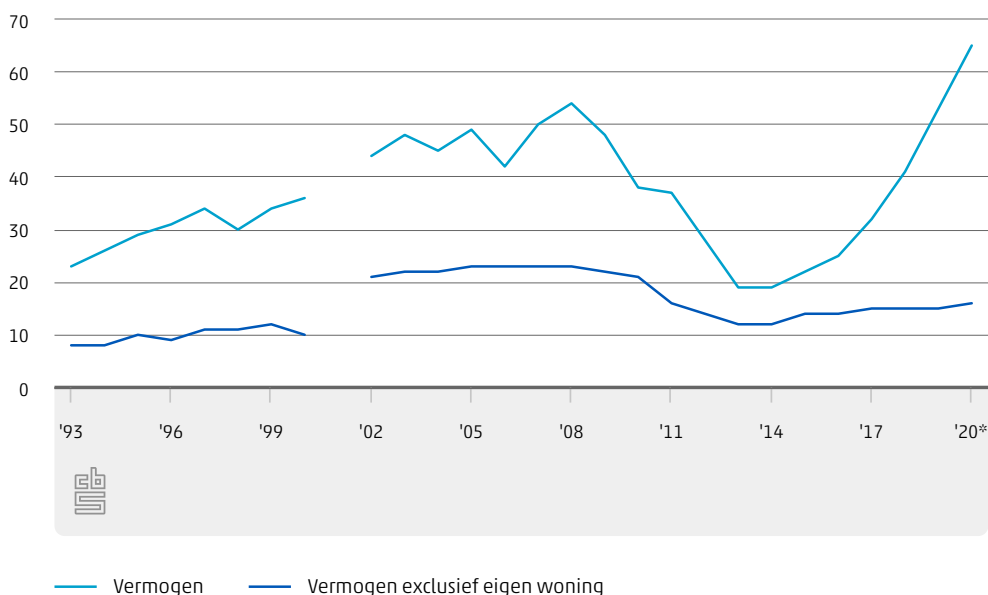
Vermogen van huishoudens opnieuw gestegen

In 2020 bedroeg het doorsnee vermogen van huishoudens 64,6 duizend euro, bijna 12 duizend euro meer dan een jaar eerder. De toename komt vooral doordat woningen in waarde zijn gestegen. In 2019 was het vermogen weer op het niveau van begin 2008, vlak voor de economische crisis uitbrak die aanhield tot 2014. In 2020 lag het vermogen 20 procent boven dat in 2019. Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen met 16 duizend euro iets hoger dan in 2019.

Het doorsnee vermogen van huishoudens is voorafgaand aan de vorige economische crisis sterk gegroeid, van 23 duizend euro in 1993 tot 54 duizend euro in 2008. De invloed van deze economische crisis op de vermogensontwikkeling is groot geweest. Zo daalde het doorsnee vermogen tussen 2008 en 2014 met 65 procent. Dit kwam vooral door de dalende huizenprijzen. Met het economische herstel in 2014 nam ook het vermogen weer toe.

5.2.1 Doorsnee vermogen van huishoudens¹⁾, 1 januari

1 000 euro (in prijzen van 2020)

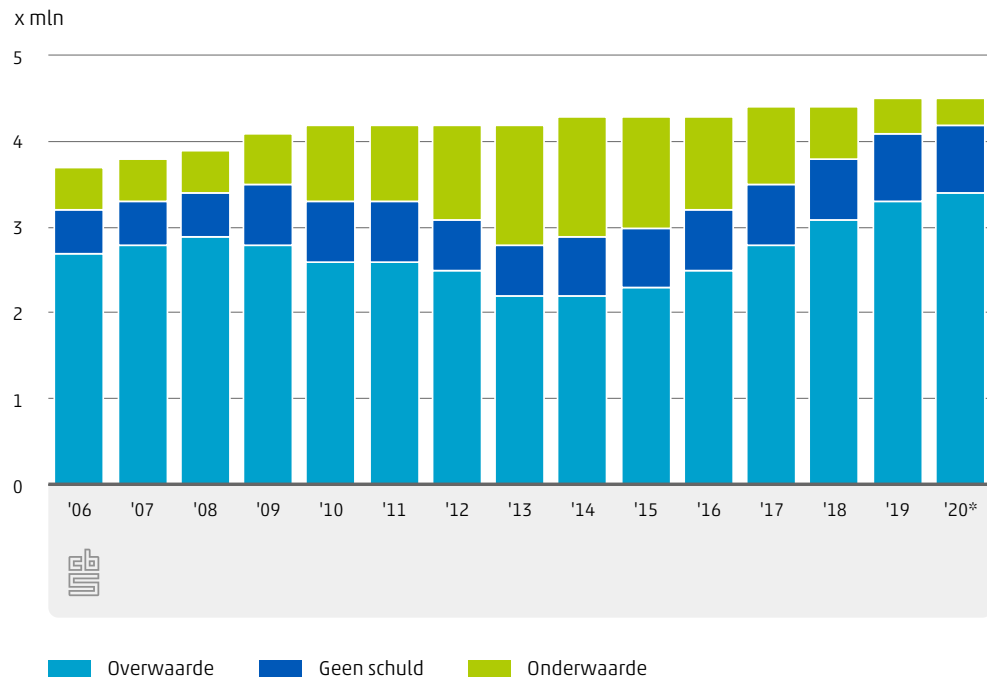

¹⁾ Vermogenscijfers voor 2001 zijn niet beschikbaar.

8 op de 10 woningbezitters heeft overwaarde

Op 1 januari 2020 waren er 4,5 miljoen huishoudens met een eigen woning. Bij 3,4 miljoen huishoudens was de waarde van deze woning hoger dan de hypotheekschuld. Sinds 2014 is het aandeel huishoudens met een woning met overwaarde sterk toegenomen: van 52 procent in 2014 tot 77 procent in 2020. Dit kwam vooral door de stijgende huizenprijzen. Daarnaast is het vanaf 2013 verplicht om af te lossen, waardoor de hypotheekschuld wordt afgebouwd.

Eigenwoningbezitters, hypotheekschuld / eigen woning

Ondanks dat het aantal huishoudens met overwaarde is toegenomen afgelopen jaren, zijn er altijd nog woningbezitters met een hypotheekschuld hoger dan de waarde van de woning. Begin 2020 waren er 270 duizend huishoudens met een woning met onderwaarde. Dit komt neer op 6 procent van de huiseigenaren. Het aandeel huishoudens met een woning onderwater is door de daling van de huizenprijzen tijdens de vorige economische crisis sterk gestegen, van 13 procent in 2008 tot 33 procent in 2014. Doordat de huizenprijzen daarna weer aantrokken, is het aandeel onderwater staande woningen in de afgelopen jaren gedaald tot 6 procent in 2020.

Nog eens 760 duizend huishoudens (17 procent) met een eigen woning hebben geen hypotheekschuld. Zij hebben hun huis gekocht met eigen geld of hun hele schuld al afgelost.

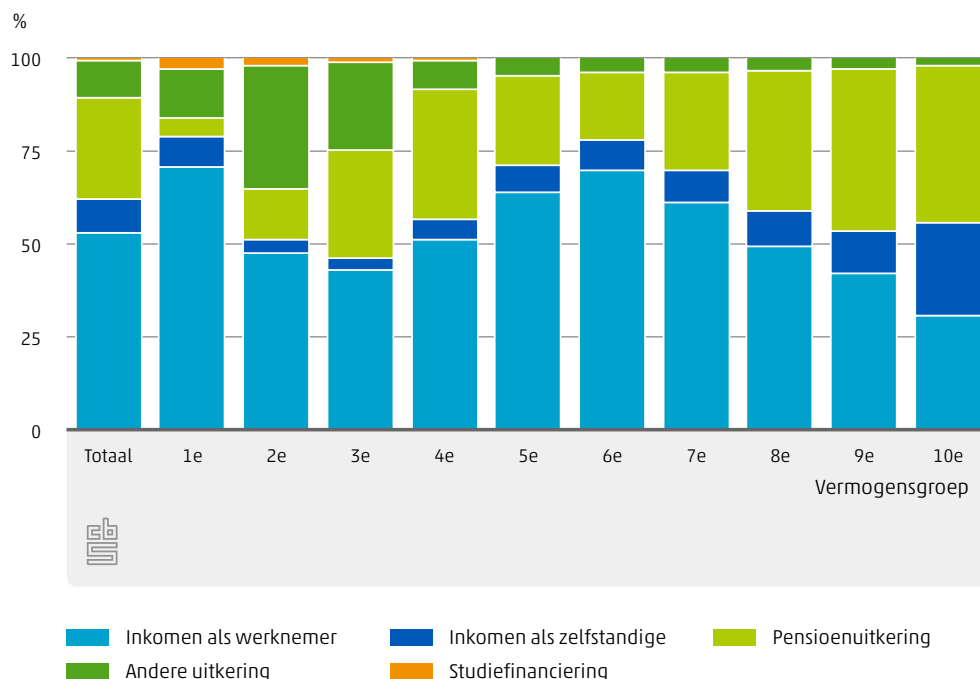
5.3 Vermogensverdeling

Wie zit waar in de vermogensverdeling?

Als huishoudens gerangschikt worden naar hoogte van hun vermogen en in tien even grote groepen worden ingedeeld, blijkt dat de eerste vermogensgroep vooral bestaat uit werknemersgezinnen (71 procent) met een eigen woning waarvan de hypotheekschuld hoger is dan de waarde van de woning. Tevens omvat de eerste groep betrekkelijk veel zelfstandigen met een negatief vermogen. In de tweede en derde vermogensgroep zijn uitkeringsontvangers sterker vertegenwoordigd. Van de tweede tot en met de zesde vermogensgroep neemt het aandeel werkenden toe tot 70 procent. Daarna neemt het aandeel werknemers af en het aandeel gepensioneerden en zelfstandigen toe.

Binnen de 10 procent hoogste vermogens is 1 op de 4 zelfstandige, terwijl de rest werknemer (31 procent) of gepensioneerd (42 procent) is. In de tiende decielgroep bedraagt iemands vermogen minimaal 505 duizend euro in 2020 (zie [StatLine](#)). Zelfstandigen hebben met een doorsnee vermogen van meer dan 1 miljoen euro het hoogste vermogen in deze groep.

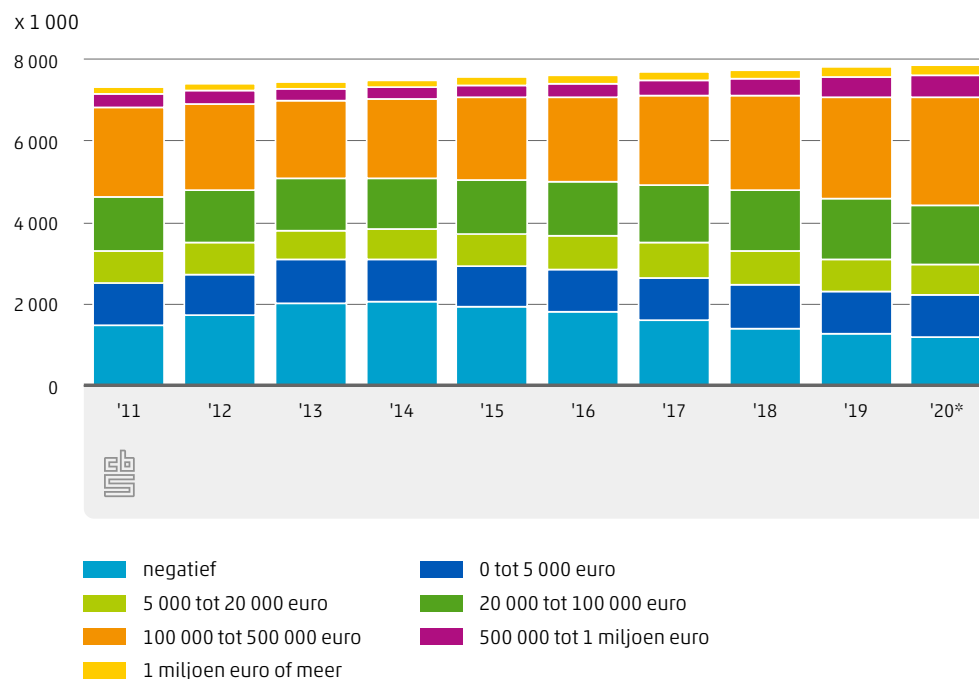
5.3.1 Samenstelling vermogensgroepen, 1 januari 2020*

Minder huishoudens met schulden

Sinds het uitbreken van de economische crisis eind 2008 is het aantal huishoudens waarvan de schulden hoger zijn dan de bezittingen, sterk toegenomen. Vanaf 2014 is deze groep kleiner geworden. In 2020 hadden bijna 1,2 miljoen huishoudens (15 procent) een negatief vermogen, 95 duizend minder dan een jaar eerder. Ruim 1 miljoen huishoudens hadden een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. Een vermogen van minimaal een ton kwam voor bij 3,4 miljoen huishoudens (44 procent). De groep met minimaal een ton vermogen is sinds 2014 sterk toegenomen.

5.3.2 Huishoudens naar grootte van het vermogen, 1 januari

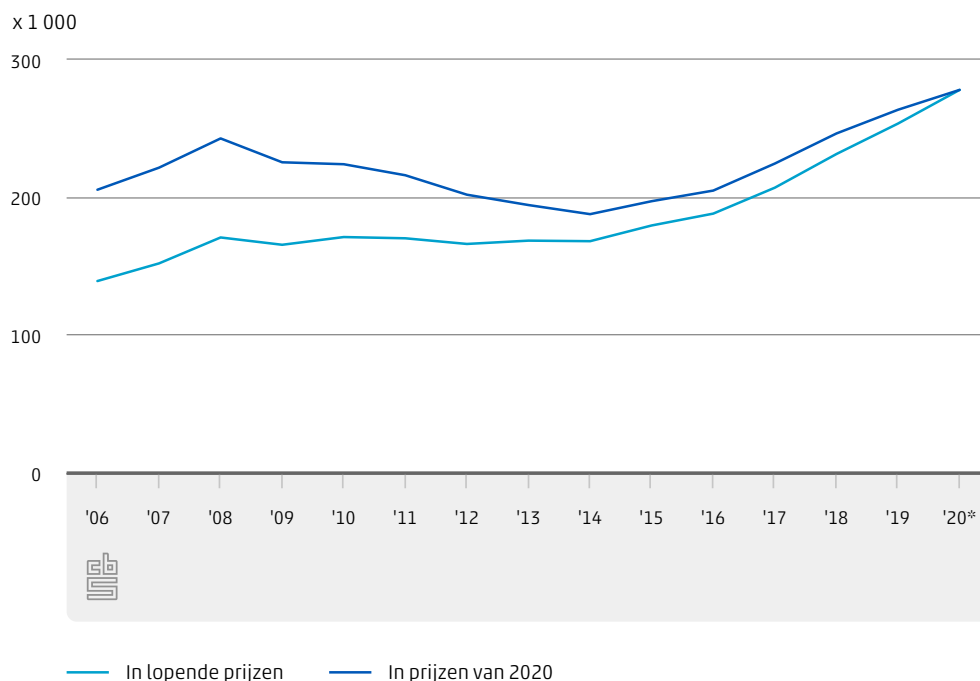

Meer miljonairs

Op 1 januari 2020 had 3,5 procent van de huishoudens in Nederland een vermogen van 1 miljoen euro of meer. Dat zijn 278 duizend huishoudens, ruim 24 duizend meer dan in 2019. Al sinds 2014 komen er miljonairs bij. In de jaren daarvoor bleef het aantal ongeveer gelijk.

Een miljoen euro heeft in 2020 wel een andere waarde dan in 2008. Wanneer rekening wordt gehouden met de algemene prijsontwikkeling, waren er in 2020 zo'n 35 duizend miljonairs meer dan in 2008.

5.3.3 Aantal miljonairshuishoudens, 1 januari

Miljonairs hebben 29 keer zoveel vermogen als niet-miljonairs

Miljonairshuishoudens hadden in 2020 een doorsnee vermogen van 1,6 miljoen euro, tegenover een doorsnee vermogen van 56 duizend euro van niet-miljonairs. Het vermogen van miljonairs is hiermee 29 keer zo groot.

Van de miljonairs had bijna twee derde een vermogen tussen de 1 en 2 miljoen euro.

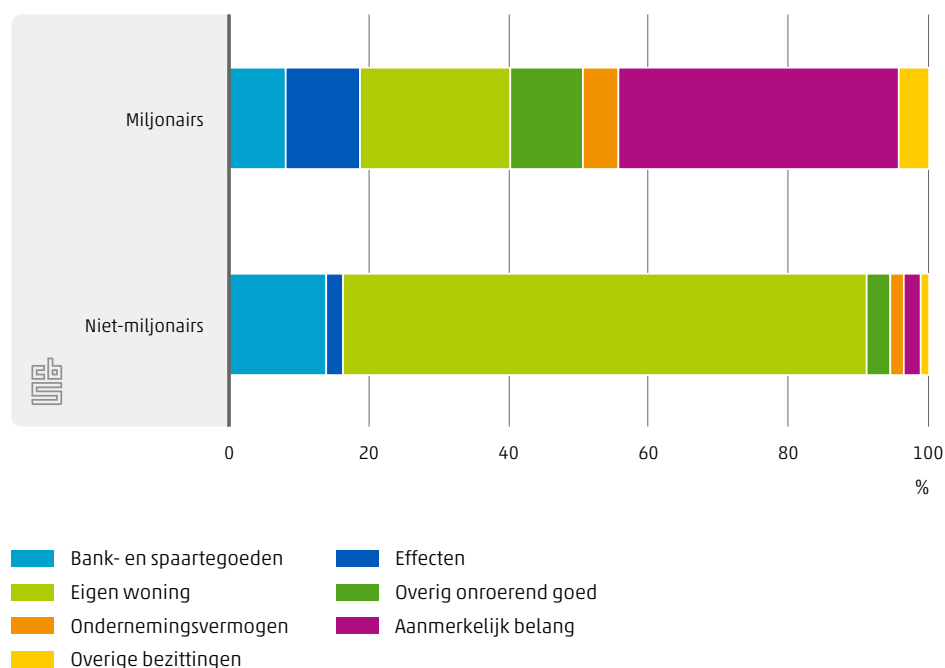
Een kwart van de miljonairs had een vermogen tussen de 2 en 5 miljoen euro. Een klein deel van de miljonairs, 3 procent, had een vermogen van 10 miljoen euro of meer.

Aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen grootste bezit van miljonairs

In 2020 bestond 45 procent van de bezittingen van miljonairs uit aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen, terwijl 21 procent bestond uit de waarde van de eigen woning. Bij niet-miljonairs vormde de waarde van de eigen woning 75 procent van de bezittingen tegen 4,3 procent aanmerkelijk belang en ondernemingsvermogen.

Miljonairs hebben relatief minder schulden dan niet-miljonairs. Bij niet-miljonairs bestaat 89 procent van de schulden uit de hypotheekschuld voor de eigen woning. Bij miljonairs is dat iets minder dan de helft.

5.3.4 Samenstelling van bezittingen, 1 januari 2020*

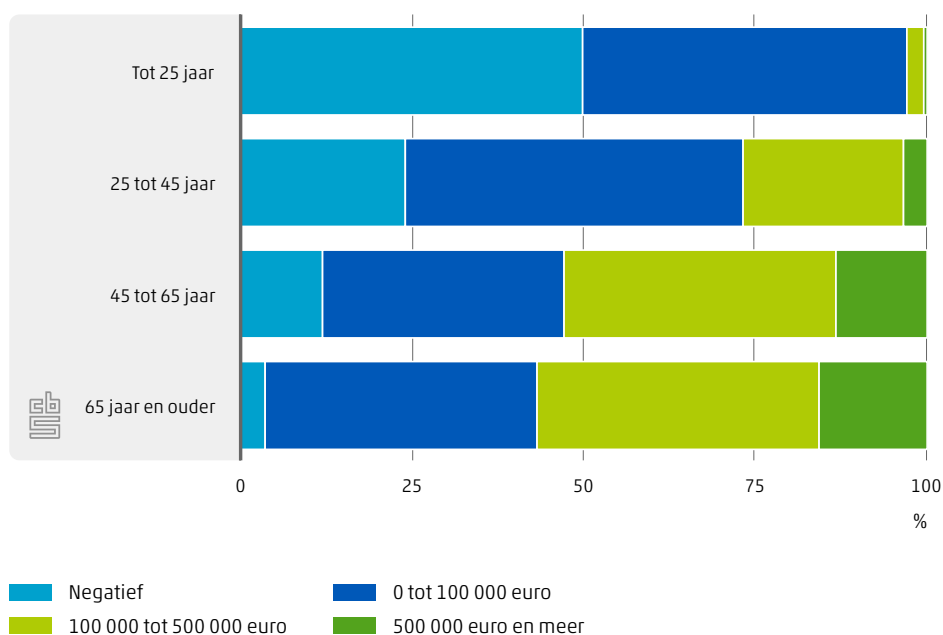

5.4 Vermogen naar kenmerken van huishoudens

Meer vermogen op hogere leeftijd

De levensfase van een huishouden is sterk bepalend voor de omvang van het vermogen. Jonge huishoudens met een hoofdkostwinner tot 25 jaar hebben nauwelijks vermogen. Dat wordt pas opgebouwd in de loop der jaren. De hoogste vermogens zijn dan ook te vinden bij de 65-plussers. Ze bezitten vaak een eigen woning waar nauwelijks of geen hypotheekschuld meer op rust. Begin 2020 bedroeg het doorsnee vermogen van 65-plushuishoudens 160 duizend euro. Van deze groep had 57 procent een vermogen van meer dan een ton en 15 procent had meer dan een half miljoen. Een negatief vermogen kwam bij 4 procent van de 65-plussers voor.

5.4.1 Vermogen naar leeftijd hoofdkostwinner, 1 januari 2020*

Laagste vermogen bij eenoudergezinnen en bijstandsontvangers

In 2020 hadden alleenstaanden duidelijk minder vermogen dan meerpersoonshuishoudens; 12 duizend versus 117 duizend euro. Eenoudergezinnen waren het minst vermogend: in doorsnee 9 duizend euro. Paren zonder kinderen waren het meest vermogend. Met 156 duizend euro was hun doorsnee vermogen 23 duizend euro hoger dan dat van paren met kinderen. Zie [StatLine](#).

Huishoudens met voornamelijk inkomen als zelfstandige hadden met 208 duizend euro meer vermogen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers. Werknemershuishoudens kwamen in doorsnee uit op 56 duizend vermogen. Huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen zijn eveneens relatief vermogend (165 duizend euro), terwijl huishoudens in de bijstand nauwelijks vermogen hebben (400 euro).

Hoogste inkomensgroep bezit 36 procent van het totale vermogen

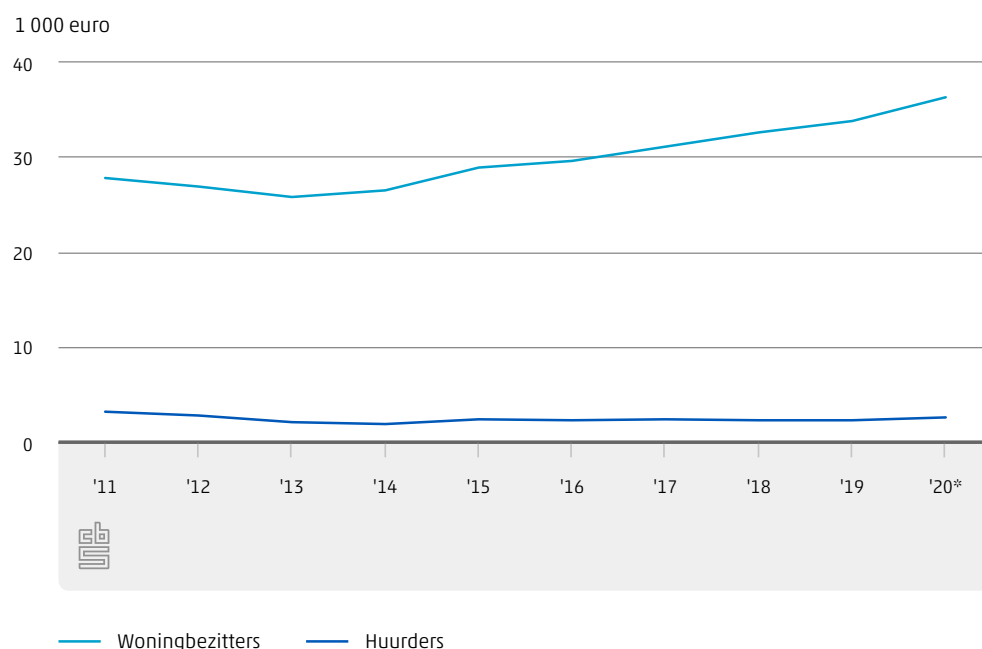
Het doorsnee vermogen loopt op met het stijgen van het inkomen: van 700 euro in de eerste inkomensgroep naar 342,5 duizend euro in de tiende en hoogste inkomensgroep. Van het totale vermogen van Nederlandse huishoudens was 4 procent in handen van de laagste inkomensgroep, terwijl de hoogste inkomensgroep over 36 procent beschikte.

Woningbezitter meer vermogen dan huurder

Huishoudens met een eigen woning hadden in 2020 een doorsnee vermogen exclusief eigen woning van 36,3 duizend euro. Dat is 14 keer zoveel als dat van huishoudens met een huurwoning, hun doorsnee vermogen bedroeg 2,6 duizend euro. Het verschil is afgelopen

jaren alleen maar groter geworden. Het doorsnee vermogen van huurders is sinds 2013 nauwelijks veranderd, dat van woningeigenaren is in die periode met zo'n 40 procent toegenomen. Dat heeft te maken met een verschil in vermogensbestanddelen. Huishoudens met een huurwoning hebben naast financiële bezittingen nauwelijks andere vormen van vermogen. Van de huishoudens met een eigen woning heeft een deel (bijna een derde) ook andere bezittingen, zoals aanmerkelijk belang, ondernemingsvermogen en overig onroerend goed. De financiële bezittingen van huurders zijn nagenoeg gelijk gebleven de afgelopen tien jaar, terwijl de financiële bezittingen en vooral het aanmerkelijk belang van woningeigenaren juist zijn toegenomen in die periode.

5.4.2 Doorsnee vermogen (exclusief eigen woning) van huishoudens, 1 januari

5.5 Regionale vermogensverdeling

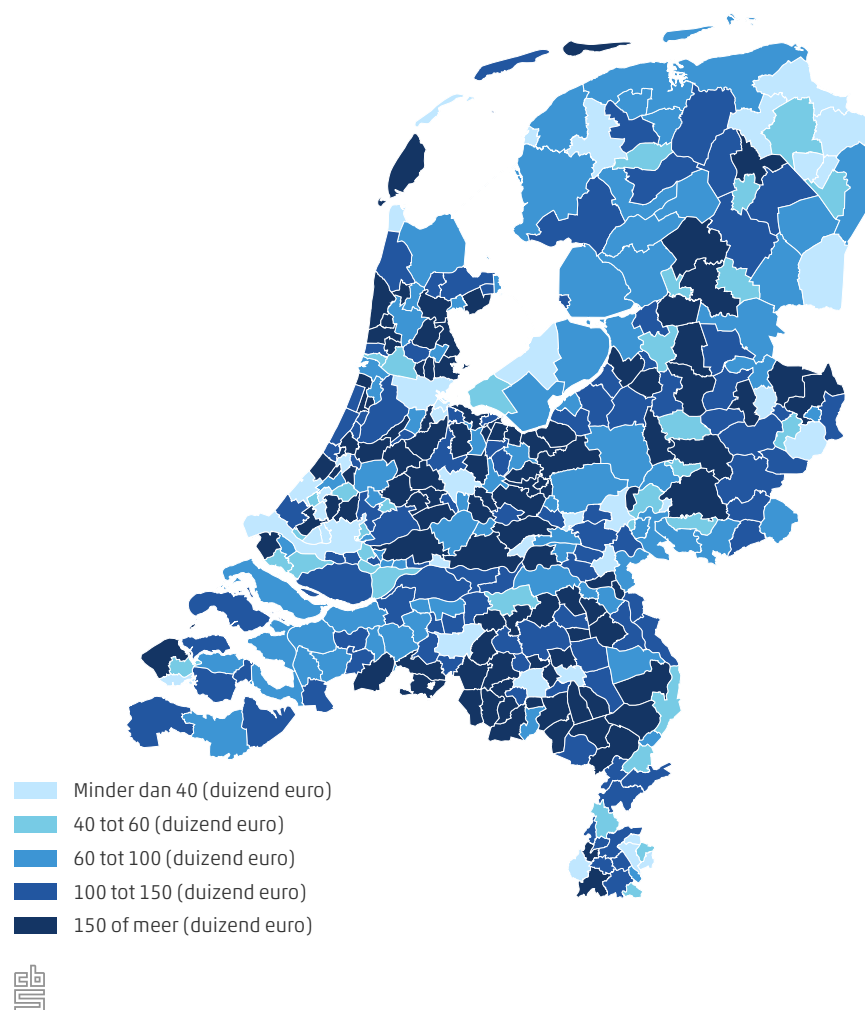
Bloemendaal hoogste vermogen

De Nederlandse gemeente met het hoogste vermogen in 2020 is Bloemendaal in Noord-Holland met een doorsnee vermogen van 447,4 duizend euro. Dat is bijna 7 keer zo veel als het landelijk doorsnee vermogen (64,6 duizend euro). Bloemendaal staat al jaren aan kop als meeste vermogende gemeente van Nederland. In de top tien van meest vermogende gemeenten staan zeven gemeenten uit Noord-Holland; naast Bloemendaal zijn dit Laren, Heemstede, Blaricum, Bergen, Landsmeer en Beemster. Daarnaast behoorden ook Rozendaal, Bunnik en Alphen-Chaam tot de tien gemeenten met de hoogste vermogens.

Kleine vermogens in de grote steden

Huishoudens met het laagste doorsnee vermogen bevinden zich vooral in de grote steden. Het minst vermogend is Rotterdam met een doorsnee vermogen van 7,4 duizend euro. Den Haag en Utrecht vallen weliswaar niet in de top tien van gemeenten met laagste vermogens, maar ook daar was het vermogen met 16,5 duizend euro en 21,1 duizend euro relatief laag. In de grote steden wonen relatief veel jongeren, uitkeringsontvangers en werkenden met weinig inkomen. Deze groepen hebben vaak weinig vermogen.

5.5.1 Doorsnee vermogen van huishoudens, 1 januari 2020*

5.6 Nalatenschappen en verkrijgingen

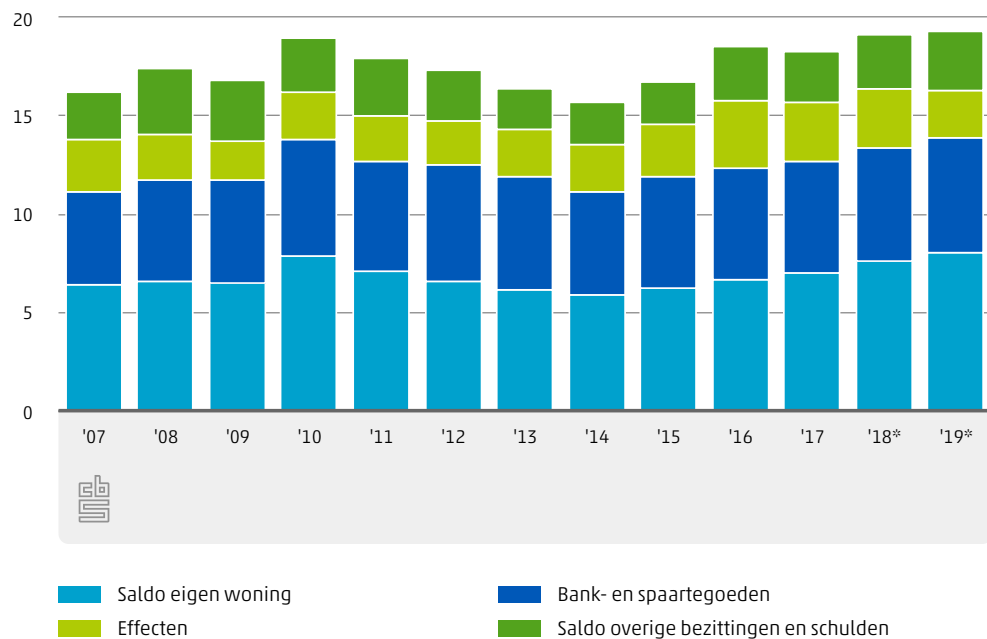
Nagelaten vermogen neemt verder toe

Het nagelaten vermogen (zie kader) van overledenen is in 2019 verder toegenomen. In 2015 was er voor het eerst weer sprake van een stijging na vier jaren van krimp. Ruim 151 duizend overledenen lieten in 2019 in totaal 19,2 miljard euro aan vermogen na, dat is het meest sinds de start van de waarneming in 2007. Toen bedroeg het totaal nagelaten vermogen

16,2 miljard euro (in prijzen van 2019). In de daaropvolgende jaren nam de omvang van de erfenissen toe tot 19 miljard euro in 2010. Daarna daalde de waarde van de nalatenschappen tot 15,7 miljard euro in 2014. Het nagelaten vermogen bestaat vooral uit eigen woning en bank- en spaartegoeden. De daling van de huizenprijzen in de jaren 2009–2013 had een drukkend effect op de omvang van de erfenissen in die jaren. Met het economisch herstel vanaf 2014 en vooral de groeiende waarde van de eigen woning nam ook het nagelaten vermogen weer toe.

5.6.1 Samenstelling nagelaten vermogen

mld euro (in prijzen van 2019)

Nalatenschappen en verkrijgingen

De gegevens over het nagelaten vermogen van overledenen uit de Nederlandse bevolking (inclusief personen in institutionele huishoudens) zijn samengesteld met behulp van verschillende bronnen. Voor ongeveer 35 procent van de overledenen zijn gegevens beschikbaar uit de aangifte erfbelasting van de belastingdienst. De gegevens voor het overige deel van de overledenen worden geraamd op basis van de vermogensgegevens uit het Integraal Inkomens- en Vermogensonderzoek (IIV). Voor overledenen met een partner is er vanuit gegaan dat de overledene voor de helft eigenaar was van de vermogensbestanddelen uit de huwelijksgoederengemeenschap. Cijfers over verkrijgingen uit een nalatenschap hebben enkel betrekking op de gegevens uit de erfbelasting, daardoor is voor ongeveer 65 procent van de overledenen (7,1 miljard euro) onbekend wie de nalatenschap ontvangen heeft.

De cijfers over 2018 en 2019 zijn voorlopig, omdat het een aantal jaren duurt voordat de aangiftes erfbelasting verwerkt en vastgesteld zijn door de belastingdienst.

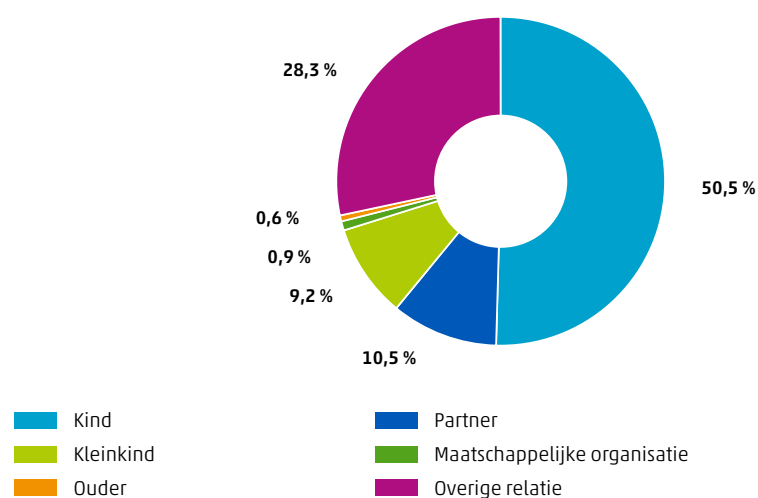
Voor meer informatie zie: [Vermogensoverdrachten \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/vermogenoverdrachten).

Kinderen ontvangen het vaakst, partners het meest

In 2019 is voor 200 duizend ontvangers aangifte van een erfenis gedaan met een totale waarde van 12,1 miljard euro. Hierover werd 1,3 miljard euro erfbelasting afgedragen (zie [StatLine](#)).

De helft van het aantal erfenissen gaat van ouder naar kind. De partner van de overledene is in 10 procent van de erfenissen de ontvanger. 28 procent van de ontvangers heeft een overige relatie met de overledene (ooms, tantes, neven, nichten of andere met een niet-familiale band). Het kleinste deel (1 procent) van de erfenissen gaat naar maatschappelijke organisaties.

5.6.2 Ontvangers van erfenissen naar relatie met overledene, 2019*

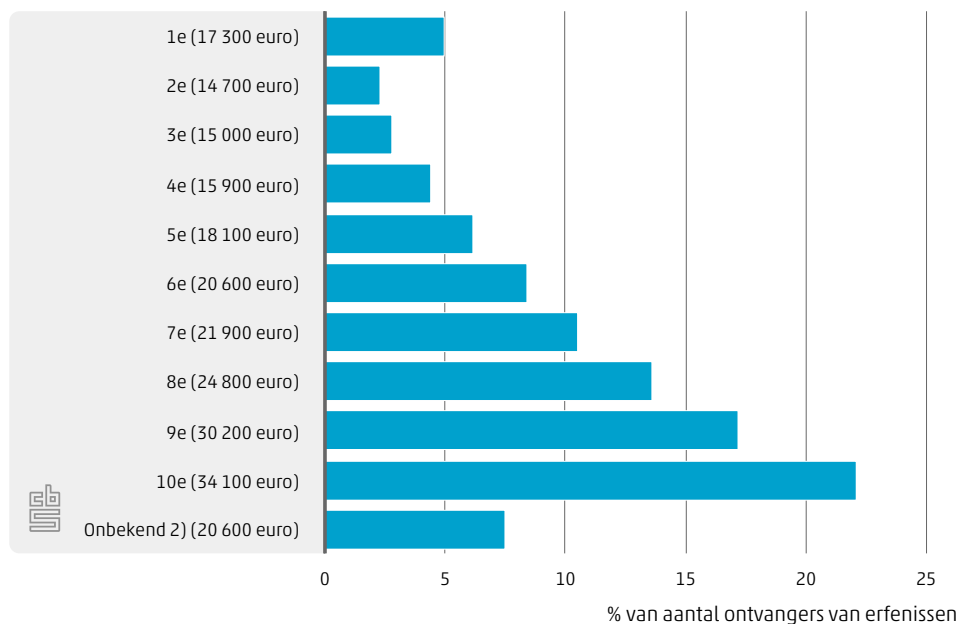
Na de partner (netto erfenis van in doorsnee 80 duizend euro) ontvingen kinderen van overledenen in doorsnee het hoogste bedrag (zie [StatLine](#)). In 2019 was dat netto 32 duizend euro. Overige ontvangers kregen in doorsnee bijna 8 duizend euro na afdracht van erfbelasting. De belastingdruk is aanzienlijk hoger voor overige ontvangers dan voor partners en kinderen, omdat zij een veel lagere vrijstelling kennen en een hoger belastingtarief. Maatschappelijke organisaties betalen geen belasting over ontvangen erfenissen. In 2019 bedroeg het doorsnee ontvangen bedrag van maatschappelijke organisaties 17,5 duizend euro.

Vermogenden ontvangen vaker erfenis

Relatief veel ontvangers van een erfenis maken deel uit van huishoudens in de hogere vermogensgroepen: 22 procent van het aantal erfenissen gaat naar personen in de hoogste vermogensdecielgroep, 2,4 procent naar de hoogste percentielgroep en 0,2 procent naar de hoogste promillegroep.

In 2019 bedroeg de doorsnee omvang van het netto ontvangen bedrag 22,7 duizend euro. De hoogste drie decielgroepen van de vermogensverdeling kregen meer. Ontvangers van erfenissen die tot de negende decielgroep behoren, kregen in doorsnee 30 duizend euro en degenen die tot de tiende decielgroep behoren ontvingen 34 duizend euro.

5.6.3 Ontvangers van erfenissen naar vermogensgroepen¹⁾, 2019*

¹⁾ Tussen haakjes staat het mediaan ontvangen bedrag per vermogensgroep.

²⁾ Dit betreft onder andere niet-natuurlijke personen en personen die in het buitenland wonen.

5.7 Schenkingen

Bijna 4 miljard euro geschonken in 2019

In 2019 was de totale netto waarde van alle geregistreerde schenkingen 3,7 miljard euro. Dit is het totaalbedrag van bijna 61 duizend schenkingen, waarbij bedrijfsopvolgingen niet meetellen (zie kader). Schenkingen vinden vooral plaats van ouder op kind. In 2019 werd 3,4 miljard euro door ouders aan hun kinderen geschonken. Het grootste deel daarvan betrof niet-eenmalige schenkingen.

Ruim 0,7 miljard euro werd er in 2019 eenmalig geschonken ten behoeve van de eigen woning. In 2013 en 2014 was het totaal aan schenkingen waarop de verhoogde vrijstelling voor woningen van toepassing was veel groter. Toen werd er respectievelijk 2,9 miljard en 7,0 miljard euro eenmalig geschonken ten behoeve van de eigen woning. In 2017 werd de extra verhoogde vrijstelling van een ton, na een onderbreking van twee jaren, opnieuw geïntroduceerd. Sindsdien is er veel minder gebruik van gemaakt.

Geregistreerde schenkingen

Aangifte schenkbelasting voor een schenking die jaarlijks gedaan mag worden (bijvoorbeeld van ouder op kind) is verplicht indien het geschonken bedrag boven de jaarlijkse vrijstellingsgrens uitkomt. Voor 2019 was de vrijstellingsgrens voor een dergelijke schenking van ouder op kind 5 248 euro, en voor overige relaties 2 173 euro. Ligt het geschonken bedrag op of onder de vrijstellingsgrens dan hoeft er geen aangifte te worden gedaan. Daarnaast kan er eenmalig een extra schenking gedaan worden. Voor dergelijke eenmalige schenkingen dient vrijstelling aangevraagd te worden en is aangifte dus verplicht. Ook als het geschonken bedrag lager is dan de geldende vrijstellingsgrens dient men aangifte te doen. In 2019 bedroeg de eenmalig verhoogde vrijstelling 26 040 euro, de eenmalig extra verhoogde vrijstelling voor een studie 54 246 euro, en er kon 102 010 euro belastingvrij geschonken worden ten behoeve van een eigen woning.

De gepresenteerde cijfers hebben uitsluitend betrekking op de geregistreerde schenkingen exclusief de schenkingen die vallen onder de bedrijfsopvolgingsregeling (BOR). Hoewel geregistreerde schenkingen in principe schenkingen betreffen waarvoor aangifte verplicht is, komt het voor dat er aangifte wordt gedaan over niet-eenmalige schenkingen die op of onder de vrijstellingsgrens liggen. Het totaalbedrag aan niet-eenmalige schenkingen wordt echter substantieel onderschat vanwege het ontbreken van aangifteverplichting bij een bedrag op of onder het vrijstellingsbedrag.

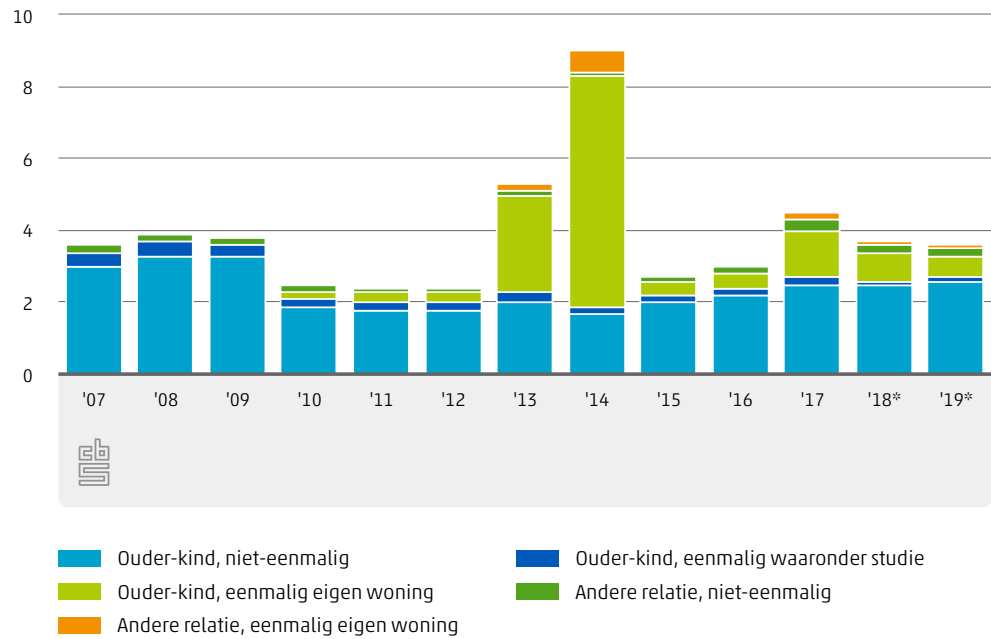
Omdat de belastingtechnische afwikkeling van schenkingen drie jaar duurt, zijn er geen recentere gegevens dan 2019 voorhanden. Voor meer informatie zie:

[Vermogensoverdrachten \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/nl-nl/vermogensoverdrachten).

Tot 2010 waren de niet-eenmalige schenkingen goed voor een bedrag van ongeveer 3,5 miljard euro per jaar. Met de invoering van de nieuwe erf- en schenkbelasting in 2010, werd het belastingstelsel vereenvoudigd met hogere tarieven, maar met extra vrijstellingen voor de woning en de studie. Het totale bedrag aan niet-eenmalige schenkingen halveerde bijna in 2010 en de twee jaren daarna.

5.7.1 Netto schenkbedrag naar type schenking

Totaal (mld euro)

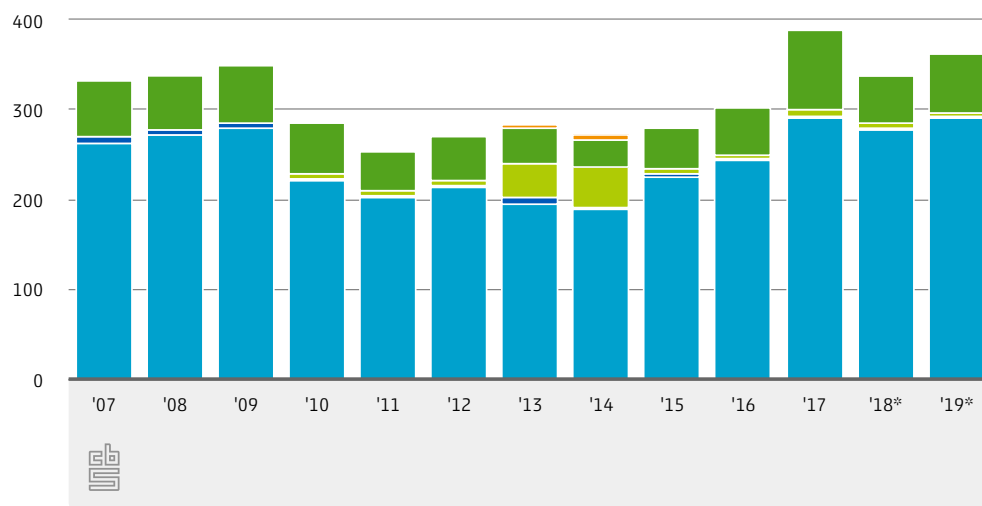
365 miljoen schenkbelasting betaald in 2019

In 2019 werd er in totaal bijna 365 miljoen euro aan schenkbelasting betaald, waarvan ruim 355 miljoen euro op basis van niet-eenmalige schenkingen. Gemiddeld per schenking ging het om bijna 6 duizend euro belasting in dat jaar. In de periode voor 2010 was dit minder dan 4 duizend euro gemiddeld per schenking.

In de periode 2007–2019 werd in 2011 de minste schenkbelasting door de overheid geïncasseerd (250 miljoen euro). Jaarlijks werd vrijwel alle belasting geheven over niet-eenmalige schenkingen. In 2013 en 2014 werd er daarnaast respectievelijk ruim 40 en ruim 50 miljoen euro over woonschenkingen geïnd.

5.7.2 Belasting naar type schenking

Totaal (mln euro)

- Ouder-kind, niet-eenmalig
- Ouder-kind, eenmalig eigen woning
- Andere relatie, eenmalig eigen woning
- Ouder-kind, eenmalig waaronder studie
- Andere relatie, niet-eenmalig

6 Inkomen van werkenden

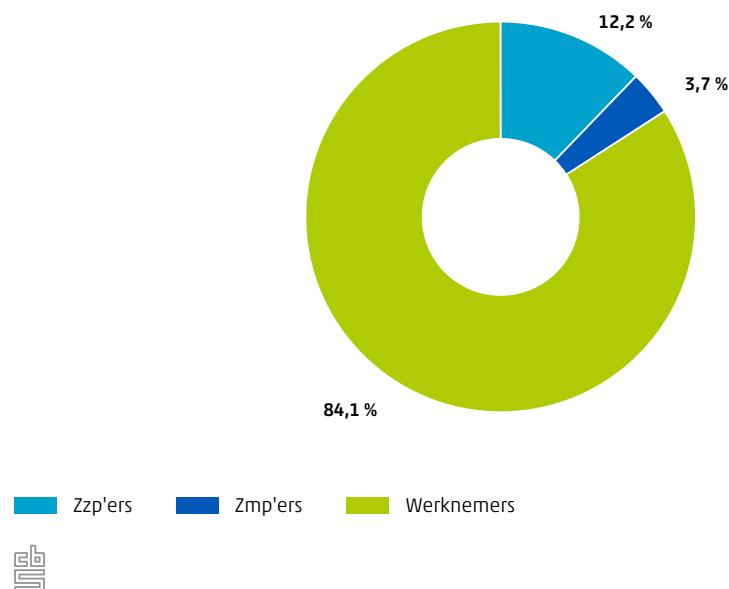
Er komen steeds meer zelfstandigen, vooral zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) zijn al enige jaren in opmars. Maar hoe ging dat in coronajaar 2020? Hoe hoog was het inkomen van zzp'ers en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) toen vergeleken met dat van werknemers? Zijn er meer werknemers en zelfstandigen, ondanks hun inkomen uit werk, onder de armoedegrens terecht gekomen? En wat was het vermogen van werkenden? In het hoofdstuk is behalve voor de hele groep zelfstandigen ook speciale aandacht voor directeuren-grotoaandeelhouders.

6.1 Werknemers en zelfstandigen

Meeste werkenden zijn werknemers

Werknemers zijn veruit de grootste groep werkenden (zie kader). Van de ruim 7,9 miljoen mensen van 15 tot 75 jaar met vooral inkomen uit werk was voor 84 procent in 2020 loon als werknemer de voornaamste inkomensbron. Voor ruim 12 procent waren dat vooral inkomsten als zelfstandige zonder personeel en voor bijna 4 procent als zelfstandige met personeel.

6.1.1 Samenstelling werkenden, 2020*

In totaal waren er bijna 1,3 miljoen zelfstandigen in 2020: 968 duizend zzp'ers en 293 duizend zmp'ers. Onder alle zelfstandigen waren er bijna 222 duizend directeuren-grotoaandeelhouders, van wie de meesten (58 procent) geen personeel in dienst hadden.

Werkenden

Onder werkenden worden in deze publicatie werknemers, zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) en zelfstandigen met personeel (zmp'ers) van 15 tot 75 jaar verstaan. Of iemand tot een van deze drie categorieën behoort, wordt bepaald door de voornaamste inkomensbron gedurende het jaar. Dit betekent dat iemand die bijvoorbeeld vooral inkomen uit loon heeft en dus als werknemer wordt beschouwd, daarnaast in een jaar ook andere inkomensbronnen kan hebben, zoals een arbeidsongeschiktheidsuitkering of winst als zelfstandig ondernemer.

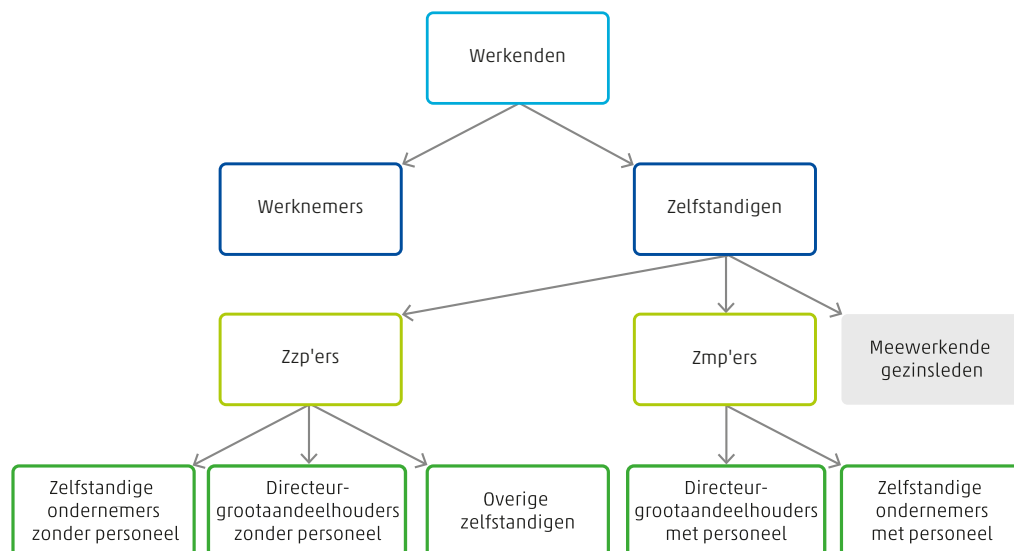
Een *zelfstandige* is een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico:

- In een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer).
- Als directeur-groootaandeelhouder (dga). Voor dga's geldt weliswaar dat zij net als werknemers loon ontvangen, maar wel van het eigen bedrijf. Daarmee zijn de positie en verantwoordelijkheden in het bedrijf vergelijkbaar met die van andere zelfstandigen.
- In het bedrijf of de praktijk van een gezinslid (meewerkend gezinslid).
- Als overige zelfstandige (personen met inkomen uit overige arbeid, freelancers en alfhulpen).

De zelfstandigen worden verder onderverdeeld in zelfstandigen zonder personeel, zelfstandigen met personeel en meewerkende gezinsleden.

- Een *zelfstandige zonder personeel* is hetzij een zelfstandige ondernemer zonder personeel, hetzij een directeur-groootaandeelhouder zonder personeel, of een overige zelfstandige. De overige zelfstandigen hebben in principe geen bedrijf en hebben daarmee niemand in dienst.
- Een *zelfstandige met personeel* is een zelfstandig ondernemer met personeel of een dga met personeel.
- *Meewerkende gezinsleden* vormen een aparte categorie binnen de zelfstandigen. Het zijn personen die arbeid verrichten, niet op basis van een expliciete arbeidsovereenkomst, in het bedrijf of de praktijk van de partner of de ouders. Meewerkende gezinsleden worden in deze publicatie niet meegenomen. Het gaat om een kleine groep van 22 duizend personen, voornamelijk vrouwelijke partners (CBS StatLine, 2021a).

Werkenden

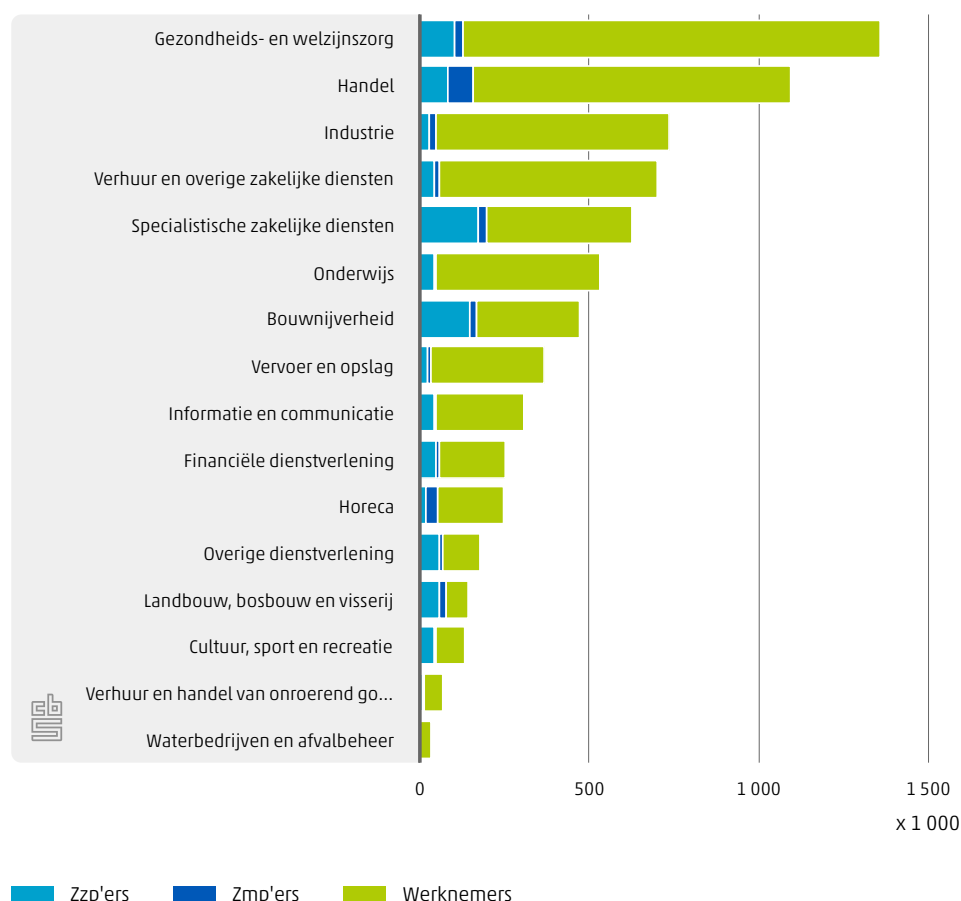

De voorlopige inkomensgegevens van zelfstandigen zijn voor ruim een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor krap twee derde deel op bijschattingen. Daardoor zijn de (op het moment van samenstellen van deze publicatie) nieuwste, voorlopige 2020-cijfers van zelfstandigen minder zuiver dan de definitieve cijfers voor 2019.

Relatief veel zzp'ers in de bouw en de zakelijke dienstverlening

De grootste groep zzp'ers was in 2020 werkzaam in de specialistische zakelijke dienstensector, op de voet gevolgd door de bouwnijverheid. Ook in de twee qua omvang grootste sectoren, de gezondheids- en welzijnszorg en de handel, werkten verhoudingsgewijs veel zzp'ers. De handel was ook de sector waar de meeste zmp'ers opereerden, gevolgd door de horeca. Bij waterbedrijven en afvalbeheer, de kleinste sector, waren nauwelijks zelfstandigen te vinden. Ook in de verhuur en handel van onroerend goed werkten overwegend werknemers.

6.1.2 Werkenden per bedrijfstak, 2020*

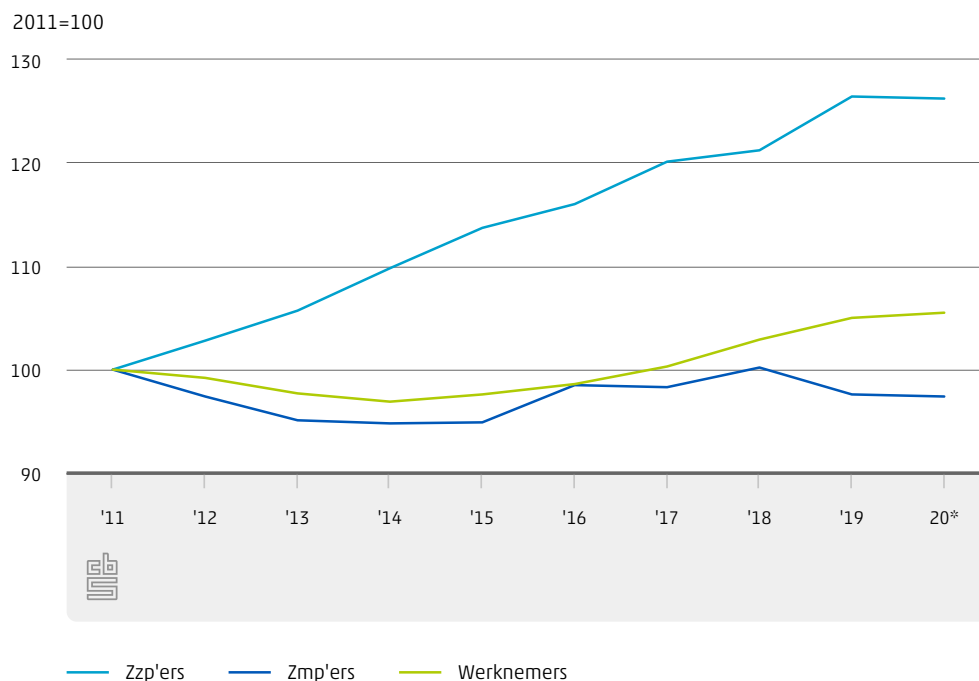

Groei werknemers en zzp'ers stagneert in 2020

In de vorige economische crisis, en ook daarna, groeide het aantal zelfstandigen zonder personeel vrijwel voortdurend. Hun aantal liep op van 767 duizend in 2011 naar bijna 970 duizend in 2019 en in 2020 bleef dat zo. De stagnatie in 2020 komt voor rekening van het dalende aantal overige zelfstandigen (CBS StatLine, 2021b) die, anders dan zelfstandig ondernemers, tijdens de coronacrisis geen recht hadden op financiële steun van de overheid. De ontwikkeling van het aantal zzp'ers verschilt dan ook met die van zelfrapportages vanuit de Enquête beroepsbevolking (CBS StatLine, 2021c).

Het aantal werknemers en het aantal zmp'ers ontwikkelden zich in de periode 2011–2018 min of meer hetzelfde. Na een daling gedurende de vorige economische crisis, zaten de aantallen weer in de lift. In 2019 liep het aantal zmp'ers echter terug, in 2020 bleef het stabiel. Het aantal werknemers groeide in 2019 en 2020 wel door, maar in 2020 was dat minder sterk. In dat eerste coronajaar raakten vooral werknemers met een flexibel contract hun baan kwijt (CBS StatLine, 2021c).

6.1.3 Ontwikkeling van de aantallen werkenden

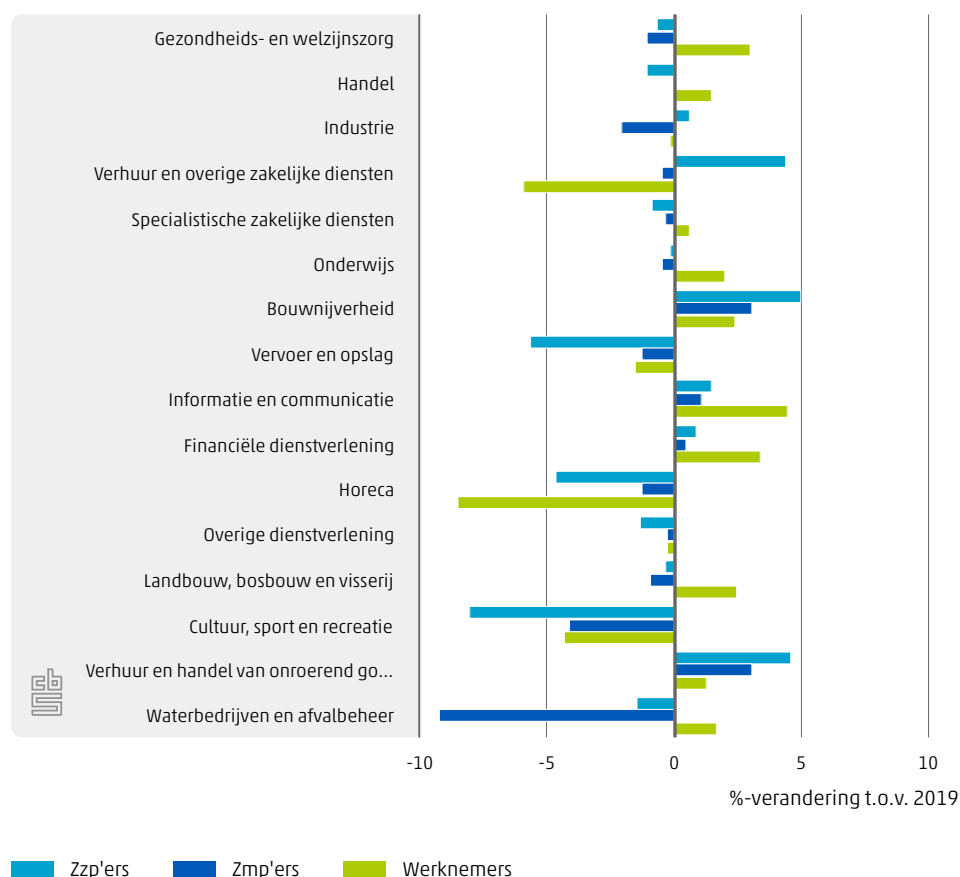

Sterke terugloop in horeca en in cultuursector

Tijdens de coronapandemie werden de horeca en de cultuur, sport en recreatie sterk getroffen door lock-downs (zie bijvoorbeeld CBS, 2020) en liepen de aantallen zelfstandigen en werknemers relatief het meest terug van 2019 op 2020. In de horeca nam het aantal werknemers met bijna 9 procent af, en het aantal zzp'ers met bijna 5 procent. In de cultuur, sport en recreatie was de daling onder zzp'ers met 8 procent twee keer zo groot als onder werknemers en zmp'ers. In de sector vervoer en opslag slonk eveneens vooral het aantal zzp'ers.

In de qua omvang vierde sector verhuur en zakelijke dienstverlening (zie ook figuur 6.1.2) liep het aantal werknemers sterk terug, terwijl het aantal zzp'ers er toenam. Het aantal zzp'ers groeide ook in de bouwsector. Bij werknemers was de grootste toename van 2019 op 2020 in de sector informatie en communicatie.

6.1.4 Aantal werkenden per bedrijfstak¹⁾, 2020*

¹⁾ De bedrijfstakken zijn hier aflopend naar omvang gerangschikt.

6.2 Inkomen(sontwikkeling) van werknemers en zelfstandigen

Zelfstandigen met personeel hebben hoogste inkomen

In 2020 bedroeg het mediane persoonlijk inkomen (zie hoofdstuk 3) van werkenden 37,8 duizend euro. Zelfstandigen met personeel hadden met 51,2 duizend euro het hoogste doorsnee-inkomen. Op de tweede plek stonden de werknemers met 38,0 duizend euro. De zzp'ers sloten de ranglijst met een mediaan inkomen van 31,7 duizend euro. Een werkende kan naast inkomen uit werk ook ander inkomen hebben, bijvoorbeeld uit een AOW- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Ook kunnen zelfstandigen tevens inkomen als werknemer hebben, of andersom. Deze inkomsten zijn hier bij het inkomen meegerekend. Daarnaast konden zelfstandig ondernemers tijdens de coronacrisis financiële overheidssteun krijgen (zie kader), die meetelt in het inkomen van 2020.

Tijdelijke coronasteunmaatregelen

In maart 2020 werden diverse steunmaatregelen ingevoerd door de overheid, waaronder de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Zelfstandig ondernemers konden uit deze regeling een bedrag krijgen om hun inkomen aan te vullen tot het sociaal minimum. Andere steunmaatregelen voor zelfstandig ondernemers waren de TVL (Tegemoetkoming Vaste Lasten) en de TOGS (Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren COVID-19).

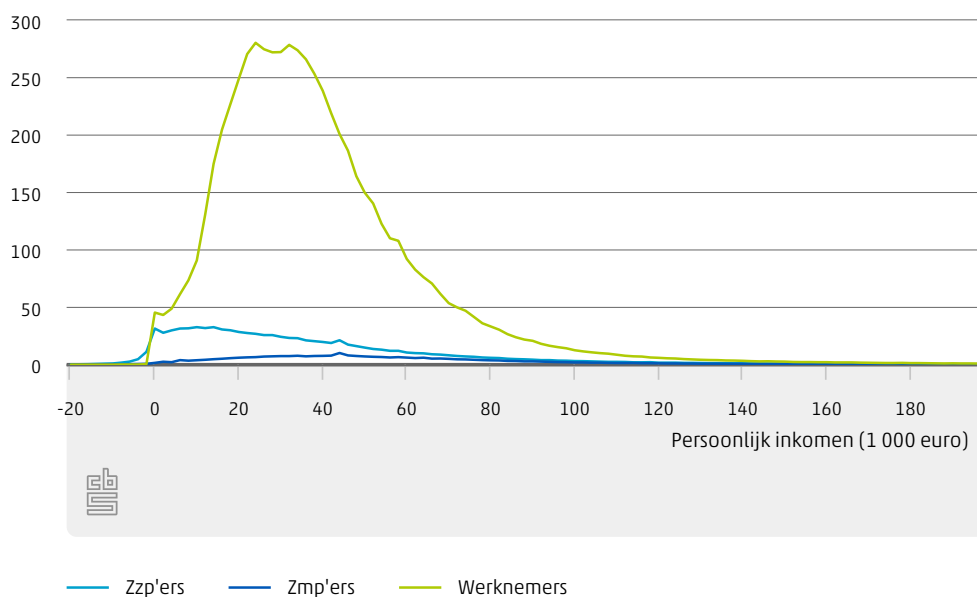
Inkomen zelfstandigen schever verdeeld dan bij werknemers

De verdeling van het persoonlijk inkomen van beide groepen zelfstandigen is duidelijk schever dan die van het inkomen van werknemers. Vrijwel geen werknemer had in 2020 een negatief inkomen, terwijl 32 duizend zelfstandigen een negatief inkomen hadden. Dit zijn zelfstandigen die verlies hebben geleden, onder wie er iets meer zzp'ers dan zmp'ers waren. Van elke 100 zmp'ers hadden er ruim 2 een inkomen van minimaal 2 ton, tegen minder dan 1 zzp'er en 1 werknemer.

Bij de inkomensverdeling van zzp'ers ligt het zwaartepunt meer op de onderkant dan bij de verdeling van werknemers en zmp'ers. Dat komt doordat een deel van de zzp'ers aan de onderkant bestaat uit, voornamelijk vrouwelijke, partners van de hoofdkostwinner in het gezin (zie [StatLine](#)). Voor de meesten is dit geringe zzp-inkomen weliswaar het hoofdinkomen, voor het huishouden waar men deel van uitmaakt is het een bijverdienste. De kleine piek rond 44 duizend euro bij zmp'ers weerspiegelt het grote aandeel directeuren-groootaandeelhouders in deze groep die het wettelijk verplichte gebruikelijke loon aan zichzelf uitbetalen. Deze piek is eveneens te zien bij de zzp'ers.

6.2.1 Verdeling persoonlijk inkomen¹⁾, 2020*

Aantal werkenden (x 1 000)

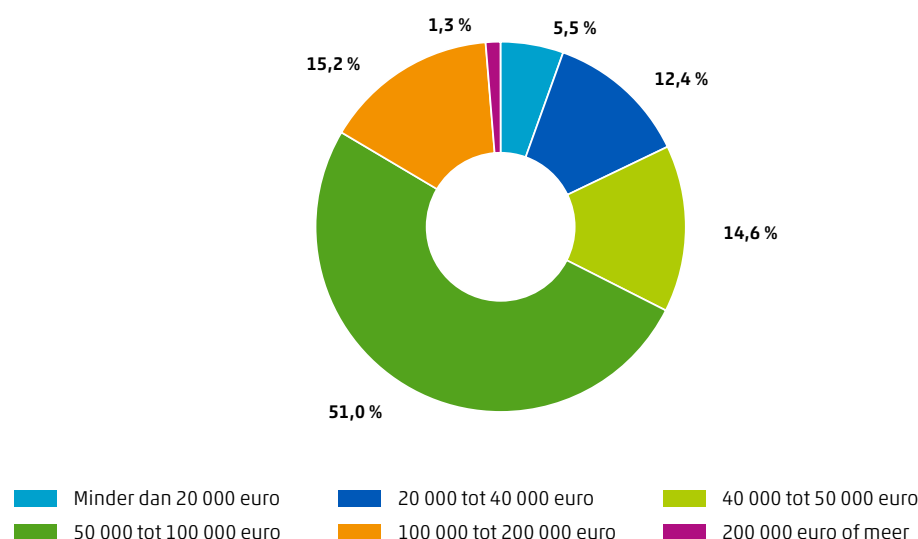

¹⁾ Aantal werkenden per inkomensklasse met een breedte van 2 duizend euro.

Helpt dga's heeft inkomen tussen 50 en 100 duizend euro

Het inkomen van de bijna 222 duizend directeuren-grotaandeelhouders bedroeg in doorsnee 63,7 duizend euro in 2020. De meeste dga's hadden een inkomen tussen 50 en 100 duizend euro. Ook een inkomen tussen 40 en 50 duizend euro kwam relatief vaak voor, evenals een inkomen tussen 100 en 200 duizend euro. Ruim 1 op de 100 dga's had een inkomen van twee ton of meer.

6.2.2 Dga's naar klassen persoonlijk inkomen, 2020*

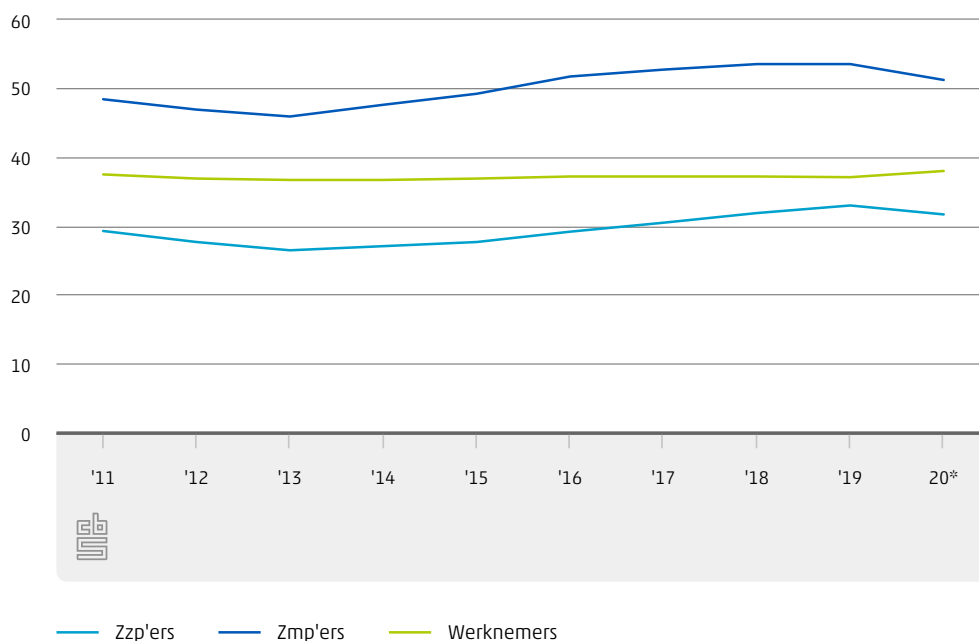

Inkomen zelfstandigen loopt terug in 2020

Het doorsnee persoonlijk inkomen van werknemers is, na correctie voor de prijsontwikkeling (zie Bijlage B), opvallend stabiel gebleven gedurende 2011-2019, een periode die in het begin werd bepaald door recessie. In coronajaar 2020 was sprake van een toename, die toe te schrijven is aan de relatief grote koopkrachtverbetering voor werknemers (zie hoofdstuk 4). Zelfstandigen ondervonden wel hinder van de vorige economische crisis, vooral de zmp'ers, met 2013 als dieptepunt. Ook in 2020 viel het inkomen van zelfstandigen terug. Tijdens lock-downs konden zelfstandigen hun inkomen niet altijd op peil houden. Zo gaf ruim de helft van de zelfstandig ondernemers zonder personeel aan dat de vraag naar hun producten en diensten was afgenomen tijdens de coronacrisis (CBS, 2021). Coronasteun kon de gemiste inkomsten niet helemaal compenseren.

6.2.3 Mediaan persoonlijk inkomen

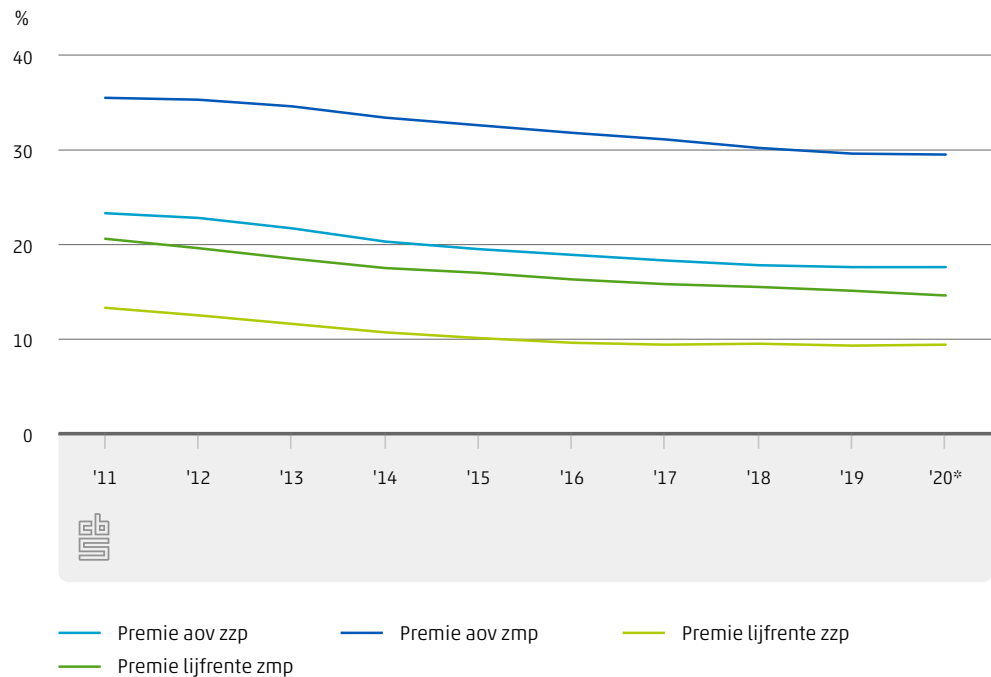
1 000 euro (prijspeil 2020)

Steeds minder zelfstandigen verzekerd tegen arbeidsongeschiktheid

In tegenstelling tot werknemers zijn zelfstandigen zelf verantwoordelijk voor verzekering tegen arbeidsongeschiktheid en voor pensioenopbouw (via lijfrente). Het aandeel zelfstandigen met een arbeidsongeschiktheidsverzekering (aov) is echter laag en is de afgelopen jaren steeds verder afgenomen. In 2020 verzekerde 17,6 procent van alle zzp'ers zich tegen arbeidsongeschiktheid. In 2011 betaalde nog ruim 23 procent van de zzp'ers premie voor een aov. Zmp'ers verzekeren zich vaker tegen arbeidsongeschiktheid: in 2020 bijna 30 procent. Ook dit aandeel is gedaald. Met name jongeren verzekeren zich minder tegen arbeidsongeschiktheid. In 2020 betaalde 6 procent van de zzp'ers tot 25 jaar een premie aov, tegen 18 procent in 2011. In de groep zzp'ers van 25 tot 45 jaar is dit aandeel gedaald van 28 procent naar 19 procent. De groep zzp'ers van 45 tot 65 jaar was in 2020 vrijwel even vaak verzekerd als in 2011; in beide jaren was dat ongeveer een vijfde van hen. In bijna alle sectoren is het aandeel zzp'ers met een aov in de periode 2011–2020 gedaald. De daling was het grootst in de bouw en in de bedrijfstak cultuur, recreatie en overige diensten. Het aandeel verzekerden in de bouw is bijna gehalveerd: van 43 procent in 2011 naar 23 procent in 2020. Zzp'ers in de financiële dienstverlening hadden in 2020 even vaak een aov als in de jaren ervoor (30 procent). Behalve de verzekering tegen arbeidsongeschiktheid, sparen zelfstandigen ook minder voor hun pensioen. In 2020 betaalde 9,4 procent van de zzp'ers een premie voor een lijfrente-verzekering, tegen 14,6 procent van de zmp'ers. In 2011 was dit nog 13,3 procent versus 20,6 procent. Een belangrijk deel van de pensioenvoorziening van zelfstandigen zit mogelijk in het ondernemingsvermogen. Als de eigen onderneming wordt verkocht, kan via een lijfrente eenmalig een groot bedrag worden ingelegd voor het pensioen.

Zelfstandigen met premie aov en lijfrente

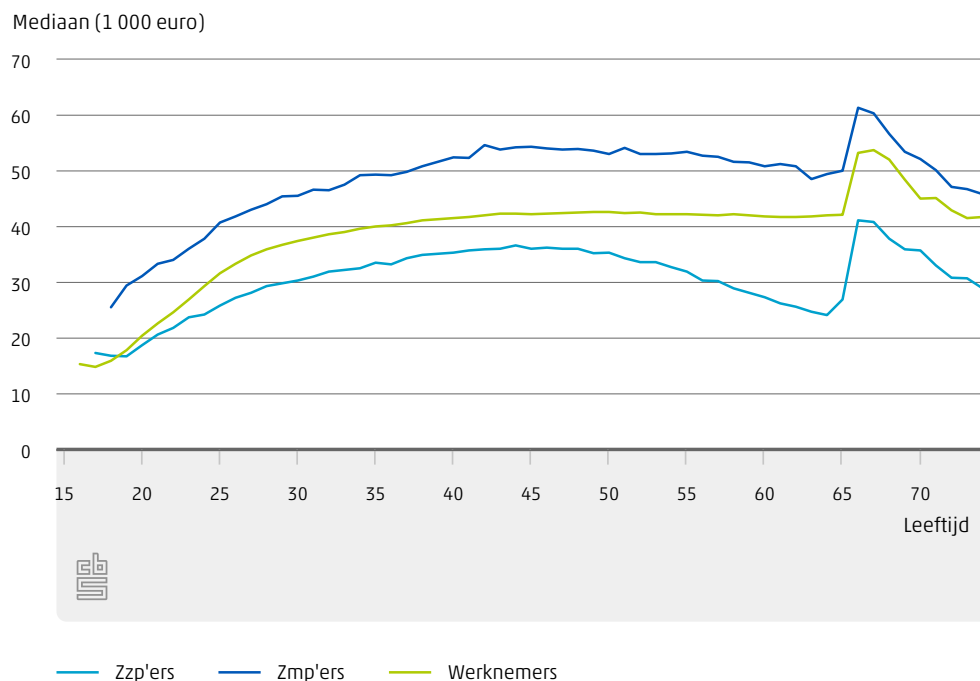
6.3 Inkomen van groepen werknemers en zelfstandigen

Inkomen piekt bij doorwerkende AOW-gerechtigden

Het doorsnee persoonlijk inkomen van werkenden kent naar leeftijd een specifiek verloop. De piek ligt bij diegenen die net de AOW-gerechtigde leeftijd (66 jaar en 4 maanden in 2020) hebben bereikt. Zij ontvangen naast inkomen uit werk ook AOW en pensioen. Het gaat echter om een kleine groep; het aantal werkenden neemt af richting de AOW-gerechtigde leeftijd, vooral bij werknemers. Van de zelfstandigen werkt een relatief groot aandeel door (CBS, 2021a).

Als de pensioenpiek buiten beschouwing blijft, dan geldt dat werknemers rond hun 40ste levensjaar veelal hun maximale inkomen hebben bereikt. Tot aan de AOW-gerechtigde leeftijd blijft dit inkomen nagenoeg gelijk. Bij zelfstandigen is dat anders. Ook bij hen loopt het doorsnee-inkomen op tot rond de 40 jaar, daarna blijft het enkele jaren op hetzelfde niveau om vervolgens weer te dalen. Bij zzp'ers is deze daling aanzienlijk sterker dan bij zmp'ers.

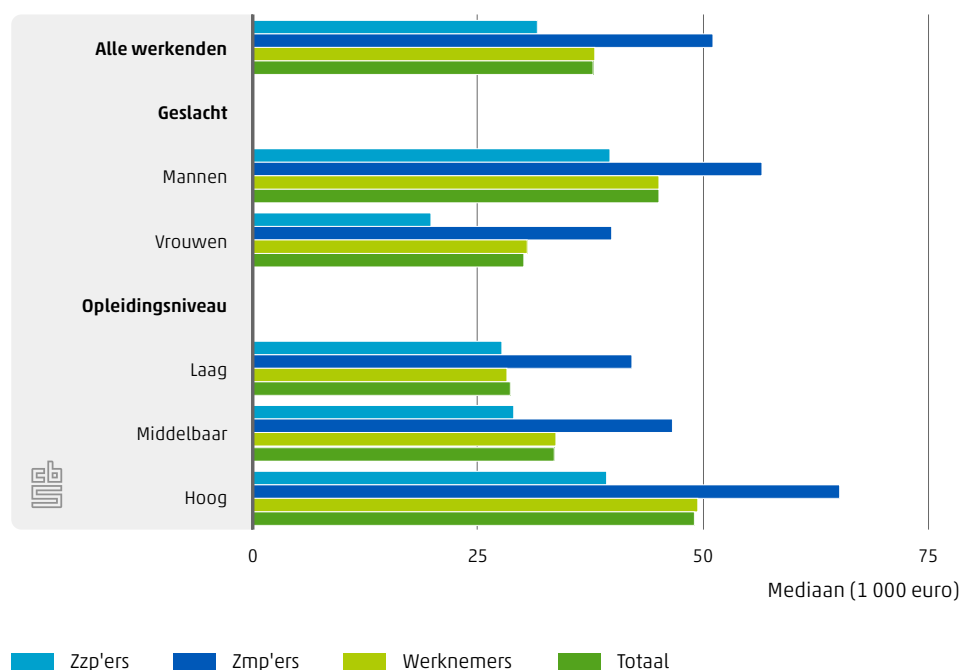
6.3.1 Persoonlijk inkomen werkenden, 2020*

Inkomenskloof werkende mannen en vrouwen

Werkende mannen van 15 tot 75 jaar hebben een hoger doorsnee-inkomen dan dito vrouwen: in 2020 was dat 45,1 duizend tegen 30,1 duizend euro. Met name onder zzp'ers was het verschil groot. Het verschil in inkomen tussen man en vrouw is vooral een gevolg van het hoge aandeel vrouwen dat in deeltijd werkt. Zo had in de leeftijd van 15 tot 75 jaar bijna driekwart van de werkende vrouwen een deeltijdbaai in 2020, tegen een kwart van de werkende mannen (CBS StatLine, 2021d). Onder vrouwen hebben zmp'ers een gemiddeld langere werkweek dan werknemers en zzp'ers, wat tot uitdrukking komt in hun inkomen. Hoogopgeleide werkenden hebben in doorsnee meer inkomen dan lager opgeleiden. In 2020 bedroeg het mediane persoonlijke inkomen van hoogopgeleide werkenden ruim 49 duizend euro. Het inkomen van de middelbaar opgeleiden was met 33,6 duizend een stuk lager; de laagopgeleide werkenden zaten daar nog eens bijna 5 duizend euro onder.

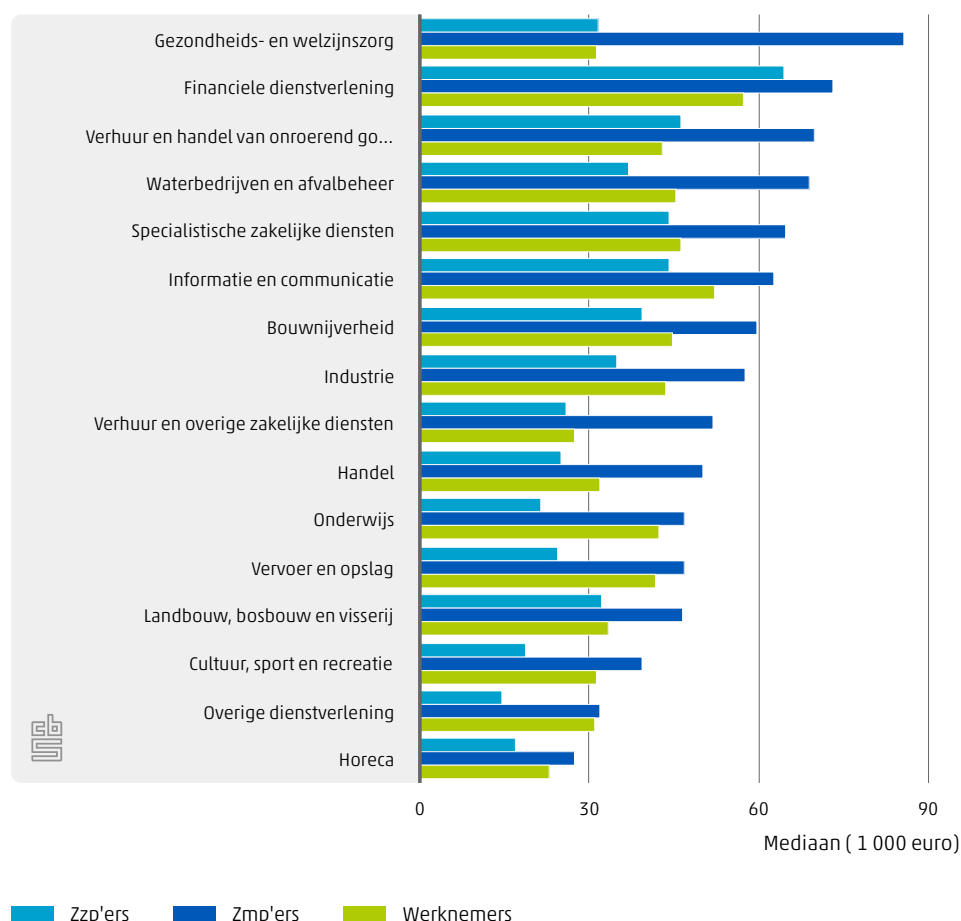
6.3.2 Persoonlijk inkomen naar kenmerken, 2020*

Inkomen zmp'ers in overheid- en zorgsector springt eruit

Zmp'ers die in de gezondheids- of welzijnszorg werken, hadden met bijna 86 duizend euro van alle zmp'ers het hoogste doorsnee inkomen in 2020. Vooral artsen die als zelfstandige in de zorg werken verdienen relatief veel (CBS StatLine, 2021e). Na de gezondheids- en welzijnszorg volgden zmp'ers werkzaam in de financiële dienstverlening met een doorsnee inkomen van ruim 73 duizend euro. In deze bedrijfstak ontlieden de inkomens van zmp'ers en zzp'ers elkaar het minst. Het is tevens de bedrijfstak waar de hoogste inkomens van zzp'ers en werknemers aangetroffen worden. Op enige afstand volgden bij zzp'ers de sectoren verhuur en handel van onroerend goed, specialistische zakelijke dienstverlening, en informatie en communicatie. In de horeca, overige dienstverlening en cultuur, sport en recreatie hadden zmp'ers, zzp'ers en werknemers een naar verhouding laag doorsnee inkomen. Ook liep in de horeca en in de cultuur, sport en recreatie het inkomen van zzp'ers en zmp'ers terug ten opzichte van het jaar ervoor (zie [StatLine](#)). Vooral deze sectoren werden getroffen door lock-downs en zelfstandigen konden er minder inkomen genereren.

6.3.3 Persoonlijk inkomen per bedrijfstak, 2020*

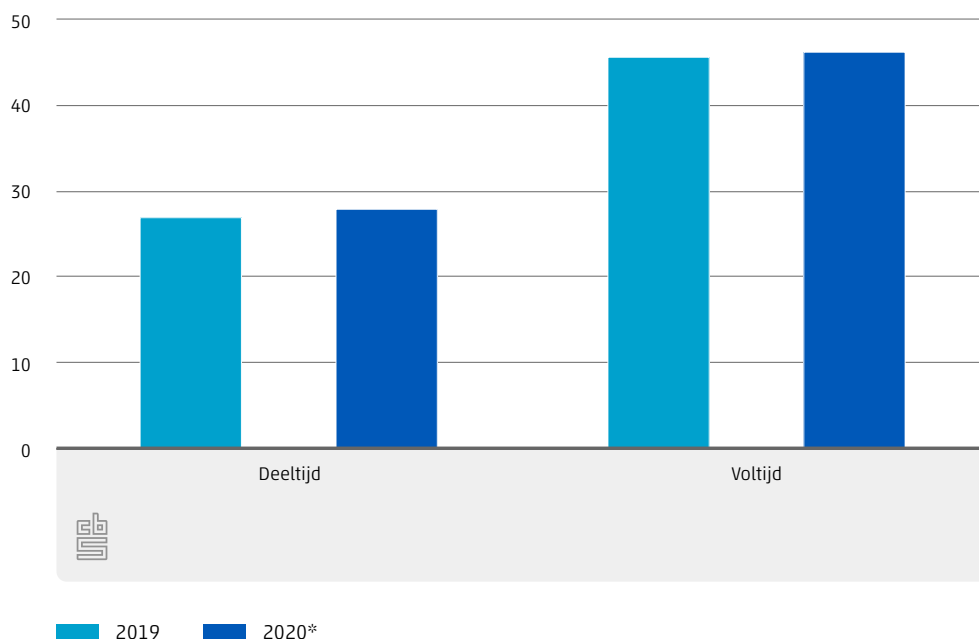
Inkomen voltijds werknemers 66 procent hoger dan van deeltijders

De lengte van een werkweek is in deze publicatie gebaseerd op de uit het Stelsel van Sociaal-statistische bestanden afgeleide deeltijdfactor. Deze biedt bij benadering inzicht in de omvang van een gebruikelijke werkweek van werkenden. Bij werknemers is de wekelijkse arbeidsduur afgeleid uit gegevens van de Polisadministratie over het aantal contracturen. Bij zelfstandigen wordt een schatting gemaakt op basis van (gemiddelde) maandinkomsten en een standaard voltijdmaandloon. Vanwege de diverse coronasteunmaatregelen in 2020 zijn de schattingen voor zelfstandigen mogelijk minder valide dan in de voorgaande niet-coronajaren. Daarom wordt voor 2020 de deeltijdfactor alleen voor werknemers gepresenteerd. Bij hen wordt onderscheid gemaakt in een werkweek van minder dan 36 uur (onvollledige werkweek) en van ten minste 36 uur (vollledige werkweek).

Het mediane inkomen van werknemers die voltijds werken, was in 2020 bijna 1,7 keer zo groot als dat van deeltijds werkende werknemers. Ook in 2019 was het inkomensverschil tussen voltijds en deeltijds werknemers van die ordegröte. Het mediane inkomen van alle werknemers nam in 2020 met 2,4 procent toe vergeleken met 2019 (zie figuur 6.2.3). Bij werknemers die in deeltijd werken, was de toename met 3,7 procent bijna 2,5 keer zo groot als bij voltijds werkende werknemers.

Persoonlijk inkomen werknemers naar deeltijdfactor

Mediaan (1 000 euro)

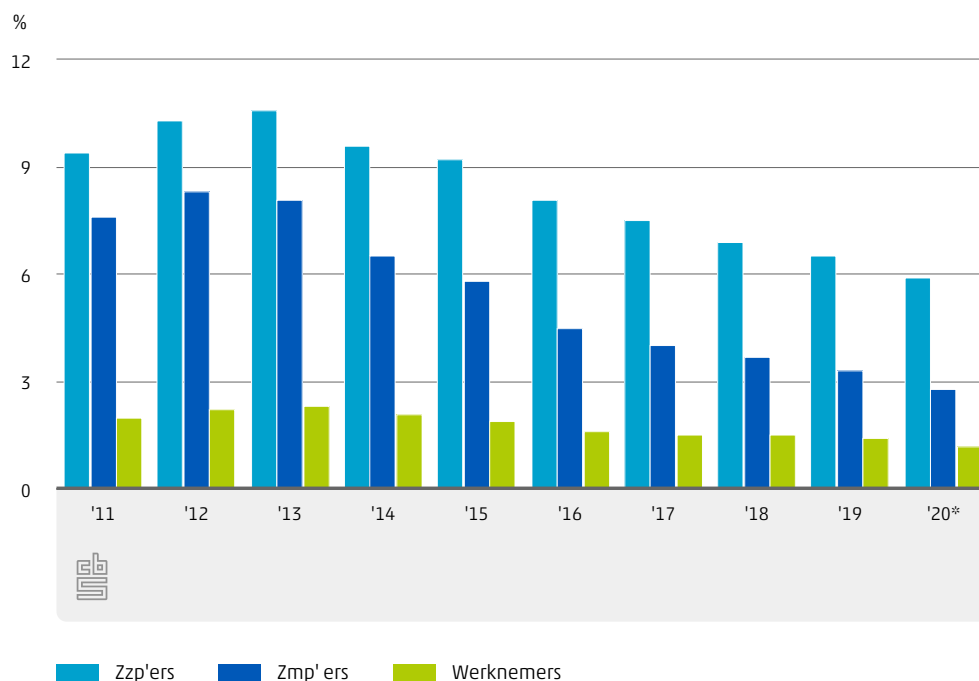

6.4 Armoederisico van werknemers en zelfstandigen

Daling armoederisico zet ook in 2020 door

Van de bevolking van 15 tot 75 jaar met vooral inkomen uit betaald werk maakte in 2020 1,9 procent (147 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Dat is minder dan in 2019 toen het aandeel werkenden met een laag inkomen op 2,1 procent uitkwam. Vanaf het piekjaar 2013 toen nog 3,5 procent van de werkenden een armoederisico had, daalde het percentage gemiddeld met 0,2 procent per jaar. Ook in 2020, het jaar waarin de Covid-19 pandemie de kop opstak en de economie terugviel, zette de daling verder door. De gunstige ontwikkeling van het armoederisico houdt verband met de relatief sterke koopkrachtontwikkeling als gevolg van reeds gemaakte cao-afspraken over loonstijgingen, fiscale maatregelen van de overheid en het grootschalige pakket aan tijdelijke coronasteunmaatregelen (zie CBS, 2021b). De verbijzondering naar sociaal-economische positie laat zien dat onder werknemers het percentage met een laag inkomen verreweg het kleinst was (1,2 procent in 2020). Onder zmp'ers was het aandeel ruim 2 keer zo groot (2,8 procent) en onder zzp'ers 5 keer zo groot (5,9 procent). De ontwikkeling van het risicopcentage bij de afzonderlijke groepen werkenden is vergelijkbaar met die van de gehele werkende bevolking. In de periode 2013-2020 viel in alle drie de groepen een daling van het armoederisico te noteren.

6.4.1 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen

Ook het percentage werkenden met ten minste vier jaar een inkomen onder de lage-inkomensgrens lag in 2020 lager dan in 2019 en 2018. De daling kwam volledig voor rekening van verminderde langdurige armoederisico's voor zmp'ers en zzp'ers. Bij werknemers bleef het langdurige armoederisico in alle drie jaren onveranderd op 0,3 procent uitkomen.

Beperkingen in de meting

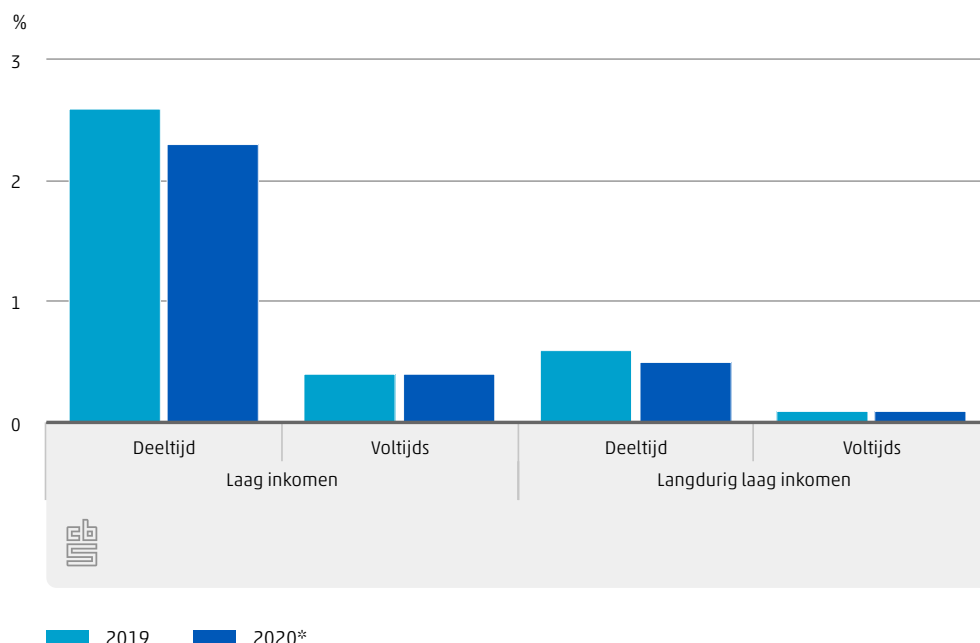
De voorlopige inkomensgegevens 2020 van zelfstandigen zijn voor ruim een derde deel gebaseerd op waarnemingen en voor krap twee derde deel op bijgeschatten. Daardoor zijn de nieuwste, voorlopige cijfers van zelfstandigen minder zuiver dan de definitieve cijfers voor 2019.

Met de gegevens is het niet mogelijk om een eventueel temperend effect van de tijdelijke coronasteunmaatregelen van de overheid in 2020 op het armoederisico van zelfstandigen te kwantificeren. Deze financiële steun (zie paragraaf 6.2) is wel in het (huishoudens)inkomen opgenomen.

Hoger armoederisico bij kortere werkweek

Werknemers in deeltijd (zie kader paragraaf 6.3) lopen meer armoederisico dan voltijds werknemers. In 2020 maakte 2,3 procent van de deeltijdwerknemers deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, tegen 0,4 procent van de voltijdswerknemers. In 2019 was het armoederisico van deeltijdwerknemers groter (2,6 procent). Onder voltijdswerknemers bleef het armoederisico in beide jaren ongewijzigd (0,4 procent). Het risico op langdurige armoede was bij voltijds werkenden in beide jaren miniem, bij deeltijders had rond 0,5 procent een langdurig armoederisico.

6.4.2 Werknemers met (langdurig) armoederisico naar deeltijdfactor

Beperkte verschillen tussen werkende mannen en vrouwen

Het aandeel mannelijke werknemers dat deel uitmaakt van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens kwam in 2020 uit op 1,0 procent, bij de vrouwelijke werknemers was dat 1,5 procent. Onder zmp'ers was het verschil iets kleiner: van de mannelijke zmp'ers had 2,9 procent een laag inkomen, bij de vrouwelijke zmp'ers was dat 2,7 procent. Bij de zzp'ers had 5,8 procent van de mannen een laag inkomen tegen 6,1 procent van de vrouwen.

Type huishouden, leeftijd en opleiding maken onderscheid

De verbijzondering naar de samenstelling van het huishouden laat zien dat de hoogste armoederisico's waren voorbehouden aan werkenden die alleen staan of deel uitmaken van een eenoudergezin. Dat geldt voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers. Wel was ook hier het armoederisico het grootst voor zzp'ers en het kleinst voor werknemers. Van de alleenstaande zzp'ers liep in 2020 bijna een vijfde risico op armoede en van de zzp'ers in een eenoudergezin meer dan een tiende.

De uitsplitsing naar leeftijd laat zien dat in 2020 voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers het hoogste armoederisico was voorbehouden aan personen in de jongste leeftijdsgroep (15 tot 25 jaar). Wel zij hierbij opgemerkt dat het aantal jongeren dat als zzp'er of zmp'er werkte naar verhouding klein is. In de oudste leeftijdsgroep (65 tot 75 jaar) was het risico op armoede voor de onderscheiden groepen werkenden het laagst. De meesten van hen ontvangen volledige AOW en komen daardoor per definitie boven de lage-inkomensgrens uit. Ook voor de ouderen geldt dat het aantal nog werkenden naar verhouding klein is. Een hoger opleidingsniveau gaat gepaard met een lager armoederisico. Bij zzp'ers waren de verschillen in 2020 het minst uitgesproken, alleen bij de laagopgeleiden was er sprake van verhoogd aandeel met een laag inkomen (7,1 procent), onder middelbaar en hoog opgeleiden was het aandeel met een laag inkomen gelijk (5,3 procent).

6.4.3 Werkenden in huishoudens met een laag inkomen, 2020*

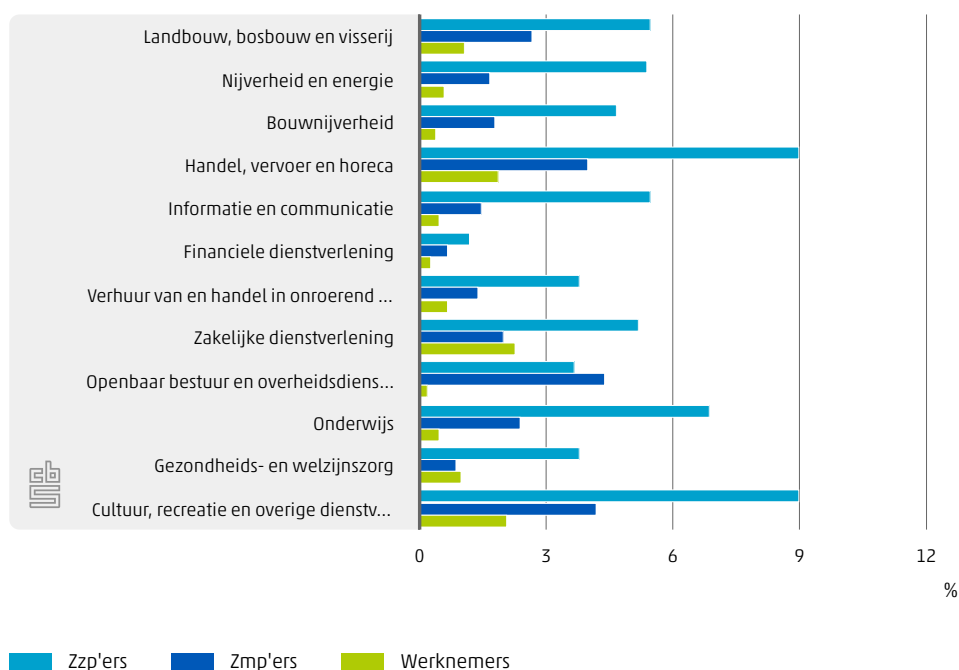
	Zzp'ers	Zmp'ers	Werknemers
Leeftijd			
tot 25 jaar	7,7	4,2	2,6
25 tot 45 jaar	6,7	3,8	1,3
45 tot 65 jaar	5,5	2,3	0,9
65 tot 75 jaar	3,6	1,8	0,6
Samenstelling huishouden			
Alleenstaand	18,1	7,3	3,1
Paar zonder kinderen	4	2,5	0,6
Paar met kinderen	3	2,2	0,7
Eenoudergezin	11,8	4,8	3
Opleidingsniveau			
Laag	7,1	4,9	2,6
Middelbaar	5,3	3	1,2
Hoog	5,3	2,2	0,6

Armoederisico van werknemers in overheidsdienst het kleinst

Voor werknemers is het type bedrijfstak beperkt onderscheidend in het armoederisico. Werknemers in het openbaar bestuur en overheidsdiensten liepen met 0,2 procent het minste risico. Het hoogste armoederisico wordt aangetroffen bij werknemers in de zakelijke dienstverlening (2,3 procent).

Bij zmp'ers en meer nog bij zzp'ers is de bandbreedte van de aan de bedrijfstak gerelateerde armoederisico's groter. De armoederisico's van zmp'ers varieerden van 0,7 procent in de financiële dienstverlening en 0,9 procent in de gezondheids- en welzijnszorg tot 4,2 procent in de cultuur, recreatie en overige dienstverlening en 4,4 procent in het openbaar bestuur en overheidsdiensten. Ook in de handel, vervoer en horeca kwam het aandeel zmp'ers met een laag inkomen verhoudingsgewijs hoog uit (4,0 procent). Het lage armoederisico van zmp'ers in de gezondheids- en welzijnszorg houdt verband met de vele medische maatschappen in deze bedrijfstak. Deze behoren door de bank genomen tot de hogere inkomenssegmenten. Bij de zzp'ers hadden de werkenden in de financiële dienstverlening het laagste armoederisico (1,2 procent), in de handel, vervoer en horeca en in de cultuur, recreatie en overige dienstverlening liepen zzp'ers naar verhouding de hoogste risico's met 9 procent.

6.4.4 Armoederisico naar bedrijfstak, 2020*

6.5 Vermogen van werknemers en zelfstandigen

Zelfstandigen met personeel meest vermogend

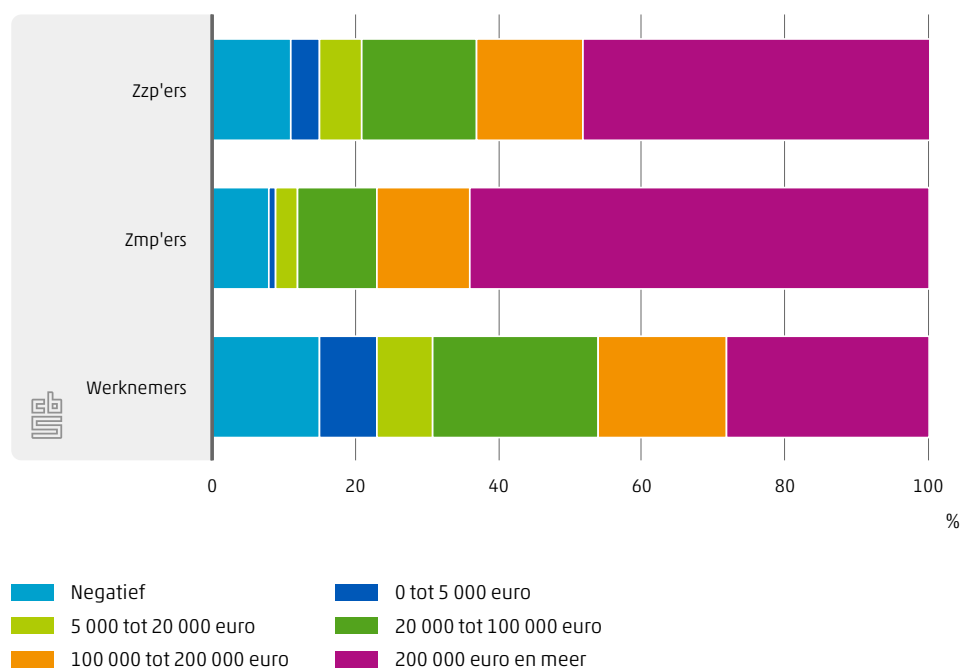
De huishoudens waar zelfstandigen met personeel deel van uitmaken hebben meer vermogen (zie hoofdstuk 5 voor definitie) dan de huishoudens van werknemers en zelfstandigen zonder personeel. Begin 2020 bedroeg het doorsnee vermogen van het huishouden van een zmp'er 341 duizend euro. Bij zzp'ers lag dit op 190 duizend euro, bij werknemers op 83 duizend euro.

De ontwikkeling van het vermogen van de drie groepen werkenden is vergelijkbaar met de landelijke trend: een daling gedurende de vorige economische crisis die eind 2008 inzette en een toename vanaf 2014, toen de economie zich weer begon te herstellen.

15 procent van zzp'ers heeft geen of nauwelijks vermogen

Bijna twee derde van de zmp'ers had begin 2020 minimaal 200 duizend euro aan vermogen. Onder zzp'ers en werknemers was dat respectievelijk 49 procent en 28 procent. Bij 9 procent van de zmp'ers was het vermogen negatief of schommelde tussen 0 en 5 duizend euro. Bij zzp'ers was dat meer: 11 procent had een negatief vermogen en 4 procent had geen of een klein vermogen van maximaal 5 duizend euro. Onder werknemers kwam een negatief vermogen vaker voor (15 procent), evenals een klein vermogen (8 procent).

6.5.1 Werkenden naar vermogensklassen, 1 januari 2020*

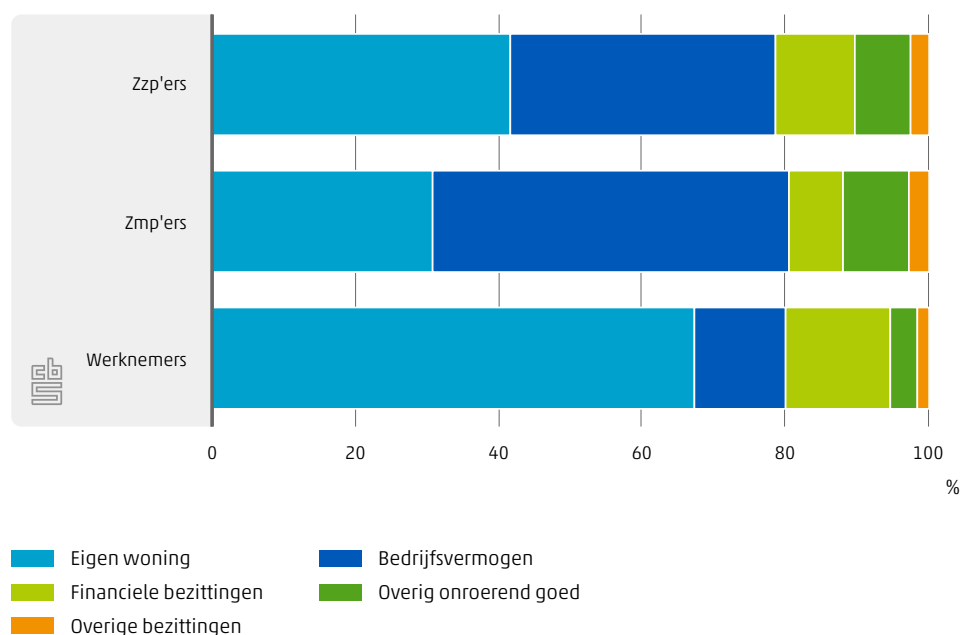

Bedrijfsvermogen belangrijkste bezit van zmp'ers

Bij zelfstandigen vormt het bedrijfsvermogen een relatief groot deel van de bezittingen. Het bedrijfsvermogen van zmp'ers was goed voor de helft van de totale bezittingen. Bij zzp'ers was dat 37 procent. Zelfstandigen moeten in tegenstelling tot werknemers voor hun eigen pensioen zorgen. Ook zijn ze minder vaak verzekerd tegen inkomensverlies tijdens ziekte of arbeidsongeschiktheid (zie paragraaf 6.1). Het bedrijfsvermogen wordt dan gebruikt als buffer tegen dergelijke risico's.

Werknemers beschikken logischerwijs over weinig ondernemingsvermogen, voor hen is een eventuele eigen onderneming een bijverdienste. De eigen woning vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel voor zowel werknemers als zzp'ers.

6.5.2 Samenstelling bezittingen van werkenden, 1 januari 2020*

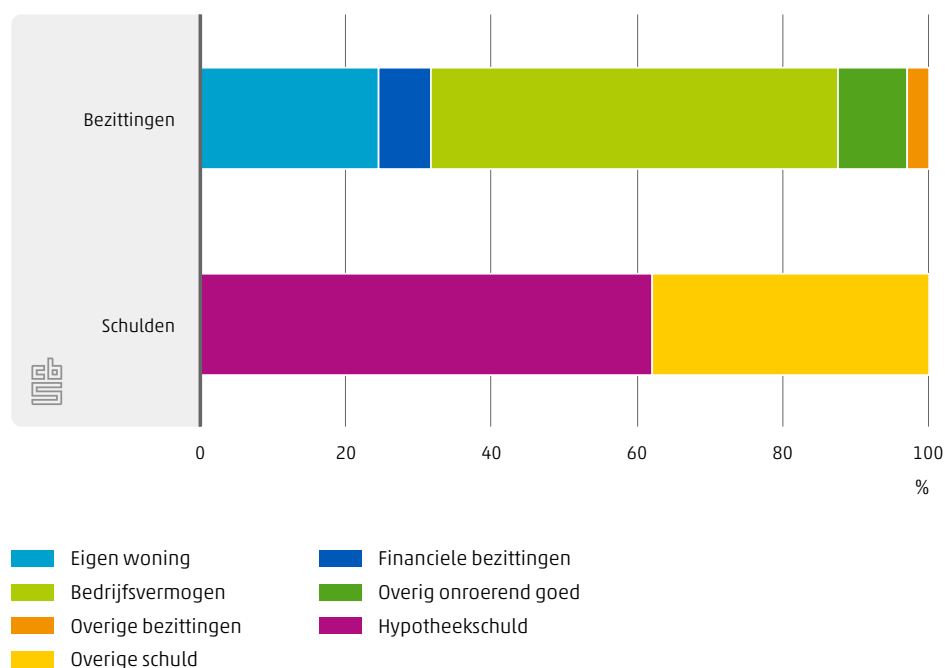

Vermogen van directeuren-grotaandeelhouders

Begin 2020 bedroeg het doorsnee vermogen van de bijna 222 duizend directeuren-grotaandeelhouder (dga's) 676 duizend euro. Het bedrijfsvermogen vormt het belangrijkste vermogensbestanddeel van dga's. Vrijwel iedere dga (96 procent) heeft bedrijfsvermogen en de doorsnee waarde is 367 duizend euro. Het bedrijfsvermogen is daarmee goed voor 56 procent van de totale bezittingen. Daarna volgen de eigen woning (24 procent), overig onroerend goed (9 procent) en financiële bezittingen (7 procent). Naast de bezittingen zijn er ook schulden, vooral hypotheekschulden. Bij dga's bedraagt de hypotheekschuld 62 procent van de totale schuld, de doorsnee waarde is 308 duizend euro.

Het hoogste vermogen is te vinden bij dga's met personeel. Zij hebben begin 2020 een doorsnee vermogen van 727 duizend euro tegen 635 duizend euro bij dga's zonder personeel.

Samenstelling vermogen dga's, 1 januari 2020*

Zmp'ers hoogste hypotheekschuld

De schulden van werknemers en zelfstandigen bestaan vooral uit hypotheekschulden. Bij werknemers bedroeg de hypotheekschuld 90 procent van de totale schuld die ze hadden, bij zzp'ers was dat 76 procent en bij zmp'ers 70 procent. Zmp'ers hadden daarentegen het vaakst een hypotheekschuld, die met een doorsnee waarde van 228 duizend euro tevens het hoogste was. De overige schulden bestaan uit studieschulden en schulden voor bijvoorbeeld consumptieve doeleinden en rood staan (zie hoofdstuk 5).

6.6 Literatuur

CBS (2020). [Coronacrisis leidt tot ongekende daling aantal banen](#). CBS-nieuwsbericht, 14 augustus.

CBS (2021a). [300 duizend werkende 65-plussers in 2020](#). CBS-nieuwsbericht, 25 augustus.

CBS (2021b). [Koopkracht groeit met 2,2 procent in coronajaar 2020](#). CBS-nieuwsbericht, 15 september.

CBS StatLine (2021a). [Zelfstandigen; inkomen, vermogen, kenmerken](#).

CBS StatLine (2021b). [Zelfstandigen; inkomen, vermogen, kenmerken](#).

CBS StatLine (2021c). [Arbeidsdeelname; kerncijfers](#).

CBS StatLine (2021d). [Werkzame beroepsbevolking; arbeidsduur](#).

CBS StatLine (2021e). [Beloning van in zorg werkzame artsen; leeftijd en geslacht](#).

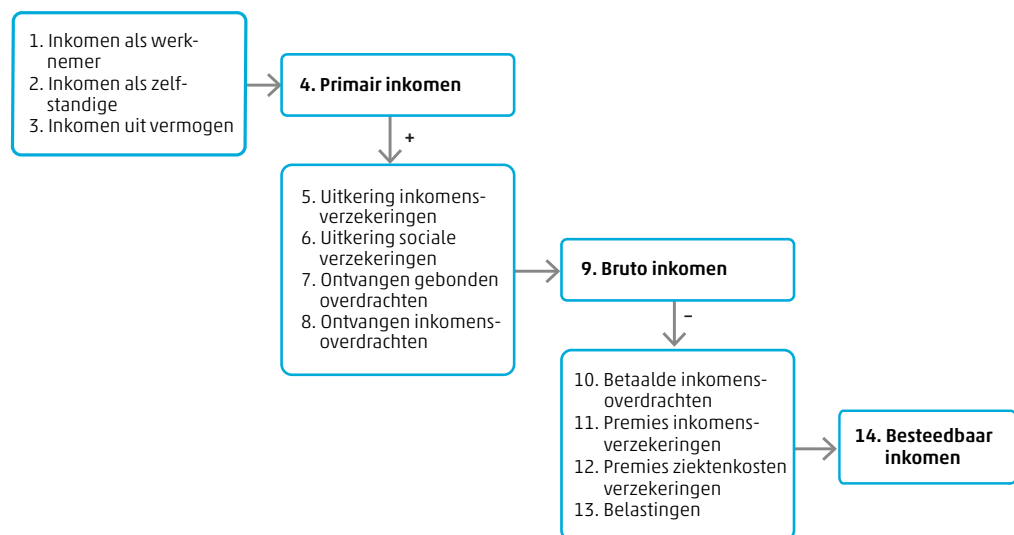
7 Ongelijkheid in financiële welvaart

Hoe was de ontwikkeling van de ongelijkheid in inkomen en in vermogen tijdens en na de vorige economische crisis en in coronajaar 2020? Welke rol speelt de herverdeling via sociale uitkeringen, belastingen en premies in de inkomensongelijkheid? Wat zijn de regionale verschillen in inkomens- en vermogensongelijkheid? En in hoeverre verschillen huishoudens in financiële welvaart, afgemeten aan een samenvoeging van het inkomen en het vermogen?

7.1 Inkomensongelijkheid

Het primaire inkomen, het inkomen dat huishoudens ontvangen uit arbeid en kapitaal, wordt door de overheid herverdeeld door de heffing van premies en belasting en de verstrekking van uitkeringen en toelagen. Doel hiervan is te komen tot een gelijkmatigere inkomensverdeling: huishoudens met weinig of geen primair inkomen, zoals ouderen die gestopt zijn met werken of werklozen, krijgen compensatie via de inkomensherverdeling. Uit het proces van inkomensverwerving en -herverdeling resulteert het besteedbaar inkomen. In hoofdstuk 2 en in Bos, Van den Brakel en Otten (2018) staat meer uitleg over de inkomenscomponenten.

7.1.1 Samenstelling inkomens van huishoudens

Primaire inkomens ongelijker dan besteedbare inkomens

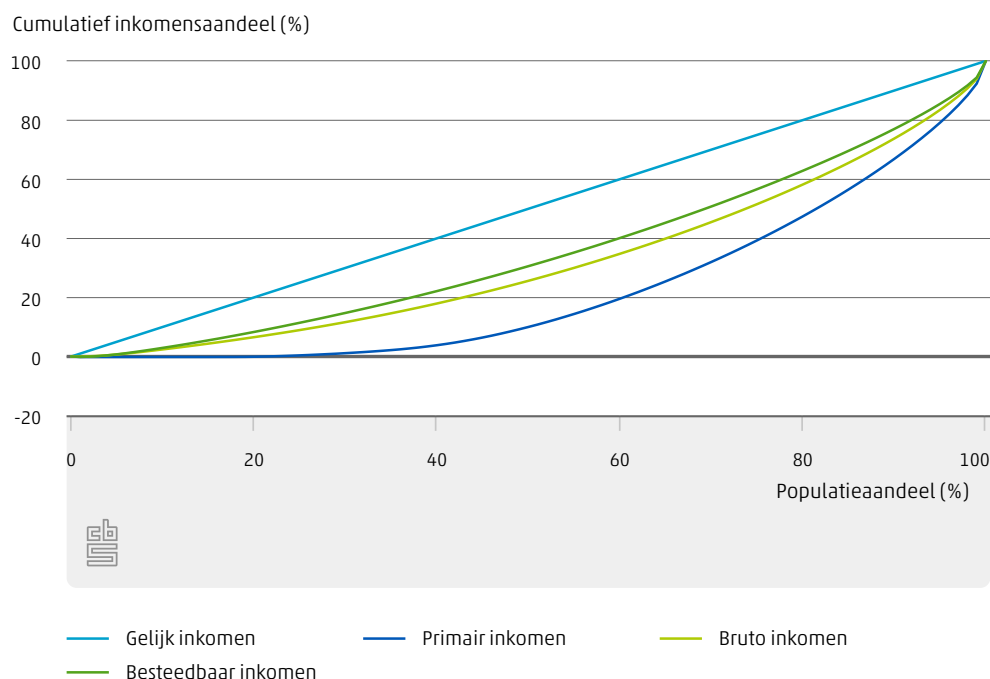
Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Het heeft dan ook weinig zin om inkomensongelijkheid te bepalen zonder rekening te houden met de omvang van het huishouden. Om de inkomens van huishoudens

van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, worden ze gestandaardiseerd (zie Bijlage A). Uit de Lorenz-curven¹⁾ is in een oogopslag duidelijk dat de verschillen in het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen kleiner zijn dan in het gestandaardiseerd primair inkomen: de Lorenz curve van het primair inkomen ligt immers verder van de gelijkheidslijn af. De Gini-coëfficiënt, de meest gangbare maat voor het meten van ongelijkheid (zie kader), is gerelateerd aan de Lorenz-curve en is gelijk aan twee keer het oppervlak tussen de gelijkheidslijn en de curve. De Gini-coëfficiënt was in 2020 gelijk aan 0,56 voor het primair inkomen. Voor het bruto inkomen was dat 0,36 en voor het besteedbaar inkomen 0,30.

Metten van ongelijkheid

In deze publicatie wordt de inkomens- en vermogensongelijkheid afgemeten aan de genormaliseerde Gini-coëfficiënt. Deze maatstaf is gepubliceerd ruim een eeuw nadat Corrado Gini in 1912 zijn inmiddels alom gebruikte Gini-coëfficiënt introduceerde. De genormaliseerde Gini-coëfficiënt houdt, anders dan de traditionele Gini-coëfficiënt, rekening met (veel) negatieve waarden in een verdeling (zie Bos et al., 2018). Op een schaal van 0 tot 1 geeft de genormaliseerde Gini-coëfficiënt weer hoe groot de ongelijkheid is, waarbij 0 staat voor volkomen gelijke huishoudens (iedereen heeft evenveel) en 1 voor volkomen ongelijke (één huishouden heeft alles).

7.1.2 Lorenz-curven gestandaardiseerde inkomens, 2020*

Net als de Lorenz-curve is de parade van reuzen en dwergen, in 1971 geïntroduceerd door de Nederlandse econoom Jan Pen, ook een sprekende manier om de inkomensverdeling in kaart te brengen. In de parade van Pen komen huishoudens op volgorde van de hoogte van hun

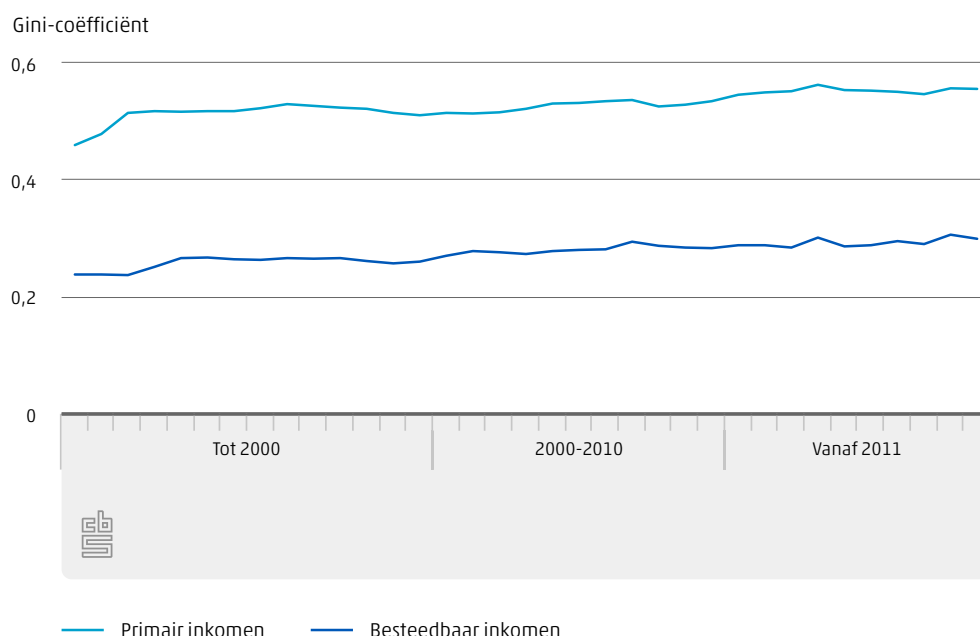
1) In een Lorenzcurve is het cumulatieve aandeel van het inkomen afgezet tegen het cumulatieve aandeel van oplopend gerangschikte huishoudens. Voor elk percentage huishoudens geeft de curve aan welk percentage van het totale inkomen zij bezitten.

inkomen in één uur tijd voorbij. De lengte van de huishoudensleden is evenredig gemaakt aan hun inkomen, waarbij het gemiddelde huishoudensinkomen overeen komt met de gemiddelde lengte in Nederland (1,74 meter). Zie [Inkomensparade van Pen](#).

Ongelijkheid in primair inkomen toegenomen

De ongelijkheid in het primair inkomen liep tussen 1977 en 2020²⁾ op, maar niet voortdurend. Stijging was er vooral in perioden van economische achteruitgang, zoals in de jaren 1977–1985 en 2009–2013. Vergrijzing doet de ongelijkheid in perioden van conjuncturele neergang nog verder oplopen (zie Van den Brakel en Otten, 2017). Dat werkt als volgt: in een verslechterde economie groeit de groep met een werkloosheids- of bijstandsuitkering en door vergrijzing komen er steeds meer AOW'ers. Dit heeft tot gevolg dat er steeds meer huishoudens moeten rondkomen van een gering of geen primair inkomen, waardoor de inkomensongelijkheid toeneemt. Als de economie herstelt, stabiliseert de ongelijkheid in primair inkomen of neemt iets af, doordat de groep uitkeringsontvangers weer krimpt.

7.1.3 Ongelijkheid gestandaardiseerd inkomen¹⁾

¹⁾ Geen gegevens beschikbaar over de jaren '78-'80, '82-'84 en '86-'88.

Ongelijkheid steeg vooral bij fiscale maatregelen

De ongelijkheid in het besteedbaar (en ook primair) inkomen liet in 2007, 2014, 2017 en 2019 een toename zien. Die pieken waren het gevolg van gunstige fiscale maatregelen voor directeurs-grootaandeelhouders in die jaren. Ook in 2001 was er een stijging in de ongelijkheid van het besteedbaar inkomen. Die had te maken met het nieuwe belastingstelsel dat in dat jaar werd ingevoerd. Afgezien van de genoemde, incidentele

²⁾ De trend in inkomensongelijkheid is bepaald met de reeks herziene inkomensgegevens (zie paragraaf 2.2).

pieken veranderde de ongelijkheid in het besteedbaar inkomen vrijwel niet in de eerste twintig jaar van de 21^e eeuw (zie ook UL/CBS, 2021).

In de jaren negentig van de vorige eeuw waren de inkomensverschillen tussen huishoudens eveneens zo goed als stabiel. In de tweede helft van de jaren tachtig trad wel een toename van de inkomensongelijkheid op. Toen stegen de lonen fors en kwamen er steeds meer tweeverdieners, terwijl tegelijkertijd het minimumloon en veel uitkeringen werden bevroren. Ook demografische ontwikkelingen als vergrijzing, immigratie en een groeiende groep alleenstaanden speelden een rol. Met de Oort-operatie in 1990, waarbij een aanzienlijke lastenverlichting voor vooral werkenden plaatsvond, deed zich de grootste stijging van de ongelijkheid voor.

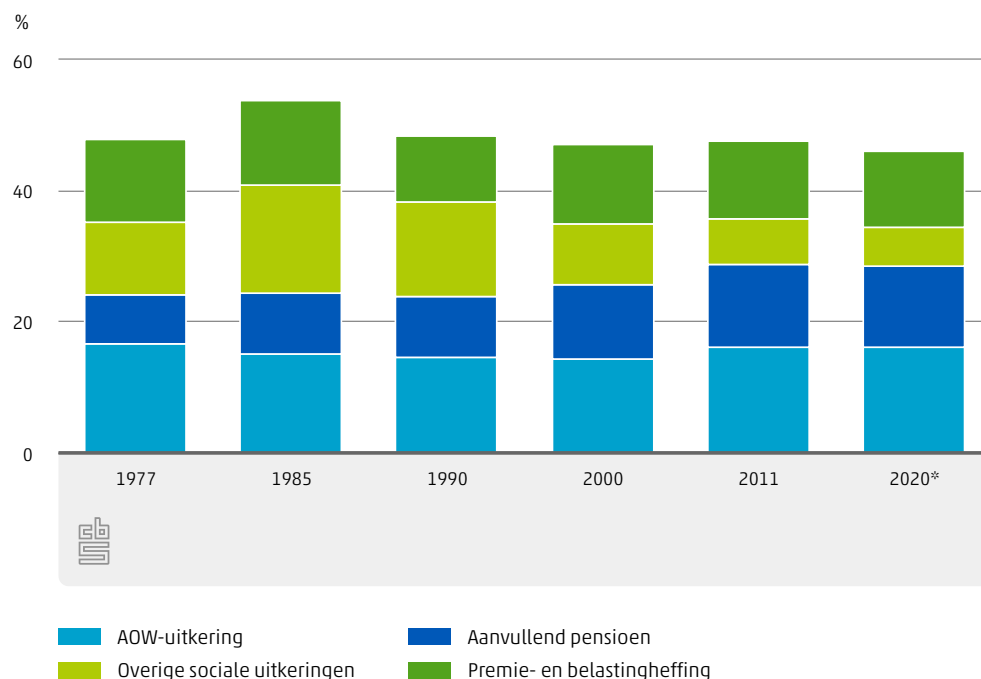
Herverdelend effect AOW-uitkeringen het grootst

Door herverdeling zakte de Gini-coëfficiënt in 2020 van 0,56 (primair inkomen) naar 0,30 (besteedbaar inkomen). Dit komt neer op een reductie van de primaire inkomensongelijkheid met 46 procent. AOW-uitkeringen en aanvullende pensioenen zorgden samen voor de grootste afname in de ongelijkheid in het primair inkomen: met respectievelijk 16 procent en ruim 12 procent.³⁾ Andere sociale uitkeringen speelden een kleinere rol. Premies en belastingen bewerkstelligden een reductie van nog eens bijna 12 procent.

Het aandeel van AOW-uitkeringen en aanvullende pensioenen in de ongelijkheidsreductie liep door vergrijzing in ruim veertig jaar op, vooral tussen 1990 en 2010. Ook hebben door de gestegen arbeidsdeelname van vrouwen steeds meer mensen een aanvullend pensioen. Vooral in de eerste tien jaar van de 21^e eeuw gingen pensioenuitkeringen een grotere rol spelen in de ongelijkheidsreductie (zie ook UL/CBS, 2021). Tussen 2011 en 2020 stagneerde dit, aangezien er in deze periode veel pensioenen niet of beperkt geïndexeerd werden. Bovendien werd de instroom in pensioenuitkeringen afgeremd door verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd (CBS, 2021). Belastingen droegen over de periode 1977–2020 steeds ongeveer evenveel bij aan de ongelijkheidsreductie. De herverdelende werking van sociale uitkeringen was met ruim 16 procent het grootst in crisisjaar 1985, en liep daarna terug tot 6 procent in 2020.

³⁾ Het herverdelingseffect is bepaald volgens de decompositiemethode zoals toegepast door Caminada, Goudswaard en Been (2017).

7.1.4 Reductie ongelijkheid primair inkomen door herverdeling

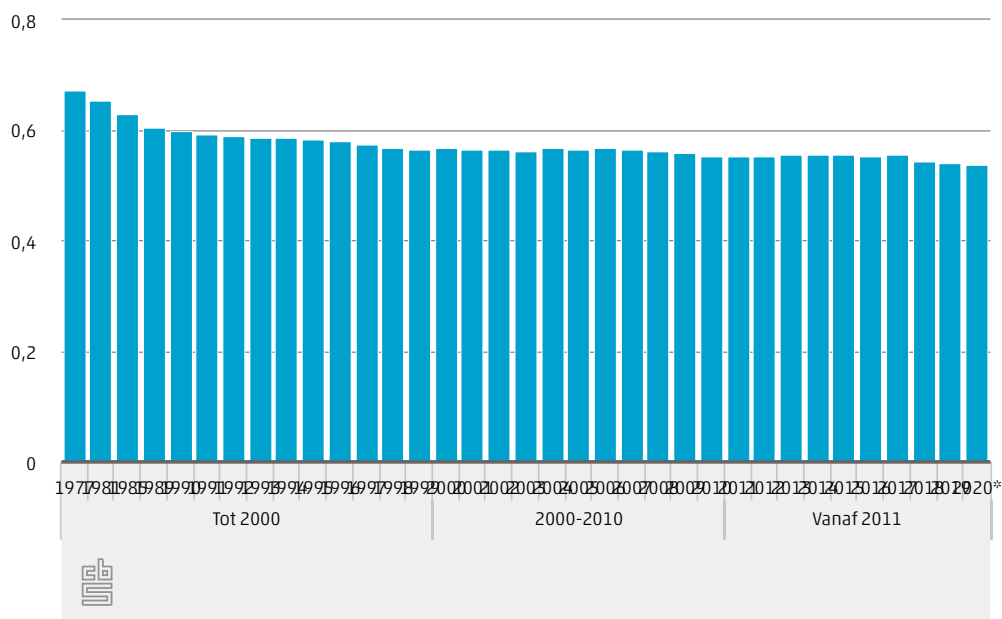

Ongelijkheid persoonlijk inkomen afgenomen

In de periode 1977–2020 is de ongelijkheid in het persoonlijk inkomen (zie hoofdstuk 3) van de totale bevolking afgenomen. De afname was het sterkst tot 1990, maar ook in de jaren negentig daalde de ongelijkheid nog relatief hard. Dat kwam doordat met name in die tijd steeds meer vrouwen betaald werk en dus een eigen inkomen hadden, waardoor de inkomensverschillen kleiner werden (zie ook Van den Brakel en Otten, 2017).

Ongelijkheid persoonlijk inkomen

Gini-coëfficiënt

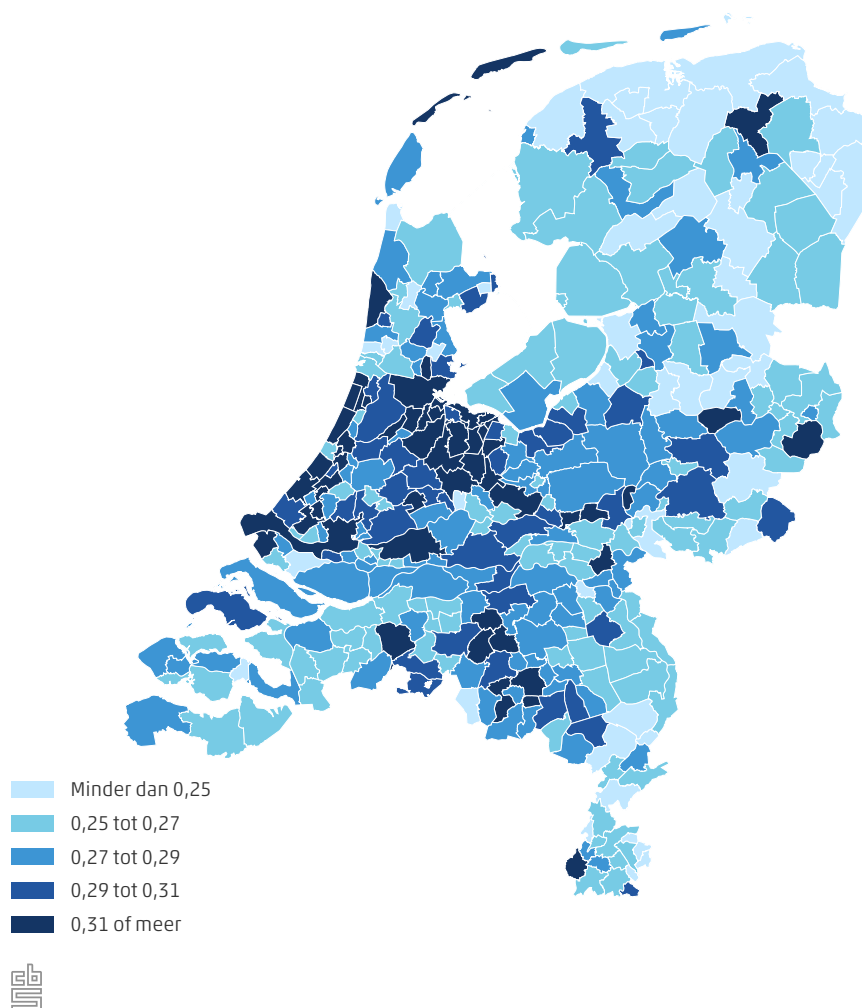

Meeste inkomensongelijkheid in rijke gemeenten

In gemeenten met een gemiddeld hoog gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, zoals Blaricum, Wassenaar en Laren (CBS StatLine, 2021a), ligt de inkomensongelijkheid met een Gini-coëfficiënt van 0,50 of meer ver boven de landelijke van 0,29. Niet alleen in rijke gemeenten, maar ook in studentensteden, inclusief de vier grote steden, lopen de inkomens vaak bovenmatig uiteen. Daar is relatief veel verschil tussen het doorgaans geringe inkomen van studentenhuishoudens en dat van andere inwoners.

In gemeenten met relatief veel ouderen met overwegend lage inkomens liggen de inkomens doorgaans juist dicht bij elkaar. Zo hebben vergrijsde gemeenten in de regio Parkstad Limburg, zoals Landgraaf, Brunssum en Kerkrade, een naar verhouding kleine ongelijkheid. Ook in gemeenten in het noorden van Nederland (zoals Pekela, Veendam en Stadskanaal) is de ongelijkheid om die reden beperkt.

7.1.5 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) inkomen, 2020*

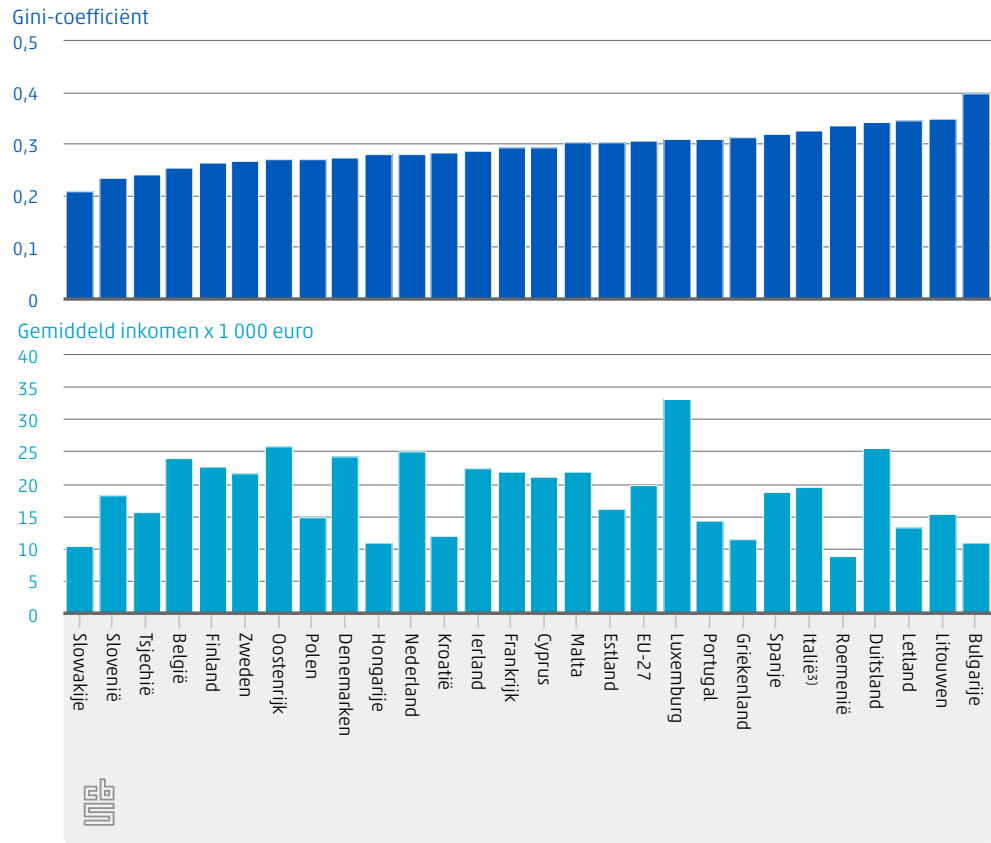

Inkomensverschillen in Nederland ondergemiddeld

Nederland neemt de elfde plaats in bij de rangorde van EU-lidstaten op inkomensongelijkheid van laag naar hoog.⁴⁾ In Slowakije is de minste ongelijkheid, gevolgd door Slovenië en Tsjechië. In deze Oost-Europese lidstaten gaat een verhoudingsgewijs laag gemiddeld inkomen samen met weinig inkomensverschillen. In andere Oost-Europese landen is het inkomen eveneens gering, maar is de ongelijkheid juist groot. Bulgarije spant daarbij de kroon. Ook Zuid-Europese lidstaten, zoals Griekenland, Portugal, Spanje en Italië, zijn minder welvarend terwijl de inkomensverschillen groot zijn. Wel is de inkomensongelijkheid in onder meer Griekenland en Portugal gedaald, terwijl die in Spanje sinds 1995 niet veranderde. In de Scandinavische lidstaten was juist sprake van een stijging (UL/CBS, 2021). Deze noordelijke landen behoren echter nog steeds tot de top-10 van lidstaten met minste ongelijkheid. Er wordt verhoudingsgewijs veel inkomen herverdeeld, waardoor de primaire-ongelijkheid groot is.

⁴⁾ In de jaren ervoor was de ongelijkheid lager en stond Nederland hoger op de ranglijst. De verschuiving heeft te maken met de inkomensgegevens van 2019 die ten grondslag liggen aan het Europese onderzoek van 2020. In 2019 was er door incidentele, fiscale maatregelen immers sprake van een piek in de ongelijkheid, zie figuur 7.1.3.

7.1.6 Gestandaardiseerd inkomen¹⁾ en inkomensongelijkheid in EU-lidstaten, 2020²⁾

Bron: Eurostat

¹⁾ Gestandaardiseerd besteedbaar inkomen, gecorrigeerd voor verschillen in koopkracht tussen EU-landen (PPP).

²⁾ De uitkomsten voor Nederland verschillen met andere uitkomsten in deze publicatie vanwege bron-, populatie- en definitieverschillen (zie Bos et al., 2018).

³⁾ De cijfers over Italië betreffen 2019.

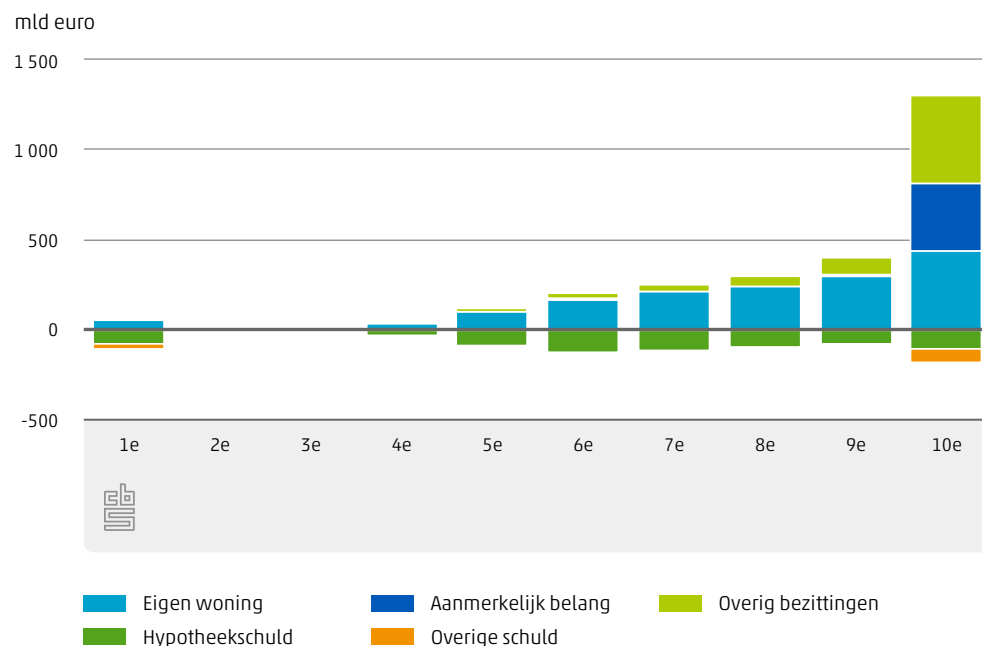
7.2 Vermogensongelijkheid

Vermogen scheef verdeeld

In 2020 bedroeg het gemiddeld vermogen van een Nederlands huishouden 231,9 duizend euro. Bij een volkomen gelijke verdeling zou iedereen over dit vermogen beschikken. Slechts weinig huishoudens zullen zich echter herkennen in dit bedrag. Er is een grote groep die beduidend minder heeft, terwijl de meest vermogende één procent huishoudens 26 keer zo veel heeft.

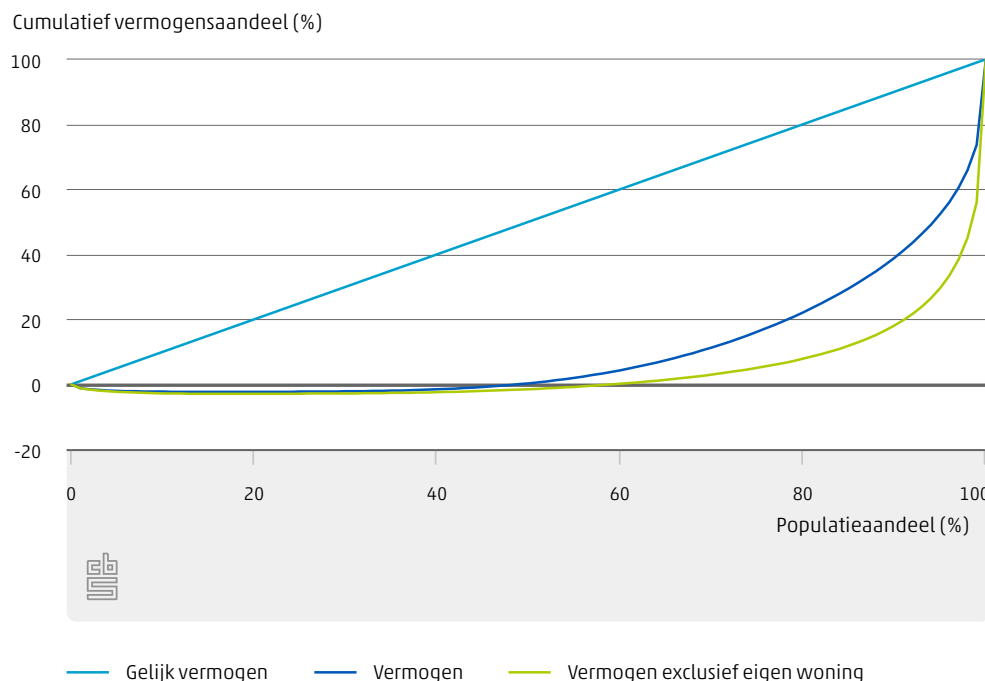
Begin 2020 had de rijkste 10 procent huishoudens 1 117 miljard euro aan vermogen (inclusief eigen woning) in handen. Dat komt overeen met 61 procent van het totale vermogen. De 90 procent overige huishoudens moesten het doen met de rest oftewel 713 miljard euro. Een aanzienlijk deel van deze huishoudens heeft bovendien een negatief vermogen. De 10 procent huishoudens met de laagste vermogens hebben samen meer schulden dan bezittingen.

7.2.1 Bezittingen en schulden naar vermogensgroepen, 1 januari 2020*

Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen nog schever verdeeld. Begin 2020 was 82 procent van het vermogen exclusief het saldo van de eigen woning en hypotheekschuld in handen van de 10 procent rijkste huishoudens. Aanmerkelijk belang speelt hierbij een grote rol. Dat is zeer sterk vertegenwoordigd in de hogere vermogensgroepen. In 2020 hadden de 10 procent meest vermogende huishoudens 96 procent van het totale aanmerkelijk belang (397 miljard euro) in handen. Ook uit de Lorenz-curven is in een oogopslag duidelijk dat de verschillen in het vermogen inclusief eigen woning kleiner zijn dan in het vermogen exclusief eigen woning: de Lorenz curve van het vermogen exclusief eigen woning ligt immers verder van de gelijkheidslijn af.

7.2.2 Lorenz-curven vermogen, 1 januari 2020*

Net als voor de inkomensverdeling (zie paragraaf 7.1) kan de parade van Pen ook opgesteld worden voor de vermogensverdeling. In een stoet van één uur trekken eerst de onvermogenende dwergen en uiteindelijk de steenrijke reuzen voorbij die de vermogensverdeling weerspiegelen. Zie [Vermogensparade van Pen](#).

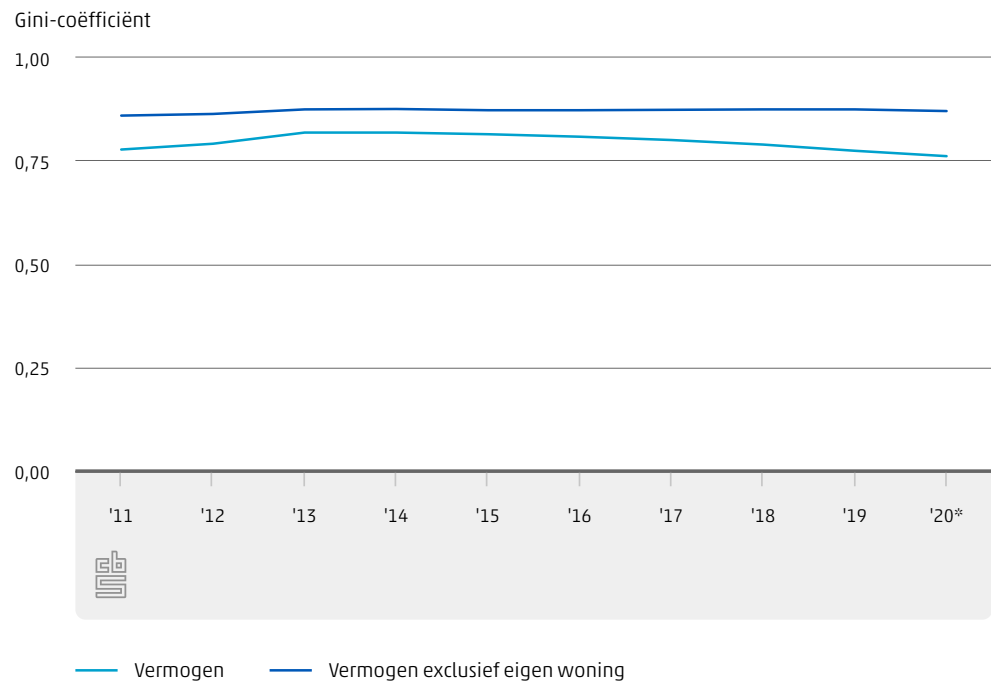
Dalende vermogensongelijkheid bij stijgende huizenprijzen

Volgens de Gini-coëfficiënt bedroeg de ongelijkheid van vermogen 0,76 in 2020. Daarmee is de vermogensongelijkheid in Nederland aanmerkelijk hoger dan de inkomensongelijkheid (0,30).

In de periode 2011–2014 is de vermogensongelijkheid tussen huishoudens toegenomen. Dit hing sterk samen met de daling van de huizenprijzen tijdens de toenmalige economische crisis. Het merendeel van de huishoudens (bijna 6 op de 10) heeft een eigen woning en daarmee is hun vermogen gevoelig voor de ontwikkeling van huizenprijzen. In de toenmalige crisisjaren had een deel van de huizenbezitters een negatief vermogen, doordat hun hypotheekschuld hoger was dan de woningwaarde. Daarmee bevonden deze huishoudens zich aan de onderkant van de vermogensladder. Aangezien het eigen huis voor de minder vermogende huizenbezitters het belangrijkste vermogensbestanddeel is (zie figuur 7.2.1), trof de huizen crisis hun vermogen relatief harder dan de rijkere, die vaak ook over andere vermogensbestanddelen beschikken. Dat is vooral aanmerkelijk belang. Doordat de huizenprijzen vanaf 2015 opliepen, nam de vermogensongelijkheid vanaf dat jaar weer af.

Blijft de eigen woning buiten beschouwing in het vermogen, dan zijn de verschillen tussen huishoudens vrijwel stabiel gebleven in de periode 2011–2020. Wel is de vermogensongelijkheid exclusief eigen woning zoals gezegd groter dan als de eigen woning meetelt.

7.2.3 Ongelijkheid vermogen

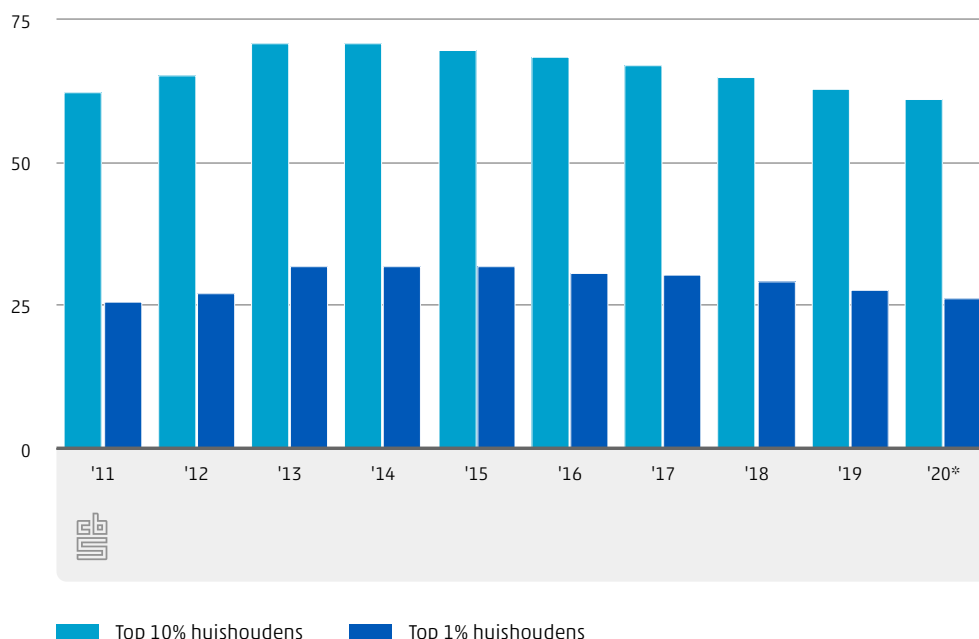
Vermogensaandeel top afgenomen

Tegelijk met de dalende vermogensongelijkheid na 2015 nam ook het vermogensaandeel van de rijkste huishoudens af. De 10 procent meeste vermogende huishoudens hadden op 1 januari 2020 61 procent van het totale vermogen (1 830 miljard euro) in handen. Vijf jaar eerder was dat nog 70 procent. Bij de top 1 procent nam het vermogensaandeel in de periode 2015–2020 af van 32 naar 26 procent.

De huishoudens in de onderste helft van de verdeling hadden in totaal 6,1 miljard euro aan vermogen begin 2020. De bovenste helft bezat 1 824 miljard euro, en had hiermee bijna 300 keer zoveel vermogen als de onderste helft. Tot 2020 was het totale vermogen van de onderste helft huishoudens negatief: zij hadden meer schulden dan bezittingen. In 2013 en 2014 lag hun totale vermogen op een dieptepunt van –70 miljard euro. Begin 2020 kwam het voor het eerst in tien jaar weer boven de nul uit.

7.2.4 Vermogensaandeel huishoudens

% in totaal vermogen

Pensioenvermogen verlaagt vermogensongelijkheid

Pensioenvermogen dat is opgebouwd via pensioenfondsen telt normaal gesproken niet mee in het vermogen van huishoudens, omdat het niet vrijelijk beschikbaar en overdraagbaar is. Wordt dit pensioenvermogen wel meegeteld, dan blijkt het 40 procent van het totale vermogen van huishoudens te zijn. Het meetellen van pensioenvermogens vermindert de vermogensongelijkheid.

Zonder de pensioenvermogens hebben de 10 procent meest vermogende huishoudens in 2020 61 procent van het totale vermogen. Mét de pensioenvermogens hebben ze nog 48 procent. Het betekent tegelijkertijd dat de 90 procent minst vermogende huishoudens 13 procent meer van het totale vermogen te verdelen krijgen als de pensioenvermogens meetellen. Bij de 1 procent meest vermogende huishoudens waren de aandelen in 2020 respectievelijk 26 procent (zonder pensioen) en 17 procent (met pensioen).

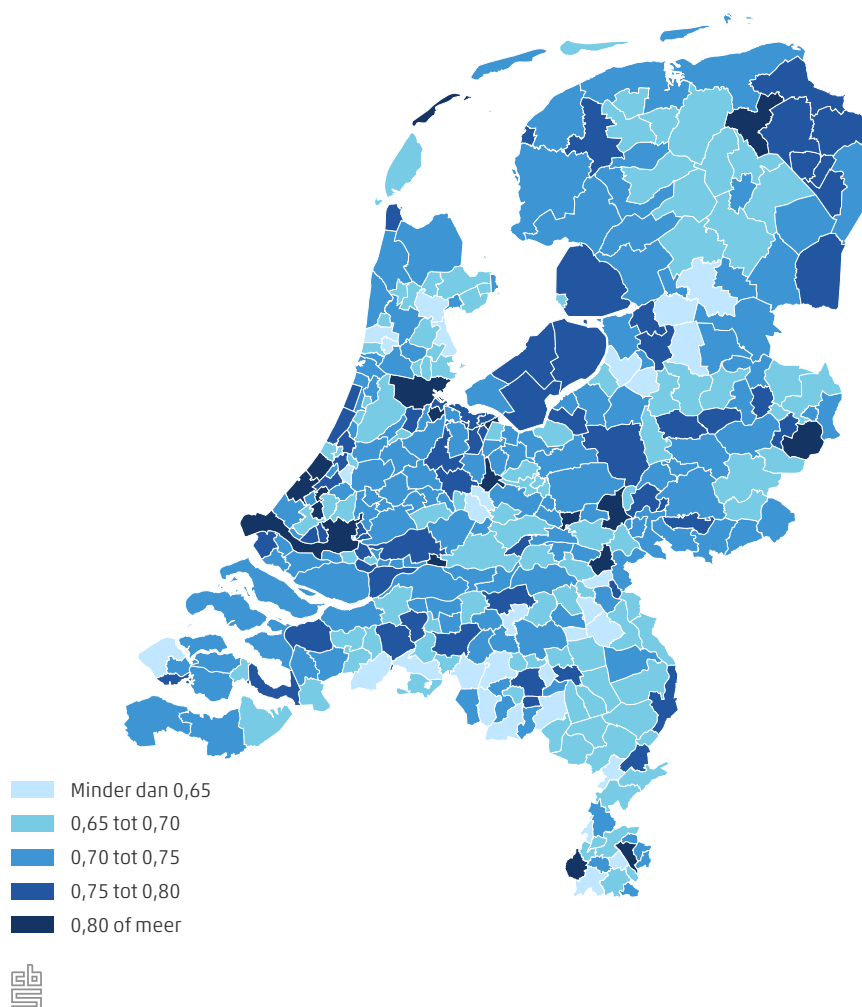
In 2020 was de Gini-coëfficiënt van het vermogen exclusief pensioenvermogen 0,76. Na toerekening van de pensioenvermogens valt de Gini-coëfficiënt 0,10 lager. Veel huishoudens met weinig of geen vermogen, hebben wel vermogen als het pensioenvermogen meetelt. Bij de meer vermogende huishoudens wordt het totale vermogen uiteraard ook hoger als pensioen meetelt, maar het relatieve verschil tussen huishoudens aan de onderkant en de bovenkant van de vermogensverdeling vermindert.

Hoge vermogensongelijkheid in grote steden

In grote steden is de vermogensongelijkheid hoger dan landelijk (Gini-coëfficiënt 0,76). Zo is de Gini-coëfficiënt in Amsterdam en Rotterdam gelijk aan 0,86, en die in Den Haag 0,82. In grote steden wonen relatief veel jongeren en uitkeringsontvangers met een vermogen dat een stuk lager is dan dat van de andere inwoners (CBS StatLine, 2021b).

In gemeenten die door een relatief hoog doorsnee vermogen worden gekenmerkt, is de vermogensongelijkheid betrekkelijk laag. In gemeenten waarin naar verhouding veel ouderen wonen die gedurende hun leven een vermogen hebben kunnen opbouwen, liggen de vermogens doorgaans dicht bij elkaar. Dit zijn meestal kleine gemeenten, zoals Alphen-Chaam en Oirschot in Noord-Brabant. De waarde van de Gini-coëfficiënt is in deze gemeenten lager dan 0,65.

7.2.5 Ongelijkheid (Gini-coëfficiënt) vermogen, 1 januari 2020*

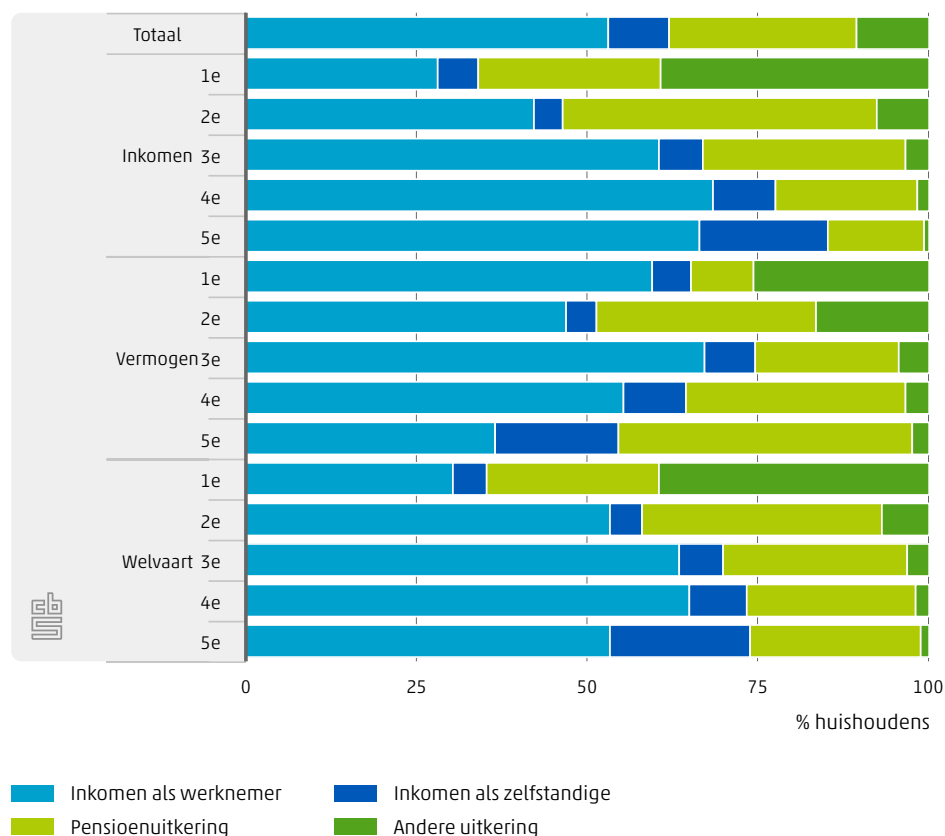
7.3 Welvaartsongelijkheid

Om de financiële welvaart van huishoudens in kaart te brengen, worden meestal cijfers over de inkomens- en vermogensverdeling naast elkaar gepresenteerd. Het CBS heeft daarnaast een maat voor financiële welvaart die de inkomens- en vermogenspositie van een huishouden weergeeft met één indicator. De welvaartsmaat gaat uit van de relatieve inkomens- en vermogenspositie.

Wat zegt de welvaartsmaat?

De welvaartsmaat bevat informatie over zowel het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen als het vermogen van huishoudens. De rangschikkingen van huishoudens naar hoogte van het inkomen en van het vermogen zijn hierbij het uitgangspunt. De welvaart van een huishouden is vastgesteld als de som van het cumulatieve aandeel in het totale inkomen van alle huishoudens en het cumulatieve aandeel in het totale vermogen (zie Van den Brakel en Gidding, 2019). Op grond van de optelling zijn huishoudens opnieuw geordend over de welvaartsladder. Het resultaat hiervan is dat huishoudens in de laagste welvaartsgroep een laag inkomen én een laag vermogen hebben, zoals ontvangers van een uitkering. Naarmate het inkomen of vermogen hoger is, wordt een huishouden in een hogere groep ingedeeld. Huishoudens in de hoogste welvaartsgroep hebben een hoog inkomen én een hoog vermogen. Dit zijn overwegend werkenden en pensioenontvangers. Met de welvaartsmaat wordt een realistischer beeld van de welvaartsverdeling gepresenteerd dan wanneer alleen inkomen of vermogen in beschouwing wordt genomen. Zo worden de lage welvaartsgroepen niet vertekend door vermogende zelfstandigen met een incidenteel verlies, en de hoge welvaartsgroepen niet door hoge inkomens met een huis onder water.

7.3.1 Voornaamste inkomensbron kwintielgroepen, 2020*

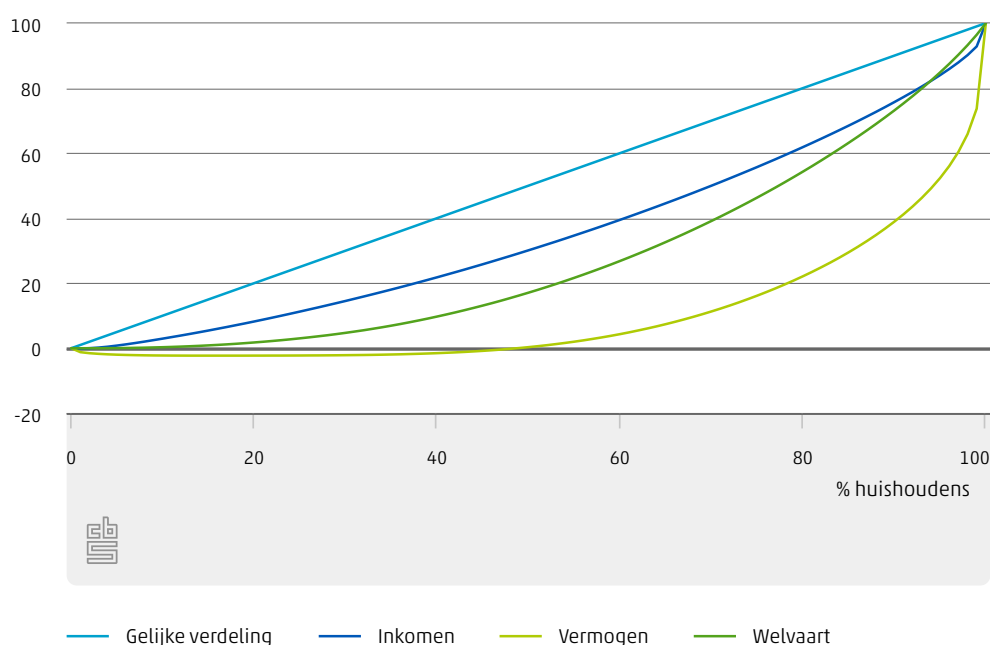

Welvaart ongelijker verdeeld dan inkomen, maar gelijkjer dan vermogen

De welvaartsverdeling is gelijkjer dan de vermogensverdeling, maar schever dan de inkomensverdeling. De Lorenzcurve van inkomen ligt immers het dichtst bij die van de gelijke verdeling, en die van vermogen het verst daar vandaan. In 2020 was de ongelijkheid volgens de genormaliseerde Gini-coëfficiënt van de inkomens-, vermogens- en welvaartsverdeling respectievelijk 0,30, 0,76 en 0,45. Dit bevestigt nogmaals de tussenpositie van de welvaartsverdeling. Anders dan de vermogensverschillen, maar analoog aan de inkomensverschillen zijn de welvaartsverschillen sinds 2011 nauwelijks veranderd.

7.3.2 Lorenzcurven, 2020*

Cumulatief inkomen/vermogen/welvaart (%)

7.4 Literatuur

Bos, W., M. van den Brakel en F. Otten (2018). [Meten van inkomen en inkomensongelijkheid](#). Statistische Trends, juni.

Brakel, M. van den en K. Gidding (2019). [Hoe is de financiële welvaart verdeeld?](#) Statistische Trends, december.

Brakel, M. van den en F. Otten (2017). [Door crisis en vergrijzing stijgt ongelijkheid in primair inkomen](#). ESB, jaargang 102 (4756), pp. 579–582.

Caminada, C.L.J., K.P. Goudswaard en J. Been (2017). De ontwikkeling van inkomensongelijkheid en inkomenshervreiding in Nederland 1990–2014. Rapport. Universiteit Leiden.

CBS (2021). [Meer werknemers met pensioen gegaan in 2020](#). CBS-nieuwsbericht, 13 april 2021.

CBS StatLine (2021a). [Inkomen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2021\)](#).

CBS StatLine (2021b). [Vermogen van huishoudens; huishoudenskenmerken, regio \(indeling 2021\)](#).

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977–2021](#). UnivLeiden/CBS.

8 Belastingen

In dit hoofdstuk komt de druk van belastingen, volksverzekeringen en overige premies op het bruto inkomen aan bod. Hoe hoog is de druk, en hoe heeft die zich de laatste decennia ontwikkeld? En hoe groot is het belastingvoordeel dat huishoudens genieten uit heffingskortingen en uit de hypotheekrenteaftrek?

8.1 Belastingdruk

Druk stabiel rond 38 procent

Huishoudens in Nederland betalen belasting over hun bruto inkomen als werknemer, de winst als zelfstandige, een uitkering en hun vermogen. De belasting bestaat uit de inkomstenbelasting (met daarop een voorheffing in de vorm van loonbelasting en dividendbelasting) en de premies voor de volksverzekeringen AOW, Anw en Wlz¹⁾ (voorheen AWBZ). Daarnaast drukken premies voor verzekeringen tegen werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid en pensioenpremies op het bruto inkomen, evenals premies voor zorg- en ziektekostenverzekeringen.²⁾

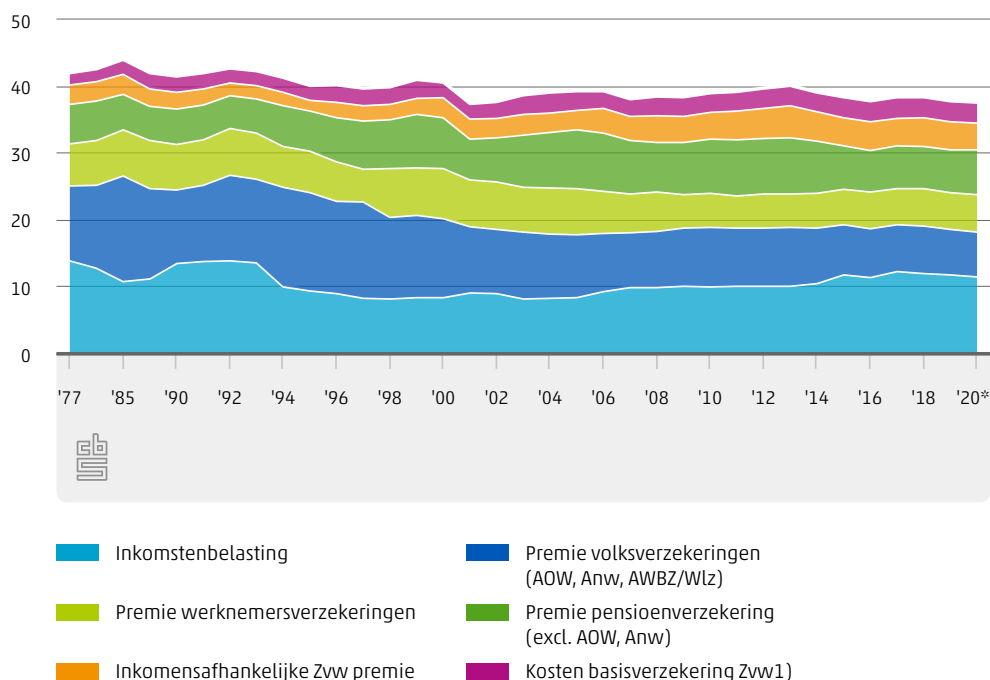
In 2020 droegen huishoudens gemiddeld 37,6 procent van hun bruto inkomen af aan belastingen en premies. Over iedere 100 euro aan bruto inkomen was gemiddeld 37,60 euro verschuldigd aan belastingen en premies en bleef 62,40 euro over om te besteden. De inkomstenbelasting en volksverzekeringen waren samen goed voor 18,3 procent druk. De premies voor werknemersverzekeringen en pensioenpremies nog eens voor 12,3 procent. De rest kwam voor rekening van de premies voor de zorgverzekeringswet (7 procent). De belasting- en premiedruk is sinds 1985, het jaar met de hoogste druk, trendmatig gedaald. In 1985 werd een belasting- en premiedruk van 44,0 procent waargenomen. De daling van de belasting- en premiedruk sindsdien bedraagt 6,4 procentpunt. Met name de premies voor de volksverzekeringen daalden sterk (9,1 procentpunt). Sinds 2015 ligt de totale druk rond de 38 procent en is in 2020 ongeveer op hetzelfde niveau als in 2001, het jaar waarin de druk het meest daalde bij de introductie van een nieuw belastingstelsel.

¹⁾ Algemene Ouderdomswet, Algemene nabestaandenwet en Wet langdurige zorg.

²⁾ Indirecte belastingen en gemeentelijke heffingen leggen weliswaar ook nog beslag op het inkomen, maar gegevens over deze aanvullende druk zijn niet bekend.

8.1.1 Belasting- en premiedruk huishoudens

% van bruto inkomen

¹⁾ Incl. gebruik verplicht eigen risico en verminderd met zorgtoeslag.

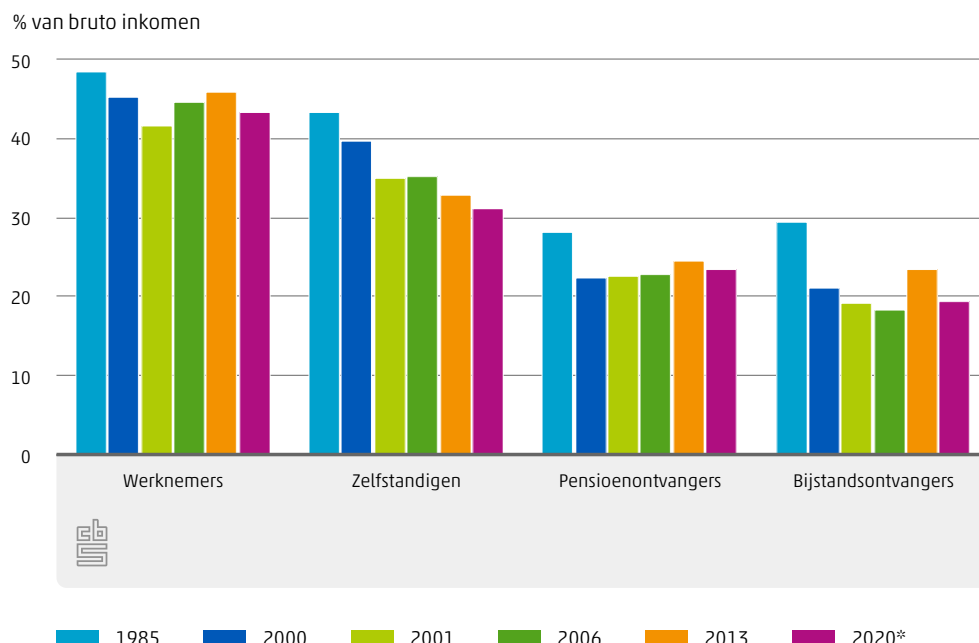
Belasting- en premiedruk meest gedaald bij zelfstandigen

Sinds het hoogtepunt in 1985 is de totale druk gedaald met 6,4 procentpunt. Voor zelfstandigen was de daling het grootste, namelijk ruim 12 procentpunt. Met name bij de invoering van het nieuwe belastingstel daalde de druk voor zelfstandigen, met bijna 5 procentpunt. Voor bijstandsonvangers daalde de druk vooral daarvoor, en is nu bijna 10 procentpunt lager dan in 1985. Dit ondanks een stijging tijdens de crisisjaren tot 2013, die daarna weer omsloeg. Voor werknemers en pensioenontvangers daalde de druk tussen 1985 en 2020 minder dan gemiddeld, respectievelijk met 5,3 en 4,6 procentpunt. Voor deze groepen geldt ook dat er sinds 2001 per saldo sprake is van een stijging, met eveneens een tijdelijke piek in 2013.³⁾

Werknemers ervaren in alle jaren gemiddeld de hoogste druk, ondanks dat zelfstandigen gemiddeld hogere inkomens hebben. Bijstandsonvangers hebben de laagste druk door de progressie in de inkomstenbelasting.

³⁾ In figuur 8.1.2 is gekozen voor de jaren 1985 (hoogtepunt belastingdruk), 2000 en 2001 (invoering nieuw belastingstelsel), 2006 (wijziging stelsel ziektekosten), 2013 (hoogtepunt druk in vorige economische crisis) en het meest actuele jaar 2020.

8.1.2 Belasting- en premiedruk naar voornaamste inkomensbron

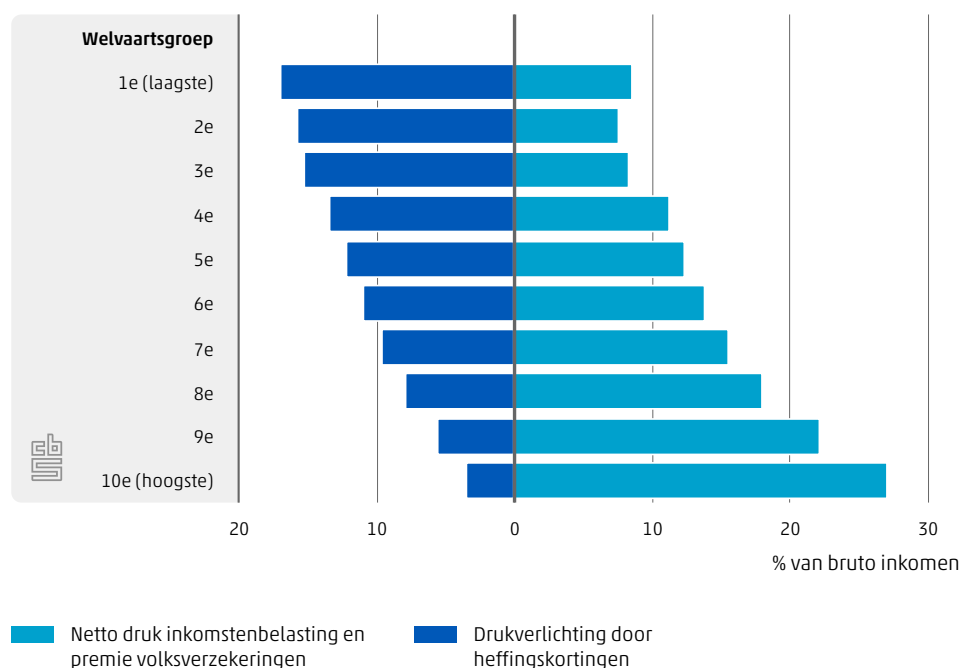
8.2 Drukverlichting door heffingskortingen

Heffingskorting draagt fors bij aan draagkrachtprincipe

Heffing naar draagkracht is een van de principes van het belastingstelsel. Het houdt in dat iemand meer belasting moet betalen naarmate zijn inkomen of vermogen hoger is. Dit principe is in de inkomstenbelasting onder meer vormgegeven door een systeem om inkomens te splitsen in maximaal vier schijven met oplopende tarieven. Meer nog dan die tariefdifferentiatie leveren de heffingskortingen een bijdrage aan de heffing naar draagkracht.

Voor huishoudens met het laagste welvaartsniveau (zowel een laag inkomen als een laag vermogen, zie paragraaf 7.3 voor nadere uitleg) zou de druk zonder heffingskortingen 25,4 procent zijn. Voor de huishoudens met de hoogste welvaart zou deze bruto druk 30,4 procent zijn. De belastingschijven zorgen dus voor een drukverschil van 5,0 procentpunt. Door de heffingskortingen kwamen deze percentages in 2020 netto uit op 8,5 procent voor de laagste welvaartsgroep en op 27,0 procent voor de hoogste groep, een drukverschil van 18,5 procentpunt. De heffingskortingen verhogen het drukverschil dus met 13,5 procentpunt. Sinds 2011 is het verschil in netto heffing tussen de laagste en de hoogste groep groter geworden. In 2011 bedroeg het verschil ruim 16 procentpunt. Zowel de bruto heffing als de heffingskortingen droegen hieraan bij. Zo is voor de meer vermogende huishoudens de heffing over de eigen woning en vermogen in box 3 toegenomen en zijn heffingskortingen (meer) inkomensafhankelijk geworden.

8.2.1 Belastingdruk na heffingskortingen, 2020*

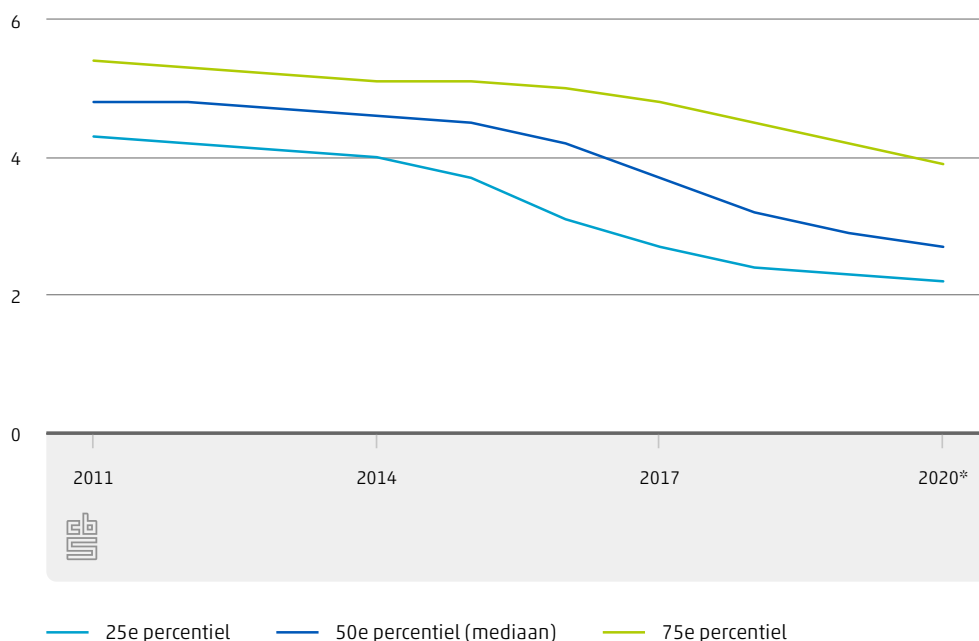
8.3 Belastingvoordeel aftrek eigen woning

Betaalde hypotheekrente in tien jaar bijna gehalveerd

De hypotheekrente die woningeigenaren moeten betalen over hun eigenwoningschuld is voor veel eigenaren tussen 2011 en 2020 gedaald, vooral in de tweede helft van de jaren '10. In 2020 bedroeg de betaalde rente op jaarbasis in doorsnee 2,7 procent van de eigenwoningschuld (per 1 januari). In 2011 was dit nog 4,8 procent. In 2020 betaalde een kwart van de eigenaren een percentage van maximaal 2,2 procent en driekwart betaalde maximaal 3,9 procent.

8.3.1 Betaalde hypotheekrente, huishoudens

% van eigenwoningschuld per 1 januari

Aftrek eigen woning daalt door lagere rente

In 2020 bedroeg de totale aftrek voor de eigen woning (zie kader) 26,5 miljard euro, waarvan 24,6 miljard hypotheekrenteaftrek en 1,9 miljard aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld (Wet Hillen). Op het hoogtepunt in 2012 was dit in totaal nog ruim 34 miljard. Sindsdien is de aftrek met 7,8 miljard euro gedaald, terwijl het aantal huishoudens met aftrek toenam met 317 duizend. De gemiddelde aftrek daalde hierdoor van 680 tot 490 euro per maand. Deze daling komt grotendeels doordat steeds meer huishoudens gebruikmaken van de lage hypotheekrentetarieven, en sinds 2019 ook door de afbouw van de Hillenregeling.

Het totale eigenwoningforfait groeide sinds 2000 van 4,3 miljard euro naar bijna 8,8 miljard in 2020. Gemiddeld tellen woningeigenaren 160 euro per maand bij hun belastbare inkomen op.

8.3.2 Totale aftrek eigen woning en eigenwoningforfait

Belasting(aftrek) op de eigen woning

De eigen woning valt, anders dan de meeste andere vermogenscomponenten, in box 1 van de inkomstenbelasting. Het inkomen uit de eigen woning dat in box 1 wordt belast is het zogenaamde eigenwoningforfait, een percentage van de WOZ-waarde. Kosten van de lening voor de woning mogen daarentegen van het inkomen worden afgetrokken, dit is bekend als de hypotheekrenteaftrek.

Sinds 2005 is er bovendien een aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld. Deze aftrek is een kwijtschelding van het eigenwoningforfait voor zover die groter is dan de betaalde rente. Per saldo leverde de woning daardoor geen of een verlagende bijdrage aan het belastbare inkomen. Deze zogenaamde Wet Hillen wordt vanaf 2019 in dertig jaren stapsgewijs weer afgeschaft, waardoor over (bijna) schuldenvrije eigenwoningen per saldo weer belasting moet worden betaald.

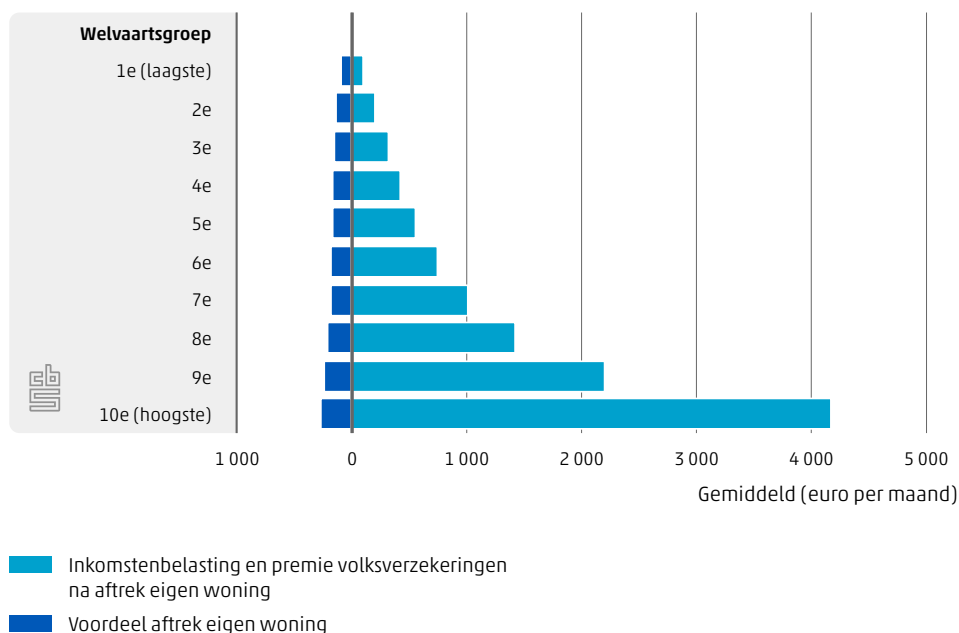
Gemiddeld 200 euro belastingvoordeel

In 2020 leverde de aftrek voor de eigen woning een gemiddeld voordeel op van 200 euro per maand, 100 euro minder dan in 2012. Het belastingvoordeel liep op van 90 euro in de decielgroep met de laagste welvaart (voor uitleg over welvaart: zie paragraaf 7.3) naar 270 euro in de tiende en hoogste groep. De heffing in de laagste groep was hierdoor 46 procent lager dan zonder aftrek. Hogere welvaartsgroepen hadden weliswaar meer voordeel in euro's, maar dit had relatief steeds minder effect op de heffing: ruim 6 procent in de meest welvarende groep.

Het belastingvoordeel van de aftrek eigen woning is de laatste jaren sneller gedaald dan de aftrek zelf omdat het maximale aftrektarief voor de hogere inkomens stapsgewijs wordt beperkt, en ook de aftrek wegens geen of geringe eigenwoningschuld wordt afgebouwd.

Ter compensatie wordt het tarief van het eigenwoningforfait voor de meeste eigenaren ook in enkele stappen verlaagd.

8.3.3 Voordeel van aftrek eigen woning, huishoudens, 2020*

Meeste profijt voor grootste belastingbetalers

In totaal profiteerden in 2020 bijna 4,5 miljoen huishoudens van de aftrek eigen woning. Dit betreft bijna 57 procent van alle Nederlandse huishoudens. Sinds 2017 is dit percentage licht gedaald. Huishoudens met een hoge welvaart hebben veel vaker een eigen woning dan die met een laag welvaartsniveau. Bijna 3 procent van de huishoudens in de laagste welvaartsgroep had in 2020 voordeel van de aftrek voor de eigen woning. In de hoogste groep had meer dan 96 procent van de huishoudens voordeel van de aftrek. Door het grote aandeel huishoudens met een eigen woning en het gemiddeld hoge bedrag aan heffingsvoordeel, kwam bijna 42 procent van het totale belastingvoordeel van 10,8 miljard euro terecht bij de twee hoogste welvaartsgroepen. Ook met inachtneming van het belastingvoordeel betaalden deze huishoudens ruim 56 procent van de totale inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen.

9 Bestedingen en eigen inschatting financiële situatie

In dit hoofdstuk komen de bestedingen van huishoudens aan de orde. Hoeveel geld wordt waaraan uitgegeven en hoe anders was het bestedingspatroon in coronatijd? Daarnaast is er aandacht voor financiële problemen. In hoeverre zeggen huishoudens moeilijk rond te komen van hun inkomen of kampen ze met betalingsachterstanden in huur of hypotheek, bij de energierekening of bij kredieten? Hoe vaak moet het spaarsaldo worden aangesproken of worden er schulden gemaakt? Tot slot wordt ingegaan op de recentste ontwikkelingen in het consumentenvertrouwen.

9.1 Moeilijk rondkomen en financiële beperkingen

7 procent van de huishoudens komt moeilijk rond

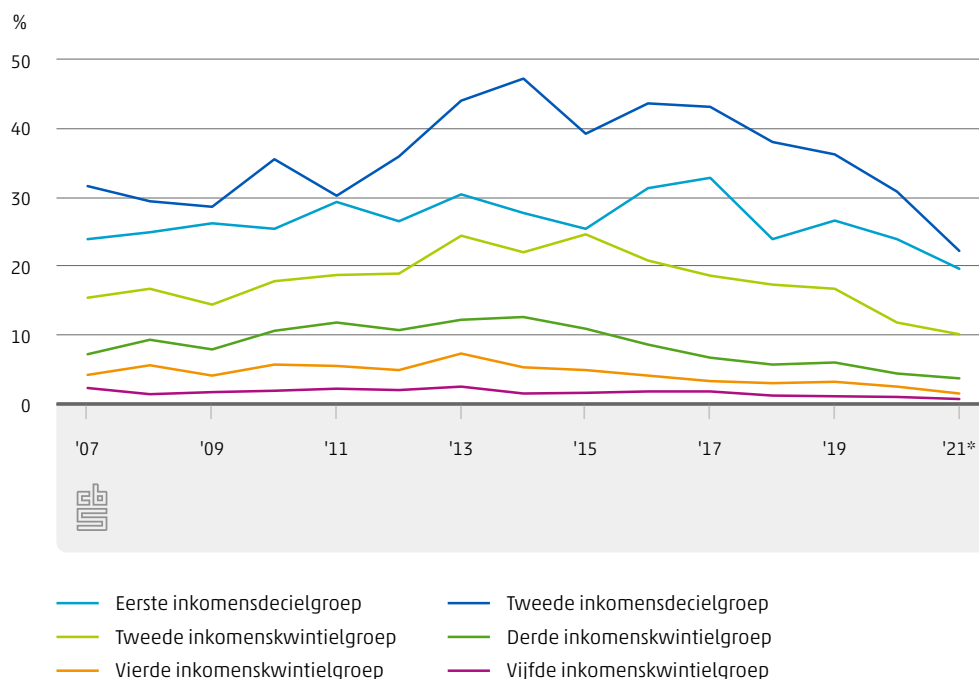
In 2021 kwam 7 procent van de huishoudens naar eigen zeggen (zeer) moeilijk rond van het inkomen. Sinds 2013, toen bijna 17 procent van de huishoudens aangaf moeite hiermee te hebben, daalde het aandeel huishoudens dat moeilijk rondkomt gestaag (zie [StatLine](#)), vooral vanaf de tweede inkomenskwintielgroep. In deze groep gaf 1 op de 10 huishoudens in 2021 aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen. In 2013 gold dit nog voor bijna een kwart. In de hoogste twee kwintielgroepen was in 2021 nog nauwelijks sprake van huishoudens die moeilijk rond konden komen van het besteedbare inkomen.

Ook in de laagste twee decielgroepen is het aandeel huishoudens dat moeilijk rond kon komen afgenomen, maar deze daling zette pas vanaf 2017 in. In de periode 2017–2021 halveerde in de tweede decielgroep het aandeel huishoudens dat moeilijk rond kon komen van het besteedbare inkomen naar 22 procent. De daling speelde vooral in de coronajaren 2020 en 2021. Door de lock-downs veranderde het bestedingspatroon van huishoudens. Bestedingen aan bijvoorbeeld vakanties en uitgaven in de horeca daalden fors. Hierdoor hielden huishoudens meer geld over om de gebruikelijke noodzakelijke uitgaven te kunnen betalen (zie paragraaf 9.2).

De hoogte van het inkomen speelt uiteraard een substantiële rol in het wel of niet kunnen rondkomen, maar een laag inkomen betekent niet automatisch dat de financiële situatie van een huishouden problematisch is. Een huishouden met weinig inkomen kan toch aangeven makkelijk rond te kunnen komen. Vergeleken met de tweede inkomensdecielgroep bevat de eerste decielgroep relatief veel zelfstandigen waarvan het lage inkomen van tijdelijke aard kan zijn. Ook hebben zelfstandigen betrekkelijk vaak spaargeld achter de hand waarmee ze de noodzakelijke lasten kunnen bekostigen. In de eerste decielgroep gaf in 2021 bijna

20 procent aan (zeer) moeilijk rond te komen, vergelijkbaar met het percentage in de tweede decielgroep.

9.1.1 Huishoudens die moeilijk rondkomen

Herziene inkomensgegevens

De herziening van de Inkomensstatistiek en met name de opwaardering van de economische huurwaarde is in 2016 van invloed geweest op de stijging van het aandeel huishoudens met weinig inkomen (laagste decielgroepen, zie figuur 9.1.1) dat moeilijk rond kon komen. In het onderzoek European Union-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), de bron voor deze gegevens over de beoordeling van het inkomen, is de nieuwe methodiek vanaf 2016 toegepast. Dit heeft toen geleid tot een vermindering van het aantal huishoudens met weinig inkomen. Daarnaast is de samenstelling van deze groep veranderd: de opwaardering van de huurwaarde resulteerde in een kleiner aandeel eigenwoningbezitters onder huishoudens met weinig inkomen. Vergeleken met huurders zeggen woningeigenaren beter rond te kunnen komen van het inkomen en ervaren ze minder vaak financiële beperkingen. Huishoudens die op basis van de herziene inkomensgegevens weinig inkomen hebben, maken hierdoor vaker gewag van betalingsachterstanden en ervaren vaker financiële krapte dan volgens de oude methodiek.

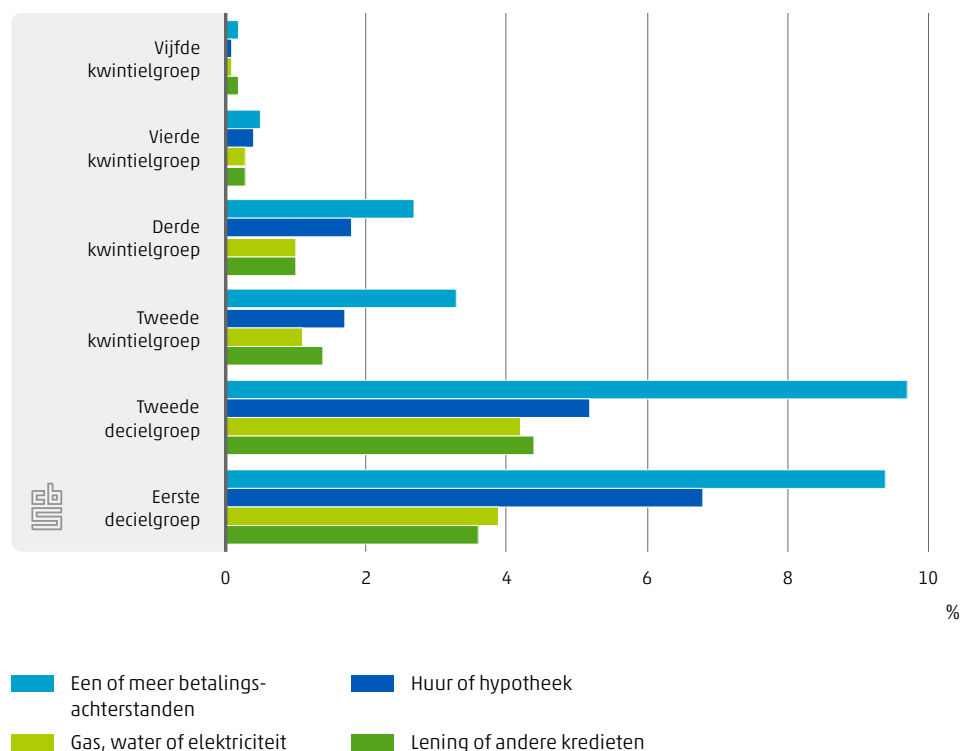
Minder betalingsachterstanden bij hoger inkomen

In 2021 gaf 3 procent van de huishoudens aan achterstanden te hebben gehad bij de betaling van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten, de elektriciteits-, water- of gasrekeningen of bij het afbetalen van een lening of andere kredieten. In de laagste inkomensdecielgroep gaf 9 procent van de huishoudens aan om financiële redenen betalingsachterstanden te hebben.

Het ging hierbij met name om het niet tijdig kunnen betalen van de maandelijkse huur- of hypotheeklasten. Zeven procent van de huishoudens in deze inkomensgroep had om financiële redenen een achterstand bij de betaling van deze maandelijkse lasten en 4 procent liep achter met het betalen van de elektriciteits-, water- of gasrekeningen.

Het aandeel huishoudens met betalingsachterstanden is kleiner naarmate het inkomen hoger is. In de tweede en derde kwintielgroep had rond 3 procent van de huishoudens te maken met betalingsachterstanden. Onder de 40 procent huishoudens met de hoogste inkomens was nauwelijks sprake van betalingsachterstanden.

9.1.2 Huishoudens met betalingsachterstanden, 2021*

7 procent van de huishoudens ervaart woonlasten als zware last

Voor 7 procent van de huishoudens vormden de maandelijkse woonlasten, waaronder de huur/hypotheek, verzekeringen, gemeentelijke belastingen en onderhoud, in 2021 naar eigen zeggen een zware financiële last. Ook hier speelt inkomen een belangrijke rol. In de laagste inkomensdecielgroep betekenden de maandelijkse woonlasten voor 13 procent een zware financiële last. In de tweede inkomensdecielgroep was dit voor bijna 20 procent van de huishoudens het geval. Het aandeel huishoudens dat de maandelijkse woonlasten moeilijk op kan brengen daalt vervolgens van 9 procent in de tweede inkomenskwintielgroep tot 1 procent in de hoogste kwintielgroep.

Vergeleken met huurders ervaart een relatief klein deel van de woningeigenaren de maandelijkse woonlasten als een zware last. Woningeigenaren hebben doorgaans niet alleen een hoger inkomen dan huurders, ze zijn ook een kleiner deel van dit inkomen kwijt

aan woonlasten. In 2021 gaf 2 procent van de eigenaren aan dat de woonlasten een zware financiële last vormden. Onder huurders zonder huurtoeslag was dit aandeel vier keer zo groot (8 procent). Met 18 procent waren het vooral de huurtoeslagontvangers die aangaven dat ze de maandelijkse woonlasten moeilijk konden opbrengen. Bij 10 procent van de huurtoeslagontvangers was dan ook sprake van betalingsachterstanden, voornamelijk bij het betalen van de maandelijkse huur (6 procent).

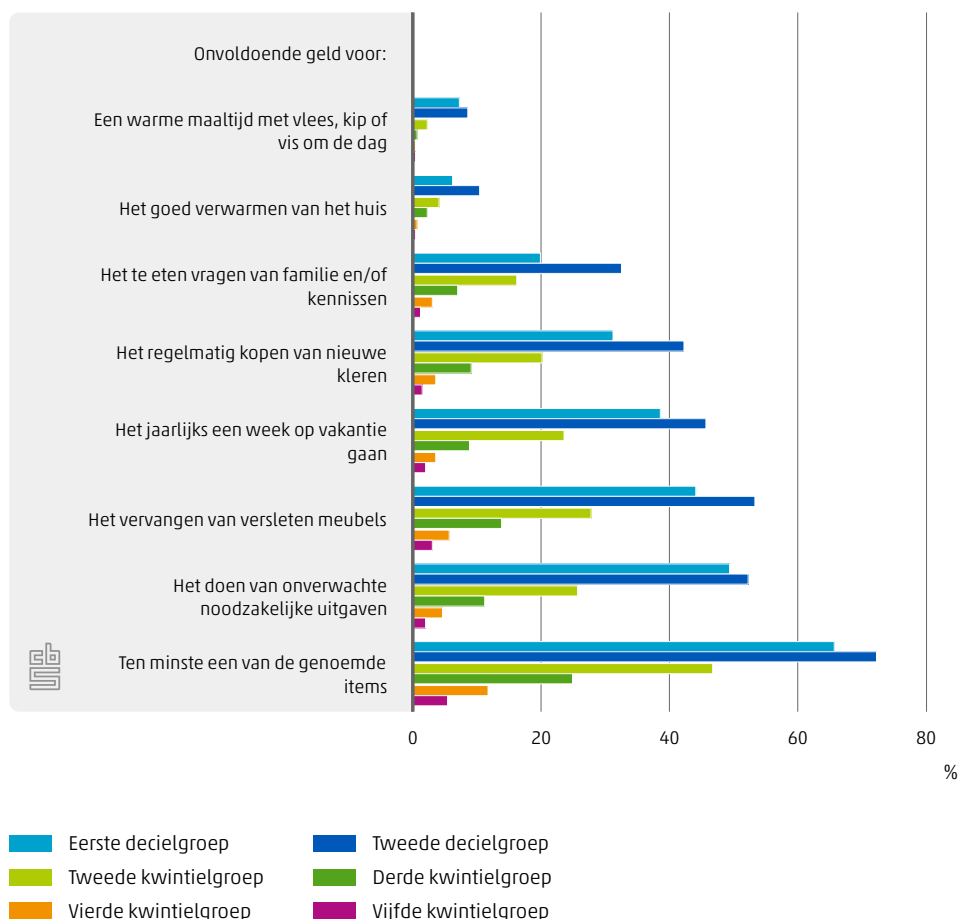
9.1.3 Woonlasten en betalingsachterstanden, 2021*

	Eigenaren	Huurder zonder huurtoeslag	Huurder met huurtoeslag
	% van huishoudens		
Ervaart maandelijkse woonlasten als zware last	2	8	18
Een of meer betalingsachterstanden waarvan t.a.v.	1	4	10
huur of hypotheek	0	3	6
gas, water of elektriciteit	0	1	4
op afbetaling gekochte artikelen	0	2	4

Financiële beperkingen prevalent in de laagste inkomensgroepen

Huishoudens uit de laagste inkomensgroepen hebben regelmatig te maken met financiële beperkingen. Van de tien procent huishoudens met het laagste inkomen gaf bijna twee derde aan onvoldoende geld te hebben voor één of meer specifieke uitgaven, uiteenlopend van het verwarmen van het huis (6 procent) tot het vervangen van versleten meubels (44 procent). Bijna 4 van de 10 huishoudens uit deze groep hadden onvoldoende geld om jaarlijks een week op vakantie te gaan en 3 van de 10 om regelmatig nieuwe kleding te kopen. Verder had de helft onvoldoende financiële middelen achter de hand om onverwachte, noodzakelijke uitgaven ter waarde van 1 200 euro te kunnen bekostigen. Huishoudens uit de tweede decielgroep maakten nog vaker gewag van dergelijke financiële problemen. In deze groep zei 72 procent van hen minimaal een van dergelijke beperkingen te ondervinden. Van de twintig procent huishoudens met de hoogste inkomens zei 5 procent een of meer van zulke beperkingen te hebben.

9.1.4 Huishoudens met financiële beperkingen, 2021*

9.2 Oordeel over de eigen financiële situatie

Meer huishoudens houden geld over

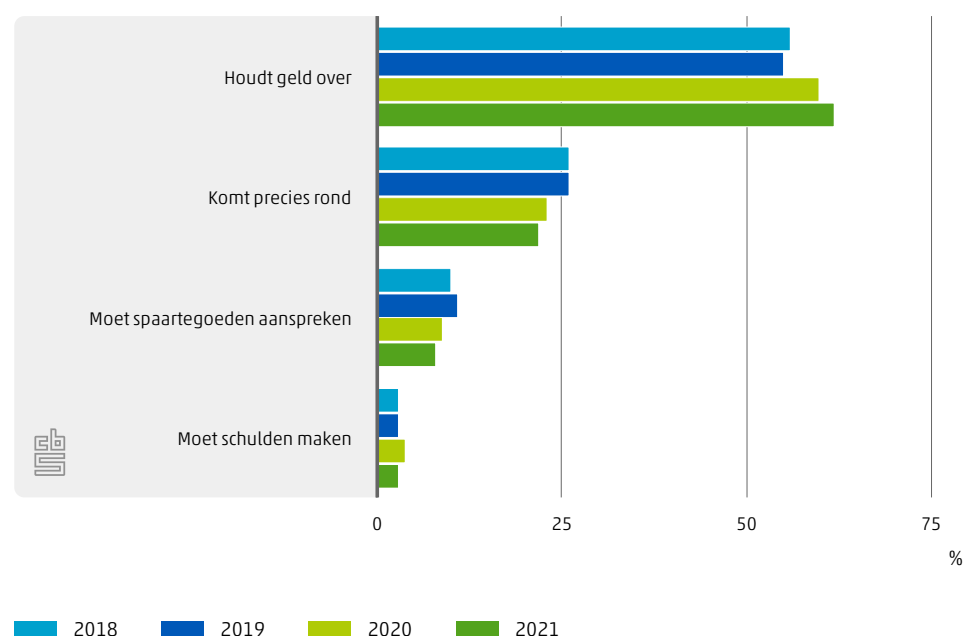
Drie op de 100 personen zeiden in 2021 dat het huishouden waarvan hij of zij deel uitmaakt, schulden moet maken. Acht op de 100 personen gaven aan dat het huishouden spaartegoeden moet aanspreken. Iets minder dan een kwart zei precies rond te komen en een ruime meerderheid (62 procent) meldde geld over te houden. In 2020 en 2021 is het percentage huishoudens dat aangeeft geld over te houden, gestegen ten opzichte van de jaren voor de corona. Het percentage huishoudens dat schulden moet maken bleef vrijwel onveranderd.

Meting oordeel eigen financiële situatie

Ingezoomd wordt op de uitkomsten van drie vragen in het maandelijkse Consumenten Conjunctuuronderzoek (CCO). Als eerste krijgen personen van 15 jaar of ouder vragen over de actuele financiële situatie van het huishouden, dus de financiële stand van zaken op het moment van enquêtering. Daarna wordt vooruitkijkend en terugblikkend over een periode van twaalf maanden gevraagd naar de financiële situatie van het huishouden. Bij de vooruitblik gaat het om de verwachte financiële situatie in het komend jaar en bij de terugblik over de ervaren financiële situatie in het afgelopen jaar. Een klein deel van de personen geeft aan niet te weten hoe hun huishouden er (actueel en vooruit- en terugkijkend) financieel voorstaat, zie [StatLine](#).

De twaalfmaandelijkse indicatoren maken deel uit van de deeldimensie koopbereidheid van het consumentenvertrouwen. De andere deeldimensie van het consumentenvertrouwen betreft de inschatting van het economische klimaat (CBS, 2017).

9.2.1 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden

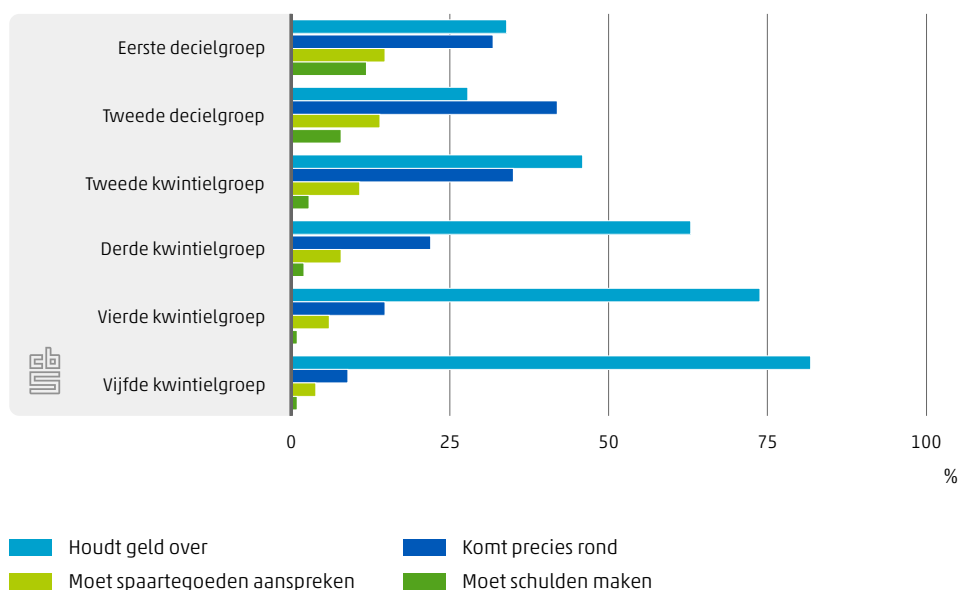

12 procent van laagste inkomensgroep maakt schulden

De hoogte van het inkomen is een bepalende factor in de beoordeling van de financiële situatie van het huishouden. Hoe hoger het inkomen is, des te positiever is het oordeel over de financiële situatie. In de groep huishoudens met de 20 procent hoogste inkomens gaven 80 op de 100 personen aan dat het huishouden geld overhoudt, 9 op de 100 zei precies rond te kunnen komen. In de laagste twee inkomensdecielgroepen waren de percentages die geld overhielden het kleinst (35 procent in de eerste decielgroep en 28 procent in de tweede decielgroep). Van de personen uit huishoudens in de hoogste inkomenskwintielgroep zei 5 procent spaartegoeden te moeten aanspreken, terwijl vrijwel niemand meldde schulden te hoeven maken. Van de personen in de laagste inkomensdecielgroep gaf 15 procent aan spaartegoeden te moeten aanspreken, en zei 12 procent schulden te moeten maken. Dat de

laagste inkomensdecielgroep iets vaker geld zei over te houden dan de tweede decielgroep houdt verband met het grotere aandeel zelfstandigen en jongeren in deze laagste groep (zie [Wie zit waar in de inkomensverdeling? \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl)).

9.2.2 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2021

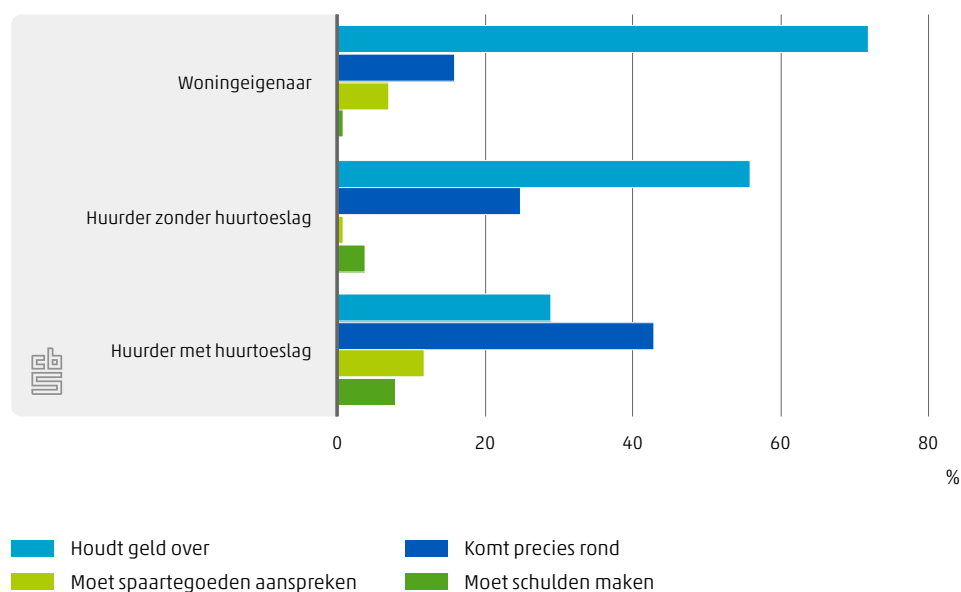

¹⁾ Huishoudens zijn ingedeeld naar het inkomen van 2020.

Woningeigenaren houden vaker geld over dan huurders

Huishoudens aan de bovenkant van de inkomensladder zijn relatief vaak woningeigenaar, eigenaarschap hangt dan ook samen met het oordeel over de financiële situatie. In 2021 gaf 72 procent van de woningeigenaren aan dat het huishouden geld overhoudt. Onder huurders die geen huurtoeslag ontvingen was dat 56 procent en onder huurtoeslagontvangers 29 procent. Van de personen in huishoudens met huurtoeslag zei 8 procent dat het huishouden schulden moet maken, nog eens 12 procent moest spaartegoeden aanspreken. Van de personen in huishoudens met een eigen woning zei 1 procent dat het huishouden schulden moet maken, onder huurders zonder huurtoeslag was dat 4 procent. De inschatting van de eigen financiële positie ligt bij woningeigenaren en huurders zonder huurtoeslag dan ook dichter bij elkaar dan bij eigenaren en huurders met huurtoeslag.

9.2.3 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2021

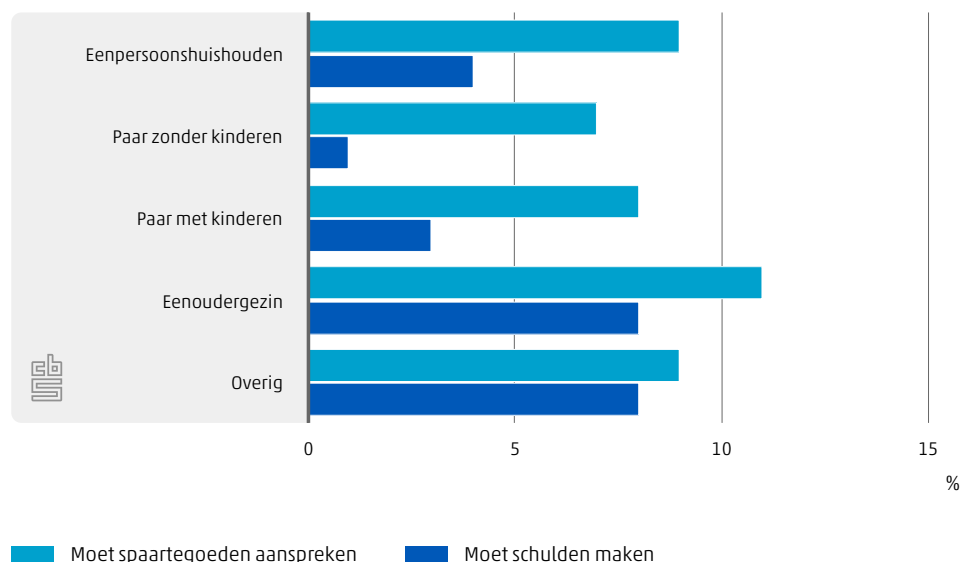

¹⁾ Huishoudens zijn ingedeeld naar het woningbezit van 2020.

Stellen houden het vaakst geld over

Personen uit huishoudens bestaande uit een paar met kinderen waren in 2021 het vaakst positief over de financiële situatie van het huishouden. Van hen zei 67 procent geld over te houden. Bij de stellen zonder kinderen was dat 66 procent (zie [StatLine](#)). Personen die deel uitmaken van een eenoudergezin zeiden het minst vaak geld over te houden (44 procent). Ook gaven ze vaker dan paren met kinderen aan schulden te moeten maken (8 tegen 3 procent) en spaartegoeden te moeten aanspreken (11 tegen 8 procent). In hoofdstuk 2 werd al duidelijk dat paren een hoger inkomen hebben dan alleenstaanden en alleenstaande ouders. Dat hogere inkomen gaat dus samen met een positiever oordeel over de financiën van het huishouden.

9.2.4 Oordeel over de actuele financiële situatie huishouden¹⁾, 2021

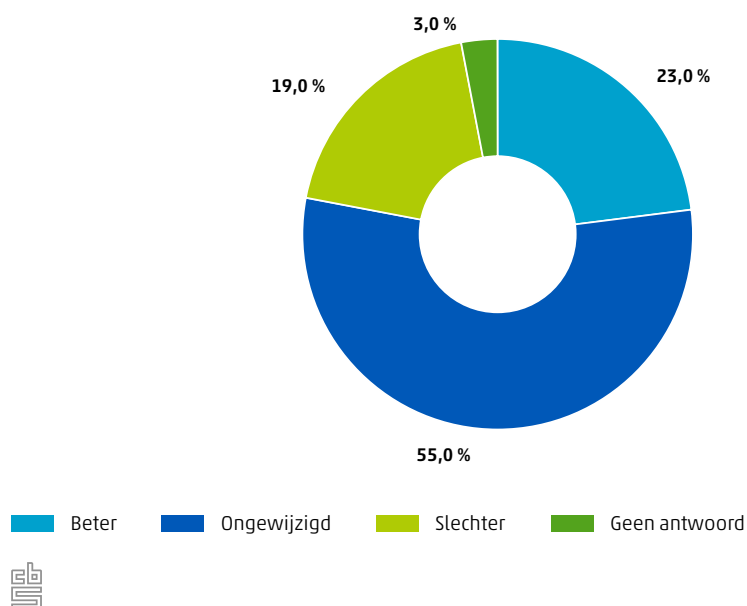

¹⁾ Huishoudens zijn om aan te sluiten op het in dit hoofdstuk gebruikte inkomen ingedeeld naar de huishoudenssamenstelling in 2020.

Merendeel verwacht ongewijzigde financiën komend jaar

Iets meer dan de helft (55 procent) verwachtte in 2021 dat de financiële situatie van het huishouden het komende jaar ongewijzigd blijft, 23 procent van de personen verwachtte financiële vooruitgang en een iets kleiner deel (19 procent) een verslechtering. Daarmee rekende een merendeel van de consumenten dus op stabiliteit in de financiële situatie van het huishouden en waren er meer optimisten dan pessimisten.

9.2.5 Financiële situatie huishouden in het komend jaar, 2021

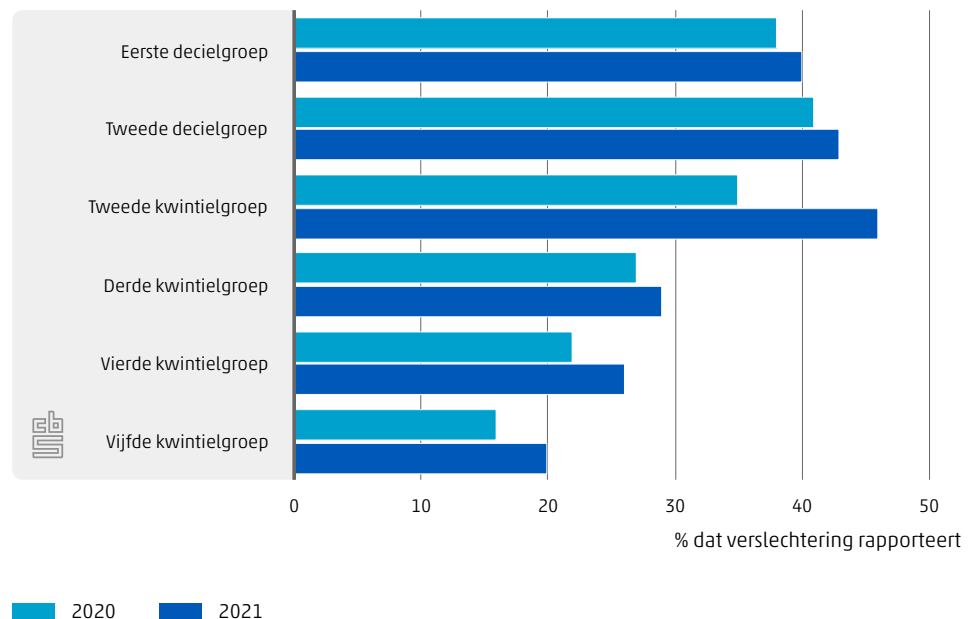
Personen uit huishoudens met relatief weinig inkomen verwachtten vaker dat de financiële situatie verslechtert. In de hogere inkomensgroepen werd juist vaker stabiliteit of verbetering verwacht. Opvallend is dat personen uit de laagste inkomensgroep optimistischer zijn dan personen uit huishoudens met een hoger inkomen. Dit optimisme houdt verband met de al genoemde andere samenstelling van deze laagste inkomensgroep, waarin zich relatief veel jongeren en zelfstandigen bevinden. Ten opzichte van 2020 zijn mensen iets optimistischer geworden over hun toekomstige financiële situatie. Het aandeel personen dat een verslechtering in de financiële situatie van het huishouden verwachtte daalde van 23 procent in 2020 naar 19 procent in 2021 ([Statline](#)).

Terugblik wordt pessimistischer

In 2021 waren personen vaker dan in 2020 van mening dat de financiële situatie van het huishouden er het afgelopen jaar op achteruit is gegaan. Het aandeel personen dat de financiële situatie in het afgelopen jaar als verbeterd bestempelde, is tussen 2020 en 2021 licht gedaald (25 tegen 23 procent). Het aandeel dat de situatie zag verslechteren, nam toe van 27 procent in 2020 tot 29 procent in 2021.

Personen uit huishoudens met een hoger inkomen beoordelen de situatie van het huishouden vaker als verbeterd dan personen uit lagere inkomensgroepen. In 2021 zei een derde van de personen uit de groep huishoudens met de 20 procent hoogste inkomens dat de financiële situatie van het huishouden verbeterd is. In de huishoudens behorende tot de 40 procent laagste inkomens was dat substantieel minder (13 procent in eerste kwintielgroep en 21 procent in tweede kwintielgroep).

9.2.6 Financiële situatie in het afgelopen jaar¹⁾

¹⁾ Huishoudens zijn in 2021 ingedeeld naar de huishoudenssamenstelling in 2020.

Consumentenvertrouwen stort in 2022 opnieuw in

Het vertrouwen van consumenten was in april 2020, dus ten tijde van de gedeeltelijke lockdown vanwege de coronacrisis, diep weggezakt naar een waarde van -23.

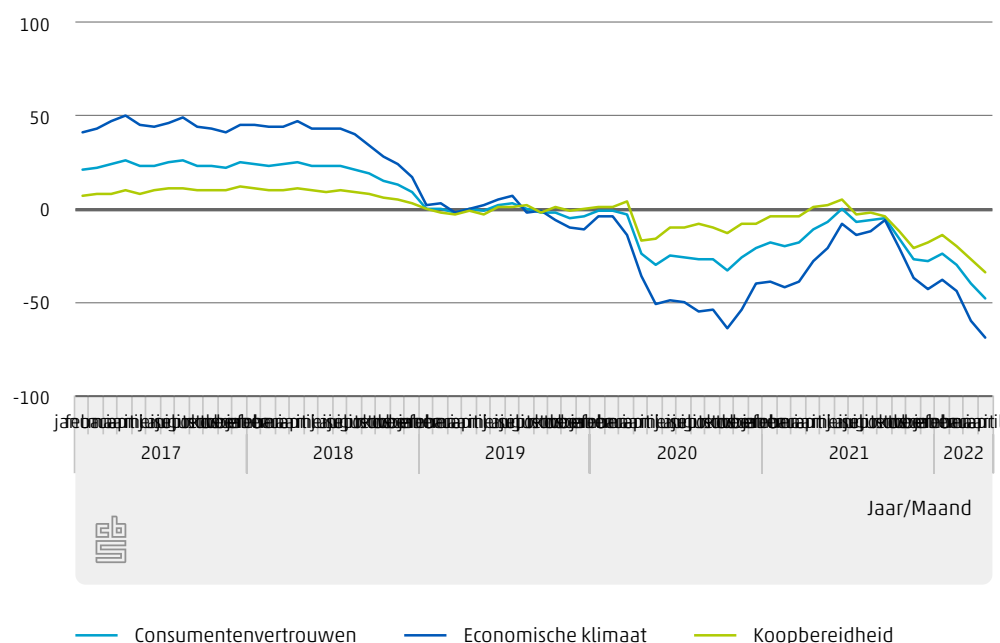
In maart 2020 lag de indexwaarde nog op -3. Het is de grootste daling sinds het begin van de meting in 1986. Gedurende de rest van 2020 en 2021 herstelde het consumentenvertrouwen zich langzaam naar -3 in juni 2021. In oktober zakte het consumentenvertrouwen weer weg en kwam in december uit op -28. Na januari 2022 begon het consumentenvertrouwen nog sneller weg te zakken en kwam in april uit op -48, het diepste punt sinds het begin van de meting. Het vorige diepterecord (-42) in 2013, aan het einde van de vorige economische crisis, werd hiermee verbroken.

De koopbereidheid kwam in april 2022 uit op -34, tegen -26 in maart. Ook deze deelindicator van het consumentenvertrouwen bereikte het laagste niveau ooit.

Consumenten waren negatiever over hun financiële situatie in de komende twaalf maanden en over hun financiële situatie in de afgelopen twaalf maanden. Nooit eerder vonden consumenten de tijd zo ongunstig voor het doen van grote aankopen dan in april 2022.

Ontwikkeling consumentenvertrouwen

Saldo positieve en negatieve antwoorden

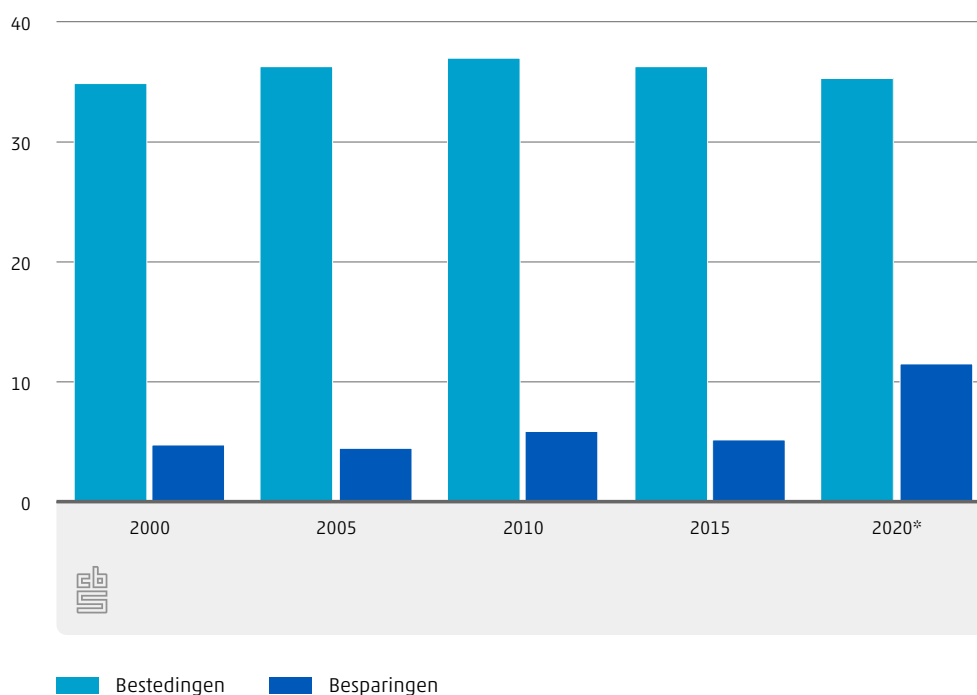
9.3 Uitgaven huishoudens

Huishoudens bespaarden fors tijdens de coronacrisis

Een huishouden in Nederland gaf in het eerste coronajaar 2020 gemiddeld 35,3 duizend euro uit. Daarmee lag het uitgavenniveau gemiddeld 3 procent lager dan in 2015, toen huishoudens 36,3 duizend euro besteedden (gecorrigeerd voor prijsveranderingen). Tegelijkertijd was het inkomen ten opzichte van 2015 bijna 13 procent hoger. Huishoudens bekostigen hun uitgaven vanuit hun besteedbaar inkomen. Wanneer huishoudens minder besteden dan hun inkomen, besparen ze geld. Deze besparingen komen ten gunste van hun financiële bezittingen en dus hun vermogen. In de afgelopen twintig jaar waren de besparingen van huishoudens redelijk stabiel, ze fluctueerden op jaarbasis tussen 4 en 6 duizend euro. In 2020 besteedden huishoudens gemiddeld nog maar drie kwart van hun inkomen. De besparingen kwamen daarmee uit op gemiddeld 11,5 duizend euro, twee keer zo veel als in voorgaande jaren. Na het uitbreken van de coronapandemie in 2020 hadden huishoudens minder mogelijkheden om hun inkomen uit te geven aan goederen en diensten.

9.3.1 Gemiddelde bestedingen en besparingen van huishoudens

1 000 euro (in prijzen van 2020)

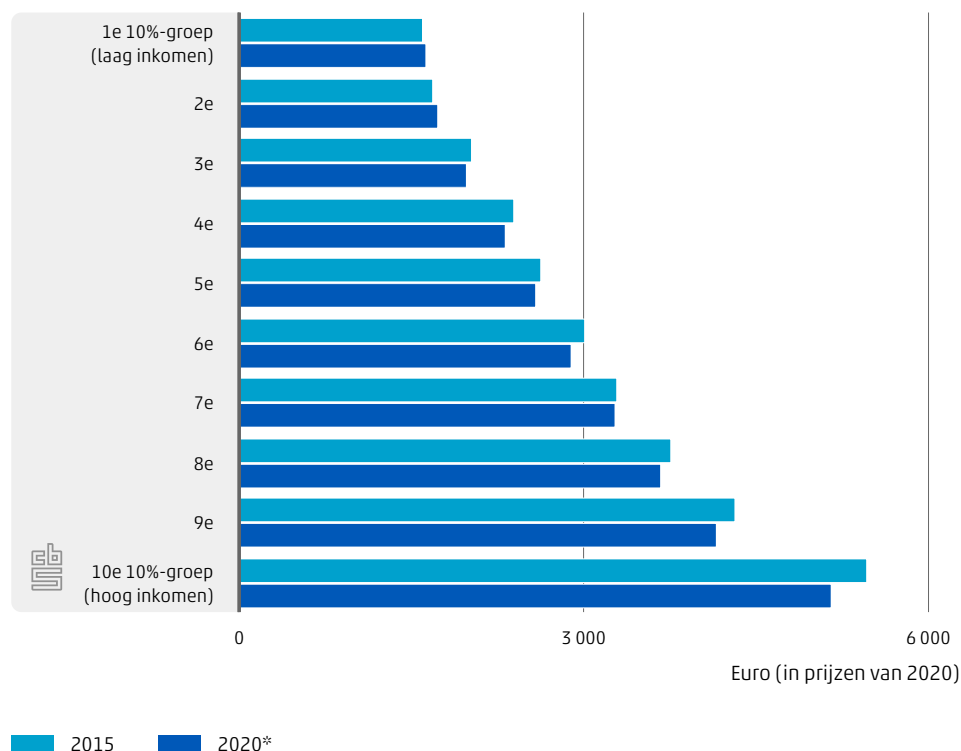

Bestedingen laagste inkomensgroepen licht toegenomen

De hoogte van de gemiddelde bestedingen varieerde sterk tussen huishoudens in verschillende inkomensgroepen. De huishoudens in de hoogste inkomensgroep gaven gemiddeld bijna 5 200 euro per maand uit in 2020 en dat was ruim 3 keer zo veel als het gemiddelde van de huishoudens in de laagste inkomensgroep (1 630 euro). Rekening

houdend met prijsstijgingen waren alleen de maandelijkse bestedingen van de laagste inkomensgroepen in 2020 iets hoger dan in 2015.

9.3.2 Gemiddelde maandelijkse bestedingen

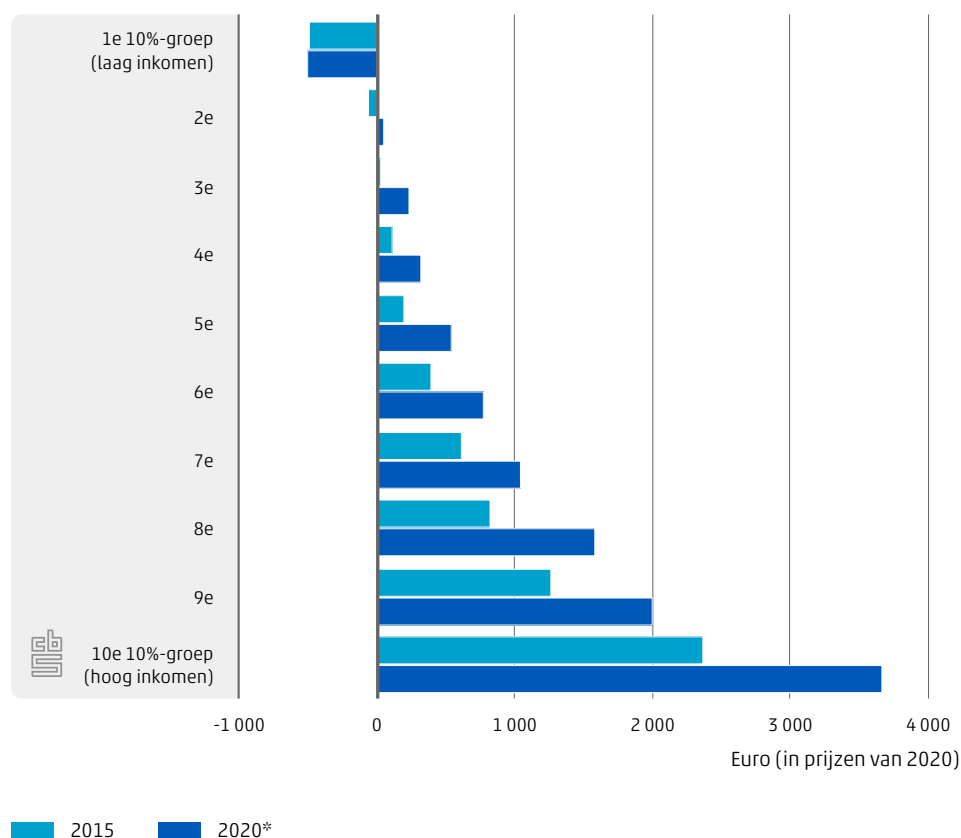

Hoogste inkomens besparen het meest

De huishoudens in de laagste twee inkomensgroepen besteden doorgaans meer dan hun inkomen. Ook in 2020 kwamen deze laagste inkomens in doorsnee 500 euro per maand tekort. Om toch in hun behoeften te voorzien, kunnen zij hun bestedingen in die situatie vanuit hun vermogen bekostigen of met leningen financieren. De laagste inkomensdecielgroep bestaat deels uit zelfstandigen met verliezen uit de eigen onderneming. De tweede inkomensdecielgroep bevat relatief veel huishoudens met lage inkomens die structureel de eindjes aan elkaar moeten zien te knopen, zoals huishoudens die voornamelijk afhankelijk zijn van een bijstands- of AOW-uitkering (zie [Wie zit waar in de inkomensverdeling? \(cbs.nl\)](#)).

De huishoudens in de hogere inkomensgroepen bespaarden in doorsnee relatief hoge bedragen op hun inkomen, de hoogste inkomensdecielgroep ruim 3 600 euro per maand in 2020 tegen ruim 2 300 euro in 2015. Bij huishoudens in de hogere inkomensgroepen gaat een groter deel van de bestedingen op aan kleding, vervoer, recreatie, cultuur en horeca dan in de lagere inkomensgroepen. Juist aan deze categorieën kon in 2020 vanwege de coronabeperkingen minder worden uitgegeven.

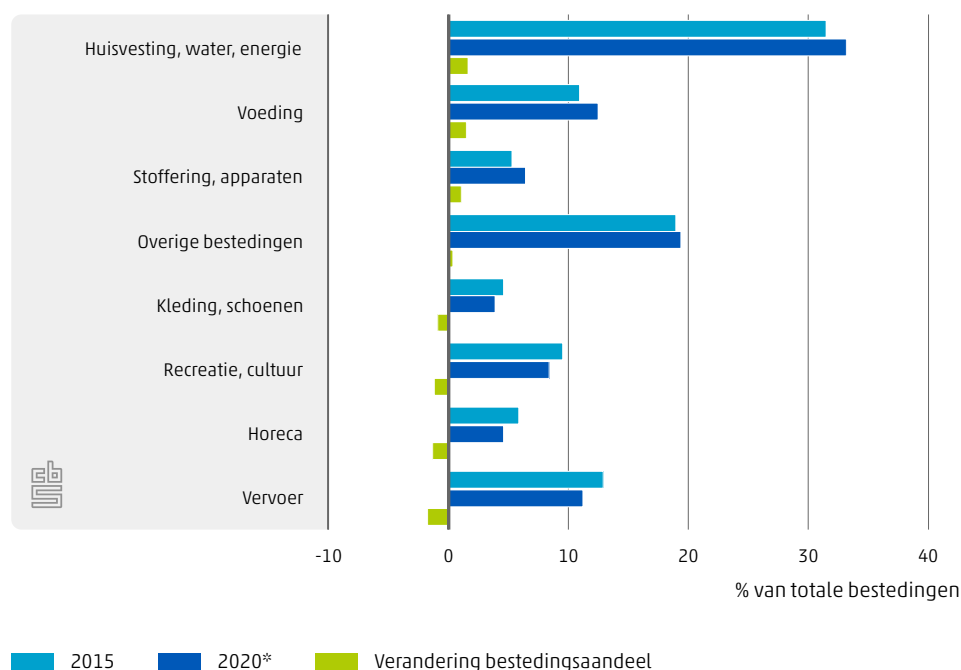
9.3.3 Maandelijkse besparing (mediaan)

Veranderd bestedingspatroon

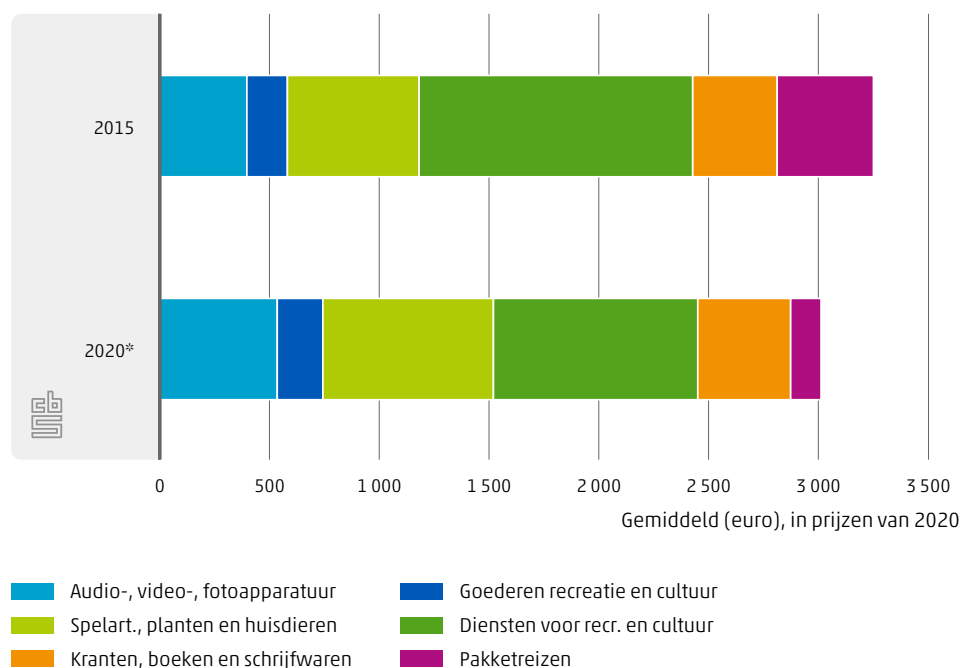
Er werd in 2020 meer geld uitgegeven aan buiten recreëren en thuis leven. De bestedingen aan voeding thuis stegen (gecorrigeerd voor prijsontwikkeling) gemiddeld met 8 procent ten opzichte van 2015, en aan stoffering van de woning en huishoudelijke apparaten met gemiddeld 20 procent (zie CBS, 2022). Huiseigenaren investeerden ook meer in onderhoud en verbetering van de eigen woning. Deze investeringen – die formeel niet tot de bestedingen horen – waren in 2020 gemiddeld 17 procent hoger dan in 2015. De bestedingen aan huisvesting, water en energie waren gelijk aan die van 2015. Door de verschuivingen in bestedingen tijdens de coronacrisis veranderde ook het gemiddelde bestedingspatroon van huishoudens in 2020 (zie figuur 9.3.4).

9.3.4 Bestedingspatroon huishoudens

De bestedingen aan recreatie en cultuur waren in 2020 anders opgebouwd dan in 2015. Als gevolg van verschillende lock-downs moesten ondernemers in diensten voor recreatie en cultuur – zoals theaters, bioscopen, attractieparken en musea – langere perioden hun deuren sluiten voor consumenten. De bestedingen aan vakanties en pakketreizen lagen dan ook veel lager. De bestedingen van huishoudens verschoven in de richting van goederen, zoals fotoapparatuur, hard- en software, maar ook spelartikelen, huisdieren en literatuur.

9.3.5 Jaarlijkse bestedingen aan recreatie en cultuur

9.4 Literatuur

CBS (2017). [Uitgebreide onderzoeksbeschrijving Consumentenvertrouwen](#). Centraal Bureau voor de Statistiek. Den Haag/ Heerlen/ Bonaire.

CBS (2022). [Coronacrisis drukt bestedingen buitenshuis, meer uitgaven voor thuis](#). CBS-nieuwsbericht, 9 februari.

Bijlagen

A Equivalentiefactoren

Van besteedbaar inkomen naar koopkracht

Het maakt veel uit hoeveel mensen binnen een huishouden van een bepaald inkomen moeten leven. Om het inkomen van huishoudens van verschillende grootte en samenstelling vergelijkbaar te maken, wordt het gestandaardiseerd. Het gestandaardiseerde inkomen wordt ook wel de koopkracht genoemd.

Standaardiseren gebeurt door besteedbare inkomens van huishoudens te delen door equivalentiefactoren. Deze factoren drukken uit hoe groot het schaalvoordeel is bij het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Hierbij is het eenpersoonshuishouden als norm gekozen. Voor deze huishoudens is de factor gelijk aan 1. Bij elke extra volwassene en bij elk extra minderjarig kind is de factor groter. Naarmate huishoudens groter zijn, verschillen de factoren onderling minder omdat het schaalvoordeel van de gemeenschappelijke huishouding ook steeds groter is.

Het CBS bepaalt equivalentiefactoren voor de meest voorkomende groepen huishoudens op empirische wijze. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de uitkomsten van het Budgetonderzoek. Voor een methodologische beschrijving, zie (CBS, 2004). In 2020 heeft het CBS de equivalentiefactoren geactualiseerd op basis van het op dat moment recentste Budgetonderzoek (2015). De nieuwe equivalentiefactoren zijn toegepast vanaf verslagjaar 2018 en staan in tabel A.1. De reeds gepubliceerde inkomensstatistieken tot en met verslagjaar 2017 blijven gebaseerd op eerdere equivalentiefactoren afgeleid uit de Budgetonderzoeken van de jaren 1995–2000 (zie tabel A.2).

Voor een echtpaar zonder kinderen bedraagt de equivalentiefactor 1,40. Een alleenstaande met een besteedbaar inkomen van 10 duizend euro en een echtpaar met een besteedbaar inkomen van 14 duizend euro bevinden zich dus op een even hoog welvaartsniveau: na standaardiseren bedraagt de koopkracht voor beide huishoudens 10 duizend euro.

De koopkracht van een huishouden is meteen ook de koopkracht voor elk van de leden. De levensstandaard van een persoon is immers verbonden aan die van het huishouden.

A.1 Nieuwe equivalentiefactoren vanaf 2018

	Aantal kinderen jonger dan 18 jaar				
	0	1	2	3	4
Aantal volwassenen					
1	1	1,32	1,52	1,73	1,93
2	1,4	1,69	1,91	2,09	2,28
3	1,78	2,00	2,16	2,32	2,49
4	2,02	2,19	2,37	2,53	2,68

A.2 Equivalentiefactoren tot en met 2017

	Aantal kinderen jonger dan 18 jaar				
	0	1	2	3	4
Aantal volwassenen					
1	1,00	1,33	1,51	1,76	1,95
2	1,37	1,67	1,88	2,06	2,28
3	1,73	1,95	2,14	2,32	2,49
4	2,00	2,19	2,37	2,53	2,68

De nieuwe equivalentiefactoren wijken licht af van de eerdere. Deze veranderingen zijn het gevolg van subtiele wijzigingen in de bestedingspatronen van huishoudens. Uit een vergelijking van het Budgetonderzoek 2015 met eerdere uitvoeringen, is gebleken dat huishoudens relatief iets meer zijn gaan uitgeven aan wonen, communicatie en vervoer. Dit is ten koste gegaan van het bestedingsaandeel van kleding en voeding.

Alternatieve equivalentieschalen

Er bestaan diverse alternatieve equivalentieschalen. Binnen de OESO-landen zijn onder meer de volgende internationale schalen in gebruik:

- De 'OECD equivalence scale', ook wel 'Oxford scale' genoemd: deze kent de waarde 1 toe aan het eerste lid van het huishouden en voegt hier 0,7 aan toe voor ieder volgend huishoudenslid van 14 jaar of ouder, en 0,5 voor ieder volgend kind (tot 14 jaar).
- De 'OECD modified equivalence scale': aan het eerste lid van het huishouden wordt de waarde 1 toegekend, aan elk volgend huishoudenslid van 14 jaar of ouder 0,5, en elk volgend kind (tot 14 jaar) 0,3.
- De 'OECD square root scale': de equivalentiefactor wordt bepaald als de wortel van het aantal huishoudensleden.

Het CBS gebruikt bij voorkeur de eigen, op waarnemingen afgeleide, equivalentieschaal. Voor de levering van gegevens van het gestandaardiseerd inkomen aan internationale organisaties zoals de OESO en Eurostat wordt ten behoeve van de internationale vergelijkbaarheid het gebruik van een bepaalde equivalentieschaal voorgeschreven. Zo zijn de uitkomsten voor Nederland die Eurostat publiceert over het gestandaardiseerd inkomen, gebaseerd op de hierboven genoemde 'OECD modified equivalence scale'.

Vergelijking van enkele equivalentieschalen

	OECD scale	OECD modified scale	Square root scale	CBS-schaal
1 volwassene	1,00	1,00	1,00	1,00
1 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	1,50	1,30	1,41	1,32
2 volwassenen	1,70	1,50	1,41	1,40
2 volwassene, 1 kind tot 14 jaar	2,20	1,80	1,73	1,69
2 volwassene, 2 kinderen tot 14 jaar	2,70	2,10	2,00	1,91

B Consumentenprijsindex

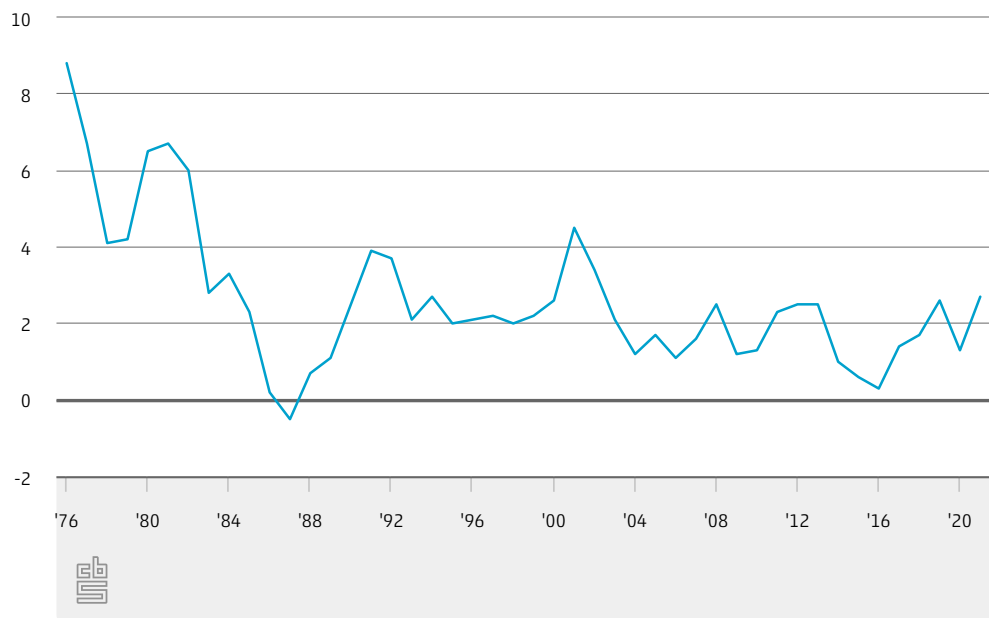
Prijsindex: van nominaal naar reëel inkomen

Voor een bedrag van 100 euro kon een huishouden in 2021 minder goederen en diensten kopen dan in eerdere jaren. Inflatie leidt tot een uitholling van de koopkracht van het inkomen. De inflatie van consumentenprijzen wordt gemeten als de stand van de Consumentenprijsindex (CPI) op een bepaald tijdstip ten opzichte van een jaar eerder. De CPI is een maat voor het gemiddelde prijsniveau van consumentenproducten en meet de prijsontwikkeling van een pakket goederen en diensten zoals dit gemiddeld wordt aangeschaft door de consumenten.

Het gemiddelde van de jaarlijkse inflatie van consumentenprijzen over de periode 1976–2021 bedroeg 2,6 procent. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig lag de inflatie een stuk hoger. Daarna volgde een scherpe daling, met in 1987 een jaar waarin de inflatie negatief was.

B.1 Inflatie van consumentenprijzen

% verandering t.o.v. een jaar eerder

Vanaf 1995 is de inflatie van consumentenprijzen vrij stabiel rond de 2 procent, met twee uitzonderingen. In 2001–2002 was de inflatie vooral hoog door een samenloop van een sterke stijging van de voedselprijzen, van gas en elektriciteit en van de btw. In de periode van 2014 tot en met 2016 was het gemiddelde juist relatief laag, 0,6 procent.

In 2021 liep de inflatie van consumentenprijzen op naar 2,7 procent. Dit was het hoogste niveau na 2002. Dit hangt vooral samen met hogere prijzen voor energie. Elektriciteit was in 2021 gemiddeld 22 procent duurder dan een jaar eerder. Aardgas en motorbrandstoffen stegen gemiddeld 17 procent in prijs. Met name in de tweede helft van 2021 liep de prijs van energieproducten sterk op.

Andere industriële goederen stegen 2 procent in prijs. De prijsstijging was wel lager dan de gemiddelde prijsstijging van alle goederen en diensten in 2021.

De prijsstijging van voeding, alcohol en tabak was in 2021 lager dan het jaar daarvoor. Ook de prijsstijging van diensten liep in 2021 iets terug. De woninghuren stegen minder sterk dan het jaar daarvoor.

B2 Jaarlijkse mutatie in consumentenprijzen per bestedingscategorie

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	%										
Bestedingen, totaal	2,3	2,5	2,5	1,0	0,6	0,3	1,4	1,7	2,6	1,3	2,7
Goederen	2,5	2,5	2,1	-0,4	-1,0	-0,2	1,3	1,8	2,7	0,1	3,7
Industriële goederen exclusief energie	0,6	0,8	1,7	-0,4	-0,5	0,8	-0,1	0,2	0,6	1,3	2,0
Energie, inclusief autobrandstof	7,8	6,9	0,7	-1,5	-5,3	-5,6	3,6	8,2	7,7	-9,1	17,3
Voedingsmiddelen, dranken en tabak	2,5	2,5	3,9	0,4	1,0	1,2	2,3	1,2	3,6	3,0	0,8
Diensten	2,0	2,3	2,9	2,2	2,0	0,9	1,3	1,6	2,7	2,5	1,7
Diensten i.v.m. communicatie	2,2	0,1	-1,8	-5,6	-3,0	-4,8	-5,7	-5,4	-2,2	0,1	0,3
Diensten i.v.m. huisvesting	1,7	2,1	3,4	3,8	2,9	2,0	1,6	1,8	2,5	2,7	1,9
Diensten recreatie, reparatie	2,4	3,0	2,2	1,9	1,7	1,1	2,9	2,3	3,9	2,3	2,5
Diensten i.v.m. vervoer	2,2	3,3	5,7	1,5	2,2	0,7	1,5	2,0	4,8	2,0	0,0
Diverse diensten	2,1	2,2	2,7	1,3	2,2	-0,1	0,8	2,3	1,9	3,2	2,1
Consumptiegebonden belastingen	0,9	1,6	2,0	6,2	1,1	0,2	-0,7	0,5	1,2	3,5	1,6
Consumptie in het buitenland¹⁾	4,3	3,8	1,7	0,7	0,3	-0,7	3,0	2,7	2,2	.	.

¹⁾ Die cijfers over de uitgaven van Nederlanders in het buitenland zijn voor 2020 en 2021 niet weergegeven. Ze zijn minder valide omdat de dekking door corona toen minder goed was.

Nominale en reële inkomensontwikkeling

Huishoudens waarvan het inkomen met 2 procent stijgt, terwijl de prijzen gemiddeld met 3 procent gestegen zijn, ondervinden een verlies aan koopkracht van 1 procent.

We spreken van een nominale inkomensontwikkeling als er geen correctie voor de prijsontwikkeling heeft plaatsgevonden en van een reële inkomensontwikkeling (of koopkrachtontwikkeling) als dit wel het geval is geweest.

Om (nominale) inkomens van uiteenlopende jaren met elkaar vergelijkbaar te maken, worden ze uitgedrukt in het prijspeil van een en hetzelfde basisjaar. Zo bedroeg het besteedbaar inkomen per huishouden in 2011 nominaal 36,6 duizend euro; omgerekend in prijzen van 2020 was dit 42,0 duizend euro. Daarmee was het reëel besteedbaar inkomen in 2011 lager dan in 2020, toen het besteedbaar inkomen per huishouden 46,8 duizend euro bedroeg.

C Besteedbaar versus beschikbaar inkomen

In de welvaartsstatistieken ligt de nadruk op de verdeling van inkomen, bestedingen en vermogen over de diverse bevolkingsgroepen. Huishoudens zijn hierbij naar uiteenlopende kenmerken gedetailleerd zoals samenstelling van het huishouden, hoogte van het inkomen, bron van het inkomen en regio. De Nationale rekeningen bevatten voor de sector huishoudens eveneens uitkomsten voor diverse welvaartsbegrippen, maar het gaat hier vooral om het totaalbedrag.

Als bijvoorbeeld het inkomen uit beide statistieken onder de loep genomen wordt, dan blijkt dat het besteedbaar inkomen uit de Inkomensstatistiek voor alle huishoudens tezamen en het beschikbaar inkomen voor de sector huishoudens uit de Nationale rekeningen niet met elkaar overeen komen. Dit heeft diverse oorzaken.

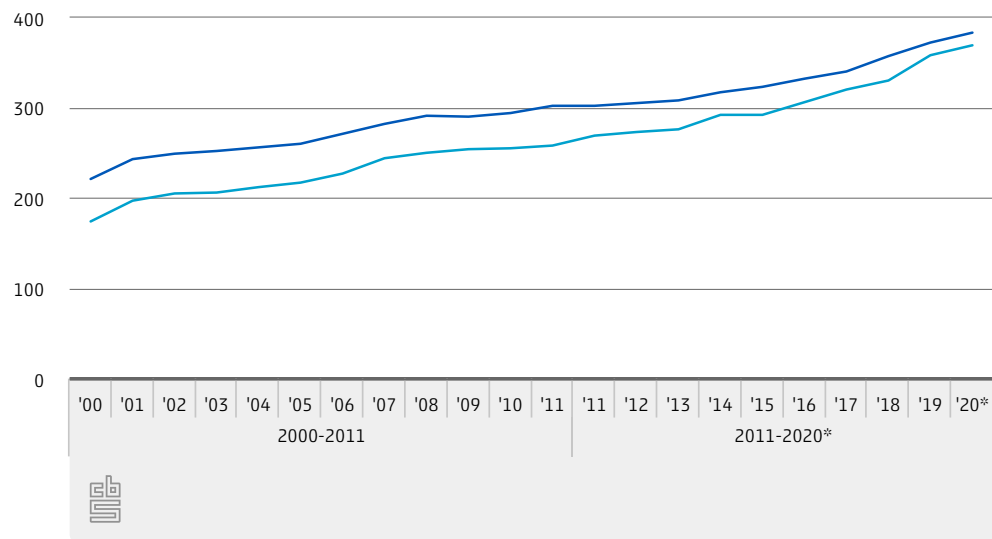
In de eerste plaats is er een verschil in populatie. Het besteedbaar inkomen betreft het inkomen van personen in particuliere huishoudens die aan het eind (reeks 2000–2011) dan wel begin (reeks vanaf 2011) van het jaar tot de Nederlandse bevolking behoren, terwijl het beschikbaar inkomen betrekking heeft op alle personen die gedurende het jaar in Nederland waren. In het besteedbaar inkomen ontbreekt dus het inkomen van personen die in een instelling, inrichting of tehuis verbleven en van degenen die in de loop van het jaar overleden of geëmigreerd (reeks 2000–2011) dan wel geboren of geïmmigreerd (reeks vanaf 2011) zijn.

In de tweede plaats zijn er verschillen in de definitie van het inkomensbegrip. Zo worden de diensten van banken die tot uitdrukking komen in een hogere rentevoet over leningen dan over tegoeden, in de Nationale rekeningen als een besteding van huishoudens opgevat, terwijl in de Inkomensstatistiek de feitelijk betaalde en ontvangen rente hiervoor niet aangepast worden. In voorgaande edities van Materiële Welvaart In Nederland werd nog gerapporteerd over een breuk in het besteedbaar inkomen, die vooral te maken had met de opwaardering van de economische huurwaarde vanaf statistiekjaar 2011. In samenwerking met de Universiteit Leiden heeft het CBS in 2021 de gegevens van de inkomensonderzoeken van vóór 2011 zoveel mogelijk op één lijn gebracht met de reeks vanaf 2011, waardoor een nagenoeg consistente reeks van het inkomen vanaf 1977 werd gerealiseerd (UL/CBS, 2021). Ten derde zijn er ook verschillen doordat het besteedbaar inkomen niet volledig waargenomen wordt. Zo ontbreekt in het besteedbaar inkomen bijvoorbeeld het saldo van inkomensoverdrachten van huishoudens van en naar het buitenland, terwijl dit saldo wel in het beschikbaar inkomen is verdisconteerd.

Tot slot is er een verschil in waarneming. Het besteedbaar inkomen is waargenomen bij personen (het gaat dan vooral om gegevens van de Belastingdienst), terwijl het beschikbaar inkomen mede berust op totaalbedragen van onder meer bedrijven (loonkosten), uitkeringsinstanties en pensioenfondsen (uitkeringen, AOW en pensioen).

C.1 Totaal inkomen

mld euro

— Besteedbaar inkomen (Inkomensstatistiek)
— Netto beschikbaar inkomen (Nationale rekeningen)

D Literatuur

UL/CBS (2021). [Inkomen verdeeld, trends 1977–2019](#), UnivLeiden/CBS.

Bronnen

Inkomenspanelonderzoek (IPO)

Dit panel(steekproef)onderzoek geeft een beeld van de samenstelling en verdeling van het inkomen van huishoudens en personen in Nederland. De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de Belastingdienst. Het IPO is vrijwel jaarlijks beschikbaar in de periode 1977–2014: tot 1989 om de vier jaar, van 1989 tot en met 2014 jaarlijks. De steekproef van het IPO bestond in 2014 uit bijna 100 duizend huishoudens met 280 duizend personen. Het [IPO](#) is inmiddels vervangen door een integraal onderzoek, dat loopt vanaf 2011. De inkomensgegevens uit de IPO-reeks 1977–2014 zijn aangepast aan de integrale gegevens, zodat alle jaren onderling vergelijkbaar zijn.

Integrale Inkomens- en Vermogensstatistiek (IIVS)

Vanaf statistiekjaar 2011 publiceert het CBS over inkomen op basis van gegevens van alle huishoudens en personen in Nederland. De inkomensgegevens zijn voornamelijk afkomstig van de Belastingdienst. Cijfers uit de reeks vanaf 2011 verschillen vooralsnog met IPO-cijfers uit de reeks tot en met 2014. Maar inmiddels zijn de IPO-gegevens aangepast aan de integrale inkomensgegevens, waardoor een vergelijkbare reeks inkomensgegevens vanaf 1977 beschikbaar is. Vermogensgegevens zijn integraal beschikbaar vanaf 2006. Vanaf 2011 is er completere informatie van bank- en spaartegoeden en effecten beschikbaar. Alle kleine tegoeden worden vanaf dat moment ook waargenomen. Hierdoor zijn er meer huishoudens met deze vermogensbestanddelen. Vanaf 2011 is er tevens completere informatie van de schulden beschikbaar. Studieschulden, belasting- en toeslagschulden en leningen bij banken worden vanaf dat moment volledig waargenomen. Vanaf 2014 worden ook zorgschulden waargenomen. Hierdoor zijn er meer huishoudens met overige schulden. Studieschulden behoorden t/m 2010 tot de overige schulden. Zie ook [IIVS](#).

Nalatenschappen en verkrijgingen

De statistiek over nalatenschappen heeft betrekking op alle volgens de bevolkingsstatistiek van CBS in Nederland overleden personen in een bepaald jaar. Voor ongeveer 35 procent van de overledenen zijn gegevens over nalatenschappen beschikbaar uit de belastingaangiften successierecht c.q. erfbelasting. Dan gaat het uitsluitend om bedragen die boven de kritische drempel van vrijstelling van belasting vallen. De bedragen onder de kritische drempel worden geraamd op basis van vroegere integrale vermogensgegevens van de overledenen afkomstig uit eerdere aangiften inkomstenbelasting. Zie ook [Nalatenschappen](#). Verrijkingen uit nalatenschappen zijn alleen bekend uit de aangiften erfbelasting. Van overledenen waarvoor zo'n aangifte ontbreekt (circa 65 procent), zijn geen gegevens over verkrijgingen beschikbaar. Zie ook [Verrijkingen](#). Omdat de procedure van erfbelasting drie jaar in beslag kan nemen, hebben de meest recente cijfers over nalatenschappen en verkrijgingen betrekking op 2019.

Schenken

Onder schenkingen vallen niet-eenmalige schenkingen (bijvoorbeeld jaarlijks van ouder op kind) en eenmalige schenkingen (bijvoorbeeld voor de aanschaf van een woning). Voor beide typen bestaan vrijstellingsgrenzen, die jaarlijks variëren. Voor niet-eenmalige schenkingen moet er aangifte worden gedaan als het geschonken bedrag boven de vrijstellingsgrens ligt. Is het bedrag kleiner of gelijk aan de grens, dan hoeft dat niet maar mag het wel en gebeurt het ook. Voor incidentele schenkingen dient vrijstelling aangevraagd

te worden en is aangifte dus verplicht, ook als het bedrag maximaal de geldende vrijstellingsgrens bedraagt. Het CBS publiceert uitsluitend over de geregistreerde (aangegeven) schenkingen. In deze publicatie blijven schenkingen die vallen onder de bedrijfsopvolgingsregeling buiten beschouwing. Omdat de belastingtechnische afwikkeling van schenkingen drie jaar duurt, zijn er geen recentere gegevens dan 2019 voorhanden. Zie ook [Schenkingen](#).

Budgetonderzoek (BO)

Met het Budgetonderzoek verzamelt het CBS gegevens over de bestedingen van huishoudens. Het onderzoek wordt vanaf 2015 om de vijf jaar gehouden. In 2020 hielden ruim 10 duizend huishoudens via internet een huishoudboekje bij. Hierin noteerden zij vier weken lang bepaalde uitgaven. Daarnaast vulden ze een vragenlijst in over hun vaste lasten en andere regelmatige uitgaven. Via een koppeling met registers zijn inkomensgegevens en andere achtergrondkenmerken van de huishoudens(leden) toegevoegd.

EU Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC)

EU-SILC is een wettelijk verplicht jaarlijks onderzoek naar armoede, sociale uitsluiting en inkomensopbouw van huishoudens en personen volgens speciale hiervoor geldende EU-afbakeningen. Ook wordt er gevraagd naar aspecten van sociale participatie, gezondheid en wonen. De gegevens zijn gebaseerd op een jaarlijkse steekproef van ongeveer 10 duizend huishoudens. Een belangrijk deel van de benodigde EU-SILC gegevens, met name de inkomensgegevens, zijn verkregen via koppeling van integrale registergegevens. Zie ook [EU-SILC](#).

Consumenten Conjunctuur Onderzoek (CCO)

Met een maandelijkse enquête onder minimaal 1 000 personen wordt doorlopend informatie ingewonnen over de verwachtingen van consumenten ten aanzien van de economische ontwikkelingen en hun eigen financiële situatie. Op basis hiervan worden de maandelijkse cijfers van het consumentenvertrouwen vastgesteld. De uitsplitsingen naar sociaaleconomische en demografische kenmerken zijn gebaseerd op samengevoegde driemaandelijkse gegevens. Nadere informatie is te vinden in [CCO](#).

Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)

Het SSB bevat databestanden met gegevens over personen, uitkeringen, banen, inkomen, opleidingen, huishoudens, huizen, ruimtelijke indelingen en nog veel meer. Deze gegevens zijn onderling gekoppeld. Zie verder [SSB](#).

Medewerkers

Judit Arends-Tóth
Koos Arts
Marion van den Brakel
Mitchell Dost
Kai Gidding
Bart Huynen
Koen Link
Reinder Lok
Jasper Menger
Jeroen Nieuweboer
Ferdyn Otten
Noortje Pouwels-Urlings
Nadine Wesselius

Eindredactie

Marion van den Brakel
Ferdyn Otten